

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~77 307~~
Kw 141-112

T A A L - D I C H T -
E N
L E T T E R K U N D I G
K A B I N E T .

TAAL-DICHT.
 EN
 LETTERKUNDIG
 KABINET;

O F

VERZAMELING VAN VERHANDELINGEN,
 DE TAAL-DICHT- EN LETTERKUNDE BE-
 TREFFENDE; BENEVENSE ENIGE DICHT-
 STUKKEN: TEN NUTTE ONZER DICHT-
 LIEVENDE LANDSGENOOTEN BYEEN
 VERGADERT EN UITGEGEEVEN

DOOR

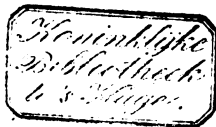
G. BRENDER & BRANDIS.

EERSTE DEEL.

Te AMSTELDAM,
 By C. GROENEWOUD op 't Water.

MDCCLXXXI.

V O O R R E D E .

Zie daar Dichtlievende Landsgenooten! een nieuw Kabinet voor U geopend; in het welke gy, (indien ik my niet te veel vlyë) verscheide nuttige, en tevens geestopwekkende zaaken zult ontdekken; naar maate uwen smaak op een of andere Clasfe van het zelve gevallen is; en de opstellers in hun oogmerk, om te stichten of te vermaaken, geslaagt zyn.

De zucht om jonge Taal- en Dichtminnaars ten nutte te zyn; hunne denkbeelden aan gepaste Regelen te binden; en door eigen oefening hunnen schryfstyl te leeren beschaaven; hielp den Verzaamelaar van dit werkje, geplaatst in eenen kring van Dicht- en Letterkundige Vrienden, aan den gang: Hy zag dat 'er wel overvloed van Schriften over dien tak van geleerdheid voor handen was, maar ondervond tevens, dat dezelve, (ten minsten veelen daar van) of te kostbaar, of te verheeven, of te weinig bekend waren; en dus wierd het denkbeeld, om op eene eenvoudige en tevens onvermoeide

wy.

wyze die kundigheden aan te kweeken, by hem gebooren.

Om ook andere Leezers, die niet volstrekt aan de Taal- en Dichtkunde verkleeft zyn, tevens te vergenoegen; wierd de derde Laê, namelyk die der Letterkunde in het Kabinet geschooven. De Brief van den Heer BOCHELIUS lag vooraan, en wordt ter zyner, en aller mismaakten verdediging, den liefhebberen van Wysgeerige en Zedige scherts ter leezinge medegedeeld. Op dezelfde wyze ging het ook met het DICTEND HUISGEZIN, een *Fragment*: men moet by deze gelegenheid aanmerken, dat men te vergeefs zal zoeken, indien men een of ander gezegden, op een of ander Persoon, als eene spottreek, wenscht toetepassen; dewyl men de gebreken der waereld in 't algemeen voor oogen hebbende, dezelve kan berispen, zonder denkbeeld te hebben om iemand in 't bizonder daar mede te grieven. Dit zy voor ééns en voor allen gezegt.

Het oogmerk om Dichtbeminnaars van dienste te zyn, strekt zich verder uit, dan
hen

hen alleen eenige Regelen ter beoeffeninge voor te fchryven: neen, men noodigt hen by dezen uit, hunnen Dichtgeest te beproeven, en zo zy goedvinden, eenige Proeven van hen, ons mede te deelen, zullen wy dezelve, des waardig achtende, met vermaak plaatfen; gelyk wy in dezen reeds begonnen hebben: intusfchen wenschen wy, zo veel mogelyk, de adresfen te mogen weeten van de zenders, op dat men dezelve (in het toegezonden iets voorkomende dat in overweeging genomen zou moeten worden) daar over kan onderhouden.

Als vrye Nederlanders kunnen wy plaatfen gunnen aan zodanige stukken, die den roem van het Vaderland, of eenige der waardige Burgers van hetzelfde, kunnen vereeuwigen. Men pryze dan den moed der Helden; de vlyt en het vernuft der Verftandigen; het gedrag der Godvruchtigen; en doe in alle gevallen de deugd, als het beminnelykste fieraad van eenen Christen, uitblinken. Behoeven wy 'er nu wel by te voegen; dat wy geene stukken, die onze Staats- of Stads-

regèeringen de Godsdiensten van ons Land, of flegts bijzondere Perfoonen, schynen te beledigen; plaatsē zullen?

Om het nut voor 't algemeen te bevorderen, hebben wy gezorgt, dat men het Werk altoos tot eenen redelyken prys zal kunnen bekomen; zullende de uitgaave van 2 tot 2 Maanden, met een N^o. van 8 bladen vermeerdert worden: de eersttoegezonden Verhandelingen en Dichtstukken zal men den voorrang geeven; en zelf, indien men een of andere aanmerking op het geplaatste had, en die in 't vriendelyke ons toezond, zou men dezelve vryheid neemen, om die met onze aantekeningen tevens te plaatsē.

De goedgunstige Leezer gelieve de ingesloopene mislagen te verschoonen, en vaare wel!

Amsteldam 14 Augustus 1781.

TAAL.

T A A L - D I C H T -

E N

L E T T E R K U N D I G

K A B I N E T .

TAALKUNDIG VERTOOG , OVER HET ONDSCHIEDEN
GEBRUIK DER WOORDJES, *hen*, *hun*, *haar* en *heer*.

Indien het bestendig hoofdkenteken van eenen Dichter is, dat hy aan eene Rede den hoogsten graad der schoonheid geeft, die haar gegeven kan worden, (a) zo is het zeker, dat hy zich vooral op eene zuivere taal en op zulk eene naauwkeurige spelling moet toelagen, dat hy dien graad van schoonheid in zyne werken, ook in dezen, kan bereiken. Onze Nederduitsche Taale, zo woordenryk, geeft ons eenen overvloed van woorden aan de hand, om onderscheidene zaaken, door eene onderscheidene spelling; zelfs in gevallen daar de uitspraak en de klank der woorden overeenkomen; gemakkelijk te kunnen onderscheiden; waar van de woordjes *ligt* en *licht*: *nog* en *noch*: en meer anderen ten be-

(a) Zie H. F. SYBEL: *Bewys dat de Dichtkunde niet verwerpelyk maar nuttig is*: VERHANDELINGEN DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY der Wetenschappen te Haarlem. Deel II. Bladz. 54.

A

bewyze kunnen strekken: en zulk eene onderscheidende spelling in acht te neemen, is waarlyk lofwaardig; dewyl men daar door de betekenis der zaaken, niet alleen in het verband der woorden, maar in elk woordje op zich zelve aangemerkt, doet zien. Immers,

*Gelyk een pronkjuweel een schoone Maagd versiert,
 Wanneer het naar den eisch gezet is, en gehangen
 Ter plaatse daar zyn' glans verruklyk speeld en zwierd,
 En daar door 't schoon gelaat een' weérgloed doet ontvangen;
 Zo siert een zuivre taal 't bevallig maatgedicht,
 Wanneer de spelling zelfs het onderwerp verlicht. (b)*

Indien 'er dan eene schoonheid is in het wel uitdrukken der denkbeelden en gedachten, zo word dezelve voor al niet minder door eene regelmaatige waarneeming: en daar ik myne gedachten over de woorden *hen* en *hun* voor jonge Dichters, als een regelmatig taalgebruik op het papier tracht te stellen, zal een meer algemeen gebruik; of eene verwerping op goede gronden; myne stellingen alleen bevestigen, of vernietigen kunnen.

In vroeger Jaaren was het zeker niet zonder reden dat de Eerw. en Taalkundige G. OUTHOF, in de Voorrede voor zyne verklaring van den Profheet *Obadja*, klaagde, dat byna nergens acht gegeeven wierd, op *hen*, *hun*, *haar*, enz. thans hebben de Schryvers zich deze wederkeerende voornaamwoorden, ofzulken die op meer dan een persoon pasfende zyn, meerder eigen gemaakt: zy

ge-

(b) Zie SINE LABORE NIHIL, *Mengeldichten* Deel I. Bladz. 63.

gebruiken dezelve naar onderscheidene spraakregelen, zo dat men nu langs hoe meer eene gelyke spelling, onder alle onze, met elkander verschillende, spellingen vindt waargenoomen.

Eer ik de spelling zelve aanvoere, wil ik eerst eenige voorbeelden opgeeven, waar in men deze woorden kan gespeld vinden; neemende daar toe alleenlyk

Pfalm 2 vs. 5.

*Uw yzren staf, die al HUN magt verplet,
Maak HEN eerlang eerbiedige onderzaaten;
En noodzaak HEN te buigen voor uw wet,
Of slaa ze aan gruis, als Pottbakkers vaten.*

Pfalm 5 vs. 10.

*Draagt gy, ó God! HEN nog geduldig?
Verwoest HUNN' raadslag; dryf HEN heen,
Daar ze uwe wet zo stout vertreên.
Zy tergen U te menigvuldig.
Verklaar HEN schuldig.*

Abraham de Aartsvader, 1ode Boek Bladz. 233.

*D'Alwyze vader wil zyn kindren slagen geeven,
Daar ze, op den dartlen schoot van moeder aarde, alleen
Gekoestert worden, en geveit door ydelheên;
Op dat hy HUNNEN geest beproeve, en sterk zou maaken
Tot mannelyke deugt, en goddelyke zaaken;
Optrekken tot zyn werk, en dienst, gelyk een goet
En schrandere vader zyn rechtschaapen zoonen doet;
En leeren HEN alleen 't oneindig heil beminnen.*

In deze opgegeevene voorbeelden zyn die woorden,

volgens de aangenoemene stelling, zeer wel gebezigt; dan ik moet de Regelen van den Heer MOONEN en HUYDECOPER tegens die van KLUIT en anderen vergelijken, om 'er een regt denkbeeld uit te haalen.

De Heer G. OUTHOF voerd in de eerste plaats als eenen Regel aan, dat HEN de Acufativus of vierden Naamval; HUN de Dativus of derden Naamval, is: maar, zegt hy vervolgens, MOONEN en anderen neemen HUN ook wel voor den Acufativus, maar dan is de Nominativus HUN, en de Acufativus HUNNEN of HUNNE. — De Heer HUYDECOPER spreekt in den zelven goedkeurenden zin (c) daar hy zegt: dat MOONEN ons zeer wel opgeeft de buiging van het voornaamwoord HEM in het enkelvoud, HEN in het meervoud, in den vierden naamval; maar HUN in den derden en zesden Naamval: Zie hier hoe zyne zinfluitingen in alle naamvallen daar mede gelyk staan.

Nom. ZY zyn goede vrienden:

Genit. doch geen HUNNER behaagt my,

Dat. ook behaag ik HUN niet;

Acuf. echter haat ik HEN niet,

Ablat. maar zal my wel van HUN wachten.

Zie daar de Regel van HEN en HUN, die VONDEL, en, op zyn spoor, verscheide Dichters, meest al waargenoomen hebben.

Intusfchien moet ik vryelyk zeggen dat het myn Regel niet is: want ik denk met den Heere A. KLUIT (d) dat

(c) HUYDECOPER *Proeve van Taal- en Dichtkunde* bl. 105.

(d) Zie A. KLUIT in de Voorrede voor D. VAN HOOGSTRATENS *Lyst van Zelfstandige naamwoorden*.

dat men onderscheid moet maaken tusfchen het bezitwoord (*pronomen possessivum* SUUS) HUN; en het betrekelyke (*relativum*, SUI, SIHI) HEN : waar van het eerste gezien wordt in HUN goed , en het tweede in ik geef HUN; ik fla HEN. Zy die onderscheid weeten te maaken tusfchen U en UW; MY en MYN, zullen dan ook in het meervoud hetzelfde onderscheid in HEN en HUN kunnen opmerken.

Daar ik my voorgesteld hebbe voor jonge Dichters te schryven, kan ik niet afzyn om in deze drie gevallen het onderscheid tusfchen het betrekelyke en bezittelyke , in de onderstaande voorbeelden , te doen zien.

Men spreekt van u myn vriend , en van uw kryggeluk.

Men zocht MY door de schrik MYN hartsgeheim te ontvingen.

Men joeg HEN yllyngs voort , en nam HUN goed te pande.

Zo dat de *betrekelyke* woordjes U , MY en HEN in de eerste helften van deze drie Regels , zeer ligt van de *bezittelyke* , namelyk , UW , MYN en HUN in de laatste helft dier verzen voorkomende , te onderscheiden zyn.

Wanneer het zelfstandig woord manlyk is, veranderd of buigt men het bezitwoordje HUN in HUNNEN; of indien een vers, daar zulk een woord in voor moet komen, daar door te lang zou worden, schryft men alleen HUNN'. Daarom zegt de bekwaame Dichtersse VAN MERKEN.

Germanicus Bl. 17 vs 7, 8, 9, 10.

*Tiberius, hoewel misnoegd om HUNNEN togt,
Die nieuwe zorg gaf aan zyn wrokkende achterdocht,
Had nochtans op HUNN' wensch daar toe verlof gegeven;
Doch Pizo nevens HEN naar 't Rhyngewest doen streeven.*

De woorden *togt* en *wensch* zyn beiden mannelyk, en alleen om de maat van het vers, in Reg. 1 HUNNEN en Reg. 3 HUNN' geschreeven, dat beide volgens den voorgestelden regel is. Dus ook

Pfalm 9 vs. 5.

*Gy scholdt de heidnen keer op keer,
En wierp de Goddeloozen neêr;
HUNN' naam, HUNN' roem hebt gy vertreden.*

Maar wanneer men een vrouwlyk of onzijdig woord heeft, is 't altoos HUN of HUNNE, zelfs is 't in het meervoud HUN, wanneer men aan de maat gebonden is.

Germanicus bl. 14 vs. 17: 18.

*Hy roemt HUN trouw; en bied den ouderlingen aan
Indien 't HUN wenschen vleit, van krygsdienst HEN te ontslaan.*

Voor het laatste vers zou men ook HUNNE wenschen schryven, indien de maat het toeliet; zo als in verscheide schriften gedaan wordt.

Tot dus verre heb ik de woorden HEN, HUN, HUNNEN, HUNN', HUNNE in deszelfs gebruik aangewezen: behoef ik nu het woordje HAAR en HEUR meer bekend zynde, wel te verklaren? — Om myn oogmerk te beryken, ja. Dus ter zaake.

Lq

In de eerste plaats weet men, dat het woordje HAAR een betrekkelijk naamwoord zynde, altoos, wanneer men van eene vrouwelyke Perfoonaadje spreekt, gebezigt wordt: dus zal men door de woorden, *men vindt HAAR in den rei der Grieken*; geen ander dan een vrouwesperfoon verstaan, die in den rei der Grieken gevonden wierdt. In de tweede plaats is het woord HAAR een bezitnaamwoord, gelyk, HAAR goed, HAAR bloed, en in 't meervoud HAARE *klederen.* enz. Hier mede staat nu het woordje HEUR, in het laatste geval, gelyk. „Bekend is het, zeggen de bekwaame Schryvers der Maandelyksche Bydragen. (e) „dat *suus* oulings was *hare* en *lore*, en dat van dit oude *hore*, door Dialektverschil, is gemaakt *heure*; even als van *koken* komt *keuken*, van *lore*, *leur* — voor, *veur*; — *dore*, *deure*”. enz. (f) Diensvolgens is dit HEURE regelmatig goed, schoon het door 't gewoone gebruik tot geenem *(schryfftyl)* verheven is.

Aangaande nu de plaatfing van dit woord: de Dichters gebruiken het zelve nooit, dan wanneer zy door eene te sterk opeenvolging van de woordjes HAAR; of van de woorden die de *a* doen hooren, de eentoonigheid daar door trachten te verzachten.

Taal- en Dichtkundige Bydragen Deel II. Bl. 205.

*Die HAREN lieveling, die HAAR bemint, lauwrirt
Met eene kroon die nooit HEUR groen zal derven.*

Ik heb dit laatste *heur* 'er ingevoegt voor *haar*, terwyl

(e) TAEKUNDIGE BYDRAGEN Deel I Bladz. 490.

(f) Zie ook A. KLUIT op HOOGST. *Geflagslyst* bl. 106.

wyl ik altoos het bezittelyke, en nooit het betrekkelyke woord zou veranderen. Dus zou ik wel schryven.

Men vindt HAAR aan een beek HEUR gulden lokjes vlechten.

Maar niet.

Men vindt HEUR aan een beek HAAR gulden lokjes vlechten.

Uit het gestelde blykt, dat ik de volgende woorden onder de betrekkelyke (of die de Persoon of Persoonen raaken) breng: als U en MY in 't enkelvoud, en HEN en HAAR in 't meervoud: terwyl ik de volgende onder de bezittelyke reken: als in 't enkelvoud UW en MYN, en in 't meervoud HUN en HEUR; de volgende voorbeelden zullen dit bekragtigen, en jonge Dichters in de Taalkunde, door eene oplettende leezing, versterken.

Voorbeelden van U en UW.

Abraham de Aartsvader Xde Boek bladz. 226,

*o Godt! myn toeverlaat,
Is dan uw zegen in een vloek; uw gunst in haat
En al uw min verkeert in donderenden tooren!
Kan menschenoffer uw medoogend oog bekoren!
Wel aan, eisch my:*

en verder.

*Onnoozele Izaak! 't geldt U: 't geldt U myn zoon!
o Appel van myn oog! o Paerel van myn kroon!
't Geldt U: U moet ik zelf, o leven van myn leven,
Op 't brandend outer aan de Godheid weder geeven!*

Wil-

ben, hun, baar en beur.

9

Willem de Eerste bladz. 14.

*Ik kan van U alleen daar van bericht bekomen;
Van U, die, hoogst beroemd door deugd en schrandtheid
De waarheid hulde doet, en 't waar van 't valsche scheid.
Verpligt my door 't verhaal van 't lot der Nederlanden.
Uw wee, uw grievend wee! verscheurt myne ingewanden!
Gy kent uw Coligny: ontdek hem alles vry;
Meld hem wat U hier dryft.*

Germanicus bladz. 28.

Ik; die uit beiden sproot, toon vruchteloos U uw' pligt.

Voorbeelden van MY en MYN.

M. L. Tydwinst in ledige uren bladz. 32.

*Ha! dat verligt. Hoe nu, zou MY de Godheid hooren?
De schillen dunnereets op MYN verblind gezicht.*

Abraham de Aartsvader bl. 227.

*Welaan, eisch MY: ik zal verheugt, en onbenout
MYN leden strekken op het heilig offerhout,
En zelf, als offraar van MYN zelve, onbezweeken,
't Vuur in den stapel, 't mes MY in den boezem steeken.*

Als ook eenige regels verder.

MYN haren ryzen MY te berge.

Voorbeelden van HEN en HUN, HUNN', HUNNE,
HUNNEN.

Germanicus bladz. 15.

*Men hoort HEN Cesar roemen;
Doch meer Germanicus wien zy HUN toevlucht noemen.*

A 5

als

als ook Bladz. 22.

Zyn achtbaar aangezigt
Verwyt reeds, eer hy spreekt, HEN 't schenden van
HUNN' pligt.

Bladz. 27.

Hy wyst HEN van zich af, in eedlen toorne ontstoken;
HUN laatsten moedwil heeft zyn taai geduld verbroken.

Psaln 44 vs. 2.

HUN zwaard deed HEN dit land niet erven;
HUN arm deed HEN geen heil verwerven;
Maar uwe rechthand, uw magt
Heeft HUN (g) dien voorspoed toegebracht;
De glans van 't Godlyk aangezigt
Heeft HEN de zege weg doen draagen.
Want gy omscheent HEN met het licht
Van uw genadig welbehagen.

Psaln 2 vs. 7.

Welkalyg zy, die naar zyn reine leer
In hem HUN heil, HUN hoogst geluk beschouwen;
Die Zions vorst erkennen voor HUNN' Heer!

Psaln 67. vs. 2.

Volken zult gy rechten,
HUNNE zaak beslechten,

en

(g) Men moet hier opmerken dat de Heidenen hier, als dien voorspoed reeds bezittende, beschreeven worden, als of 'er sond: uw magt heeft bunnen voorspoed bewerkt.

ken, bun, baar en beur.

11

en in 't meervoudig, voor wenschen.

Laat HEN in HUNNE wenschen nimmer slaagen.

Pfalm 4. vs. 4.

*Gy hebt me in 't hart meer vreugd gegeven,
Dan andren smaaken in een tyd
Als zy, door aardscb geluk verheven,
By koorn en mast wellustig leven,
In HUNNEN overvloed verblyd.*

Voorbeelden van HAAR en HEUR.

Maandelyksche Bydragen Deel I. Bladz. 485.

*Het zalig kind staat vernis aan;
Zy heeft met eigen hand
Op 't lagchend veld geplant
HEUR minnelyke zegevaan:
Daar woont zy, wel te vree,
Veel liever dan ter steê.
Daar sloeg zy, van HEUR zoon wel eer
Getroffen met een schicht,
HEUR lodderig gezicht
Op bloozenden Adonis neêr;
En Capis zoon genoot
Ook daar HEUR lieven schoot.*

De Dichter van dit stukje heeft het bezitwoord hier altoos HEUR geschreeven, schoon HAAR lodderlyk gezicht wel zo welluidend zou geweest zyn; daar hetzelfde woord HAAR, in tegendeel den laatsten Regel zeer een-toonig zou gemaakt heben. Ook daar haar lieven schoot.

Uit

12 *Vertoog over de woordjes hen, bun, baar en beur.*

Uit het zelve Stukje Bl. 488.

*Zy bloosde en zag my vriendlyk aan,
Ik nam HAAR ELPENHAND
En help HAER naeuw op 't land,
Of 't windjen, met myn min begaan,
(Ik lach nog, als ik 't zeg)
Bloes HEUREN halsdoek weg.*

Reg. 2. zou, zo wel om de zachtheid der toon, als om het onderscheid tusfchen het betrekkelyke en bezittelyke woordje HAAR en HEUR, beter geweest zyn, door te fchryven

Ik nam HEUR Elpenhand.

In den tweeden en zesden Naamval gebruik ik altoos van HEN, en nooit HENNER, dat myns dunkens niet wel vlyen zou. Zie ook

Germanicus Bladz. 9.

Daar elk van HEN vol drift de kleders openryt,

Jonge Dichters, door dit vertoog en bygevoegde voorbeelden, het gebruik der voorgestelde woorden geleerd te hebben, zal my ten genoegen verftrekken.

Studio Crescit Sapientia.

Be-

 BERICHT, raakende den LOF der MISMAAKTHEID.

Onder de menigte myner Vrienden, met welke ik het genoegen heb om te mogen verkeerē, bevind zich den Heere BOCHELIUS, Schryver van den volgenden Brief over *de Mismaaktheid*: zyn Ed. is openhartig genoeg om zyn Perfoon, die gantsch geene fraaie gedaante heeft, aan den Lezer voor te stellen, in zodanige bewoordingen, die hem wel is waar verdedigen, maar tevens geheel en al doen kennen: ik behoef om die reden zyn gedrag, dat in veele zaaken bizonder is, dus ook niet te verbergen. die bizondere verkiezing deed hem in de bogt van een zekre gragt alhier een wooning huuren, die zo veel tekenen van oudheid draagt, dat een ander, op 't gezicht van den kromgeboogen muur en voorgevel, reeds beeven zou: en wyl het dagelyks zien van volmaaktheden die men zelve mist, zekerlyk eene gemelyke aandoening over dat gemis kan te weeg brengen, heeft myn Vriend boven dien eene verstandige verkiezing van dienstboden gedaan; zynde de een krommer en kleinder dan de ander, doch geen een zo regt en groot als hy is. De Meubilen zyn aan dit huisgezin gaëvenredigt en meest allen scheef; ja, het strekt BOCHELIUS tot geen gering vermaak, zyne vrienden uit kromme pypen te laten rooken, en in alle gevallen te doen zien, dat de regte linien by hem geheel verbannen zyn — dan, men behoef den volgenden brief slegts te lezen om van de bizonderheid van BOCHELIUS character overtuigd te zyn.

DE

DE LOF DER MISMAAKTHEID. *Briefswyze medegedeeld door den Heer BOCHELIUS.*

Het is verveelend en beledigend wanneer iemand veel van zich zelve spreekt; en weinigen kunnen dat op zulk eene goede wyze doen als MONTAIGNE. Ik wenschte het te kunnen doen, of ik wenschte slegst half zo leerryk en onderhoudend te zyn. (a) De Inhoud van dezen brief zal intuschen voor my spreken; en ik ben verzekert dat ik geen gramfchap van U daarom op my brengen zal. Ligchaamelyke mismaaktheid is voor ieders oog zichtbaar, maar haare gevolgen zyn maar aan zeer weinigen bekend; en aan niemant beter bekend als aan die geen die haar voelt; en dezen hebben gewoonlyk weinig lust om het te openbaaren. Daar ik dan door Proefondervindingen spreken kan, zo wil ik dit ongewoone onderwerp uitvoeriglyk verhandelen. Het zelve in een Wysgeerig licht te plaatfen, is eene betrachtning die voor Perfoonen, welke zo zeldzaam — ik wil niet zeggen zo ongelukkig — voor anderen uitgetekend zyn, heilzaam is; en zal voor U en anderen mogelyk onderhoudend genoeg zyn.

Ik

(a) *De Marquis van HALIFAX zegt in zynen brief aan KAREL COTTON Esqr. die MONTAIGNE's Proeven in 't Engelsch overaette, dat het onder alle boeken der waereld het onderhoudenste voor hem was; terwyl MONTAIGNE niet om roem heeft geschreeven, maar in 't bizonder om de waereld een getrouw Schildery van zich zelve, en van het menschelyk geslacht te leveren.*

Ik ben verzekerd niet zo scherpzinnig te zyn als MONTAIGNE, maar het staat aan my om zo openhartig en rondborstig te zyn als hy. Ik kan met dezelve *Naiviteit*, (b) zo wel van myne geestelyke als ligchaamelyke onvolmaaktheden den sluiër weg rukken, en dezelve geheel ontbloot der waereld voorstellen. En wanneer ik op deze wyze my zelve ontleed hebbe, zo zal men denkelyk ondervinden, dat myn hart gezond en onaangestookten, en myne oogmerken redelyk en oprecht zyn.

LONGINUS zegt (c) dat CÆCIL op eene laage wyze van het verhevene geschreeven heeft. Daartegen noemt POPE (d) gemelde LONGINUS „het groote en verhevene dat hy schildert”. Ik wensch niets meer dan LONGINUS in schryfstyl en gedachten naar te volgen, en gelyk dat van CÆCIL, beide met myn onderwerp in contrast te stellen. Ik wensch van de mismaaktheid met schoonheid te schryven, en de feilen van een kwaalyk ligchaamlyk beeldfel, door een volkomen uitgebeeld schrift, goed te maaken.

Geloof gy, Myn Heer! dat myn Afbeeldfel in 't koper gebragt, en als een titelplaat voor dezen brief geplaatst, een duidelyker begrip van deszelfs inhoud geeven zal; zo heb ik 'er niets tegen, mits gy de kosten

van

(b) *VERTU NAIVE*, is eene uitdrukking van MONTAIGNE, die by, gelyk FONTENELLE in zyn gesprek, SOCRATES in den mond ligt.

(c) *In 't begin van zyne Verhandeling over het Verhevene.*

(d) *In zyne Proeve van Oordeelkunde.*

van Tekenen en Graveeren op U wilt neemen. (e) by nalaatigheid daar van, moet gy weeten dat ik naauwlyks vyf voet hoog ben; dat myn' rug reeds in 's moeders lyve eene buiging verkreeg, en dat ik, naar den Perfoon gesproken, met ESOPUS; den overleden Prinse van ORANJEN; den Maarschalk LUXENBURG, den Schatmeester SALISBURY; ja met SCHARRON en POPE gelyk ben; zonder aan THERSITES en RICHARD de Derde te denken, die ik nooit voor medeleden van myn Genootschap erken; terwyl de eerste een kind der Dichterlyke verbeelding, (f) en de laatste van de Geschiedschryvers zeer onrecht geschildert is; doordien zy het noodzaakelyk achten, den Duivel in eene haatelyke gestalte te vertoonen. Ik wil het afbeeldfel van RICHARD van geen Geschiedschryver, zelfs van SHAKESPEAR niet aanneemen, maar alleen van de hand van den Schryver zynner Geschiedenisfe (g) die ons verzekerd — en hy moest

(e) *Het was een onboffelyk compliment voor eene Daame, dat men Juffr. GOURNAI voorstelde; namelyk dat zy baar beeldtenisfe alleen voor heur boek beboefde te plaatsen, om haare eere daar door, voor alle vermoedens, in zekerheid te zetten.*

(f) *Tam mala Therstien prohibebat forma latere,
Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.*

OVID. EP. & PONTO XIII. vs. 4.

(g) *GEORGE BUCK Esqr. die in zyne geschiedenisfe van RICHARD de III. hem als een Vorst van veel betere afbeelding naar lyf en ziele zagt voortstellen, dan men gemeenlyk van hem denkt. De Bischoep NICHOLSON noemt deze BUCK een geloofwaardiger geschiedschryver dan THOMAS MORIS is.*

moest het immers wel weten om het te kunnen verzekeren? — dat RICHARD een welgemaakt man geweest is.

Daar ik groote reden hebbe om God te danken, dat ik in Nederland gebooren ben, en het heil van eene vrye Staatsregering mag genieten, zo moet ik tevens niet ondankbaar zyn, om dat ik in Sparta niet gebooren ben: want naauwlyks zou ik daar het licht gezien hebben; of ik zou 'er weder van berooft zyn geworden; terwyl men my, als een onnut schepsel, in een Hol naast den berg Taigetus zou geworpen hebben. (h) O Onmenschelyke LYCURGUS! uw eigen geslacht dus te vernielen! omringt van de onschuldigen die gy vermoordt hebt, wenschte ik U in de schaduwen des afgronds, voor deze barbaarsheid, te kunnen vervolgen! Dat uw regel een slegte staatkunde vertoonde, bewyst reeds de aanvoering van zo veel roemwaardige namen, die ik genoemd hebbe. Uw eigen AGESILAUUS wederlegt deze grondstelling; en ik zelf hoope haar, door myn gedrag, te wederleggen. Is dan het beengestel het beste deel des menschen? En moet men het volgens de zwaarte waardeeren, gelyk het vee op de Markt?

Tegen deze Lacedemonische strengheid, gingen zy, die voor myne kindsheid zorge droegen, aan de andere zyde te verre, en beproefde, uit enkele tederheid, alle mogelyke kunstbewerkingen, om de feilen der natuur weder goed te maaken; dan te vergeefs. Ik geloof om die reden dat het enkel waarheid is wat DRYDEN zegt:

„ Dat

(h) *Zie LYCURGUS leven by PLUTARCHUS.*

B

„ Dat God zyne werken zo maakte dat 'er de menschen niet aan kunnen verbeteren ". Daar zy dan in deze hunne verwagting te loor gesteld wierden, zo zогten zy ten minsten eene feil te verbergen, en geloofden dat ik myne gestalte moest schaamen, in plaatse van my met waare standvastigheid en moed toe te rusten; om alle bespottig en verachting, die my treffen kon, nimmer te achten. Dit baarde my, in myne jonge jaaren, veel onrust, om deze zwakheid te boven te komen, waar van ik thans zeer weinig nog meen te bezitten. Deze kwaade behandeling verwekte by my eene onöverwinlyke blooheid; en schoon ik myn geheele leven onder een welgemaakter foort van lieden doorgebracht hebbe, zo voelde ik toch altoos een zekeren tegenzin, om my met myne slegte gestalte te vertoonen: en dit kan zekerlyk wel eene hindernisse zyn, om in de waereld verder voort te komen; maar ook dat nut hebben, dat men niet zo dolverend en onrustig is, om zyn geluk te verre te willen dryven.

Onverdiende aanmerkingen over onze Persoon zyn zwaar te verduwen. Dit hebben Menschen van doorzicht reeds ondervonden. Zelf POPE was van deze zyde niet onbezeerlyk; want toen 'er eenigen zich, door zyne Schriften beledigt vonden, lieten zy een Karikatuur zynner beedtenisse in koper graveeren; en het is bekend dat zulks hem gevoeliger griefde, dan een beter antwoord zou gedaan hebben, wyl hy dit onder de gruwelykste beledigingen plaatste (i). Ik heb van myn leven geen de minste,

be-

(i) *In zynen Brief aan DR. ARBUTHNOT syn de volgende verzen.*

*The Morals blaek'd, when the writtings Schape,
The libel'd Person, and the pictur'd Schape.*

befchimping van dit foort, van iemand myner bekenden ondervonden; of van iemand die de naam van doorfleepen verdiende: want ik zou een groote Gek zyn, indien ik onfchuldige spotternyen, van de een of anderen goede vriend, voor beledigingen wilde houden; daar dezelve veel eerder een bewys van oprechte liefde en toegenegeheid zyn. En ik zou niet waardig zyn om in zyn gezelfchap te eeten, indien ik hem de vreugde kwalyk wilde neemen, die hy my betuigde, wanneer ik uit de fchaduwe van een groot stuk vleesch, of van een' grooten Punschkom die tusfchen ons beiden stond, in eenen voor den dag kwam. Maar de Tooneelen veranderen zich geheel en al, wanneer ik in een gemeen wynhuis kome, alwaar de ongebondenheid in even zulk eene maate toeneemt, als den rang der lieden afneemt; en waar ik zelden door kome zonder ergens een veër te laaten. Maar thans ontrusten my die grappen niet meer, die my, in myn jeugd, altoos gevoelig waaren. Den Titel van BOCHELIUS heb ik nooit hoog geacht, en heden veracht ik den zelve geheel en al. Dit niet tegenftaande dringt men die altoos aan my op, en de Parfumeur en de Bedelaar geeven my de eer die my toekomt; de een als hy *Eau de la Reine* wil verkoopen, en de ander als hy my om eene aelmoes verzoekt.

Dit onderscheid van gedrag tegen my, heeft my de sterkfte overtuiging van den invloed der opvoeding geeven, en my niet alleen door de Verhandelingen der Haarlemsche Maatschappy (k) maar Proefondervindelyk

(k) Zie VERHANDELINGEN der Haarlemsche Maatschappy, Deel IX, het 1ste en 11de Stuk.

geleerd, om de opvoeding zelve behoorlyk te waardeeren. Zy is gewis den vorm der menschelyke characters; zy onderscheidt het slegte metaal van het bruikbaare; en is de grenscheidung tuschen het gemeen en het meerder beschaafde gedeelte des menschelyken geslachts. Deze gewoonte heeft my bovendien een groot voordeel verschaft; want zy heeft gemaakt, dat ik, gelyk HORATIUS (1) voor den gemeenen hoop gevloeden ben, en alleen het gezelschap en den omgang van zulke lieden gezogt heb, die voornaamer zyn dan ik; en onder welken ik de hoop durf voeden om in ruste te blyven. Ik heb dezen ommevang met ieder genooten, en schoon het my wel eens aan eene fyne wellevendheid, door gebrek van ondervinding, traaperd, zo kan ik toch niet zeggen dat zy my ooit kwalyk bejeegent hebben. Bovendien geeven my eenige mishandelingen, van geringe lieden, zeer dikmaals edelmoedige gedachten aan de hand. Ik erinner my zomtyds de woorden van BRUTUS by SHAKESPEAR: „uwe woorden gaan my voorby, gelyk een hollenden wind; op welke ik geen acht sla”. Op een andermaal valt my dat in; het geen SOCRATES, zo ik niet dwaale, zeide: „zou ik boos worden om dat een Ezel naar my slaat? het is immers zyn natuur dat te doen?” (m). Persoonleke schimpshooten van dezen aart

zyn

(1) *Odi profanum vulgus et arceo.*

Od. I Lib. III.

(m) Ik zou hier nog een ander zinryk antwoord van SOCRATES kunnen stellen. Als men hem vroeg, hoe by het gekyf en de kwaade behandeling van XANTIPPE kon verdraagen; Antwoorde by: *Menschen die in een straat leven waar veel gedruismaakende handwerkers woonen, werden, door het geraas van eenen voorby reidenden wagen, niet gestoord.*

zyn by lieden van hoogen rang zekerlyk onbekend. Het moet dus alleen eene uitvinding zyn die tot de volgende vertelling aanleiding gaf: Dat een Engelsche Koning den Maarschalk van LUXENBURG eens *kromkneukel* genoemd had en deze hem antwoorde, dat hy niet kon weeten of hy zulks was, terwyl hy zyn *kneukel* noch nooit gezien had.

Wanneer ik door een of ander ongewoon toeval, op een Dorpkermis; een kattenkneppelary, of diergelyk volktrekkend gezelschap geweest ben, zo heb ik altoos de vreugde eens menschen gevoeld, die uit een gevaarlyke Schipbreuk gered is. Want zo lang ik my daar bevond, zag ik my zelve aan, als iemand die, aan de spotterny blootgesteld zynde, niet in staat is om zyn gramfchap daar over te doen blyken; terwyl men daar door een tienmaal erger gelach en bespottung op zich haalen zou. Ik ben dus altoos bang voor gemaskerde Bals, waarop men zodanige figuren zeer ras ontdekt; die dan de mishandeling van geringer lieden niet kunnen ontwyken, welke door hulp van het masker, onder de voorname lieden insluipen, en daar ter plaatse nog meerder vryheid hebben dan op anderen.

In myne kindsheid had ik altoos een affchrik voor Dansmeesters, en zocht op alle mogelyke wyzen uitvlugten om hunne onderrichtung te ontwyken, wanneer dezelve my opgedrongen wierd; want het was my genoeg bekend welk een onleerzaam Scholier zy aan my zouden hebben. Ik dreef dit zekerlyk een weinig te verre, en heb zomtyds wel gewenscht, dat ik de Gracien wat meerder offeranden gebracht had. De verwaarloozing, of liever nalaating van dit onderwys, heeft my, in myn uiterlyk gedrag, een zekere ongeschiktheid

doen behouden; en ik zie thans wel, dat ik door zorgvuldigheid en gewoonte veele dingen had kunnen verbeteren, welke thans by my ingeworteld zyn: dat ik uit eenen aangebooren tegenzin wegens kleinigheden, zekere formaliteiten te zeer veronachtzaamd hebbe.

Ligchaamelyke mismaaktheid is zeer zeldzaam; daar door moet iemand, die op deze wyze uitgetekend is, natuurlyker wyze denken, dat hy in eene Lotery zeer ongelukkig gespeeld heeft, waar in duizend pryzen tegens één niet zyn. Onder 558 Vaderlanders ben ik de eenige die zo gesteld is. Dank zy myne waardige medebroeders, dat zy nooit iets tegens myn Persoon opvatten; en ik hoop hen nooit reden te geeven om iets tegens myne gestalte in te kunnen brengen. Onze Vaderlanders immers, maaken het niet, gelyk men van een zeker koopman op een Dorp verteld: hy had nooit tegens den stand of het character van hen, die der gezetten prys boden, eenige aanmerkingen gemaakt; maar had eindelyk den meestbiedenden koper afgewezen — om dat het een Moor was.

Ik ben nooit een Medelid van het Dwergen genootschap geweest, en zal het ook nimmer worden: (n) ik zou deze Heeren ook wel durven raaden van niet weder te vergaderen. Want schoon zy al een zeer geestryk en opwekkend Gezelschap uitmaaken, zo trekken zy de oogen der waereld te veel op zich, en hunne oogen te veel van de waereld af: want wie zou gaarne bestendig slegte Schilderyen aanzien, wanneer men eene zo groote verzaaming van goeden ziet kan; bizonder onder het schoon geslacht, die hen veel

ligt

(n) Zie STEELE's *Spectator* No. 17.

ligt niet tot hun vertrouwden zouden maaken , maar hen doch zouden veroorloven haare bewonderaars in t verfchiet te zyn. Wanneer mismaaakte Perfoonen by el- kander zyn , zo werd het belagchelyke , wegens de over- eenftemming , verdubbeld : even zo , gelyk het wegens het contrast gefchied , wanneer men hen by groote lie- den vergadert ziet. Zy zullen dus zeer wel doen wan- neer zy , in beide gevallen , de kloekheid te baat nee- men.

Daar zyn veele groote en aanzienlyke lieden , wiens ommevang ik my altoos tot eere zal rekenen ; en fchoon hnnne oogen veel hooger ftaan dan de mynen , zo zoe- ken zy my evenwel nooit te overkyken ; en het doet hen allen leed wanneer zy my met hun Elboog den hoed af werpen. Al ftaande of wandelende is het spree- ken te faamen , zekerlyk een weinig ongemakkelyk ; want zy moeten zich altoos nederbuigen , even of zy een fpeid willen zoeken ; en ik moet daar en tegen in de hoogte gluuren , even of ik de hoogte van eene fterre met een Quadrant wil meeten. Ik moet bekennen dat ik daar zomtyds eene kleine ftaatkunde by gebruik , om het kontrast niet al te duidelyk te doen merken.

De Ridder O. is zo wel uit den bloede als naar ver- dienfte een der grootfte en beste Mannen van onzen tyd ; en by hem woond eenen dapperen geest in een aan- zienlyk ligchaam. Deze Man , die onverfchrokken in den voorgaande oorlog naast den Veldheer ftondt , ftaat thans aan het hoofd van een corps Granadiers , om den Vorst te bewaaken , dien hy reeds lang en trouw gediend heeft. Ik heb de eer om hem zeer naby te kennen , en ik had het genoegen , fchoon toevallig , om zyn Battalion te zien manouvreoren : ik moet bekennen nooit zo kleinmoedig

te zyn geweest, als toen ik met hem onder deze grooten lieden doorging, die door hunne mutsen nog grooter wierden: ik scheen eerder een worm dan een Mensch te zyn, en kon niet opzien zonder my te beklagen, dat ik by al de lust die ik hebbe om myn Vaderland te dienen, geen meerder kragt en grootte van Perfoon bezitte.

Graaf D. is ook een wakker Officier, en aanvoerder van een der Prinselyke Lyfregimenten; een der langste onderdaanen van den Staat; van een ouden adel, en — wat ieder edelman ter eere strekt — een zeer verstandig man in gezelschap. Ik ben altoos stout op de eer, zyn Edelheid by de gewoone vergadering van myne *Societys* te mogen zien; maar ik zoek het altoos zo te schikken, dat den Voorzitter ten minsten tusfchen ons zit, op dat het niet te ras in de oogen valle, welk een ontzagchlyk onderscheid, in allen opzigte, tusfchen ons is.

Doch ik wil thans myne stoffe verdeelen, om dezelve zo veel te omstandiger te kunnen verklaren; en wil de natuurlyke gevolgen der ligchaamelyke mismaaktheid betrachten, en eerst zien hoe ver dezelve op de uiterlyke omstandigheden haaren invloed heeft. En ten tweede, welk eene richting de ziel door haar ontvangt.

Het is onbetwistbaar, dat het menschelyk ligchaam, indien het krom en mismaakt is, aan sterkte en bekwaamheid verliest, en tot zyne verrichtingen minder doogen zal. SCARRON hadt een werktuig uitgevonden om zyn hoed af te neemen; en ik wenschte 'er een te kunnen uitvinden, om myne *Henry Quatre* gespen ter deeg op myne schoenen te kunnen plaatsen, of iets van den grond op te neemen, het geen ik naauwlyks knielend

lend doen kan : want ik kan myn lyf niet verder buigen als het door de natuur geboogen is. Dus ben ik, wanneer de Dames een handſchoen of waaijer laten vallen , nooit de eerſte die hem opneemt ; en dikmaals houde ik liever myne neiging, om deze kleine dienſten te doen, te rug, dan dat ik myn Spinnekops geſtalte daar door zou vertoonen. Ik hoop ook dat men my niet voor trots zal doen doorgaan, wanneer ik niet zo dikmaals, als ik wel moest, van mynen ſtoel opſta; want dit veroorzaakt my vry wat moeite : en myn zwaartepunt heeft zulk eene kwaade legging, dat ik dikmaals in gevaar ben om agter over te ſlaan. Dingen die zó hangen dat anderen dezelve bereiken kunnen, zyn voor my onbereikbaar; en wat zy heel ligt kunnen doen, tot zulk eene verrichting heb ik geen kragt genoeg. Wanneer ik met eene Dame in de koets zit, zo worde ik met de ſtoffe van haar Sak, als ook door haar Balyenen Rok geheel en al overdekt. Wanneer ik nevens haar aan tafel zitte, dan word mynen arm zodanig geketend, dat ik noch haar, noch my zelve, helpen kan. Wy zyn van het genoeg berooft om elkander te zien; en zy zou naauwlyks weeten dat ik 'er was, indien zy my niet zomtyds onder haare vleugelen hoorde. Ik ben in het Vagevuur in de buurt van het Paradys. Ik bid dan ook wel eens om eene gunstbetooning die zy my ligtelyk kunnen toestaan; dat zy — daar ik toch niet durf hoopen dat ik haar Schoothond (o) zal verdin-

(o) *Veel Dames zeggen, dat deze Schoothond even zo een baatelyk dier is, als ik ben, en zyne plaats niet waardig is: maar ik zal wel oppassen om ooit zo onbescheiden te*

dringen — my ten minsten een kusfchen willen toestaan, om my boven foortgelyke wederwaardigheden te kunnen verheffen. Ik loop gevaar in een gedrang met voeten getreden of verftikt te worden; terwyl in veele gevallen, myn rug een' bekwaamen Leunzuil voor den elboog van eenen langen byftaander is. Ik kan niets zien, en durf ook niet verder denken dan om myn perfoon te bewaaren. Ik heb nagelaaten om zyne Hoogheid aan de Hoftrap optewagten, zedert ik daar tegen de muur byna dood gedrongen ben. Van harten zou ik 'er komen indien het zyne Hoogheid begeerde, maar hy is te goed om iets onmogelyks te verlangen. Bovendien, wanneer ik 'er ga kan ik doch nooit het genoeg hebben, een van de beste Vorften die ooit den Stadhouderlyken stoel besteeg, op den Stadhouderlyken stoel te zien. Deze, en nog veele andere, onbekwaamheden zyn altoos aan eene gefalte, gelyk de myne, verknocht. Liederen die deze wederwaardigheden niet gewoon zyn, zullen dezelve voor onlydelyk houden; maar zy worden door de gewoonte ligt; en wanneer zy het ver genoeg van dit leven al eens flooren kunnen, zo zyn zy doch niet in ftaat om hetzelfde geheel en al te kunnen vernietigen: want ik heb tot behoud van dit vergenoegen, zulk een groot aandeel daar van als de meeste menfchen ontvangen. En mogelyk is 'er dit ook een bewys van, dat ik dezen brief fchryve, die geene klagte tegens de Voorzienigheid over myn noodlot, maar in 't bizonder een onfchuldig tydverdryf voor my en voor anderen zyn zal.

Ik

ſpreeken: men zet my zeker kwalijk neemen, of zulke voor wangunst van eenen Medevrjer houden.

Ik kan niet zeggen welk een invloed de mismaakt-
heid op onze gezondheid heeft ; maar wyl de innerly-
ke deelen van het ligchaam, in zekere maaten, met de
uiterlyke afbeelding moeten overeenstemmen, zo be-
grypt men ligtelyk, dat, wanneer de vorm der laatste
onregelmatig is, zommige deelen niet zo wel geleid en
verdeeld kunnen zyn, om haare verrichtingen behoor-
lyk uit te voeren; en daar door de misgewasfchen Perfoo-
nen gemeenlyk niet regt gezond zyn, en ook niet lang
leven. Doch dit laat zich best door de ondervinding
betoogen: daar zyn in dit geval zo weinig voorbeel-
den, of dezelve zyn zo weinig opgemerkt, dat men
uit één niet wel een algemeen gevolg kan trekken.
Ook is de gezondheid meer, dan men gewoonlyk denkt,
in des menschen eigen geweld: meer een gevolg der
maatigheid; dan eene werking der ligchaams gestalte: en
hier door werd het moeilyker om in deze zaak te oor-
deelen. ESOPUS kon niet jong meer zyn toen hy stierf;
en hadt nog langer kunnen leven, indien hy niet by
Delphos vermoordt was. De Prins van ORANJEN kwam
naauwlyks over den middagslinie des levens heen; ter-
wyl de Hertog van LUXENBURG omtrend in den ouder-
dom van zeven en zestig jaaren stierf. De Lord Schat-
meester BURLEIGH leefde tot in zyn agt en zeventigste
jaar; maar zyn zoon, de Graaf van SALISBURY, die om-
trend vyftien jaaren na hem stierf, kon zulk een hoo-
gen ouderdom niet bereiken. Ik heb gehoord — maar
weet niet of het waar is — dat POPE's vader zeer
mismaakt was, en dezen is vyf en zeventig jaar oud
geworden; zyn zoon daar en tegen stierf in eenen
middelmaatigen ouderdom; indien men van iemand zeg-
gen mag dat hy gestorven is, wiens werken onsterffe-
lyk

lyk zyn. Myn vader was geen misgewasch, maar in 't bizonderzeer rustig, en myn moeder was eene beroemde schoonheid; en ik, die aan hen beiden zo ongelijk ben, heb doch een hooger ouderdom bereikt, en zie nog dagelyks myne bekenden, met sterke ligchaamen, het Tooneel van dit leven voor my verlaaten.

Dan ik laat het aan beter Natuurkundigen dan ik ben, over, om te beslissen, of de mismaaktheid des ligchaams op zich zelve genoomen, der gezondheid na-deelig is; want in 't vervolg is zy veelmeer, zo als ik geloove, voordeelig. Mismaakte lieden hebben een geringe maate van sterkte dan anderen, en zullen, natuurlyker wyze, 'er dus meerder aan denken om dezelve te behouden; en daar de maatigheid een groot behoedmiddel der gezondheid is, zo zullen zy zo veel te meerder trachten om maatig te zyn. Ik heb redenen om te gelooven, dat myne zwakke natuur en ligchaams gedaante, myn leven tot dus verre verlengt hebben. Maar ik zou U bedriegen en den Hemel beledigen, indien ik dat als eene deugd wilde doen kennen, dat alleen uit noodzaakelykheid zynen oorsprong nam. Dewyl ik aanleiding tot uitteering hebbe, zo wierd ik in myn jeugd door dikmaals bloed te spuwen, ontrust; dit bewoog my, den wyn en alle sterke dranken te vermyden, het geen ik nu reeds dertig jaar lang gedaan heb; alleen,

Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.

Ik verviel daar door in een ander ongeluk; en de steen wierd het gevolg van myn waterdrinken. Intuschen heb ik door zorgvuldigheid, geduld en onthouding dit kwaad in zo verre verzwakt, dat het tegenwoordig myn

myn rust en vergenoegen zeer weinig verhindert. En hoe zwak ik ook ben, zo zie ik toch dagelyks veele lieden voor my wechfterven, welke de natuur tot een veel langer leven bestemd hadt. Ik moet het zekerlyk beklagen, dat de meeste menschen hunne gezondheid, zonder welke het leven geen leven is, (p) zo moettwillig verwaarloozen; daar het zo zeer in haar geweld staat om dezelve te behouden. Indien elke deugd haar eigen beloöning in 't vervolg mede brengt, zo staat de matigheid op eenen hoogen graad van beloöning, en ieder mensch voelt onmiddelyk haare goede werking. Ja ik ben overtuigd dat veele lieden CORNARO's ouderdömd zouden bereiken, indien zy zyn voorbeeld slegts wilden volgen. By het nadenken over deze zaak, heb ik verscheide grondstellingen aangenoemen, welke de waereld *paradox* zullen voorkomen: even gelyk zekere waare Geographische Leerstellingen hen *Paradox* schynen, die met onzen Aardkloot niet bekend zyn. Ik houde de volgende zaaken voor geloofsartykelen: — Schoon verscheide gezelschappen aan groote tafels dezelve als Kettensregelen, zullen verfoeien.

1. Dat de ligste dranken de beste zyn.
2. Dat men nog nooit een goede kom Punsch, noch een goede fles Champanjen, Bourgonjen of Rooden Wyn geleverd heeft.
3. Dat het beste Middagmaal uit één gerecht bestaat.
4. Dat een Gastmaal naar *rato* slegter wordt, naar maate het getal der schotelen vermeerdert.

5. Dat

(p) *Non est vivere, sed valere, vita.*

MARTIAL. Lib. VII. Ep. 70.

5. Dat een Vastendag beter is dan een Huwelyksmaalyd.
6. Dat 'er nooit een Kok geweest is , die zich , op goed eeten te bereiden , heeft toegelegd.
7. Dat 'er nog geen Staatsman of Minister eenen goeden maalyds wet gegeven heeft.
8. Dat 'er nooit een Koning aan een goede tafel gezeten heeft. En
9. Dat de Boeren welvaarender dan de Vorsten zyn. enz.

Daar ik nu dergelyke gronstellingen hebbe , wat wonder is het dan , dat ik somtyds in de volgende uitroepingen uitbarste: „ ô Matigheid, gy aanbiddenswaardige Godin ! gy beschutster der gezondheid ! Behoedster der Schoonheid ! Verlengster des Levens ! Burgeres van het vergenoegen ! Bevorderaarster der vatbaarheid ! Opzichster des ligchaams ! Bewaardster des verstands ! Moeder van alle geestelyke volkomenheden , en van elke zedelyke deugd !

Met welk een naam zal 'k U , ô Matigheid benoemen ?

Het Menschdom moest U staâg als zyn geluksvrouw roemen.

Een tweede en groot bewaarmiddel der gezondheid is eene maatige ligchaams oeffening ; en het ontbreekt weinig mismaakte Perfoonen aan gelegenheid daar toe. Ik doe altoos gaarne lange Reizen , en dezen vermoeien my ; maar ik vond my , wegens deze vermoeing nooit slegter. Eer ik met de gevolgen der steenkwaalen behept was , heb ik dikmaals , wanneer ik gelegenheid had ,

had, op eenen dag dertig duitsche meilen gereeden, of 'er omtrend twaalf van gewandeld. En wanneer ik my zelve, gelyk thans, eene langzaame beweging verschafte, zo kan ik echter het grootste gedeelte van den dag op de been zyn, en men kan dus niet zeggen dat ik een zittend leven voere. Daar een Miswasfchene voor geene zwaare ligchaamsbeweeginge gemaakt is, zo is hy ook minder bloot gesteld voor de wanordens, welke uit dezelve natuurlyk voortvloeien. Hy zal dus ook veele toevallen ontgaan, die zich opgewasfchen lieden, welken altoos op hunne sterkte roemen, durven vermeeten om aan te vaarden, en te volvoeren. Terwyl hy niet gelyk MILO, eene Os kan wegdraagen, zo is hy ook verzekerd dat hy niet gelyk MILO in den eikenboom met zyne handen zal geklemd blyven, doordien hy zich nooit zal onderneemen om denzelven te scheuren. Hy zal de Man niet zyn, die om een weddingfchap, in eenen dag van *Utrecht* naar *Maastricht*, of in twee uren van *Amsterdam* naar den *Haag* zal reiden: daar men deze verbaazende wegen in zulke korte tyden, om niets ter waereld anders aflegt, dan om het vergenoegen te hebben om hetzelve te kunnen vertellen. Hy bedankt 'er voor om van den *Overtoom* af op één been te hinkelen tot op den *Dam*, en zich in gevaar te stellen van zyn geld te verliezen, of zich zelve dood te dansen. Hy is zyner zwakheid bewust, en zal zich daarom wel hoeden, om gevaarlyke plaatsen of gelegenheden op te zoeken. Ik ontzeg my liever eenige ondervindingen, als my in een gedrang te waagen, daar ik weet hoe weinig ik in staat ben, my daar tegens te verschanssen; en wanneer 'er hier of daar op 't onverwagst een gerucht ontstaat, hoe weinig ik tot het bywoonen daar

daar van geschikt ben. Een slag van een stok zou my gewisfelyk naar CHARONS oever voeren. De natuur raad zelfs volwasfchen lieden aan om voorzichtig te zyn , dat zy aan anderen geene beledigingen doen , waar voor zy in het veld der valsche eere , weder gevordert zouden kunnen worden , indien zy aan gebrek van fterkte en behendigheit zich niet dapper konden gedraagen. En zy zyn zelfs voor foortgelyke beledigingen zeeker , wanneer andere bedenken , hoe weinig eer zy zouden verwerven , wanneer zy zulke zwakke lieden noodigden om op het Tooneel te verfchynen. Uit dit alles maak ik het besluit op , dat de mismaaktheid een fcherm voor de menfchelyke gezondheid en voor den Menfchen is , die beiden — hoe zeldzaam dit ook fchynen mooge — beter door zwakte dan door fterkte verdedigt worden.

Thans kome ik op den invloed der ligchaamelyke mismaaktheid , met betrekking tot de geluksomftandigheid eenes Menfche. Onder de geringe clafen zyn hem veele ampten en handwerken afgefneeden. Hy kan geen Soldaat zyn , want hy houd de maat niet : hy kan geen Zeeman zyn , want het ontbreekt hem aan knaphandigheid om tegens de Zeilen en Masten te klouteren : hy kan geen Dagwerker , Turf- noch Koorndrager zyn , want het ontbreekt hem aan kragten , om den last te draagen. In den hoogen staat , is hy flegt voor een Advocaat geschikt , want hy kan naauwlyks over de Balie kyken ; flegt voor eenen Geestelyken , want hy kan op den kanfel , heel ligt van het hooge onder zich hebbende bankje tuimelen , en voor de oogen der Toehoorders onzichtbaar worden. De verbetering zyner ziele is zyn eigenaartig ampt : en zulke omftandigheden alleen fchikken zich voor hem , die van de fcherpzinnigheid des verstands

stands afhangen. Kan hy geen Dansmeester zyn , en de voeten leeren drillen , zo kan hy een Schoolmeester worden , en het hoofd onderrichten. Hy kan geen aangenaam Tooneelfpeler worden , maar daar tegen kan hy een goed Tooneelfpel vervaardigen. Hy zou als voorganger in een statie een flegte figuur maaken , maar daar tegen kan hy als Koopman op de beurs gaan. Hy kan zich het beftuur van eenen Veldtogt niet wel onderwinden , maar hy kan , by de toebereidfelen daar van , goeden raad uitdeelen. Hy is door de natuur meerder gefchikt om op den *Parnas* te flaapen , als op de vlakke velden van *Elis* neder te daalen. Hy kan de zegekrans by de Olympifche fpeelen nooit verwinnen , maar hy kan de *PINDARUS* worden om dezelve te bezingen. Hy kan niet veel roem door den deegen , maar wel door de Penne verkrygen ; en hy kan beroemd worden door het verhalen van zulke daaden , die hem onmogelyk zyn om uit te voeren.

Lord BACON — dat uitgebreiden doordringend vernuft , dat ieder deel der natuur ter naauwkeurige onderzoekinge zich voorftelde — zegt in zyn onderzoek over de mismaahtheid , dat de wanfchaapene by voornaame lieden de wanguft tegens hen verdrucken , als tegen Menfchen die zy naar hun goedvinden meenen te kunnen verachten : hunne Medeyveraars en Medevryers doen zy inflaapen , terwyl dezen gelooven , dat het niet mogelyk is , dat foortgelyke wanfchaapen lieden ooit bevordert zullen worden ; tot zy dezelve eindelyk in het bezit daar van zien. Maar het is ondertusfchen de vraag , of dit voordeel niet meer dan te veel , door de verachting der waereld weder verduifterd wordt , wiens zegepraal geen geringen voorrang wordert. Want indien — gelyk ik ergens geleezen heb

C

heb

heb — een goede gestalte een Recomandatiebrief is; dan moet de mismaaktheid eene hindernisfe op den weg der gunstverwerving zyn. In dit opzicht komen mismaakte lieden niet op de voordeeligste wyze in de groote waereld, en moeten eerst de vooroordeelen der Menschen overwinnen, eer zy met andere eene gelyke ontmoeting kunnen verwagten. Zy moeten eerst langzamerhand, en door de gewoonte, eene achting verkrygen, die men de Schoonheid op het eerste gezicht be-
 tuigt. Maar zyn zy daar over heen, zo zyn de troefbladen in hunne handen, en zy hebben gewonnen spel; want andere lieden voelen nu dat zy hen te na gekomen zyn, en zo dra zy bevinden dat zy beter zyn dan zy zich voorgesteld hebben, zo houden zy hen terstond voor beter dan zy zelve zyn: daar zy in tegendeel zich somtyds by een welgemaakt Perfoon bedrogen vinden, en boos zyn, dat zy alleen een' welgeschilderden Afgod aangebeden hebben. „ Want — om weder met Lord
 „ BACON's, woorden te spreken: het lukt niet altoos,
 „ dat zeer schoone lieden ook nog andere schoone eigen-
 „ schappen bezitten; zy hebben wel veele voorrechten,
 „ maar geen grooter geest; en denken meer op hun
 „ uiterlyk gedrag, dan op inwendige deugdvermoogens.
 „ Mismaakte lieden daar tegen, die verstand hebben,
 „ zullen alles doen, om de verachting te ontgaan, en
 „ dit moet door buitengewoone goede eigenschappen ge-
 „ schieden. Daar door is het geen wonder dat zy som-
 „ tyds voornaame lieden worden, gelyk AGESILAUS,
 „ ZEANGER, de zoon van SOLIMAN, ESOPUS, GASKA,
 „ de Stadhouder van Peru en andere waaren; ja SOCRATES en voortgelyken behooren daar onder.” Hy zegt vervolgens: „ by een groot vernuft is de mismaaktheid
 „ een

„ een voorrecht, waar door men zich dus te hooger ver-
„ heffen kan.” En op eene andere plaatse. „ Dat de
„ geene die toevalliger wyze ergens een onvermydelyk,
„ een onuitwisbaar teken hebben aan hun Perfoon of
„ afkomst, als miswasfchen lieden, basterden &c.
„ gemeenelyk gelukkig werden, indien het hen aan gee-
„ ne deugd ontbreeke.”

OSBORN meldt in zyne gefchiedkundige merkwaardig-
heden van Koningin ELISABETH; dat zy de welgemaak-
fte lieden tot haare Huisbedienden hadt verkoozen; maar
onder haare Raadsheeren heeft zy dezen voorrang niet
gehouden, terwyl zich by dezelve een mismaakt Perfoon
heeft bevonden, welke by geval zo den vader als den zoon,
uit het geflachte der CÆCILS was, die beide veel kloek-
heid bezaten. Het is bekend, dat de Koningin de vader,
BURLIGH, in haare tegenwoordigheid deed nederzitten,
en hem zeide, dat zy zich van hem, niet wegens zyne
beenen, maar wegens zyn hoofd, deedt bedienen. Maar
de zoon — naderhand Graaf van SALISBURY — wierd
van het gemeen niet zeer hofflyk bejeegend; en dit is
niet alleen een bewys, dat de nyd een groot man ver-
volgt, maar in 't bizonder, dat de hoogfte waarde geen
mismaakt Mensch voor de verachting behoeden kan. Zy
vervolgde hem gelyk zyne fchaduwé, en erinnerte hem,
even als dezelve, alle oogenblikken aan zyne flegte ge-
ftalte, waar door men hem die, veelal by mangel van
daadelyke misftellingen, als misdaadig aanvreef. Want
dezelve fchryft van dezen grooten Man „ de ongeluk-
„ ken welke hem van zyne geboorte af aan vergezelden,
„ hebben de wolken van fmaad en verkleinig niet wei-
„ nig vermeerderd, welke op alles viel wat hy sprak of
„ deedt; terwyl eene feil der natuur, gelyk een ver-

„ grootglas, het beeldtenisfe van het kwaad, in de oogen der meesten zeer veel vermenigvuldigde.” Ook wierd de verachtinge tegens hem, niet met hem begraven; zy stampvoeten nog op zyne asfche, en spotten nog op zyn graf, gelyk men uit een Graffchrift door OSBORN aangevoerd, zien kan; welk graffchrift even zo arm van vernuft, als ryk van moedwil is. In een gedeelte van het zelve, is een voornaamwoord, het geen wel niet sierlyk, maar toch eene beschryving van zyn Perfoon geeft: als, de klein geboghelde ROBIN die zo groot was (q).

Dusdanige algemeene verachting, aan de spotterny en het gelagh van 't gemeen verbonden, is een tweede en zeker gevolg der ligchaamelyke mismaaktheid; want men veracht natuurlyker wyze, dat geen wat minder schoon en bekwaam is, dan het geen wy bezitten: en het is volgens den wensch van 's menschen trotsheid, te kunnen zien, dat men iets voor soortgelyke lieden voor uit heeft. Dit gevoel van den voorrang, stelt de gemeene Man door schamper lagchen voor; daar voornaame lieden daar en tegen, die wel weten hoe weinig ieder Mensch heeft daar hy op roemen kan, zich door verstand en eene goede opvoeding daar van te rug houden. Maar het laat zich niet wel verklaren waarom de eene soort van mismaaktheid belagchelyker dan de andere zyn zou; of waarom het gemeen zich meerder over eenen Bogchel vermaakt, dan over eenen Dooven, Lammen, Scheelzienden, of Bliiden — of waarom moet men van my — indien ik het zeggen mag — in myn gezicht agterklap-

(q) *Little Bosfoe ROBIN, that was so great.*

klappen, en niet liever over myn gezicht zelve lagchen dat het van puisten en bladeren zo mishandelt is. Een rugge in *alto Rilievo* moet alle bespottingen op zich laaden, daar men zeer wel oordeelen kan, dat een hoog opryzende buik, veel eer een onderwerp van spotterny zyn moest; terwyl deze gewoonlyk een gevolg van onmatigheid, en des menschen eigen schepping is. **SOCRATES** was mismaakt, maar niet veracht, **PHILOPEMEN** was van een flegt aanzien, en werd om die reden zeer veracht, maar was niet belagchelyk (r). Want **MONTAIGNE** zegt: (s) flegte gezichttekens zyn alleen een superficiele mismaaktheid; en geeven geene aanleiding om een onderscheidend oordeel van andere menschen te toonen; eene mismaaktheid der leden daar en tegen is iets wezenlykers en van veel dieper indruk. Zy is minder algemeen, en daar door valt zy meerder in de oogen; en dit is mogelyk de waare reden waarom zy van de grootste hoop bespot wordt.

Daar dit nu zo gesteld is, vraage ik U myn vriend, of het geene goede staatkunde zy, een krygslust te gebruiken om zich tegens den aanval der lieden, zo veel mogelyk is, te beschermen; en daar zich dezelve toch
ligt

(r) Hy kwam eens in een huis daar men hem verwachtte, vroeger dan zyn gevolg; en wyl de vrouw van zynen vriend hem voor een gering persoon aanzag, beette zy hem mede de handen uit te steeken, om alles voor **PHILOPEMEN** klaar te maaken. Wanneer hem nu de verzoeker daar mede bezig vondt, zeide by; dat by thans den Tol zynere mismaaktheid betaalde.

PLUTARCHUS.

(s) In zyne Proeven over de *Pisifonmie*.

ligt door den uiterlyken ſchyn laaten verblinden , de ſnyder te hulp te roepen , om ons een betere gedaante te verſchaffen , dan de natuur ons verleend heeft. Tegenſ zulk eenen onbillyken tegenparty , is zoortgelyk bedrog zeer ligt te rechtvaardigen , ſchoon men het anders al niet mogt billykén. Toen ik nog een kind was , ſchilderde men my als een Liefdegod , met Boog en Peil in de handen , en een Koker op de ſchouderen ; ik hield zulks vervolgens voor een bedrog dat men weder goed maaken moest ; en wanneer ik my , eenige jaaren geleeden , ſchilderen liet , ſtond ik 'er op , dat men my juist zo moest afbeelden gelyk ik was , ja zo , dat men de pokkeputten en naaden in myn gezicht kon zien : want het is myn gevoelen niet om een logenachtig Tafereel van my in de waereld te helpen ; dewyl ik begryp dat een afbeeldfel volmaakt gelyken moet , en anders geen echt afbeeldfel kan heeten. De Schilder verklaarde my , dat men hem nog nooit die vryheid had toegestaan , en ik raade hem , indien hy zich bemind wilde maaken , dezelve ook nooit weder te gebruiken ; want vlyërs komen in de waereld het beste voort ; en onder alle vlyërs zyn de Schilders het minste in gevaar , om van hen die zy vlyën ontdekt te worden. De Dames zyn ook de eenige Perſoonen niet die voor haar gezicht bekommerd zyn. ALEXANDER wilde zich alleen van APELLES laaten ſchilderen , en zyn gedenkzuil van LYSIPPUS doen bereiden : (†) terwyl de Spartaanſche

AGE-

(†) *Edicto vetuit , ne quis ſe prater Apellem*

Pingeret , aut alius Lyſippo duceret ara

Fortis Alexandri vultum ſimulantia

HOR. Ep. I. Lib. II.

Men zie ook den fraaien brief van CICERO aan LUCEJUS.

AGESILAUS, die zo wel van zyne lelykheid bewust was, geenzints wilde toelaaten, dat men eene afbeelding of statue van hem vervaardigde. Hy was een der voor- naamste lieden van zynen tyd, zo wel wegens zyne burgerlyke als krygsoeffenende verdiensten, en verworf zich daar door met recht den naame van den grooten. Maar schoon de natuur hem met ongewoone gaaven des geests voorzien had, zo had zy hem echter met betrekking tot zyn ligchaams gaaven zeer slegt bedeed. Hy was ongemeen klein van Perfoon; het eene been was korter dan het ander; en zyn geheel aangezicht was zo lelyk, dat hy altoos eene zekere affchuwung by zulke lieden verwekte, die zyne zedelyke en geestelyke voorrechten niet kenden. Het is dus geen wonder, dat hy niet gaarne wenschte, voor het nageflacht in zulk eene nadeelige gestalte te pronken. — ik wenschte in 't algemeen dat men billyker en vriendelyker met ons omging, en in plaats van een mismaakt Perfoon uit te lagchen, over de onregelmatigheden der ziele spotte; welke gemeenlyk even zo zichtbaar zyn als de ligchaamelyke; maar terwyl zy meer algemeener, zo wel onder den hoogen als laagen staat zyn, gautsch weinig bemerkt worden. MECENAS pleeg gemeenlyk over eene mismaaktheid in HORATIUS klederen te lagchen; maar niet over eenige ongeschiktheid in zyn gedrag, wyl dit zeer gewoon was (v). Op deze wyze

werdt

(v) *Si curtatus inaequali tonsore capillos
Occurrit, rides; si forte subucula pexæ
Trita subest tunica, vel si toga disidet impar,
Rides: quid, mea cum pugnat sententia secum?*

C 4

Quod

werdt den Perfoon des menschen, die de kleeding van zyne ziele is, alleen belagcht: terwyl de feilen zelve de spotterny ontgaan — hier komt nog by, dat de bespotting over iemants gestalte, byna nooit te verdedigen; maar alleen volkomen strafbaar is, wanneer hy in kwaade zeden uitmunt. Wat moet men dus van BALBUS een Romeinsch *Quastor* in Spanjen denken, welke moetwilliger wyze, een zeker bekende en openbaare omroeper te *Sevilla*, om geene andere oorzaken den Dieren voorwierp, dan om dat hy mismaaft was! *ASINIUS POLLIO*, die verdienstryke man van zynen tyd, verhaald dit in eenen brief aan *CICERO* (x) en noemt BALBUS, wegens deze en andere gruwelen, een Monster. Ik verheuge my, dat men de gedachtenisfe van dezen armen omroeper bewaard heeft, wiens roem ik vereeuwige, en in de heerlyke lyst onzer Martelaars boven aan stelle.

Thans wil ik Lord *BACON*, als mynen voorganger, verder vervolgen, en zodaanige neigingen en hartstochten opzoeken, die geheel natuurlyk uit de mismaaftheid des ligchaams ontstaan. Hy zegt (y): „'Er is gewis eene

„ over-

Quod petit, spernit; repetit, quod nuper omisit?

Aestuat, et vita disconvenit ordine toto?

Diruit, edificat, mutat quadrato rotundis?

Insanire putas solennia me; neque rides.

(x) In den Drieëntwintigsten Brief des tienden Boeks.

(y) Onder het Afdrucken van dit blad, sta ik het stuk van *BACON*, en eenige andere stukjes over de Mismaaftheid op, en vinde onder die het Engelsche stukje van *HAY*, onder het opschrift *DETUR PULCHRIORI*, 't welk in veele gevallen blyken draagt, van myn vriends originoel te zyn. —

op

„ overeenstemming tusfchen ligchaam en ziel : en wan-
„ neer de natuur aan het eene gedeelte afneemt, loopt
„ zy ook aan de andere zyde gevaar. Men kan dus de
„ Mismaaktheid, ten dezen opzichte, het best als een
„ merk aanzien dat zelden de innerlyke werking ont-
„ veinst, en niet als een teken dat veel bedriegelyker
„ is. Want dewyl het by de afbeelding der ziele op
„ de eigen verkiezing des Mensche aankomt; zo werden
„ de sterren der natuurlyke neiging fomtyds door de zon-
„ ne der onderrichting en der deugd blind gefcheenen”.

In 't begin zegt hy : „ mismaakte lieden, vergelden
„ de natuur gemeenlyk, gelyk met gelyk : want even
„ als de natuur met hen kwalyk handeld, zo handelen
„ zy ook kwalyk met de natuur; terwyl zy gemeenlyk,
„ gelyk de Schrift zegt, van alle natuurlyke neiging
„ ontbloot zyn”. Ik kan deze plaats in de Schrift,
noch den grond daar van, toepasfelyk maaken; en niet
wel over my verkrygen, om een zaak met ja of neen
te bekragtigen, voor ik met den inhoud volkomen be-
kend ben. Werd hier onder de natuurlyke neiging een
algemeenen goeden wille verftaan, en is 'er met de mis-
gestalte noodzaakelyk een gebrek aan dien wil ver-
bonden, zo moet een mismaakt Perfoon, noodzaakelyk
een Monfter zyn. Maar zo algemeen dit geval ook
wezen mag, zo leerd my myn eigen gevoel, dat het
niet zonder bepaaling waar is. Word onder eene na-
tuur

*op een Brief daar over aan den Heer BOCHELIUS gezon-
den, geeft denzeloen my vryheid, om dit den Lezer te be-
richten: gelyk zyn Ed. zulks nu ten mynen opzigte, openbar-
tig moet toeflemmen.*

tuurlyke neiging een bizondre drift voor enkele Perfoonen verstaan, zo houde ik deze aanmerking voor bondig en op de menschelyke natuur gegrondt. Wanschaa-pen lieden werden van anderen veracht, bespot en kwa-lyk gehandeld; zyn zelden de lievelingen hunner Oude-ren, Voogden of Bloedverwanten, en werden gemeen-lyk het meeste van hen veronachtzaamd; en daar zy dus aan hen weinig verplichting voor tederheid hebben, zo is het geen wonder dat zy ook weinig vriendschap weder betoonen. De Schrift beveelt onze neiging aan geen aardfche dingen te hegten; en het is de stemme des vernufts, dat geene niet boven maate te wardeeren, waar van wy ons ras dienen at te rukken; ge-volgelyk is het noch de stemme der Religie, noch der Zedekunde, en eene bizondere kinderachtige en vrouwely-ke zwakheid, op andere zo verzot te zyn, dat men het niet verdraagen kan, hen te verlaaten of te overlee-ven. Ik moet daarom de mismaakte lieden pryzen, die door dat voorbeeld, al vroeg een ander voorschrift vol-gen: en ik wil thans voor U, en den Lezer myn gant-sche hart openen, op dat hy oordeelen kan, of Lord BACON's gezegdens door my bevestigd worden.

Ik hoop niet dat het uit eene boosheid des herten voortvloeit; maar ik ben door de gewoone voorvallen in dit leven, nooit sterk aangedaan; zy mogen my of andere betreffen. Het ontrust my weinig, wanneer ik van de dood, verlies, of ongeluk hoore; ik denk dit is eene gewoone geschiedenisfe.

Tritus este medio fortuna ductus acervo.

JUVENAL. Sat. XIII.

En daar het niet meer dan waarschyglyk is, dat het
zo

zo vallen kan , zo verwondert het my weinig , wanneer het waarlyk geschied. Wanneer ik iemand by zulk eene gelegenheid zie weenen of tegens zyne borst slaan ; zo kan ik hem geen gezelschap houden ; maar ik ben ook geen DEMOCRITUS , om over zyne dwaasheid te lachen. Ik lees van Slaagen , en velden die met verflaagenen overdekt zyn ; van Steden , die het zwaart , de honger , de pest , of de Aardbeeving verwoest heeft ; en ik vergiet geene traanen ; en geloove dat het door de overtuiging komt , dat voortgelyke onweëren het menschelyke geslachte geduurig by moeten blyven , en van de rechtyaerdige oogmerken van God , of van de feilen en valsche grondstellingen der hooge Machten afhangen. Ik lees van Vervolgingen , Moorden , Bloedvergieten ; myn medelyden wegens de noodlydenden is groot , maar myne traanen werden door toorn , en gramschap tegens de stichters en aanvoeders van zulke gruweldaaden , te rug gehouden. Hiertegen zyn 'er verscheidene dingen waar door my de traanen in de ooggen komen , het zy met mynen wille of tegen ; en wanneer ik 'er over nadenke , zo weet ik dikmaals de verborge bronnen niet te vinden , waar uit zy voortvloeien. Waarom ween ik — want ik ween waarlyk — wanneer ik lees , dat de deugd en de onschuld onderdrukt word ; dat een rechtschaapen Man hulpeloos en verlaaten ; en by de slimste vervolgingen en gruwelen onbeschut moet blyven ; of zich vol moed tegens de onderdrukkingen in het oogenblik des doods , wapend ? — Ik geloof dat het alleen daar van komt , dat ik de Laster in dit leven zie zegepraalen , terwyl de deugd kwalik beloond word. Naar my zelve te oordeelen , moet ik denken dat weinig oprechte Christenen het lyden

van

van onzen Verlosfer , of weinig rechtschaapen Nederlanders , de dood der onschuldige slagtoffers door eenen **DUC DE ALBA** gefolterd , zonder traanen leezen kunnen ; wyl de laaſte ſtierven om hunnen Godsdienst en vryheid te gronden ; en den Heiland alleen om hen van 't verderf te redden. Wanneer ik van eenen **REGULUS** leeze , die tot den pynbank ; (z) en van eenen **JOANNES** van Vrankryk (aa) , die tot de gevankeniſſe ; en eenen **HAMBROEK** (bb) , die tot het vyandelyk ſchavot te rug keerden , om hun woord te houden , hoe zeer hunne vrienden daar tegen yverden ; zo ſchreije ik by de herdenking aan hunnen moed , daar men byna nergens voorbeelden van zulk een verheven deugd vindt. Zy die my dikmaals hooren leezen , weeten dat myne ſtemme verandert ; dat myne

oog-

(z) *Donec labantes conſilio patres
Firmaret auctor nunquam alias date
Interque moerentes amicos
Egregius properaret exell.
Atqui ſciabat quæ ſibi barbarus
Tortor pararet — tamen
Dimovit obſtantes propinquos,
Et populum reditus morantem.*

HOR. Od. V. Lib. III.

(aa) *En vain ſes Miniſtres & les plus conſidérables Seigneurs , du Royaume firent tous leurs efforts , pour le faire changer de Reſolution. Il répondoit a tout ce qu'en lui diſoit la deſus , que quand la bonnefoi ſeroit bannie du reſte du monde , il faloit qu'on la trouvat toujours dans la bouche des Rois. Hiſtoire de France par le PIERRE DANIEL.*

(bb) *Men zie SCHOUTENS Reize : of ANTHONIUS HAMBROEK Treurſpel door J. NOMSZ.*

Oogen vol traanen staan, wanneer ik op een' edelmoe- digen en heldhaftigen uitspraak, zaaken of characters aan- treffe van zulke lieden, wiens voorbeeld of grondstel- ling, op het menschelyk geslachte invloed kan hebben. Ik schreije zo dra ik een TIRUS hoor verklaaren, dat hy een dag verlooren heeft, op welke hy geen goed verrichtte (cc). Wanneer ADRIAAN aan zynen vrienden zegt: dat het gekomen was doordien hy een Keizer waar (dd). Of van LODEWYK de XIIde, die de beleedi- ging van den Hertog van Orleans niet wilde wrecken (ee). Dit zyn de eerste voorbeelden die my thans te binnen schieten; ik kon 'er nog veel, ja zelfs te veel voor de- zen brief aanvoeren; maar allen zyn toch maar weinige, in vergelyking van de voorbeelden van Gruwelen en Wraakzucht. Mogelyk finert het my, dat 'er zo wei- nig goede voorbeelden zyn; mogelyk voele ik eene in- wendige gramfchap, dat ik niet in staat ben om iets gelyks te doen. Ik word onderhouden, maar niet ge- roerd, wanneer ik het Leven van KAREL de XIIde door VOLTAIRE geschreeven, lees. Maar ik verfinelt in traan- nen, wanneer ik het character van zynen tegenstander PETER DE GROOTE, door HANWAY leeze. Het een is de gefchiedenisfe van eenen dollen droes; en het ander van een' vader, vriend en weldoener van zyn volk; wiens character — gelyk den opsteller aan het einde aanmerkt — de bewondering der volgende geflachten naar

(cc) *Recordatus quondam super cœnam, quod nihil cuiquam toto die prastitisset, memorabilem illam meritoque laudatum vocemedit: Amici, diem perdidit — SÆTONIUS.*

(dd) ECHARD, *Romeinsche Gefchiedenisfen.*

(ee) MEZERAI en DANIEL *Gefchiedenisfen van Frankryk.*

naar zich trekken zal; en ik geloove dat ik alleen be-
droeft ben, dat het de wille des Allerhoogsten, schoon
om wyze redenen, is; slegts weinig zulke werktuigen
ten troone te verheffen. HENRIK de IV. van Vrank-
ryk, hadt alle de eigenschappen die een Vorst bemin-
nenswaardig maaken: moed, menschelykheid, gunste,
grootmoedigheid, openhartigheid, hoflykheid; zyn ge-
drag is in alle gelegenheden betoverend; en ik kan de
Berichten, welke zynen eersten Staatsdienaar SULLY,
ons van hem geeft, niet zonder ontroering leezen. Ik
verwonder my niet, wanneer het verhaalde waarheid is,
dat 'er ten minsten vyftig mannen zyne Geschiedenisfe
geschreeven hebben; en dat hy van meer dan vyfhondert
Schryvers in gedichten en lofredenen gepreezen is (*ff*);
men vindt weinig zulke roemwaardige voorwerpen van
lof, en weinig Vorsten die met zo veel recht den by-
naam van *Groot* verdient hebben. Zyn kleinzoon LO-
DEWYK gaf men even dezelve bynaam, maar hoe weinig
verdiende hy den zelve! Hy is van even zo veele Ge-
schiedschryvers en Dichters gepreezen; maar deze wier-
den meestal daar toe gehoord; en geenen van hen, VOL-
TAIRE zelfs niet, zal in staat zyn, om hem als een groot
Man by het nageflacht te doen gelden. Men gelyke
hem by zynen Grootvader, zo zal men het tegendeel
juist by hem ondervinden. HENRIK was tot arbeid en
zwaare zaaken opgetrokken; LODEWYK in wellust en
ledigheid. HENRIK was bevallig, beleeft en gespraak-
zaam; LODEWYK gemaakt, trotsch en terughoudend.
HENRIK was dapper en waagde zich in alle gevaaren;
LO,

(*ff*) Zie het *Woordenboek van MORERL.* — *Als ook de*
TURKSCHÉ SPION. enz.

LODEWYK was befchroomd, en onthield zich altoos in verzekerde plaatfen. De eene verkreeg de zege door zich zelve en door zyn eigene dapperheid; de ander door zyne Bevelhebbers en overtreffend getal van Manfchap. De een ftelde zyne vreugde in groote daaden te verrichten, en de ander om zich over foortgelyke daaden te laaten vleijen, die hy nooit verricht hadt. De eerfte trachtte naar waaren, de tweede naar valfchen roem. HENRIK wierd door Jezuiten vermoordt; LODEWYK door hen geregeert. De een vergaf Oproermakers en Moordenaars; de ander moedigde beiden aan. HENRIK wierd vervolgt; LODEWYK was zelf een vervolger. De een bevestigde de vryheid van geweten; de ander verwoeste dezelve. HENRIK bevorderde de zydeteeld in Vrankryk; LODEWYK in Engeland. De een hield zyne onderdanen gelyk zyne kinderen; de ander als zyne flaaven. HENRIK beweerde zyn recht met heldenmoed; LODEWYK verachte op eene laage wyze de rechten zyner nabuuren. HENRIK holf zyn Vaderland uit de elende, en lag den grondflag tot dezelfs grootte; LODEWYK verflond het bloed en de rykdom zynes Lands, en bragt het van zyne grootte neder, tot aan den rand des verderfs. HENRIK dacht op voorflagen om eene beftendige vrede in Europa te verkrygen; LODEWYKS gedachten waaren geduurig om dezelve te verftooren. Hoe klein is LODEWYK nu in vergelyking met HENRIK DE GROOTE!

Maar weder ter zaake. — Het finert my, wanneer ik een Hond, een Paard of een ander Dier kwalyk zie behandelen; want ik houde hen voor dieren, die met een levendig gevoel, en een zeker gedeelte van vernuft begaaft zyn; en geloove dat God den Menfche de

de Heerfchappy in dat opzichte niet over hen in handen gefield heeft, om voor Tyran te fpeelen; maar in 't bizonder om een goede Vorst te zyn, die het geluk van zyne onderdaanen tracht te bevorderen. Maar het mishaagt my nog veel meer, wanneer ik hier of daar eene wreedheid tegen myn eigen geflachte zie oeffenen; en ik wenschte van harte dat PROKRUSTES in zyn bed, en PHALARIS in zyn ftier, zelfs gepynigd mogt worden. Wanneer iemand in Griekenland voor de beesten, of door een weddingfchap in 't perk gebragt, van alle zyden door Beulen in stukken gehakt word, zo is dat altoos een ysfelyk herdenken voor my geweest; en ik onderftel dat ik my minder zou ontftellen, wanneer ik 'er duizenden in den flag zag vallen, dan de Menfchelyke natuur zo vernedert en ontwaardigt te zien. 't Geweld dat uit moedwil, of in de hitte der hartstochten geoeffend word, is onmenschlykheid, en kan dan alleen dapperheid heeten, wanneer het door gerechtigheid en noodzaaklykheid geheiligd wordt. Een verfcheurd ligchaam is geen aangenaam gezicht. Waarom betaald men toch zyn geld daar voor? En waarom moedigen de Engelsche Grooten de kleinen tot diergelyke onderneemingen aan? Het is geene liefhebbery zonder gemaaktheid. Gelyk 'er veelelen zyn, welke de Muzyk niet verftaan, en evenwel de Opera bezoeken, om zich den roem van kenners te verwerven; zo gaan 'er veele op BROUGHTONS Schouwplaatfe, om den naam van lafhartigen te ontwyken; maar wanneer zy, om den naam van lafhartig te misfen, zich zo veel moeite geeven; zo verwekken zy daar door den argwaan, dat zy hem verdienen.

Ik heb gelegenheid gehad, om zo wel van de ydelheid

heid en de pracht, als van de nood en de elende der Menschen vry wat te zien; maar het laatste alleen ontroerd my; en wanneer ik my als een overigheids persoon, ooit aan partyfchap fchuldig maakte, zo zou het ter gunfte der Armen zyn. Wanneer ik onder myne geringe, maar tevens rechtfaapene; Nabuuren, op het Land in de Kerk ben, en hen den Godsdienst met ernst en yver zie verrichten, dan steelen zy fomtyds de traanen uit myne oogen, zo dra ik bedenke dat zy veele dingen doen en hooren, welke zy niet verstaan; terwyl anderen daar en tegen, die ze beter verstaan, dezelve veronachtzaamen: dat zy, die kommerlyk leven en arbeiden; dankbaarder tegen den Hemel zyn, dan die, welke in volkomene wellust de vrugten hunner arbeid genieten: daar zy het vierde gebod in het zelve oogenblik houden en herhaalen, als anderen het verbreeken.

Dit zyn eenige van de aandoeningen die ik gevoele; en die ik U vrymoedig en redelyker wyze ontdekke, op dat den Leezer mooge oordeelen, in hoe verre ik eenen mismaakt ben, die natuurlyke neigingen ontbreekt. Ik ben een gefchikt voorwerp der onderzoeking: wyl alles natuur by my is. Want om de waarheid te zeggen, ik heb my niet veel moeite gegeven — fchoon ik my die had moeten geeven — om myn natuurlyk gebrek te verbeteren.

Lord BACON beweerd verder: „dat miswasfchen lieden ongemeen kittelloorig zyn. In 't begin tot haar eigen verdediging, wyl zy ligt bespot worden; maar door den tyd ook uit eene aangewende vaardigheid”. — Dit is waarfchynlyk het geval by geringe lieden, die beftendig voor de bespotting zyn bloot gefield; want

de afweering van spotterny is eene natuurlyke tegenweêr ter zelfverdediging, en laat zich eenigermaaten uit de wetten der wedervergelding rechtvaerdigen. Iemand eene perfooneele feil voor te leggen, die hy niet verhelpen kan, is bovendien een onzedig gedrag; en wie het doet, die heeft geene oorzaak om iets beters te verwagten, dan van feilen te hooren die hy niet in zyn geweld heeft om te ontgaan. Maar ik vind deze aanmerking in het minste niet aan my bevestigd. Eene verbaasde blooheid is het gevolg van myne slegte afbeelding, en myne kwaade behandeling in myne kindsheid geweest. Het ontrust my altoos, wanneer iemand met opgespalkte oogen zulk een slegt afbeeldzel beschouwd, en ik een ander niet met behoorlyke oplettenheid in het gezicht kan zien. Dikmaals heb ik my zelve deze zwakheid voorgeworpen, en ben echter niet in staat om haar te verbeeteren. Men kan in de meening der lieden daar men mede omgaat, zeer nadeelig getekend worden. Want gelyk eene waare bescheidenheid bemin-nenswaardig is, zo laat zich de valsche bescheidenheid daar en tegen zeer ligt kwalyk duiden: en wanneer iemand zonder rede al eens op die gedachte komt, zo gelooft men ligt, dat men daar eene gewigtige reden toe heeft. Ten aanzien van toeverzicht, ben ik my zelve waarlyk een volkomen raadfel; want ik, die altoos een zekereren tegenzin gevoele, wanneer ik door een Raadzaal ga; of wanneer ik mynen mond in een bizonder gezelschap van lieden opene, met welken ik niet genoeg bekend ben, voele ten minsten eenige beangstheid, wanneer ik myne gedachten openlyk voordraage; en myne redên, die dikmaals zo onduidelyk als myn perfoon is, voor duizend ooren houde. Waar dit van daan komt,

weet

weet ik niet; ik denk gedeeltelyk van de hoop, om eenige kwaade indrukfelen die op myn perfoon rusten, door myne redenen weg te neemen; gedeeltelyk van de bewustheid dat ik myn plicht doe; en gedeeltelyk ook wel daar door, dat ik in openbaare vergaderingen, voor grove perfooneele schipfchooten bevrydt ben.

Lord BACON vergelykt de mismaakte lieden met de gelubde „ op welken de Koningen een groot vertrouwen, als op goede Spionnen en Oorblazers, pleegen te stellen: want hy die tegen allen nydig is, betuigt zich tegens één van hen des te onderdaaniger en te dienstvaardiger”. — Maar met alle eerbiedigheid voor zulk eenen grooten kenner der menschelyke natuur, verklaar ik toch, dat ik by hen geen voornaame gefchiktheid, tot het Spionneeren kan ontdekken; en geheel geen beweegoorzaaken tot die nyd, die hen bizonder eigen zou zyn. Uitvindcrs laaten zich tot deze laage en onedle beezigheden, om voordeel of geweldsweegen, gebruiken. Doen zy zulks om voordeel; zo willen zy hunne hebzucht daar mede bevreedigen: doen zy het geweldsweegen; zo gefchied het uit eergierigheid of wraakzucht: en deze hartstochten zyn niet alleen op gefneedenen of mismaakten bepaald, maar strekken zich zonder onderscheid over alle klasfen des menschelyke geslachts uit. De nyd kan zulke laage behandelingen in beweging brengen, om die geenén die men benydt, zo diep als men zelfs staat, te vernederen; maar wanneer het eene behandeling des geluks betreft, zo zal zy op alle Menschen van allerhande gestalten werken. De gefneedenen hebben eene bizondere aanleiding tot nyd; maar deze maakt hen; gelyk BACON zegt, nydig tegen allen, dewyl hunne nyd een vergenoegen betreft;

het welk allen , buiten hen , genieten kunnen. Mismaakte lieden ontbreekt het alleen aan schoonheid en sterkte; en men moet daarom deze eigenschappen alleen voor de buitengewoone dryfveeren hunnes nyds houden; want zy kunnen even zo min schoon en sterk, als gefneedenen in de Liefdehandel gelukkig, zyn. Wat my aanbelangt; ik durf zeggen dat alle vonken van nyd, die in myne natuur ook leggen mogten, thans geheel uitgeblust zyn; want door veele en ernstige overleggingen heb ik my reeds lang van de geringe waarde der meeste dingen overtuigd, welken de Menschen op het hoogste pleegen te schatten.

'Er is nog eene andere hartstocht, aan welke de mismaakten nog meer dan aan de nyd onderworpen schynen te zyn, namelyk: de yverzucht. Want daar zy weeten dat zy minder liefwaardig zyn als anderen, zo mistrouwen zy natuurlyker wyze zeer ligt, dat zy ook minder gelieft worden. Ik heb het geluk dit uit vermoeding, en niet uit ondervinding te zeggen; want ik heb voor veele jaaren reeds dat gelukkige lot getroffen, om een jong Meisje, zeer wel opgetoogen, en van een zeer aanzienlyke Familie te huwen, wiens deugden haar huis en geslachte eer aandoen. Ik heb dus nooit het geval gehad om myne gemoedsaart in dezen op de proef te kunnen stellen; en vermoede het alleen op bewegingen, die ik in myne jonge jaaren voelden; wanneer de Meisjes met hunne lagjes vrygeeviger waaren tegen lieden, die in alle gevallen, myn Persoon alleen uitgezondert, geringer waaren dan ik.

De nutte leering die zich een mismaakte uit dezen allen trekken kan, bestaat daar in, dat hy tegens deze zwakheid die hy zo onderworpen is, op zyne hoede zy;

zy; en zich in acht neeme: dat de uiterlyke beelding niet op zyne ziele invloed hebbe. *Orandum est*, laat ons bidden, zegt JUVENALIS; *ut sit mens sana in corpore sano*, om een gezonde ziel in een gezond ligchaam: en wy mismaakten zullen by dit gebed voegen: *ut sit mens recta in corpore curvo*, om een rechte ziel in een krom ligchaam. Ook moet hy dikmaals de zelfbeproevende vraage aan zich doen; *Lenior et melior fis, accedente senecta?* Werden ook tevens, gelyk uwen ouden dag aannadert, uwe denkwyzen en zeden telkens beter? dit is eene voortreffelyke bezigheid voor U als Mensch: want indien de schoonheid de deugd zelfs schooner maakt, zo moet de ondeugd by de mismaaktheid dubbeld haatelyk zyn.

Spot en verachting zyn een noodzaakelyk gevolg der mismaaktheid, en daar door diend men dat, het geen men niet vermyden kan, te leeren verachten. Men moet het als een Man verdraagen; als een Christen 'er over denken, en het als een Filosooph aanzien. De zege zal volmaakt zyn, wanneer men anderen, in de spotterny overzich zelve, overtreffen kan. De waanpleeg zich gewonnen te geeven, wanneer hy zich overweldigd zag; en zo maakt het ook de boosheid, wanneer zy merkt dat zy geene werking doet. Indien ons gedrag geene oorzaak tot verachting geeft, zo moet het tot dengeenen weër te rug keeren, die ons zonder oorzaken veracht. Het gebeurd wel eens dat lieden, met welke ik zeer weinig bekend ben, op zekere tyden zich met my inlaaten, en op andere tyden over my heen zien, wyl zy zeer wel weteen, dat zy een Mensch van myne gestalte naauwkeurig met dien graad van wellevendheid bejeegenen moeten, die aan hunne

luimen geëvenredigt is. Ik wil niet zeggen, dat my zulks tot genoeg verstrekt, maar ik kan met waarheid verklaaren dat het my geen smert veroorzaakt. Het veroorzaakt in my geen tegenzin, maar alleen nadenken. En nadien ik geen regte goede oorzaken van hun gedrag weet uit te vinden, zo bemoeie ik my alleen om zulk eene goede uitvinding te doen als ik kan. Ik overleg by my zelve, wat het toch weezen mag, dat zy by foortgelyke gelegenheden 'er zo uitzien; en doe veelerly vraagen van dezen aart. Is zyn vader gestorven? heeft hy een Tooneelfpel geschreeven? heeft hy by eenen Burgemeester gegeeten? heeft hy eene redevoering voor *Concordia et Libertate* gedaan? Heeft men hem aan het Hof voorgedragen? heeft zyn Hoogheid hem by de opwagting aangesproken? heeft hy een nieuwe Equipage of eenen nieuwen titel? heeft hy zyn geluk door 't speelen gemaakt? heeft hy een ampt verkreegen? zal hy een ryk huwelyk doen? heeft men hem, wegens zyn Fransche Kok of Snyder, geluk gewenscht? is hy als een man van smaak gepreezen? is hy in 't gezelschap van LIRA's Coffyhuis, of in de Societyt aangenoomen? — Soortgelyke onderzoekingen stelle ik in dergelyke gevallen aan; en schoon ik geen man van groote scherpzinnigheid ben, zo onderwinde ik toch somtyds de regte oorzaak.

Schoone klederen trekken de oogen van den grooten hoop op zich: een mismaakte moet zich dus wel wagen om deze geborgde vederen, die hem dubbeld belagchlyk zouden maaken, te gebruiken. Hy kan zich naauwlyks meer bloot geeven, wanneer hy op een clausparty gaat, dan wanneer hy op een Nieuwejaarsdag in zyne beste klederen verschynt. Sedert dertig jaaren

ren draag ik een zeer eenvoudig kleet , het geen al dien tyd van een eerbare kleur geweest is , en waar aan ik geen lust heb om iets te laaten veranderen. Het zou gek van my gehandeld zyn , wanneer ik eenigen glans aan myn perfoon wilde te kosten leggen , daar ik voor denzelve niet vatbaar ben : en wanneer ik in zynen of gegalonneerde klederen verscheen , zo zoude myne vrienden dat tot een gegrond voorwendfel gebruiken , om een verdrag van blohartigheid met my te willen sluiten. — Het valt my zwaar over deze stoffe niet verder uit te weiden , wanneer ik bedenk , hoe veel Menschen die zulks beter moesten begrypen , eene grootte waarde op deze versiersels stellen ; daar dezelve alleen een geschikt tydverdrijf voor kinderen zyn. Verheugen zy zich over den opschik zelve , zo zyn zy niet beter dan kinderen. Doen zy het om achting te verwerven , zo moeten zy dezelve alleen van den grooten hoop , en niet van verstandige lieden , verwagten. Doen zy zulks om hunnen staat te vertoonen : dat kunnen zy niet ; want geringer lieden kleden zich ook hoog in staat. Moet het een bewys van hunne rykdom zyn ? dat is het niet , want de kaalste draagen de beste kleeren ; gelyk de Kleermaakers ten hunnen kosten genoegzaam weeten. Berust hunne gedaante , of hun goeden naam op hunne kleeding ? dan zyn die beiden in des Snyders handen. Hy is de Lyfwacht die hen beschermt en verdeedigt. De God die hen redden of verderven kan. Kleeden zy zich zo zwierig om de Dames te bevallen ? dit is het vernuftigste oogmerk ; intusschen zyn 'er weinig Juffers , die niet zo verstandig zyn , dat zy zich niet van de Rokken , in plaatse van de Mannen laten inneemen. En wat kan de Man aanneemelyk heb-

ben die haar zoekt te veroveren, en door zyn gedrag toond, dat hy een van hen is? — Is 'er eene Dame die verliefd op den opschik is, zo vraage ik haar waarom? is zy eene schoonheid, zo behoefte zy geen toofel. Is zy het niet? dan zal zy het 'er niet mede worden. Haare kleeding kan de inbeeldingskracht van haaren Dichter alleen ontvonken, en hem eene Reize naar de Zonne uitwinnen om Gelykenisfen en Zinspeelingen te haalen.

Iedere Moeder heeft, gelyk by JUVENALIS (gg) in den Tempel van VENUS, om de volkomenste schoonheid van haare kinderen gebeden. Maar dewyl de Godin zo doof en onbarmhartig geweest is, zo kan ik geen van myne Sexe raaden zich haaren dienste toe te wyden; want zy zou voor zyne wenschen even zo doof zyn, als zy voor de Gebeden zyner moeder was. Eene HELENA mag met haar PARIS wechloopen; maar waar is het Nymphje dat zulk een CORIDON gehoor zou geeven? — Te vergeefs zou hy de Muzen om bystand aanroepen, daar hem de Gratien niet te hulp koomen. Zyne naamen SACHARISSA, MYRA, CHLOE of BELINDE (hh), zouden mogelyk haar oor streelen; maar nimmer haar herte vervoeren: geen woorden alleen bevallen haar (ii). Of indien, gelyk zich WAL-

LER

(gg) *Formam optat modico pueris, majore puellis
Murmure, cum Veneris fanum videt anxia mater.
Usque ad delicias vasorum* — — —

SAT. X.

(hh) SACHARISSA is van den Dichter WALLER: MYRA van LANSDOWN: CHLOE van PRIOR: en de schoone van POPE heet BELINDE.

(ii) MILTONS *Paradys verloren*: Boek VIII.

LER uitdrukt (kk), haar hoogmoed, zich zo ver verneert om zyne gekheden op te merken, dan is dat al de grootfte eer die hy verwagten kan; zo zy niet in de gedachten krygt om hem in eenen vrolyken luim, gelyk FALSTAFF, of den Landjonker SLENDER te bejeege-
nen (ll). Hy zal de uitgezogfte van AMORS April-
gekken zyn, doch ik wil evenwel niet zeggen, een
voortreffelyker Ezel, maar in 't bizonder een Kameel,
die zynen bult draagen moet. Intusfchen mag hy zich
eenigermaate daar mede troosten, dat hy doch, wan-
neer men hem ook de zoetigheid des Byënzwerms al
niet doet betaalen, voor hunnen angel zoecker is.

Maar om mismaakte lieden niet alle liefde tot zich
zelve te beneemen, wil ik thans ook eenige voordee-
len aanvoeren, welke met een wanschaapen ligchaam
verbonden zyn.

In plaatfe van zich te kwellen, zal een mismaakt
Perfoon billyk de Voorzienigheid danken, dat zy hem
dezen fcherm der deugd en ruste verleend heeft. Dui-
zenden worden 'er dagelyks door een fchoone gedaante
in 't verderf gestort; want de Schoonheid is een bloem,
die ieder gaarne in den bloei wil afplukken; en daar
men geen list noch moeite om spaart, om dezelve te
behouden. Alle Dichtkundige verhalen die daar be-
trekking op hebben, behelzen nutte leeringen. HEBLE-
NA gaf tot oorlog en verwoesting aanleiding: HIJA-
CINTE en GANYMEDES werden door de Katamiten ge-
roofd; ENDIMION en ADONIS waaren boeleerders; NAR-
CISSUS kon niemant dan zich zelf bewonderen; en wierd
oud

(kk) *In zyn Gedicht over de Liefde.*

(ll) *In de vrolyke Vrouwen te Windsor, van SHAKESPEAR.*

oud eer hy van deze hartstocht geneezen was. Wie kent de Geschiedenisfe van LUCRETIA niet, die zich wegens haar verloorene kuischheid zelfs vermoorde? of eene VIRGINIA die door haar Vader vermoordt wierdt om haare kuischheid te bewaaren. In deze zegt JUVENALUS (mm): hadt zy wel mogen wenschen om haare gedaante tegen die van RUTILA te mogen verruilen: de eenigste Daame der oudheid, die zo veel ik weet door eenen hoogen rug beroemd is geworden. Men verkiest de schoonste Mannen tot gelubden en tot Boeleersders (nn) en; wanneer zy in 't volbrengen van deze laatste beezigheid betrapt worden, kan men uit HORATIUS en JUVENALIS leeren; welke straffen en beschimpingen zy moeten verdraagen (oo). SILIUS wierd door

de

(mm) *Sed vetat optart faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit. Cuperet Rutile Virginia gibbum
Accipere, atque suam Rutile dare,*

SAT. X.

(nn) ——— Nullus ephebum
*Deformem seva castravit in arce tyrannus.
Nec praeextatum rapuit Nero loripidem, nex
Strumosum, atque utero pariter gibboque tumentem.*

IBID.

(oo) *Hic se praecipitem testo dedit; ille flagellis
Ad mortem casus; fugiens hic decidit acrem
Praedonum in turbam; dedit hic pro corpore numos;
Hunc permixxerunt calones; quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testes caudamque fallacem
Demeteret ferrum ———*

HOR. Sat. II. Lib. I.

Quosdam moechos et mugilis intrat.

JUVEN. Sat. X.

de onverzaadelyke MASSILINA in eenen Echtgenoot (pp), en SPORUS door het ondiert NERO in eene Gemalin verandert (qq). JUVENALIS zegt, dat die geenen welke om schoonheid bidden, eenen vloek op zich zelve af smeeken; zo dat PERSIUS geen lust hadt om met dezelven in zulk een gebed overeen te komen (rr). Heb ik dus geene oorzaaken om myne geboortefter te danken; dat zy my beter voor het gevaar verzekerd heeft, dan de deugd zelve doen kon? Want deze kon zelf geenen JOZEPH (ss). Geen HIPPOLITUS (tt). Geen BELLEROPHON

CR

(pp) — — — *Optimus hic et formosissimus idem
Gentis Patriciae rapitur miser extinguendus
Mesalinae oculus* — — — — —

JUVEN. Sat. X.

(qq) SUETONIUS in Nerone.

(rr) *Hunc optent generum Rex et Regina; puella
Hunc raptant; quicquid calcaverit hic, rosa fiat;
At ego nutrici non mando vota; negato
Jupiter haec illi.*

(ss) GENESIS XXXIX.

(tt) — — — — — *Quid profuit olim
Hippolyto grave propositum? Quid Bellerophonti?
Erubuit nempe haec, fastidita repulsa;
Nec sthenoboea minus quam Cresfa ex canduit, et se
Concusere ambæ* — — — — —

JUVEN. Sat. X.

Ut Pratum mulier perfida credulum

Falsis impuleris criminibus, nimis

Casto Bellerophonti

Maturare necem, refert,

Narrat pene datum Pelea Tartaro,

Magnesium Hippolyten dum fugit abstinens;

Hor. Od. VII. Lib. III.

en verfcheide anderen, voor de wraake eener verfmade liefde befchermen.

De Mismaaktheid heeft nog een ander groot voordeel dat tot verbetering der ziele diend. Wie door zyne gefalte niet kan uitmunten, die kan zyn toevlucht tot het verftand neemen, en dat gedeelte trachten op te fieren, dat alleen by hem, voor de verfierfels vatbaar is. Wanneer zyne eergierigheid hem afvordert, zich zelve met COWLEY de vraag voor te leggen: „wat moet ik doen om daar altoos bekend te blyven, en den toekomenden tyd tot de mynen te maaken? (vv). En hy dan om zich ziet, zo zal hy verfcheidenen ingangen tot den tempel des roems, voor zich verfpread vinden; maar eenige zyn voor hem alleen door de deugd geopend, en deze zal hy denkelyk zoeken in te flaan, indien hy waare eergierigheid bezit. Hoe onbehulpzaamer iemand, weegens zyne gedaante is, des te beeziger zal zyne ziele zyn; en de tyd welke anderen met handelingen en zaaken doorbrengen, zal hy met naarvorfchen en overdenken verdryven; en daar door kan hy wysheid, en door wysheid roem verwerven. De naam van SOCRATES werd even zo dikmaals, als de naam van ALEXANDER en CESAR; en altoos op eene roemryker wyze genoemd. Hy verkreeg zynen roem door wysheid en goedheid; zy door Tiranny en onderdrukking. Hy door onderrichting, zy door overheering des Menschelyken geflachts. En is het geen geluk, dat hunne booze daaden alleen op haar leven toegepast zyn; daar hy in tegendeel woortgaat, tot op dezen dag toe, om ons te onderrichten,

(vv) *What shall I do to be ever known,
And make the Age to come my own?*

ten. Een mismaakt Mensch zal natuurlyker wyze onderzoeken , waar in zyne zwakte en sterkte bestaat ; daar hy de eerste zeer ligt kan ondervinden , en weet dat zy — wanneer zy zich ergens bevindt — niet, gelyk SIMSON's sterkte in de hairen , maar bizon- der in 't binnenste van 't hoofd te zoeken is. Hy zal tot zich zelve zeggen: ik ben zwak van Persoon , onbekwaam om myn Vaderland in het veld te dienen ; ik kan geen roem in den oorlog verwerven ; maar ik kan my , gelyk SOCRATES een' beroemden naam verwekken ; ik wil dus verstandig en rechtschaapen zyn. Myn figuur is zeer slegt, en het zou my geheel niet lyken een Orateur te zyn, zo voor de Balie, als op den Kantsel ; ik wil dus mynen tyd op myn Studeerkamer verdryven ; boeken leezen die my verbeeteren kunnen, of iets schryven dat anderen kan verbeeteren en vermaaken. Ik heb de sterkte van HERCULES niet, en kan de wereld van geen zulke Monsters als hy deedt, bevryden ; maar mogelyk kan ik my zelve 'er van eenigen ontslaan. Indien ik KAKUS uit zyn hol niet kan rukken , zo kan ik den schalk toch uit myn borst doen verhuizen. Ik kan de stal van AUGIAS niet reinigen , maar ik kan myn hart van onkruid zuiveren. Ik kan de HYDRA des lasters in my vernietigen , en moet zorgen dat ik 'er geen anderen op de plaats groeien laat, wanneer ik haar den kop afhouwe (xx). Ik wil op allerhande wyze ieder zoeken te bevallen, en indien ik thans zulks doe , zo heb ik het eenigermaate myne misgeslalte te danken. Ten minsten moet zulks een zegel van myn gedrag zyn ;

op

(xx) *Quid te exempta tuvat spinis de pluribus una?*

HOR. Ep. II. Lib. II.

op dat ik myne houding daar niet nog mismaakter door maake.

Veele lieden hebben een huis dat volkomen naar hun zin is, of ten minsten zyn de kamers daar in volgens hunnen wensch verdeeld. Daar zyn geene wanfchaapert Perfoonen, die hunne zielen niet een beter wooning wenschen, wyl dezelve geene huizing haarer waardig bewoond. Lord CLARENDON verhaald van den Ridder CAVENDISCH, dat hy een Man van de edelste en uitgebreidste ziele is geweest, schoon zyn ligchaam buiten gewoon klein en onaanzienlyk was. Ieder weet dat den overledenen Prinse van ORANJEN veele beminnesswaardige eigenschappen bezat. Ik moet dus, om dergelyke Mannen gerechtigheid te doen wedervaaren, tevens vermoeden, dat het hen geen leed deedt, dat haare zielswooning in geenen regelmaatiger styl van Bouwkunde getimmerd was. Ieder mismaakt Mensch kan zich met de gedachten troosten, dat de huizing zyner ziele, schoon zy al niet geheel bekwaam en schoon, echter bewoonbaar is: wyl de gelegenheid voor een Herberg op den Landweg altoos goed genoeg is; daar de Mensch doch maar een Huurder voor zyn levenstyd, of liever voor zo lange is, als het den eigenaar gevalt: en een Mismaakte, zo lang hy in deze wooning blyft, zich nog altoos in eenen toestand bevind, die de Stommen, de Dooven en de Lammen benyden.

Wanneer ik sterf is het my om het even wat 'er met myn verachtlyk ligchaam, dat het onderwerp van dezen brief is, gedaan word. Ik verwonder my over de zwakheid van eenige oude Patriarchen, die voor hunne begravenisse zorgden, op dat men hun gebeente by hunne vaderen mogt verzaamelen. Verheugd zich een
aar-

aardenkluit over de nabyheid van eenen anderen kluit? of heeft den ommevang in een of ander graf plaats? Het moet een spotterny van SAMUEL GARTH geweest zyn, wanneer hy beval, dat hy en zyn vrouw te *Harrouw* en te *Hill* begraven moest worden. Een Man van zulk een verheven ziel als hy, kon dit niet uit bygeloof doen. Het is het zelve waar en wanneer het ligchaam verrot, of het terftond verrot, of eenige jaaren opgehouden wordt: of het van de vogelen of wilde dieren opgegeeten, of in een prachtig Graf geleid wordt. De Amsterdamsche Boekverkooper REY is zekerlyk ook in dat gevoelen geweest, en heeft daarom het Kerkhof voor de Kerk verkoozen. Schoon ik tusfchen die beiden geen verkiezing zou willen maaken, dewyl het my onverschillig is, waar men my zal leggen, als ik maar rusten, en andere niet ontrusten kan. Wanneer men door zyn gedrag niet voor een grafsteê zorgt, en zyne gedachtenis niet met de deugd balzemt, zo zal het liegende Marmer vervallen; en de herdenking word zelfs in dezen kleinen hoek verlooren.

Quando quidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.

Juv. Sat. X.

De PHARAONEN zyn uit hunne Pyramiden gestoolen; en hunne Mumiën zyn door de gantsche waereld, als bloote morsige zeldzaamheden verftrooit. En schoon de Pyramiden duurzaamer zyn dan de gemeene begravenissen, zo is hunne Geschiedenis echter onbekend, en zy moeten eindelyk het zelve noodlot ondergaan. ADDISON verwondert zich (yy) over de menschlykheid van CYRUS, of veeleer, over XENOPHON, die bevel gaf zyn ligchaam in de aarde te begraven; op dat hetzelfde daar voedsel aan zou toebrengen. Myn vleesch zou niet veel

(yy) *De SPECTATOR* No. 169.

64 *Brief van Bochellius over den Lof der Mismaaksheid.*

veel voedsel verschaffen; intusfchen kan myn ligchaam toch, in een ander opzicht, het menschelyk geflachte grooten dienst doen; en wanneer ik kom te sterven, mag de waereld het volgende voor mynen laatsten wille aanzien. Daar ik zedert eenige jaaren van de steen geplaagt ben, en federt dien tyd het onderhoud en de rust mynes levens, het bestendig gebruik van een menigte Spaansche Zeep te danken heb, zo verlange ik dat myn ligchaam van aanzienlyke Heelmeesters geopend en onderzocht zal worden, op dat de waereld de uitwerking van dit geneesmiddel mooge ondervinden. En wanneer men een steen in myne blaas vindt, zo als ik met veel waarfchynlykheid vermoede, zo moet dezelve in de beroemde verzameling van ALBINUS bewaard worden. — Tot daar toe hoope ik het klein overig zynde gedeelte van myn leven, met zulke bezigheden door te brengen, die een weldenkend fchepsel niet onwaardig zyn.

Thans hebbe ik het genoeg van dezen brief te kunnen eindigen, die hoe klein ik ook wezen mooge, groot genoeg is om myne gefalte in een eenigzints voordeeliger licht te stellen: dan veele vooroordeelende lieden doen. Het gebruik dat gy 'er van zult maaken, zal onze gantsche Broederschap verheugen; want ik kan U wel verzekeren, dat ik hem niet voor ons beiden zou opgesteld hebben; daar ik genoegzaam weet, dat het geen verschil in uwe vriendschap maakt, of uwe vrienden onder uwen arm kunnen doorwandelen, of dat ze U over 't hoofd zien: indien hun harte maar oprecht, en hunnen omgang ongeveinst is; en met die betuiging durve ik dezen ondertekenen.

Kromstein den 27ste van Zomermaand 1781.

BOCHELIUS.
VER-

VERHANDELING over de DICTKUNDIGE VERGELY-
KING door G. BRENDER à BRANDIS.

Ieder, die niet de beste werken onzer Dichters bekend is, weet, welk eene fraaiheid men dikmaals aantreft, in het vergelyken der gedeeltens van het onderwerp dat den Dichter verklaard, met andere onderwerpen, die in de aangevoerde deelen daar mede over één stemmen; en één juist denkbeeld van het Dichtstuk zelve geeven, doordien de aangevoerde gelykenissen meer bekender zaaken behelzen; en het toepasfen van dezen op geenen, over beiden een helder licht verspreiden. Het is bekend dat onze Nederlandsche Dichters, niet zelden hier in uitgemunt hebben; vooral VONDEL, HOOFD, VAN DER GOES, enz. dan of zy in allen hun doel beschooten hebben, is eene zaak, die ik voorgenomen hebbe by dezen te onderzoeken; en op goede gronden aan te wyzen, in welke gevallen men al of niet gebruik kan maaken van gelykenissen; en wanneer dezelve het Dichttafreet kunnen toelichten of verduisteren.

Laat ons in de eerste plaats onderzoeken, wat eene vergelyking is, en waar in dezelve van eene overdragt verschilt: en ten tweede; de eigenaartige Regelen tot het inweeven van gelykenissen aan de hand geeven.

De vergelyking bestaat in het aanvoeren van iets dat in de natuur wezenlyk is, en overeenkomst heeft met de daad of zaak die men beschryft; om dezelve daar door op te helderen: dus geeft VONDEL ons een volmaakt denkbeeld van het ampt van JOANNES, namelyk

E
om

om den Voorlooper van CHRISTUS te zyn; wanneer hy JEZUS met de Zon, en JOANNES met de *Morgensterre* vergelykt; welke voor de Zonne opgaat om de aankomste van haar, uit welke zy al heur licht ontvangt, te verkondigen. (a) En zo brengt HOOGVLIET ons ABRAHAM'S gefalte op eene fraaie wyze te binnen, daar hy zegt:

*Wanneer hy in den drang van Heeren in kwam treden,
Stak hy de gryze kruin ver boven andren op,
Gelyk een eik in 't bosch van Mamre, die zyn top,
Zyn witbesneeuwde kruin veel hooger dan al d' eiken
Des winters opsteekt, en de wolken doet bereiken. (b)*

Het onderscheid nu, dat 'er tusfchen eene gelykenisfe, en een overdragt, of *Metaphora* is; bestaat daar in; dat de denkbeelden van eene gelykenisfe onvermengd, of op zich zelve, bestaan; maar in de overdragt zaamen genomen worden: dus mag men de opsteigende Zee zeer wel, overdragtelyk, met den naam van *Waterberg* benoemen, zo als VIRGILIUS in de woorden *præruptus aquamons*; een' *steilen waterberg*: en VONDEL in den Lof der Zeevaart bladz. 157.

— — — — *men fiddert slagb op slagb,
En elcke Waterberg hun dreigt den jongsten dagb.*

Maar men moet geen *Waterberg* in eene gelykenisfe plaatfen, doordien 'er geen *berg* van *Water* in de natuur te vinden is: de vergelyking steld eene overeenkomst

tus-

(a) JOANNES de Boetgezant: Boek III. bladz. 56.

(b) ABRAHAM de Aartsvader: Boek III. Bladz. 57.

tusfchen *eene steilöpryvende golf* en *eenen steilen of overhangenden berg*; en dus kan de Zee wel by eenen *Berg*, maar gezinslyk by eenen *Waterberg*, vergeleken worden. (c)

Men gaat te verre wanneer men de overdragten, als denkbeelden zonder zin wil veroordeelen. Een zeker Schryver zegt: „Schoon men zich van twee zaaken afzonderlyk een denkbeeld kan maaken, kan men het niet doen, zo men die twee vereenigd”. — Maar waarom niet? — Neen, zo ik hier niet dwaale, kan ik my wel een denkbeeld van twee zaamgevoegde zaaken vormen; maar ik kan dat denkbeeld niet met een ander vergelyken, indien een van beiden in de natuur niet te vinden is. — „Men kent vuur en bergen; doch als men van Vuurbergen begon te spreken, zoude men zyn Lezer zaaken voorstellen waar van hy geen denkbeeld had” — neen, hy zou om den Berg *Ætna* en *Vesuvius* denken — „en zo men 'er iets by geleeke zou men onverstaanbaar wezen” — dit mag in andere gevallen zo zyn, maar in dit voorbeeld is het zo niet. Echter zou ik het liever als een *Metaphora* dan als eene gelykenisse willen bezigen; doch de zaak zelve zal dit voldoende verhandelen, waar toe ik nu de Regelen zal opgeeven, endie vervolgens door voorbeelden bevestigen.

Een Dichter zyn onderwerp door eene gelykenisse willende ophelderen, moet zorg draagen; dat de zaak, by dewelke hy dat gedeelte zyns onderwerps vergelykt, in de Natuur te vinden is; of als een bekende zaak in des

(c) Zie HUYDECOOPER'S *Proeve van Taal- en Dichtkunde*: bladz. 593.

des Menschen geheugen kan huisvesten: ik voeg die laatste hier met voordacht by, om de cieraaden der ouden; als PEGASUS, de FAAM, den PINDUS, KUPIDO, en de meeste zaken van dien aart, daar onder te betrekken; en zie daar den *Eersten Regel*.

Het naarvolgen en 't verfraaien der natuurlyke voorwerpen die ons voor de zinnen komen, is het werk van eenen Dichter; en het is wiskunstig waar, dat de natuurkunde hem, meerder dan een ander, van dienst kan zyn; zo om zyn werk door gepaste voorbeelden luster by te zetten, als om de waarheid, volgens de opgegeeven Regel te kunnen betrachten. Hy moet het vuur dat zynen boezem blaakt, door verscheide kundigheden en denkbeelden kunnen voordkoesteren en aan den gang houden, op dat het niet tot asfche verteere. De doorkundige en diepdenkende LE FRANCO VAN BERKHEY deeld in dit voorrecht boven veele anderen; daar hy zyne gloeiende dichtader, door zo veele wetenschappen en kunsten, in welchen hy uitmunt, kan levendig houden; gelyk de menigvuldige proeven van Teken-en-Schilder, Natuur- en- Redenkunde, die in zyne werken uitblinken, ten overvloede kunnen bewyzen. Vader VONDEL zelfs toonde, dat hy verftand van 't inwendig gestel eens uurwerks had; wanneer hy de beweeging daar van vergeleek by de woeling in HERODES Hof. Hy zegt, mogelyk wat te werktuigkundig voor veelen die 'er die kunde niet van bezitten: in

JOANNES de Boetgezant: Boek IV. Bladz. 68.

*Gelyk een uurwerckwigt het sneckradt ommedryft,
Het sneck- het- bodemradt; het bodemradt, gestyft*

In

*In zyne sneller vaert, het kroonradt komt beroeren ;
 Het kroonradt door zyn drift het sryckradt omkomt voeren ,
 En 't sryckradt d' onrust dryft geduurig heene en weér :
 Zo houdt de staetzorgh nu den koninglyken heer ,
 En 't priesterlycke hoofd in onrust , en het woelen
 Gaat nacht en dagh zyn' gangh. Elk raetslaeght om zyn stoelen
 Voor 't naekende gevaer , dat hy zich innebeeld
 Te stutten.*

Dewyl de gelykenisfe moet dienen om een zaak op te helderen , is het noodzaakelyk , dat de zaak in de gelykenis aangevoerd , meerder bekend moet zyn , dan die in het onderwerp. MILTON heeft hier dikmaals in gedwaald ; wanneer hy Reuzen en andere onbekende Monsters by den Satan vergelykt : hoe kan deze vergelyking eenig licht over zyn Taffreel verspreiden , daar men met het een zo wel als met het ander onbekend is ? — een Dichter diend het gezegde dus als den *tweeden Regel* in 't oog te houden.

Laat ons de gelykenisfe van HOOGVLIEET in het 2de Boek van zynen *Aartsyader* (d) met de verklaring der Bydrageren (e) hier ter onderrichtinge opgeeven :

*Hier zweeg de Almaghtige, en men hoorde een sterk gedruis
 Van heiligen yver door het Godtlyk hemelhuis ;
 Niet ongelyk 't rumoer der voortgedreeven winden
 Door dichte bosfchen, en door hooggetopte linden.*

„ De ontzachgelyke tael der Goddelyké eigenschappen,
 be-

(d) *Bladz.* 33.

(e) NIEUWE BYDRAGEN *Deel I. bladz* 53 en 54.

belang neemende in de zaak van ABRAHAM, die verscheiden beweging dier hemelsche personaedjen kon HOOGVLIET niet schilderen; van deze kon hy ons geen denkbeeld geeven, dan door eene gelykenis; en door welk eene gelykenis? door dit geruisch te vergelyken by eene bekender zaak; by het ruischen van de winden door hooge toppen van boomen, en door een dicht woud. Nu maakt men zich een denkbeeld van die ontzachtgelyke redenen der Hemelsche Personaedjen”.

De *Derde Regel* die den Dichter in 't oog moet houden, kan men reeds uit het begin van deze Verhandeling opmaaken: namelyk, dat de voornaame eigenschappen van de zaak in de gelykenisse beslooten, eene overeenkomst moeten hebben met die van het onderwerp.

De vergelyking tuschen eene *ryzende golf* en een *overhangenden Berg*, hebben wy hier voorgezien dat juist was, terwyl de overeenkomste in de *hoogte* van de *golf* en in die van den *berg* te vinden is: wy zullen vervolgens gelegenheid hebben om 'er meer van te zeggen, wanneer wy deze Regels op de voorbeelden toepassen. Ik zal 'er echter hier nog een voorbeeld van geeven; het is van den Dichter J. ANTONIDES VAN DER GOES, daar hy de Zuidbevelandsche Koornvelden en de Wind, by een Voedsterling en zyn Voedster vergelykt.

DE YSTROOM: Boek II. Bladz. 64.

*De milde Ceres heeft hier laetst haer troon gebout
En 't velt gehuldigt met een tabbert geel van gout.
Men hoort bescheidelyk de goude plooijen kraeken,
En ziet den wint den halm verkoelen voor het blaken
Der steile Zomerzon, en d' opgezwoollen aer
Uitkemmaen, streelen als een pruik van goutgeel haer.*

Gs.

*Gelyk een Voester, door een heimelyk bewegen,
Haar lieven Voesterling, in haeren schoot gelegen,
De malsche wangen streelt, het minnend hart verkwikt,
En met de goude naeld de blonde lokken schikt.*

In dezen hebben de voornaame eigenschappen veele overeenkomst met elkander. De *wind* streeld de *halmen*: de *voedster* doet zulks haaren *voedsterling*. De *goudgeele halmen* worden als een pruik *uitgekamt*: en de *blonde lokken* van den voedsterling worden met de naald geschikt. De *wind* en de *voedster*: de *halmen* en de *voedsterling*; de *goudgeele aderen*, en de *blonde lokken*; ja de daad van *kemmen* en *streelen* zelfs, komt in beiden overeen. Zie hier een' ander voorbeeld:

J. VAN VONDELS: Joannes de Boetgezant: Boek I. bl. 17.

*Hier hing d' aardsengel op zyn pennen, streeck voor over
Op 's Woestynier's spelonk: gelyk een Adelaar
Die uit de hoogte in 't einde een springbron word gewaar,
En nederzweevende den dorst lescht, op 't geklater
Des verschen watervals, aan 't hartverkwikkend water.*

De nederdaaling van GABRIËL tot de Woestyncel van JOANNES, werdt in deze verzen zeer wel vergeleeken by het afdaalen van eenen Adelaar, die uit de hoogte een springbron gewaar wordt. De overeenkomst is in dezen in het nederdaalen van beiden te vinden; de Adelaar om zynen dorst te leschen, en GABRIËL om den hem opgelegden last te volvoeren. De begeerte van den Aartsengel word dus zeer eigenaartig door den natuurlyken dorsttrek van den Adelaar verbeeld: alleen schynt het dorstleschen aan 't verkwikkend water nog wat te

vroeg beschreeven; immers dit sluit de volkomene volbrenging van GABRIËLS boodschap, gelykstaande met des Adelaars dorstlesfinge, in: bovendien zou ik liever *by 't geklater* dan *op 't geklater* leezen; terwyl de Adelaar niet door 't *geklater*, maar door *dorst* tot drinken genoopt wordt. VONDELS voornemen was denkelyk, alleen, de afdaaling van den Engel GABRIËL, met die van eenen Adelaar te vergelyken: de gelykenisfe houd dus ook by de nederdaaling op, en het overige doet 'er niets toe.

De misflag die VONDEL, in het zo evengemelde voorbeeld begaat, zal jonge Dichters, in de *Vierde* plaats, leeren zorgen, dat zy hunne gelykenisfen niet verder voorstellen, dan zy op het onderwerp toepasfelyk zyn; dewyl men anders, de laatfte gezegdens aan de zaak zelf willende toetsen, veel meerder fchaduwe dan licht zou ontdekken.

HOOGVLIET heeft dezen Regel zeer wel waargenomen, in den ftryd tusfchen ABRAHAM en den Koning AMRAFEL.

DE AARTSVADER: Boek V. Bladz. 116.

*Thans springt vorst Amrafel, met ysfelyk gefchreeu,
En dol van gramfchap, op; gelyk een oude Leeu,
Die in zyn nest verrast, den staart begint te krullen,
Den kop en manen fchut, vervaarlyk ftaant aan 't brullen,
Wanneer hy pyn gevoelt: dus vat hy onbefuist
Zyn fchriklyk flagzwaard in de sterke en grove vuist.*

Men heeft door deze gelykenis een volkomen denkbeeld van AMRAFELS woede in den aanval tegen ABRAHAM, en verder moest het niet gebragt worden; ter-
wy

wyl de Dichter de stryd zelve laat volgen; waar van de uitflag weder door eene korte gelykenis aangetoond wordt.

ABRAHAM de Aartsvader; Boek V. Bladz. 117.

*Zo dat de kloeke Vorst geweldigb nederstort,
Gelyk een ryzige eik, die omgeslagen wordt,
En't zuchtend aardryk door zyn zwaaren val doet beeven. (f)*

Men moet zich noodzaakelyk by deze gelykenisse, den zwaaren val van eenen hoogen eik, die omgeslagen wordt, vertegenwoordigen, en dan kan men van den val van AMRAFEL een volkomen denkbeeld verkrygen. HOOGVLIET zegt een ryzige eik, en dit heeft weder betrekking op de grootte van AMRAFELS Persoon: immers de Dichter zegt van denzelve, eenige verzen vroeger.

*Want hy had aan zyn sterkte en grootheid dank te wyten,
Dat hy gekroont was tot een vorst der Synarryten.*

De vyfde regel die een Dichter in het vergelyken moet betrachten, is, dat hy geen laage voorwerpen verkieze; waar door zyne stoffe meerder onteerd dan verheven zou worden. „ Sommige Schryvers, zegt STEELE (g). Zyn somtyds al zo dier verpligt aan eene Lybische Bergleeuwin, die hunne beschryving in der daad zeer vervaarlyk maakt; maar het is niet zeer beleeft

(f) Deze gelykenis schynt ontleend van HOMERUS, die hem by den dood van SARPEDON insgelyks beeft. Zie ILLIADB: Boek XVI.

(g) DE SNAPPER: Deel I. Vert. XXIX.

leeft gehandelt omtrend den Perfoon, waar op hy toe-
gepast wordt. Arenden, Tygers en Wolven worden
fomtyds in dezelve gelegenheden, en dikmaals met
veele aardigheid gebruikt, maar het strekt altoos tot
grooter eer voor deze beesten, dan voor den Held".
— Men zou deze aanhaaling te verre trekken, in-
dien men 'er van wilde afleiden, dat men niets by de
eigenschappen van foortgelyke beesten zou mogen ver-
gelyken: neen, de onderwerpen kunnen 'er naar zyn;
en ik heb hier voor reeds eene gelykenis tusfchen de
Aartsengel GABRIËL en eenen AREND, in dit geval goed-
gekeurd: thans zal ik van den zelve VONDEL op de-
zen regel eene andere gelykenisfe afkeuren. Hy zegt

ALTAERGEHEIMENISSEN: Boek I.

*Ghy Adelaers, die vast, aan alle zyen,
Uw aes bespiet, en met der zielen oogh
Recht tegens 't licht kunt staren hemelhoogh;
Verzamelt hier, en valt, o Kristbeminden,
Op 't lekkerst aes, dat ergens was te vinden.*

Een fterk gezicht en het hoog vliëgen is den Adelaars
eigen; maar het Rööven is hen ook aangebooren.
Wanneer nu de Roomschegezinden, welken VONDEL
hier met den naam van Adelaers benoemt, het brood
in de mis, daar hy op deze plaats van spreekt, als 't
lekkerste aes dat ergens te vinden was, met hun ziels-
oog beschouwen; dan is deze vergelyking zeer eigen-
aartig; en ten aanzien van de daad zelve, godvruchtig.
Maar is het eerbiedig, of is het zelfs betaamelyk ge-
zegt; op dat aes, dat CHRISTUS zelve verbeeld, te val-
len, gelyk Arenden op den Roof? — geenzints: men
zou

ZOU VONDELS kristbeminden als verspiaders die zich verzaamelen, ja als volkomen Roovers kunnen aanmerken; en dat nog wel van iets, dat zy als hunnen God waardeeren, en met hoogachting behandelen moeten. Men zal het gewigt van dezen Regel uit dit enkel voorbeeld genoegzaam kunnen opmaaken.

Tot dus verre zyn de Regelen opgegeeven, die ik my voorgesteld had als een toetsteen noodig te hebben, om de meeste gelykenisfen in de *Ystroom* van ANTONIDES, en de *Boetgezant* van VONDEL, by wyze van Dichtkundige Aanmerkingen te onderzoeken; en de fraaiheden nevens de gebreken van dezelve, ter naaevolginge of verwerpinge, den jongen Dichter aanteraaden.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 1.

*Gelyk de Morgenstar, daar 't ander hoofdeftarn
Vast struikelt van de kim, met grooter luister barn,
De kroon der starren spant, en schynt alleen te pryken
Als Grootvorstin, die 't al ziet voor haar' glans bezwyken.
Dus hangt myn stroomtapyt aaneen van looffieraet,
En beeltwerk, schoon het Y geduurig boven staet.*

Veeltyds ontleenen de Dichters hunne Gelykenisfen van de Zon, Maan en Sterren; eensdeels om dat men dezelve dagelyks ziet, en 'er als een bekende zaak dus aan denken kan; ten anderen, om dat 'er eene zekere verhevenheid, meerder dan in het Aardsche dat wy ook mogen beschouwen, in te vinden is; en mogelyk, om dat de eerste Dichters ons daar in reeds voorgegaan zyn: en waarlyk, 'er is zo veel verbaazends in dat zamenstel, dat men in beschouwing geraakende, verrukt met den Koninglyken Dichter moet uitroepen:

„ De

„ De Hemelen vertellen Gods eer , en het uitspanfel verkondigt zyner handenwerk ” (h).

Wat nu de aangevoerde gelykenis van ANTONIDES aanbelangt, dezelve voldoet aan zyn voorstel. Hy zal een Tafreel tot lof van het Y maalen, dus diend deze stroom ook altoos zyn hoofdzaak te zyn. Hy vergelykt dezelve daarom by den Morgenster, die wanneer andere sterren verdwynen te meerder licht ontvangt : en zeker hoe meerder bysieraaden hy aanvoert, hoe meerder glans zyn Hoofdonderwerp moet verkrygen : intusfchen houd hy het verband des Morgensters met de andere sterren zeer wel in 't oog, wanneer hy in de overdragt zegt, dat zyn Stroomtapyt even zo van looffieraat aaneenhangt, als de Morgenster met de andere Sterren.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. I.

*Wy willen nu een oogst van Vlooten aan zien bruifsen,
En uit den Watertrans der trotsse halve maen,
Een drift van zeilende bosfchuedjen af en aen
Gedreeven, als een vlucht van zwaenen, die in 't kriecken
Des dageraets, voor uit gespoeit op snelle wieken,
Zich wenden in slagorde, en dwarlen onder een.*

Ik heb in 't geheel geen denkbeeld van de slagorde der zwaenen, zo min als van hun gezang; schoon ik verzekert ben dat het laatste algemeener aangenoomen is, dan het eerste. De Latynfche Rhynzwaan, de Hooggeleerde van ROOIJEN, zong voorheen :

Gelyk de blanke zwaan, langs de aangenaame zoomen
Des krommen Rhyns, of aan Meanders boorden kweelt :

Zo

(b) *Psalm 19. vs. 1.*

Zo zingt myn Nymph, daar zy den halm heeft opgenomen,
Heur laatsten zang, hoewel ons noodlot veel verſcheelt (i).

De Dichter ANTONIDES heeft in deze gelykeniſe eene vry algemeene, doch tevens fraaie *Metaphora* gebruikt, zynde, een *drift van zeilende Bosſchaaſjen*. Fraaiër zou het my echter voorkomen, indien het woordje *drift* in den volgende regel, in plaatſe van *vlugt* geſteld was, daar het laaſte natuurlyker wyze tot het vliegend wild behoord, en het eerſte van *drifan*, *dryfan*, of *dryven* afgeleid, het dryvend voortzwemmen der zwaanen zeer eigenaartig ontvouwt.

Wegens het *dwarlen onder een*, leeze men de ſtree-
lende beſchryving der Zwaanen, door van WINTER.
Deze zingt van dezelve:

DE AMSTELSTROOM: Bladz. 16.

Doet de golfjes welig ſpartlen,
Door een grootſche pracht geſierd,
Daar het edelſt pluimgediert,
Schoone Zwaanen, duiken, dartlen;
Daar, in 't ſpieglend ſtroomkriſtal,
Zacht beroerd in duizend kringen,
Schaduwtegenvoetelingen,
Haar verzellen over al.
De een ſpoelt hals en borst en pluimen,
In het fladdrend waterwed;
De ander, die de vleugels net
Doet het bruiſchend water ſchuimen.

De-

(i) TAEL. en DICHTOEFFENINGEN van 't Genootſchap KUNST
WORDT DOOR ARBEID VERKREGEN: Deel I. Bladz. 125.

Deze zwemt met snellen spoed,
 Door de tuimelende baren;
 Die zien we onder 't speelevaaren,
 Wenden, draaijen in den vloed.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 2.

*De Zanthoek zet de kiel met ballast in 't gewicht,
 En leert ze recht door zee voortstreven, in 't gezicht
 Van 't onweër, dat vergeefs, van boven neër geschoten,
 Den hoogen mast bestormt, en 't schip dreigt om te sioeten.
 Het houd zich moedig op zyn zwaarte vast in 't nat,
 Als een Abeel, die, van geen winden afgemat,
 Op zynen wortel rust, van vallen weet noch daelen.*

In den eersten opslag zou men deze gelykenis, als weinig betrekking in deszelfs eigenschappen tot elkander schynende te hebben (een vereischte volgens den derden Regel) mogelyk afkeuren: men zou denken, een Schip dat door het onweër gedreigt, op den onzekeren en ongeftuimen pekelvloed dryft, heeft dat overeenkomst met eenen Abeel, die door geen winden afgemat, op zynen vastgegronden wortel rust? — Maar het komt my voor dat den Dichter hier eene overtreffing en geene overeenkomst gezogt heeft; zo dat het dryvende Schip door onweërsbuien gedreigt, en op de onstuime Zee dobberende, zich moedig op zynen ballast, dan nog zo vast in 't nat houdt, als de vastgewortelde Abeel; die van geen winden afgemat zynde, voor 't vallen bevrydt is. — Eene *Hyperbole*, of een weinigje grootspraakery, zou hier alleen dan maar in te vinden zyn.

De gelykenis van den Houttuin is fraai in haare over-
 een-

eenkomst. Men leest dezelve in de gemelde *Yfrooms*:
Bladz. 3.

*D' Olimp magh met zyn kruin voortaan 't gestarnte tergen;
Wy sieigren naer de lucht met vuure en greene bergen,
Als of men 't Noordsche wout, berooft van telg en blad,
Tot eens houtmyt hier by een gestapelt had.*

Het Noordsche woud, of eigenlyk de boomen die het zelve uitmaaken, van bladeren en kleine takken berooft, zyn gelyk aan de deelen die in den Houttuin op staapel leggen, en die in het voorgaande vers *vuuren en greenen bergen* genoemd worden: dit is natuurlyk en juist. Maar *by een gestapelt*, is zo fraai niet als *op een gestapelt*, dat ik hier liever zou willen leezen, terwyl het eene opklimming betekend; zo als de nagenoemde *Houtmyt* voor *Brantstapel* gebeziget, ons aanstonds ook doet denken. Dus zegt HOOGVLIET.

FEESTDAGEN pag. 160.

*Toen meende ze eenen hoop van bergen groot en zwaar
Tot aan het hoog gestarnt' te staaplen op malkaar.*

EN WESTERBAAN in den LOF DER ZOTHEID: Bladz. 91.

En staplen glos op glos, Doctoren op Doctoren.

Deze byeenstapeling van ANTONIDES, is zekerlyk minder goed dan de uitdrukking van VONDEL, in de *Herschepingen* van OVIDIUS B. I. vs. 179. *En staplen het GEBERCHTE op een.* Echter zegt HUYDECOPER ten opzichte van deze laatste opstaapeling. „ Deze uitdrukking is te flauw, en daalt meer naar de laagte dan ze
ryst

ryst naar de hoogte. Verheven zaaken eischen verheven toonen: en gelyk deze bergen, door het stapelen geduurig rezen, zo moeten de toonen der woorden, die zulks wel zullen uitdrukken, geduurig klimmen. Het welk hier in minder woorden krachtig hadt kunnen geschieden; namelyk, indien de Dichter geschreeven hadt: *en stapelen BERGH op BERGH*" (k).

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 6.

*Nu rassther voortgegaen,
Om aen de Nieuwebrug geruster stil te staen.
Hier woelt het onder een, gelyk by zomerdagen,
Een Biezwarm op de hei wordt heen en weér gedraegen.
Al 't honigleger zweeft in eenen drom van huis,
En mort en dommelt met een mommelend gedruis,
Als kwam een stem allien, door andren niet te breken,
In zoo veel mengeling van stemmen uit te steken,
Of dat verwart geluid te smelten tot een toon.
Men zet de Zeevaert hier op haer verheven troon.*

Juistheid in de verkiezing en lof voor den zeevaardenden, is hier weder het kenmerk. Men waant den wandelenden drom aan de Nieuwebrug, en deszelfs dommelend en mommelend gedruis te zien en te hooren: waarlyk een zweevend Honigleger heeft hier veel gelykheid op; en de smelting van dit verwarde geluid tot een toon, is altoos te wenschen, indien de zeevaart daar door op haar verheven troon mag gezet worden.

Bladz.

(k) HUYDECOFER, *Proeve van Taal- en Dichtkunde*: Bladz. 19.

Bladz. 7.

*Gelyk de Havik een onnoze duif verslint,
En strooit, nog root van bloet de pluimen in den wint.*

VAN DER GOES spreekt hier van de rooveryen van den gevreesden Zeeroover BARBAROSSA, namaals Koning van ALGIERS; en dus komt hier de laagheid van eenen Roofvogel, die ik in den *vyfden Regel*, voor andere gevallen afkeurde, volstrekt te pas. Het geen de roofzuchtige *Havik* hier met de onnozele *Duif* verricht, doet ook de *Vos* by VONDEL aan de *Klokken* en het *Kieken*.

GYSBRECHT VAN AEMSTEL, Bed. V. Toonn 3.

*De Klokken dekt vergeefs het fiddrende Kieken,
Voor een doortrapten Vos, met schaduw van haar wicken:
Hy grypt ze beide, en strooit de pluimen in den wint,
En koelt zyn' lust, en rukt de moeder van bet kind.*

Met welke affteekende kleuren zyn, door beide Dichters, de Roofzucht van den *Havik* en den *doortrapten Vos*, in tegenstelling van de *onnoozele Duif* en het *fiddrende Kieken* hier geschildert? en welk een denkbeeld verkrygt men niet van het gedrag van eenen Roover, die overdragtelyk, *de pluimen nog rood van bloet, in den wind strooit!*

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 8, 9.

*Maer toen men Nederland en 't havenryk Britanje
De bloetvlag even trots opsteken zagh in zee,
Wist elk hier 't Staetsgeheim, en sloot, en brak den vrel.
Zo zag men ze onlangs digt in troepen saemen dringen,
Om eenen, in een' vloet van Nieuwebruggelingen
Met open mond gehoort: gelyk vrouw Dido's hof
Alom gewaagde van Eneas oorlogslof,
Zyn Heldentoghten hoorde, en Trojes ongevallen,
Gesneuyelt op het lyk van haer gesloopte wallen.*

F

De

De Dichter onderfeld, by het maaken van deze gelykenis, dat zynen Leezer, de geschiedenisfe kent die hy aanvoert. De zaak die hy wil ophelderen, is de troepswyze zaamendringing van zeevaardenden, om eenen uit hen, zyne lotgevallen te hooren verhaalen. De oplettenheid van den saamgedrongen hoop Nieuwebruglingen, schynt hem niet sterk genoeg door den open mond afgetekend te zyn: hy roept 'er het verhaal van ENEAS, in 't Hof van Dido, ten voorbeelde by; daar elk zweeg, sterk toelusterde, en het oog op hem hield. (1) En eindelyk van zynen oorlogslof gewaagde. Het zou zekerlyk juister geweest zyn, indien ANTONIDES het hooren van de Heldentochten, voor het alom gewaagen van ENEAS oorlogslof gemeld hadt, terwyl de lof op het denkbeeld van heldendaaden moet gegrondt zyn. Maar waar toe zo kiesch op een Vaderlands Dichter te zyn, daar VIRGILIUS zelf, de Toehoorders met den Held doet ter ruste gaan, zonder hem eenigen wierook toe te zwaaijen! dat in ANTONIDES onderwerp zekerlyk anders verstaan moet worden, indien het doel zal treffen.

'Er zyn eenige gelykenisfen die men door een enkel woord te melden, reeds volkomen doet kennen; en die reeds zo sterk in het onderwerp gefchetst zyn, dat men 'er geen volkomen beeld van verlangt. Indien ANTONIDES, in de voorgaande gelykenisfe, VIRGILIUS niet verbeterd had, en de Heldentochten van ENEAS niet by die van onze Zeerobben vergeleeken waaren, zou ik dezelve onder die soort moeten plaatfen. Dus zegt VONDEL in JOANNES: wanneer hy zyne levenswyze en overdenkingen in de Woestynen beschryft.

Dz

(1) ENEAS: Boek II.

DE BOETGEZANT: Boek I. Bladz. 19.

*Nu overleide hy den wandel van Elias,
En Izaias woort, en wat hem Malachias
Zo lang had voorgespelt, en stont verrukt, vervoert,
Stockstyf en stom, gelyk een beelt dat zich niet roert.*

Men denkt natuurlyker wyze, by de woorden *stokstyf* en *stom* reeds aan deze gelykenis: en wie is onbewust dat een Beeld zich niet roerd? — VONDEL had, zo hy al eene gelykenis wilde maaken, slegts moeten zeggen, *hy stond verrukt, vervoert, gelyk een beel'd*; en dan het overige door iets anders aangevuld hebben.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 9.

*Maer och! 't is vruchteloos die Hydra in te toomen:
Zy barst verwater voort, gelyk gezwolle stroomen,
Van eenen Waterbeer gestuit in hun geweld,
Met volle monden opbraveren over 't velt,
En met hun schoulers fors aanzetten op de dyken.*

De Zeeman, die zo even by ENEAS vergeleeken wierdt, doet hier zyn verhaal, wegens de inneeming van Kandien. Hy vergelykt de roofzuchtige Turken by gezwollene stroomen *door* eenen Waterbeer gestuit. (dat *door* in dit geval beter als *van* is, ziet men ligt). Deze vergelyking is juist: de aart der stroomen is zodaanig, dat zy gestuit zijnde, eenen anderen weg moeten zoeken; en van daar komt het overdragtelyk aanzetten op de dyken hier zo fraai door forse schouderen, uitgedrukt. Dus zegt ook BOUDEWYN, die zyne liefde door JUDITHS eerste Huwelyk moest verkroppen, in zynen brief aan haar.

J. B. WELKENS en VLAAMING Dichtlievende Uitspanningen: Bladz. 156.

Gelyk een snelle stroom, gestuit voor sterke sluizen,

*In 't naauwe bed verkropt, vast hoog en hooger zwelt,
Doch met verkreegen ruimte en vryheid voort gaat bruizen,
En streeft met vollen loop, langs 't wederzydse veld;
Zo ook myn tong en min, verdrietig opgeslooten,
(Mevrouw, ik bid vergeef myn oude vrye taal)
Die hebben eindlyk lucht en ademtocht genooten,
Nu zy verdweenen zien hun grooten hinderpaal.*

Fraai is VONDEL in dit geval. Zie GYSBRECHT VAN AEMSTEL: Bed. IV. TOONN. I.

Wanneer men evenwel, in het geval van ANTONIDES, aanmerkt, dat de Dichter hier een Zeeman doet spreken; dan schynt deze gelykenis voor denzelfen wat te kunstig. Maar ondersteld men hier niet by iedere ry-mende regel, die den Dichter zingt, dat hy zelve de woorden zyne Personaadjen in den mond legt? en zou het zulk een groot wonderwerk zyn, een Schipper te vinden die eene vergelyking van de stroomen, die hem zo proeföndervindelyk bekend zyn, zou kunnen toepasfen op zyne gevallen? — my dunkt van neen; doch zal'er aan het einde van deze verhandeling iets meer van zeggen.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 12.

Zy, (te weeten de Y en Amstelgoden)

*Zy stuiven bei met hun karrossen door het veld
Der zee, als stieren die opstyggen met geweld,
Het bosch verlaeten, en stampeinde vol toorens,
Op hun bekenden gront toefooten met de hoorens.*

By het vergelyken is het altoos eene schoonheid, wanneer men de overdragtelyke eigenschappen, volgens hunnen aart, kan behouden; gelyk hier *het veld der zee* gedaan is: ANTONIDES zou, in een ander geval, dit veld der zee, zeker het *blauwe veld*, in tegenstelling van het *groene veld*, of het Land, genoemd hebben. De opstygende Stieren op het Land, geeven dus een gepast denkbeeld

beeld van de opstuiwing der beide Goden in het water, en ik twyffel niet of deze gelykenis doet de eerste meer eer aan dan de laatste: doch die Godheden staan by ons thans op eenen laagen prys. — De slagwoorden *toorens* en *hoorens* moesten, volgens eene zuivere spelling, *toorn* en *hoornen* zyn: want *toorn* is gramfchap, en die wordt hier vereischt; en *toorens* zyn bouwgevaartens, behoorende by kerken en andere pronkgebouwen: en wat zouden deze Stieren of wel de Goden daar mede doen? die zouden hen zekerlyk meer belemmeren dan verdeedigen; dan de Dichter was hier aan Maat en Rym gebonden, en heeft dat naauwkeurig onderscheid en spelling, daar aan, zo 't fchynt, liever willen opofferen. Iets dat in dit geval meer gefchiedt.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 23.

*Zo drae de blonde Auroor, van Titon opgestaen,
Den nacht verjaegt, en verft de kimmen met faffraen,
En gloeiend vermiljoen, komt hier van alle plekken
Een leger arbeidsvolk ter hooge poorte intrekken:
Als mieren, die in 't prilft des zomers, even kloek
Krielen, even drok verzorgen elk zyn hoek,
En branden om in vlyt en arbeid zich te kwyten.*

Het Pluimpje dat de Dichter hier den Scheepstimmerlieden, door hen by de Mieren te vergelyken, geeft, is zeker niet gering: immers SALOMON zent den Luiaart tot de Mieren, om hunne wegen te zien en wys te worden (*m*), en gevolgelyk heeft de naarftigheid hier wel degelyk plaats. 'Er is anders weinig van deze gelykenisfe te zeggen, behalven nog dat de voorgaande verzen, waar in gezegt word, dat de blonde AUROOR de kimmen met faffraen en vermiljoen verft, eene fchoone fchetse van den Morgenfond behelzen.

Jo.

(*m*) *Proverbia. Cap. 6. vs. 6.*

F 3

JOANNES de Boetgezant: Boek I. Bladz. 22.

*De wufte Faem gelyckt de wifselbaere maene,
Dan vol en ront, dan half, dan klein, gelyck men ziet.
Eerst komt ze klein op, wast, neemt af, en loopt tot niet.*

VONDEL spreekt hier niet van de Faam als Perfoon, want die word gemeenlyk, op de Heidensche wyze, door eene vrouwe verbeeld, maar van het gerucht: gelyk hy te vooren en ook eenige verzen verder te kennen geeft, *Wat gaf het een gerucht, door dit geberghte in 't ronde, Toen Zacharias aan 't altaer niet spreken konde.*

Door nu dit gerucht met de wasfende en afgaande Maan te vergelyken, krygt men, wel is waar, een denkbeeld van de aangroeing en afneeming van hetzelfde; maar dit is altoos niet even zeker. De logenachtige geruchten loopen tot niet, maar zo gaat het met die niet welke bewaarheid worden. En hoe veele geruchten zyn 'er, die hunne volkomen wasdom en volheid niet kunnen verkrygen, en als by het eerste quartier reeds verdwynen. Ik besluit dus dat VONDEL de geregelde aan- en afneeming der Maane op een zekerder zaak, dan op het onregelmatig en los gerucht moest overgebracht hebben.

JOANNES de Boetgezant: Boek III. Bladz. 49.

*Wanneer het hoogh gerecht der Godtheit 's volks godtloosheit
Wil straffen, en 't geweld der steigerende boosheit
Den hemel terght, dan toont de vader, zacht van aert,
Zyn kindren eerst de roede, een star met eenen staert,
Zo vierig root als bloet, den voorbo van Godts toren:*

VONDEL heeft in deze gelykenisfe twee mislagen, waar van de eerste hem echter beter te vergeeven is dan de laatste: de eerste betreft den oorsprong, waarom eene staartsterré aan den Hemel verschynt; en de tweede hoe dezelve daar aan verschynt. Wat beiden aanbelangt, men behoeft alleen met de natuurkunde raad te leeven, om

Om te weeten, dat eene staartster, een buiten middenpuntige Dwaalster of Comeet is, die zich in een zeer langwerpig rond om de Zon beweegt, en dus zeer lang werk heeft om haaren loop te volvoeren; waar door men hen zelden ziet, en 'er ongewoon aan is. Zy zyn veel ylder van stoffe dan andere dwaalsterren, waar door hunne staarten meest al onderscheidelyk kunnen gezien worden; die echter van gedaante veranderen, naar maate zy in stand met de aarde verwisfelen; strekkende zich altoes naar dien kant die van de Zon afgescheiden is. Hunne beweging en verschyning is derhalven regelmatig en geenzints aantemerken als de roede der Godheid, om de straffe voor de steigende boosheid der Menschē aan te toonen: wat de kleur der staartsterren aanbelangt, dezelve is gelyk aan de andere sterren, en hunne staarten zyn veel flauwer, in tegenstelling van de beschryving die VONDEL aan dezelve geeft, als of zy zo vierig rood als bloed waren. Daar nu dit laatste zulk eene handtastelyke onwaarheid is, die ieder beschouwer derzelve ondervind, verdiend dit gezegde van VONDEL alle afkeuring; wyl het eerste, schoon ook eene onwaarheid, minder tegenstryding heeft, om dat dezelve op het denkbeeld van veelē gegrondt is. Met dit alles, zyn het beide onwaarheden die nooit in aanmerking moesten komen. Deze Aanmerking raakt ook de *vierige Comeet* van ANTONIDES: Boek II. Bladz. 55.

De Hooggeleerde BRITTAUBÉ treft het volgens natuurkundige gronden beeter, wanneer hy de Eclipsen der Zonne, als een verbaazend teken voor den Menschē affchetst. Dus zegt hy:

WILLEM DE EERSTE: Boek I. Bladz. 15.

Terwyl een zo heldere dag die gewesten verlichtte, verspreid zich het gerucht dat Karel het gebied afstaat.
F 4 *Wan-*

Wanneer in het midden van den vlammen loop der Zonne, een vyandig gestarnte de weldaanden die zy aan de aarde mededeeld verhindert, dan bedekt een algemeene rouw de Natuur. Zodanig is de verbaasheid onzer Provinciën.

Indien men al niet wilde toestemmen, dat het gestarnte, 't welk tuschen de Zon en de Aarde komende, en daar door het licht of den gloed voor ons eenigzins doet verminderen, een vyandig gestarnte verdiend genoemd te worden; zo is het evenwel zeker, dat alle Zonsverduisteringen, hoe natuurlyk dezelve ook zyn, een zeker ontzach en droefgeestigheid verwekken, die aan het voorstel geëvenredigt is. Had VONDEL zich by zulk een ontzag bepaald, men zou 'er weinig tegen kunnen hebben, wel weetende dat een zeldzaam Hemelverschynfel den menschen meer of min kan verbaazen.

JOANNES, de Boetgezant: Boek III. Bladz. 46.

*Gelyck een ackerman zich vroegh ten ackerbouwe
Gereet stelt, en den os met lust in 't ploeghjuck spant:
Zo zet Joannes zich bouvaerdigh, om het lant
Den ongelyken gront der harten, tot genoeg
Van zynen lantbeer, die 't bezacien zal, te ploegen,
Te breecken met de schaer en 't kouter van Gods woort;
De distel van 't gebreck te smooren, als 't behoort;
De magre ziel met mest van tucht te recht te brengen:
En 't lighaem, lang besmet, te waschen en te sprengen,
Op dat, zo dra hier op de Alz-genaer verschryn,
De mensch, geleken een verwilderde woestyn,
En dorre wildernis, veranders in een Eden,
Een hemelsch paradys, daer Godt wort aengebden,
In d' eerste opreektheit, rechts als hem de Schopper schiep,
Eer hy te reucksloos zyn heil en staet verliep.*

Ik

Ik heb hier voor gezegt dat het noodzaakelyk is, dat men by het Zinnebeeld, 't geen men aangenomen heeft, blyft. VONDEL zal dit in deze gelykenisfe voldingen. Vealtyds wordt den Predikdienst by den Akkerbouw vergeleeken; en de overeenkomst die den Dichter in deze beide zaaken doet opmerken, rechtvaardigt deze vergelyking. De lust van den Akkerman by het vroegtydig inspannen van den Ploegosse, vergelykt hy met JOANNES bereidwilligheid om den grond van 's Menschen harte te ploegen. De ploegkouter die de distelen en 't onkruid affneidt, noemt hy overdragtelyk de schaar en kouter van Gods woord, die de distel, of 't zielsgebrek affneidt. (het woord *smooren*, dat men in de voorgaande verzen aantreft, geeft geen daad te kennen, die door een schaar of kouter verricht kan worden: des ik het liever voor *sneiden* zou verwisfelen) Het mager land, met mest vet gemaakt, staat in evenredigheid met de ziel, die onvruchtbaar in 't goede, door tucht aangekweekt moet worden. VONDEL blyft niet alleen by de ploeging en zielsreiniging, maar vervolgt zyne vergelyking, tot na de gelukkige verandering en hervorming in beide zaaken. De dorre wildernis en verwilderde woestyn is in een Eden, die genoeglyke plaats onzer voorouderen, verandert; en de Mensch, daar by vergeleeken, is in een hemelsch Paradys, daar God in aangebeden word, hervormd.

Indien ik evenwel iets op deze vergelyking moest aanmerken, zo zou het op de *tucht* als *mest*, en *Gods woord* als *ploeg kouter* vergeleeken, zyn. De bedenking of de vergelyking niet wat laag is, ter zyde stellende, te meer, daar men in alle Landen niet door *mest* verstaat, wat men 'er hier door verstaat, en dus niet dan by spotters

in aanmerking zal komen; vinde ik de *tucht*, geschikt om ondeugden te onderdrukken, gelyker aan den *kouter*, dan dat hy hier als een voedsel of *mest* zou dienen: daar aan de andere zyde het *woord van God*, wel is waar ook bestraffinge behelst, maar tevens zo veel leering en vertroosting in zich heeft, dat het veel gevoeglyker voor een voedsel der zielen kan genomen worden. Zo dat ik het liever zodanig zou willen stellen, dat met den *kouter* van de *tucht* de distel van 't gebrek *afgesneeden*; en de ziele met *mest*, of het voedsel van *Gods woord*, aangekoesterd wierd. Zynde dit, myns inziens, in beide gevallen natuurlyker en meerder overeenkomstig met het Zinnebeeld.

JOANNES de Boetgezant: Boek IV. Bladz. 75.

*Gelyk de donderkloot al buldrende aen komt rollen,
Geberghte en torens schut, de Steden helpt aan 't hollen,
En duizentduizenden, in eenen oogenblick,
Vertsaegtheit aenjaeght, en verbysterd, doots van schrick:
Zo schieten ze uit den droom al die in twyffel hangen.
Het lantgeschrey berst uit: Joannes is gevangen.*

De Taal- Dicht- en- Oudheidkundige HUYDECOPER heeft op drie verschillende plaatsen in OVIDIUS *Herschepingen* van VONDEL, eene uitlaating, ofte *Ellipses* aangewezen, en tevens verbeterd; die ik hier, zo wel de origineele plaatsen, als de verbeterden, voor jonge Dichters zal mededeelen, om dan myne aanmerking op deze gelykenisse, van dezelve voort zynde, te doen volgen.

VONDELS *Herschepingen*: Boek I. vs. 641. enz.

— — — — — en woude aengeport van min,
Haer snel nastreven, als de vlugge hazewinden
Der Gallen, met geen' hant noch leizeel in se binden,

Den

*Den haes, op 't vlakke velt, voor hun gezicht ontdekt,
Opstuiven zien.*

HUYDECOPERS Verandering: Proeve &c. Bladz. 169.
*Haer snel nastreven, als de vlugge hazewinden
Wanneer zy, met geen bant. enz.*

VONDELS Herscheppingen: Boek II. vs. 932. enz.
— — — — — *Merkuur zagh in 't verluchten
Haer wederkeeren, en vloogh langer niet recht uit,
Maer maelde kringen, als een Sperwer, heet op buit
Verflingert, uit de lucht het vet der offerhanden
Bespiënde, met den bek en klaeu wenscht aen te randen.
Dat is naar de verandering van HUYDECOPER, Proeve
van Taal- en Dichtkunde: Bladz. 169.
Maer maelde kringen als een Sperwer, heet op buit
Wanneer hy uit de lucht enz.*

VONDELS Herscheppingen: Boek IV. vs. 991 enz.
*Dan tuimelt het (te weeten het Zeemonster dat Perfius
bestreedt)*

*gelyk een everzwyn, van wee
Schuimbekkende, is omringt van doller hazewinden.*

Naar de verandering van HUYDECOPER: Proeve van
Taal- en Dichtkunde: Bladz. 237.

*Dan tuimelt het: gelyk een everzwyn van wee
Schuimbekkende, als het is omringt van hazewinden.*

Wanneer men de opgegevene plaatsen en de veranderingen (hier met eene bijzondere letter gedrukt) met oplettendheid beschouwd, zal men ligtelyk opmerken, dat den tyd der gelykenisfe, die het juiste punt van overeenkomste moet aanwyzen, in alle drie de gevallen door VONDEL verzwegen; maar door HUYDECOPER met *wanneer hy*. — *Wanneer zy*. — En *Als het*. Aangevuld is. De gelykenisfe van den donderkloot is in
het

het zelve geval ; want de vergelyking is niet tusfchen *het rollen der donderkloot*, en *het ontwaaken der menfchen* ; maar tusfchen de uitwerkfels die den donderkloot heeft, als de fchrik, de verbystering enz. ; en tusfchen de verwarde en verbaazende uitwerking van het gerucht van JOANNES gevangenneeming. Het was dus ook noodzaakelyk hier het tydftip te noemen. *Gelyk WANNEER de donderkloot*, of liever, *een donderkloot aan komt*. enz. Immers, zy die in twyffel hangen, fchieten niet uit den droom, *gelyk de donderkloot al buldende aan komt rollen* : maar *gelyk wanneer 'er een donderkloot aan komt*, die duizendduizenden in een oogeblik vertfaagtheid aanjaagt, en dootsch van fchrik verbysterd : en dus komen beide tydftippen overdragtelyk zeer wel over een. De donder baart fchrik en verwarring, en de tyding van JOANNES gevangenneeming insgelyks.

JOANNES de Boetgezant: Boek IV. Bladz. 79.

*Dies wrockt de wraeck in 't hart : gelyck 't geduurigh druppen
De steenrots uithoolt : en gelyk een smeulend vier
Eerst opsmoockt , dan ontvlamt , in 't einde op 's volks getier ,
Een hof en heele ftadt in brant zet , dat geen ftoomen
De vlammen , aen de lucht gefteigert , kunnen toomen.*

Zie daar twee Gelykenisfen by elkander , waar van de eerfte den laaftten zo veel overtreft, als een brandend vuur meerder verwoesting kan veroorzaaken dan een regendrup. Wanneer men de kragt of drukking van een regendrup tegen de hardheid van den fteen ; en de regelmaatige graad van uitholing, daar de laaftte druppen geen meerdere holing veroorzaaken dan de eerfte , in aanmerking neemt ; hoe zwak is dan de wraak ? hoe weinig klimt dezelve ? en hoe lang werk zal

zal zy hebben om tot die woede over te slaan, die in HERODIAS vereischt wierd, om het hoofd van JOANNES te eifchen? hoe sterk is dezelve, daar en tegen, wanneer zy als een fmeulend vuur (die fchoone gelykenis van een verkropten fpyt) eerst opfmookt, dan ontvlamd, en telkens met verdubblende kragten toeneemende, tot een vuur aangroeit welks vlammen tot aan de wolken fteigeren! waarlyk VONDEL kon de wraak nooit minder dan door de eerfte, en nooit beter dan door de laafte gelykenisfe treffen. Welk een onderscheid van denkbeelden in een en denzelven Dichter!

De aanmerking hier voor, op 't geklater van onzen Dichter gemaakt, geld ook hier, op 's volks getier: de brand neemt wel by 't getier des volks toe, maar het is 'er geen oorzaak van, dus ik liever het laafte zoude verkiezen.

DE YSTROOM: Boek I. Bladz. 23.

*Hier ftaet een nieuwe kiel aan 't groeien, en bykans
Tot aen des hemels tin gebout met trans op trans,
Daer houte ribben, uit de kiel geteelt, van buiten
En binnen wel verzorgt, een' hollen buik befluiten.
Zo vint a' ontleder, die, op 't fnyfpoor van Vezael
En Vesling, leeft in do6 geraemten, altemael
En ribben rechts en links, gewulft als halve ronden,
Aen eenen ruggraet en zyn wervels vast gebonden,
En ingelyft, met fpiet en pezen hecht verknocht,
En eerst na twintig jaer te recht in ftant gebrocht.*

Deze gelykenis, hoe fraai en kunftig dezelve ook wezen mooge, zal by veelen zeker niet aan het oogmerk voldoen; doordien zy de zaak geenzints opheldert, zynde de kennis van 's menschen geftel, door de ontleedkunde aangewezen, altoos minder algemeen,
dan

dan de kennis die elk van 't inwendig gestel van een Schip, dat men dagelyks van binnen zien kan, heeft. Men denke hier aan den *tweeden Regel*. Had de Dichter, in een omgekeerd geval, het gestel van 's menschen ligchaam, door de houte ribben uit de kiel van een Schip enz. aangetoond; hy zou myns inziens beter doel geschooten hebben.

JOANNES de Boetgezant: Boek V. Bladz. 93.

*Dan steigerde dan schein de zang het op te geeven:
Gelyk het nachtlicht in de pyp brant, dan verheven
Opflackert, dan bezwykt, en, deerlyk afgepynt
Den geest geeft met een' snick en blick, en flux verdwynt.*

De stem van de zingende HERODIAS, wordt in deszelfs leiding, hier zeer wel vergeleeken by een Nachtlicht dat in de pyp brand, en beurtelings een verheven en flauw licht verspreidt. Op dezelve wyze, vergelykt hy eenige verzen eerder, het geestig slingeren van haar voeten, en 't schakeeren van haar vingeren op de luit, den zin uitbeeldende van de woorden.

*Gelyk de regenboogh, met veelerhande verven,
Die hier voortrecken, daer verschieten, en versterven.*

Zo ook ontleend hy van de muziek, in het zesde Boek: Bladz. 112.

*Hoe Joannes ziel, veel zielen zonder dwangk,
Op eenen oogenblick, eenstemmig kon vergaeren:
Gelyk een meesters hant veel keelen, veele snaeren;
Door 't houden van de maet vereenight in 't gemeen,
Een stryt van klancken, zoet gesmolten onder een.*

Uit de aangevoerde voorbeelden zal men genoegzaam kunnen opmaaken, hoe wel eene gelykenisfe der Dichtkunste te stade komt; wanneer dezelve goed gekozen en volgens de opgegevene regelen behandeld wordt.

word. Alleen zal ik 'er nog byvoegen, wanneer het maaken van gelykenisfen volstrekt af te keuren is.

Wanneer een Dichter in zyne werken zelf spreekt, staat men hem volmondig toe, zyne gedachten door fraaie beschryvingen en gelykenisfen, die eigenaarte kinderen van zyn vernuft, te ontwikkelen en te verfraaijen: hy spreekt in dit geval altoos als de tweede Perfoon, die het groot Heelal ter uitweidinge voor zich heeft; den Hemel kan beklimmen; tot in de Hel mag nederdaalen, en daar mede noch niet voldaan zynde, zelfs nieuwe Waerelden kan scheppen, om die met wezens van zynen geest te vervullen. Maar het is geheel iets anders, wanneer hy in de denkbeelden en omstandigheden van een ander treedt: in het Character van een lydend Held, een beleedigd Minnaar, of een ander Perfoonaadjen, op het Tooneel verschynt; wiens omstandigheden zodanig zyn, dat zy natuurlyker wyze niet verder dan aan zich zelve, of aan het voorwerp hunner zorgen kunnen denken, en van die aandoeningen spreken. VONDEL zegt zeer wel met betrekking tot deze plaats.

*Het zy gy zwygt, of dat gy spreekt,
Let altoos in wat kleed gy steekt.*

En hier moet een Dichter ook voor zorgen. De Ridder STEELE voert in den *Snapper* (n) de bedaardheid van NORTHUMBERLAND, by SHAKESPEAR aan, wanneer hy MORTON voor zich zag, om den dood van zynen zoon bekend te maaken. Maar eilieve let eens, hoe ongepast deze gelykenis in den mond van eenen vader gelegd is, die zulk eene tyding verwacht: en daar het verlangen om te hooren spreken, voor dat

van

(n) *Deel I. Vert. XXXI.*

96 *Verhandeling over de Dichtkundige vergelyking.*

van zelfs te spreken, natuurlyker wyze moest uitblinken. Hy zegt:

*Uw treurig aangezicht ontdekt my, eer gy spreekt
Wat droeve tyding gy my heden komt verkonden.
Een bó zo doodsch, zo naar, zo bleek en zo bedrukt,
Verscheen in 't diepste van den nacht voor Priaams sponden ;
Daar hy de bedgordyn al bevende openrukt,
Om zynen vegen vorst te melden dat zyn daaken,
Ja Dardaans halve stad in lichte vlammen staat:
Maar Priaam zag den brandt op zyn besturve kaaken,
Eer hy zyn mond ontsloot; en ik in uw gelaat
Den dood van mynen Zoon dien ik zo teder minde.*

Ik stem STEELE toe, „ dat deze beeldtenisfe edel en grootsch”, ja de gelykenis zelve goed, en aan de regelen van oordeelkunde getoetst, fraai is; maar ik zou dezelve in die omstandigheid nimmer uit den mond van NORTHUMBERLAND verwagten. Waarlyk ik hoor hier niemant dan den zwierig beschryvenden SHAKESPEAR spreken; daar ik een ongeduldig en belanghebbend vader moest hooren.

'Er zouden van het een en ander-nog wel eenige voorbeelden, zo goeden als kwaaden, in dezen op te geeven zyn; doch ik hebbe my bepaald om deze verhandeling hier te eindigen, en als een eerste Proef den Dichtminnenden Lezer voor te stelle. De lust tot voortzetting in dezen tak van wetenschap, zal in de goedkeuring gelegen zyn, waar mede men dezelve zal ontvangen.

Amsteldam den laafsten van Hooymaand 1781.

ZA-

ZAAMENSpraak van DICHTLIEF en LEERGRAAG over de SYNA-
LÆPHA, of INSMELTING der VERZEN.

LEERGRAAG.

Ik geloof dan volkómen myn Vriend, dat de natuur alleen in staat is om een Dichter voort te brengen; en dus zou ik ook de verdere beschaaving geheel en al aan haar toevertrouwen.

DICHTLIEF.

Gy zoud u dus geweldig bedriegen. De Natuur vormt zekerlyk den Dichter; maar hoe vormt zy hem? gelyk de meeste voortbrengfels die uit haar handen komen. Zy geeft hem het vermoegen om te denken, gelyk aan de boomen de kragt om te groeien, maar hoe veel dor hout en weelige takken snydt den Hovenier niet van de boomen af, die aan zyn opzichte betrouwd zyn? en even zo vind het gcoeffend verstand, in den natuurlyken Dichtader, uitbotsels en ranken, die noodzaaklyk door eene goede *Culture* moeten te recht gebragt worden.

LEERGRAAG.

Ik begryp U, gy wilt door oefening de voortbrengfels, van den geest die men verkreegen heeft, doen beschaaven.

DICHTLIEF.

Niet zonder reden.

LEERGRAAG.

Wanneer ik van het kleine tot het groote opklimme, kan ik de reden eenigzints uit dit geringe geval, waar over ik U heden zal onderhouden, opmaaken. Zult gy my uwe gedachten daar over mede deelen, zy zullen my tot eenen regel zyn?

DICHTLIEF.

Indien ik in staat ben om daar op te antwoorden; en myne gedachten daar omtrend U voldoen, kunt gy 'er zulk een gebruik van maaken als gy zult goedvinden. Men moet den Dichtren vooral hunne vryheid laten behouden.

G

LEER-

L E E R G R A A G.

En hunnen geestpaalen stellen! — Nu ik begryp uwe meening zeer wel, en ga over om U de myne voor te stellen. Ik heb door uwe onderrichtingen zo verre geleerd, dat ik de voetmaat van een vers van eenen anderen voetmaat kan onderscheiden; maar hoe komt het toch dat zo veel groote Dichters in hunnen aangenoomen voetmaat zondigen? Of is het by hen geen kwaad, de eens aangenoomen voetmaat te verwaarloozen? Dus lees ik by THOMAS VAN KEMPEN:

NAARVOLGING VAN JEZUS CHRISTUS: Boek L. Bladz. 16.

*De trots en gierigheid, laat zich altyd ontroeren,
En van haar wenschen zich vervoeren,
Ver van de stille rust, die dat geslacht nooit smaakt;
Maar de armen in den geest, de need'rigen genieten,
De vrede, als by gebeele vlieten,
Van zielestormen nooit geraakt.*

Het Genootschap NIL VOLENTIBUS ARDUUM, heeft in de be-ryming van dit Hoofdstuk, altoos staande Regels van 6, en sleepende van $4\frac{1}{2}$ en $6\frac{1}{2}$ voet verkoozen: waarom nu de twee laatste op één na, van 7 en 5 voeten zyn, bekenne ik niet te weeten.

D I C H T L I E F.

Wat zegt gy; zyn deze verzen;

*Maar de armen in den geest, de needrigen genieten,
De vrede, als by gebeele vlieten.*

van 7 en 5 voeten? dan zal deze uit WILLEM de EERSTE van den Heer Nomsz.

Verbyssterde Egmond, Hoorne, en andren, door een koning
nog een half voet meer zyn; en het zal U niet zwaar vallen om 'er op dien voet nog veel langer aan te treffen. Maar sta my toe te zeggen: dat zulks niet aan de Dichters, maar aan U te wyten is, die hunne verzen niet goed en leest. Gy moet weeten dat de e Signal, of zulk een die een sleepende leuzergreep sluit, en
dus

dus zacht word uitgesproken, altoos in een volgende klinkletter infmelt; het geen by de Latynen *Synalappa* genoemd word. En dus moet gy dit vers, volgens de voetmaat, als ook de anderen, dus leezen.

Verbys / serde Eg / mond Hoor / neken an / dren, door / een ko / ning.

En Bladz. 57. in 't zelfde Werk.

*Graaf van / der Mark / het boofd / der woos / te wa / ter leeu / wen,
Maakte o / veral / de zee / onvei / lig met / zyn zeeu / wen.*

Gy ziet aan de afgestreepte voetmaat dat de korte *e* in *maakte*, in het volgend woordje *overal*, smelt, maar de lange *e* in *Zee* niet in *onveilig* kan smelten, om dat hy te hoog klinkt; en waarlyk gy hebt niets dan uw gehoor in dezen noodig, om dit gezegde te toetsen.

L E E R G R A A G.

Nu begryp ik, waarom men zo dikmaals van myne Verzen zeide, dat ze te kort waaren. Terwyl ik nooit op de smelting dier *e* gelet heb. Maar wanneer 'er nu een rusteeken agter zulk een korte *e* volgt, wat dan?

D I C H T L I E F.

Gy zyt waarlyk hier oplettend, en uwe aanmerking verdient overdacht te worden. Dewyl de korte *e* door eene rusting volkomen uitgesproken word, en dus geen smelting kan veelen. Schoon het myns weetens echter noch by niemant gevonden word, dat die smelting dan geen plaats heeft.

L E E R G R A A G.

Nu ik ben verblyd te mogen weeten, het geen ik uit uwe gezegdens op maak, namelyk dat de woorden: *deze eersfeling: deze ingezeten: deze overdracht: deze uitvlucht* en soortgelyken smelten; maar *die aandoening: die eersfeling*. En alle die met een zwaare *e* of andere klinkletter eindigen hier van uitzondert zyn. Ik zal my haasten dit aan te tekenen, en blyve U myn Vriend, voor de onderrichting, tot dus verre dankbaar. Myn gehoor is de toets, en wy spreken elkaander nader.

HET DICHTEND HUISGEZIN;

(FRAGMENT.)

— — — — — Heb ik dan geen reden genoeg om moeilyk te zyn? — Zedert dat myn Jongen in dat Genootſchap is, kan hy geen *Debiteur* van een' *Crediteur*; ja het *Journal* van het *Memoriaal* niet meer onderscheiden. — Hy ſchryft der geheelen dag voor zyn Genootſchap, en laat myn Comptoir dryven. — Thans werkt hy aan eenen OORLOGSZANG voor *Nederland*. In de 10 eerſte *Coupletten* wil hy bewyzen wat *Oorlog* is, en of het *mannelyk* of *onzydig* gebruikt moet worden: beſchryvende verder in 279 *Coupletten* alle de Oorlogen tegens deze Republiek, van ADAM af tot nu toe voorgevallen. — Hy heeft verſcheide zeen en ſtroomen van bloed; bergen van lyken; ſtaalen wapenen; gebenkte ſchilden, verminkte Paarden en Menſchen, in zoorten; verbryzelde muuren; en gloeiend puin klaar leggen. — Hy zal in eenige *Coupletten* de natuur van het kruid, lood en ander oorlogſtuig ontvouwen, op dat onze Vlootelingen 'er geen kwaad gebruik van mogen maaken — maar ik ben bang dat hy gek zal worden, want al die dingen te doen rymen, daar ſteekt wat in — hy heeft reeds drie nagels verlooren om een ſlagwoord te vinden dat op *Conſtapel* rymd. — En dat heeft hy toch noodig; want wat zou een' Vloot zonder *Conſtapel* zyn? — Ik vrees bovendien, dat wy al eenige jaaren vrede zullen hebben, eer zynen *Oorlogszang* gereed is! — wterd hy hier maar door afgelchrikt! — Myn Meid heet verſtandig: leest alle dagen de *Courant* eer ik hem krygen kan: maakt zeven *Rondeelen* in een week, en laat veertienmaal het eeten aanbranden, of brengt het half gaar op Tafel; terwyl myn Dochter, met de rol van *POR-TIA* bedeed, genoeg te doen heeft om denzelven te leeren. — In 't kort, het is by my alles Dichtkunſtig: maar myne zaaken gaan zodanig den kreeftengang, dat ik beſlooten heb: myn verſtandige Meid weg te jaagen; mynen Dichtkundigen Zoon en Dichtminnende Dochter beiden eens digt afteſmeeren; om dus eenen Dichterlyken uitgang aan dit Tooneelſpel te verſchaffen.

G E.

GEDICHTEN.

Z E I L Z A N G
V O O R
NEËRLANDS VLOOT.

Hoezé! daar blaast een Oostenwind!
 Men haald het zeil in top, om Nereus blaauwe velden
 Met een vereenden drom van Neêrlands Waterhelden
 Te dekken, wyl het oog daar niets dan Roovers vindt.
 Blaas! blaas ô Windje! langs de baaren;
 Doe ons het Vaderland ontvaaren;
 Wy zyn thans aan het Strand onnut:
 De vryë Zee alleen kan Neêrland aémtocht geeven:
 Daar moet de handel weêr herleeven,
 De Bron waar uit men schatten put.

Waar zyn de trotsche Dwingelanden,
 Die vriendelyk in schyn, reeds jaaren agter een,
 De Welvaart van ons Land besnoeiden, buiten reên,
 En wetten, plicht en trouw als dollie liên verbanden?
 Waar zyn ze? — of is hun valschen moed
 Al reeds verzonken in den vloed?
 Zyn ze in een draaikolk afgezonden
 Om by Nephtuin het recht van 't Meesterschap der Zee
 En 't Kaapen op der Vrienden Ree
 Te staaven, op hun Roovers gronden?

Wat vreugd! wy zyn in 't ruime zop!
 Vaar wel myn Vaderland! myn vrienden! myn bekenden!
 Wy zullen onze kiel naar uwen Vyand wenden:
 Nooit beefde één Hollands hart voor éénen Britschen kop.
 Waar toe bewyzen op te zoeken!
 De vrees voor Neêrlands waterkloeken.
 Gegrond op Cathams fellen brand;
 De nooit bezweeken moed in storm en krysgevaaren;
 Een oorlogsroem van tachtig jaaren;
 Zyn tuigen voor myn Vaderland,

Getergde wraak moct eens beginnen!
 De welvaart van ons Land, en Haardstede en Altaar
 Van ons, en ons geslacht; de vryheid loopt gevaar:
 Wy moeten slaaven zyn, of roemryk overwinnen.
 Welaan dan, met een Leeuwenmoed,
 De Godsdienst, vryheid, goed en bloed,
 Verdedigt. Mogt 's Lands oude glorie,
 Gegrondvest op Gods gunst, onwrikbaar blyven staan. —
 Hoecé! daar komt de Vyand aan!
 Men sterf, of juiche op hem victorie.

B. à B.

H E R.

H E R D E R S Z A N G.

Toen de lelyblanke Phillis
Zich heur minnaar overgaf;
Nam zy voor een enkel kusje,
Dertig Schaapjes van hem af,

Maar een enkel dagje verder,
Kreeg dees jonge Herdersknaap
Reeds in ruiling van zyn Liefje,
Dertig kusjes voor één Schaap.

Doch de derde dag was milder,
Want toen gaf die gulle zus,
Damon, al zyn Schaapjes weder,
Voor een enkle liefdekus.

Maar de vierde ging het droevig,
Wyl zy Hond en Schaapjes biedt,
Voor één kus, die haar beminde
Aan Lizette gaf voor niet.

Naar 't Fransche van DUFRENY.

MELKERT EN ZOETJE;
VELDGESPREK.

MELKERT.

Wees welkom myn Zoetje! wees welkom myn kind!
Wees welkom myn coglyn!

ZOETJE.

Wees welkom myn vriend!

MELKERT.

Hoe juich ik van blydschap! kom zing, lieve meid,
By 't hupplen van 't Bokje, by 't darden der Geit:
Het Beekje ruischt zoetjes, daar 't Windje zacht waait,
En 't Kikkertje brikwrakt, wyl 't Veldhoentje kraait;
De Leeuwrik vaart vrolyk, klapwiekend om hoog;
Kyk Zoetje, hoe steitjes! hy raakt uit myn oog;
De Koekkoek vliegt roepend; de Zwaluw vliegt snel;
Het Mosjesheir tjillept en sjilpt zeer schel;
't Kemphaantje springt luchtig op klaver en gras:
Och, dat ik myn Zoetje uw liefje toch was!

ZOETJE.

Het Schaapje, myn Melkert, gaat zwanger van wol;
En de uifers van 't Koetje zyn boorden toe vol;
Het Hitje rent grunkend de weide op en neer;
De Westkim vol vuargloed voorfpelt ons mooi weer.

MELKERT.

Des Nachtegaals gorgel klinkt lieflyk in 't veld;
En Woudlief heeft Koutlief zyn fluit reeds gesteld:
Kom laat ons dan paaren, ei Liefje besluit,
Maak Melkert uw Bruigom, en Zoetje myn Bruid.

ZOETJE.

Hoe! flookt gy een vuurtje? — her vuurtje der Min —
Myn hartje dat mind U, want gy streld myn zin:
Maar spreek van geen paaren, dit baard my slegts finart;
Trouw minne ik U Melkert; welmeenend van hart.

MEL-

MELKERT.

Trouw mint gy? . . . kan 't wezen! en niet tot den trouw?

ZOETJE.

Ach! spreek van geen paaren, nooit worde ik uw vrouw.

MELKERT.

En waarom niet?

ZOETJE.

Wyl ik het huwlyk verban.

Ik min wel een Melkert, maar schuw eenen Man.

MELKERT.

Wel Zoetje! wel snoetje! wel Liefje! wel schat!

Te minnen, niet paaren, hoe vat ik toch dat?

Daar ik uwen boezem, door een' minnegloed,

Zie ryzen en daalen, dat myn liefde voedt.

ZOETJE.

Ach! spreek nu niet verder, myn Herder! myn knecht!

Gy zyt toch myn Diefje

MELKERT.

Ja liefje dat's recht —

Gy kucht daar — gy zucht daar — gy bloost Engelin!

Gy reikt my uw handje tot pandje der min.

Ontvang nu een kusje, myn Zusje, wel aan!

ZOETJE.

Och Melkert!

MELKERT.

Och Zoetje! myn Liefje!

ZOETJE.

Laat staan!

MELKERT.

Neen, eerst nog een kusje als honig zo zoet!

ZOETJE.

Nu kust dan, myn snoepert! uw kusje smaakt goed.

W. T. H. H. Z.

HER-

H E R D E R S K O U T .

Naar 't Engelsch van ROWLEY.

H y.

Kom tot uwen Herder weder,
 Zie, de zonne drinkt den geur,
 Van het bloembed, schoon van kleur.
 Kom myn schat, ik min u teder!

Z y.

Valschaart ! neen, met rasfer vlucht
 Vliede ik om u ooit te ontmoeten,
 Dan het Duifjes zilvren voeten
 Dat in Woudmans kirhok zucht.

H y.

Zie dit klaar en murmlend beekje
 En zyn boord vol bloemgewas,
 Lokt ons hier in 't groene gras:
 Kom myn Lief, rust aan dit strekje.

Z y.

'k Moet aan Moeders les voldoen.
 Meisjes moeten steeds vermyën,
 Zich naast Herders neër te vlyën,
 Onder 't boomloof in het groen.

H y.

H v.

Rust myn Lief. Hier kunt gy hooren
Hoe de Vink en 't Zeisje zingt:
Hoe de Leeuwrik 't keeltje dwingt.
Rondsom zyn hier Vogelchooren.

Z v.

Iedere Boom draagt eene schar:
Meent gy dat ik niet kan hooren?
Hun gezang dringt door myne ooren,
„Nadert niet, U dreigt gevaar.”

H v.

Zie, hoe op dees nieuwe wegen
Duizend boterbloempjes staan:
Alles zien wy: 't doet ons aan.
Kom myn Lief, wat hebt ge 'er tegen?

Z v.

Stoutert! laat my ongekwd;
Nu! — gy zult myn halsdoek scheuren.
Wagt maar; 't geen hier zal gebeuren
Word myn Moeder voorts verteld.

H v.

H r.

Zie, om hooge Populieren
 Slingert zich de braamtelg heen:
 Zie het klimop, dun van leën,
 Op deze Eiken stammen tieren.

* *

Koëm hier in dit schaduwdal,
 Toef niet langer: laat U raaden.
 Zoud gy 't schoonste veld vermaaden,
 Dat natuur ooit bieden zäl?

* *

Laat ons kussen, streelen, vlyën,
 Naar der zachte Duiven aart.

Z r.

Menschen die niet zyn gepaard
 Moeten dit, met reden, myën.

* *

Denk dus, Herdersknaap, denk vry:
 Dat ik nooit voor 't Echtverbinden,
 My zou naast u laten vinden.
 Niets verkrygt gy eer van my.

H r.

Herderskout.

111

H Y. :

Nu myn Pronksteen van de vrouwen,
U Bemin ik, 'k acht dien band.
Kom reik my uw rechthand:
Laat ons morgen vroegtyds trouwen.

Z Y.

Kunnen wy, dus hand in hand
Niet terstond dien plicht volbrengen?
Zo 't onze Oudren slegts gehengen,
Knoopen wy met vreugd dien band.

H Y.

Zo terstond? — ha! mynentweegen.
Hart en hand behoord aan U.
Kom myn schatje, kus my nu.
De Echtproef is daar in geleegeen.

B E I D E N.

Slegts een Hutje sluit ons in.
Voor geen hoogen staat gebooren,
Moet ons vlyt en deugd bekooren.
Leven wy door liefde en min!

Studio Crescit Sapientia.

D E

DE STADSROT EN DE VELDROT.

Op een' tyd verzogt de Stadsrot
 broeder Veldrot, zeer beleeft
 Op een overfchot van boutjes
 en al 't geen de keuken geeft:
 Op een Turks tapyt gezeten,
 wel voorzien van spyze en fruit;
 Kan men ligt hun vreugd bezeffen
 onder 't eeten van dien buit.
 Dan, terwyl zy bezig waren
 kwam 'er iemand in de zaal.
 Welk een fchrik beving de gasten!
 elk verliet zyn middagmaal.
 Doch, zo ras die storm bedaard was,
 kwam het vriendenpaar weërom;
 En de Gastheer, heet vriend Veldrot
 aan den disch weër wellekom.
 Maar zyn vriend verzogt verfooning,
 „ Inen word, fprak hy, hier geftoord;
 „ Op myn Landgoed is het beter,
 kom daar morgen, geef me tw woord.
 „ Niemand zal ons daar verhindren:
 'k Eet daar fmaaklyk naar myn lust.
 „ Uw vermaak moet ik verachten,
 want het word door vreeze ontrust.

Hoe verruklyk is de Vryheid
 die dees Rot zo wys befchouwd!
 'k Eet liefst vry van houten fchootten,
 dan als Slaaf van kostbaar goud.
Naar 't Fransche van LA FONTAINE.

A A N

A A N

NEERLANDS VLOOTELINGEN,
NA DE MANMOEDIGE TERUGDRIVING DER
ENGELSCHEN:

den 5de van Oogstmaand 1781.

Komt roemwaarde Batavieren!

Helden voor uw Vaderland!

Komt, ontvangt dit wierookoffer

aan uw heldendeugd verpand.

Gy toogt moedig uit ten sryde,

brandde reeds van ongeduld

Om des Vyands kruit te ruiken;

En zie daar, uw wensch vervuld.

Moed bezielde uw edel poogen:

God blies zelf uw srydvuur aan!

Deed den Vyand U ontmoeten

om hem dapper af te slaan.

't Meerder tal van Britsche kielen

zette uw drift meer yver by:

Onbelust om hen te tellen,

riecht gy uit: *waar zeilen zy?*

H

't Lang

114 *Aan Nederlands Vlootelingen.*

't Lang getergde bloed aan 't gesten,
vonkten in der braaven oog,
En ten schrik der Britsche schuimers,
vloog der Staaten vlag om hoog,
Nêerland's Leeuw, door 't schieten wakker,
stak met een' vernieuwden moed,
't Hoofd met opgekrulde maanen
uit den blaauwen peekelvloed,
Phæbus keek de Oranjenwimpels
door, tot in den Ozeaan,
En deed een verflaauwden weêrschyn
Op 't gelaat van PARKER staan,
Trots op 't aantal zyner kielen,
kwam deez'; zag; en vlood weêr heen (*)
Als een woesten drom van golven,
tegens klippen afgestreeën,
TROMP, PIET HEIN, en dappre RUIJTER
beurden met hun Heldenstoet,
't Hoofd, als 't waare, uit hunnen kerker;
preezen uw vereenden moed.

Gy

(*) *In tegenstelling van Cæsars spreuk: by kwam, by zag, en won.*

Gy behield het veld, wat glorie!

Hebt gy wonden? voelt gy pijn?

God zal de eerste gunstig heelen;

't laatst zal U ten wraakpoor zyn.

o Een zuiver hartsgewisfe,

Dat men voot een goede zaak,

Land, en goed, en bloed verdedigt,

strekt den Helden tot verniaak!

Thans behoeft gy niet te bloozen!

joegt ge uw vyand dus op 't pad:

o Wat zoud gy dan verrichten,

zo ge een sterker vloot bezat!

Juich dan, wakkre Batavieren!

juich! hoe sterk hoe zwaar gewond!

Denk uw vryheid, roem, en godsdienst,

is op vuur en staal gegrond.

B. & B.

H a

T e a

TER GEDACHTENISSE

van den

BEROEMDEN BLYSPELDICHTER,

HENDRIK VAN ELVERVELT.

De gulle vriendschap, steeds gepaard met minzaamheid,
 Die U, o ELVERVELT! by een recht hartlyk poogen,
 De zucht tot oefening zag stralen uit uwe oogen,
 Heeft uw gedachtenis dit dankdicht toegezeid.

* *

Zy zag U naauwelyks ten grave heen geleid,
 Of treurde om uw gemis en edel denkvermogen;
 Dat met uw vlugge geest deze Aard en 't aardfche ontoogen,
 En nu alle Eeuwen door, wordt vruchtloos hier verbeid.

* *

Dat *Thalia* nu treur': neen: dat zy door uw dichten
 Uw naam vereeuwig; elk vermaake mooge en stichten;
 Ja, dat uw arbeid vaak kunstkenner's ooren streel'.

* *

Natuur schonk U de gaaf onöpgefmukt te zingen:
 Uw geest liet zy steeds de eer naar 't vrolyk boert te dingen:
 Dus blyve uw kunst geächt op Amstels Schouwtooneel.

JAN BRAAMS.

TER

TER GEDACHTENISSE

*van den*BEROEMDEN TREURSPELDICHTER,
L U C A S P A T E R.*(WEERKLANK op het overstaande)*

Verkeeg ooit Dichter lof, door kunst en minzaamheid,
 't Was PATER, die bekend door 't edelaartig poogen,
 Natuur in al haar schoon, oplettend hield voor ooggen;
 En welkers denkvernuft geen eerkrans werd ontzeid.

Nooit wierd zyn Zangeres van 't deugdenspoor geleid.
 Hy wydde 't Vorstlyk spel zyn taal en dichtvermoogen,
 Doch wilde in Zededicht Mesfias roem betoogen;
 Daar men zyn Izaïc, als schaduwlam, verbeid.

Schrey nu, ó Melpomeen! neen: schrey, als PATERS dichten
 's Aanschouwers hart door vrees ontroeren, treffen, slichten;
 Dat gy een Dichter mist, vol kunst tot hartsgefreel.

Zo lang toch, als de zucht om waarlyk schoon te zingen,
 By Neêrlands Dichtmeceens naar de eerekroon zal dingen.
 Zo lang blyf PATERS kunst geacht op 't Schouwtooneel.

B. à B.

H 3

NAAM.

NAAMBUIGENDE VERSJÉ.

Noemer.	<i>De Mensch</i> helt van natuur staag naar veranderingen.
Teeler.	<i>Des Menschen</i> lust valt meest op nuttelooze dingen.
Geever.	De Mensch geeft <i>aan den Mensch</i> , zyn aart en zelfsgestel;
Aanklaager.	En dit verblind <i>den Mensch</i> : zeer zelden doet hy wel.
Roeper.	<i>ô Mensch!</i> bevytig U den Godsdienst te betrachten;
Afneemer.	Dan is 'er, <i>van den Mensch</i> , iets loflyks te verwachten.

T. J. Jr.

PHOCION EN DE GEZANT VAN ROOME.

PHOCION.

Waarom toch zend de Raad aan my alleen geschenken?

Ben ik alleen hen waard? — Zeg my, wat moet ik denken?

DE GEZANT.

Men acht held Phocion als een regt dapper man.

PHOCION.

Neem dees geschenken weêr, op dat hy 't blyven kan.

Naar 't Hoogduitsche van EWALD.

DE

DE ONVERSCHILLIGE GELEERDE.

Een onverzaadlyk Letterheid,
 Een man dien men altoos by zyn geleerde boeken,
 Den dag en halve nacht moest zoeken;
 Had dus zyn vrouw alleen in 't huisbewind gesteld,
 Zo als zy zelf ons heeft gemeld.
 „Zy zelf! ... ó welk een vrouw! ... heur prantzucht dus gebleeken,
 „Hield zekerlyk noch perk noch maat!”
 Zegt ligt een Izegrim; maar weet niet wat hy praat:
 Heur man sprak nooit met haar: en moet een vrouw niet spreken?
 Hy op een' zekren nacht druk aan zyne oefeningen,
 Wierd op het onverwagst gestoord;
 Zyn knecht kwam in zyn boekzel springen,
 En voerde, al beevend', dus het woord:
 „ Ach! berg U, waarden Heer! de kamer hier beneden
 „ Staat in een lichtenlaaien brand. ———
 „ Wel nu, ontfelde Gek! oplettenlooze kwant!
 Hervat Bibliophil' in zyne oploopenheden:
 „ Ga, zeg zulks aan myn vrouw, en laat my hier in vreedem.
 „ Ik weet van water, wind, noch vuur,
 „ En moei my met geen huisbestuur.

De Leeslust die te verre gaat,
 Zeer ligt tot dwaasheid overslaat.

Ontleend uit het Hoogduitsche van ZACHARIE.

WYN-

WYNTJE EN TRYNTJE.

TWEESTRYD.

Wat drommel vang ik heden aan?

„ Gy hebt [zegt Tryntje] U reeds zo aan den drank begeeven,

„ Dat ik onmooglyk kan verstaan

„ Hoe wy eendrachtelyk te saamen zullen leeven:

„ Des wilt gy my? verlaat den wyn” —

Dat zal vermoerd veel moeite zyn,

Die godendrank my af te wennen. —

„ Wel drink dan: en veracht uw loon”

Dan moest ik myn Katryn niet kennen!

Neen, neen, zy is te schoon.

Uit het Fransche ontleend.

G R A F S C H R I F T.

Hier ligt Agathocles, die niets om niet en deedt:

Maar 't smert hem, dat men niets, voor dit te zien, besteedt.

Naar 't Hoogduitsche van OPITZ.

T A A L - D I C H T .

E N

LETTERKUNDIG

K A B I N E T .

VOORLEEZINGE , *over het VERGENOEGEN der INBEELDINGS-*
KRAGT; *en de REGELEN van den GOEDEN SMAAK:*
Naar 't Engelsche van Dr. PRIESTLEY.

9.
115
vd.

Het eerste dat ik ten aanzien der fynste aandoeningen, welke het vermaak der Inbeeldingskracht uitmaaken, opmerk, is de omstandigheid, dat de enkele toegangen tot dezelve, gelyk Lord KAIMS aantekend, het oog en het oor zyn; en dat de overige Zintuigen 'er niets mede te doen hebben. Het is aanmerkelyk, dat kleuren en klanken in de ziel, of in de plaatse der aandoeninge komen, zonder eene merkelyke tusfschenkomst van ligchaamelyke werktuigen, door welke zy heen dringen. Wanneer het oog en het oor zich beiden in een gezonden en ongekwetsten toestand bevinden, voelen zy den indruk van het licht, en de beweeging der lucht zo weinig, dat wy, zonder onze inwendige verzekering, in 't geheel niet zouden weten, dat wy die werktuigen hadden.

Wanneer onze oogleden gefloten zyn, dan zien wy in 't geheel niets, en wy zyn genoodzaakt onze oogen te

vooren op een onderwerp te vestigen, eer wy het zelve kunnen waarneemen; waare dit zo niet, dan zouden wy de oorzaken zo ligt niet ontdekken, van welken het zien afdaald. Op dezelve wyze is het ligtelyk te begrypen, dat een vernuftig schepfel, het welk met het volkomen gebruik des gehoors ter waereld komt, zonder eene Proeve van dien aart, niet in staat zoude zyn, om uit te vinden welk ligchaamelyk gedeelte van hem het werktuig dezer gewaarwordingen is; daar men in tegendeel niet voelen, smaaken, noch rulkan kan, zonder te gelyk te merken, dat ergens een gedeelte van de oppervlakte van ons ligchaam in het eerste geval, en de tonge en de neus in het laatste geval aangedaan wordt.

Uit deze oorzaken betracht men het gevoel, de reuk en den smaak als zinnen van een groven aart; en het gezicht en het gehoor, als iets van een fyne en geestige zelfstandigheid. Het eene kunnen wy ons niet voorstellen, zonder ons te gelykertyd van de ligchaamelyke werktuigen, waardoor wy hetzelfde ondervinden, een begrip te maaken; daar wy integendeel de onderwerpen van den laatstgemelden aart, zodanig beschouwen, als of wy geheel en al van die ligchaamen afgezonderd waaren. Dit is een van de oorzaken waarom eene wyze van beschaaming met de bevreeding der grove zinnen verbonden is. Lieden van een fyner smaak stellen zich by de welvaart van deze zinnen onverschillig aan, en laaten het vergenoegen niet merken, 't geen zy door dezelve ondervinden; gelyk by het eeten, drinken, en soortgelyke geheel anders daartegen gedraagen wy ons by de indrukken der Harmonie, die wy door het gehoor gewaar worden; en by
de

de Schoonheid der kleuren en de evenredigheden die wy door het gezicht onderwinden.

Een andere Aanmerking, welke taamelyk veel licht over de verscheidene gemoedsbeweelingen, by het genot van soortgelyke vergenoegingen, verspreiden kan, die wy tot de inbeeldingskracht rekenen, is, deze: zo ras de ziel aangedaan word, en in 't geheel niets van 't voorwerp weet, dan by de tegenwoordige voorstelling, zo moet zy zich zelve, om zo te spreken, naar dezelve richten en zich bekwaam maaken: en zelfs het denkbeeld, dat zy, indien men het zo noemen mag, van haar eigen omtrek heeft, moet zich met den geschiedkring die zy voor zich heeft, verwyden of vernauwen. Hier door komt het, dat men op deze tyd de aandoeningen welke zich aan de Ziele voorstellen, gewaar wordt, aanneemt en behoud; en zich daar door verrukken en ontroeren laat.

Dit geschied op zulk eene oogenblikkelyke en werktuiglyke wyze, dat doorgaans niemant overleg en tegenwoordigheid van geest genoeg heeft, om zich tegen eenige der onnutte en de belagchelyke gevolgen daar van, op zyne hoede te zyn. Wie heeft zich ooit kunnen onthouden, wanneer hy een ander over eenen afgrond in gevaar van nedertestorten zag, om te rug te vlieden, en in denzelven staat te geraaken, die hy zou aangenomen hebben, indien hy zelve viel. Wat toch is gewoonelyker te zien, dan dat Lieden by het Kegelspel vooroverbukken, en zich in alle mogelyke bochten wringen, naar maate hunnen wensch den kegel dezen, of dien weg begeleid. Zekerlyk voelen alle Menschen, dezen bizonderen trek niet even sterk;

want hoe levendiger de voorftellingen eens Menfchen zyn, en hoe grooter zyne aandoening over 't geheel is; zo veel te fterker en ligter drukken de omftandigheden, die hy voor zich ziet, op en in zyn harte.

Van daar komt het, dat de waarneeminge van geringe en nederige onderwerpen, aan de Ziele eene voorftelling van de nederigheid en den engen omtrek van hare krachten geeft, daar de begrippen van onze eigene grootheid, waarde en gewichtigheid, even zo wel de gevolgen van onze betrachtingen van grooter en uitgebreider voorwerpen zyn.

Daar door worden ook de hartstochten, de genegenheden en oogmerken der Perfoonen, welkers gefchiedenise zodanig gefchreeven is, dat zy onze opmerkzaamheid naar zich trekt, wanneer zy onze gemoedsaart en vatbaarheid niet alte veel tegenftaan, een tydlang ook onze hartstochten, genegenheden en oogmerken: en men leest met een bizonder genoegen de verhaalen van grootmoedigheid, weldaadigheid, dapperheid, goedaartigheid &c. van onze Helden; Ja met zulk eene zelftevredenheid die daar uit ontftaat, dat wy thans in even dezelve denkwyze en genegenheden ons zelve bevinden.

Hier uit ontftaat, gedeeltlyk, de omftandigheid, dat het zo bezwaarlyk is, om de gefchiedenise van twee fterk van elkander verfchillende Staaten of Perfoonen, met gelyke onpartydigheid te leezen. Wy bevinden, dat wy, zonder daar aan te denken, ons in de geneegenheden, hartstochten en 't belang van iemand gefield hebben; en dus zal het ons naderhand bezwaarlyk vallen, aan de andere zyde over te gaan, fchoon wy in 't vervolg der gefchiedenise ras grond genoeg vinden, om de eerfte

aan-

aangenomen Party tegen te zyn. Wy vaaren dan, dwaas genoeg, voort, om het geluk te wenschen van hem daar wy ons aanvankelyk van lieten inneemen, schoon zelfs de gronden, waar op wy zyne waarde erkende, geen plaatse meer hebben. Wy zien met tederheid en medelyden de feilen aan de eene zyde, als feilen van eenen vriend aan; en de voordeelen die zich op de tegengestelde zyde voordoen, worden gewoonlyk met nyd en wan-gunst, als een voorrang die in het bezit van eenen Vyand is, aangezien.

Welk een Leezer, die zich eenmaal by de leezing des eersten Boeks in THUCYDIDES, van den Peloponesischen oorlog, voor het welzyn van Atheene geïnteresseerd heeft, word niet in den hoogsten graad misnoegt, wanneer hy de sterke eerezuchtigen en onrechtvaardigen aanleg op Siciliën, ende belegering van Syrakusa ziet mislukken? Indien ons op de een of andere wyze eene erkenning van grootmoedigheid, of enkele hartvochtigheid, ten voordeele van eenen Zee- of Straatroover, of zelfs voor een geschikt Bedrieger, inneemt; met hoe veel welgevallen pleegen wy dan niet van het gelukkig gevolg der dollen onderneemingen van den eersten, en der zinryke, schoon tevens laage kunstgreepen van den laaften te leezen? Het is mogelyk, dat lieden van een' zekeren ouderdom, ondervinding en nadenking, deze werktuigkundige neiging grootendeels verbeterd hebben; zy zal echter altoos op de meeste Menschen eenen merkelyken invloed behouden; en dit zyn zekerlyk de eenigste lieden met welken wy ten aanzien der hartstochten en inbeeldingen te doen hebben.

Uit deze Aanmerking ziet men, hoe voorzichtig alle Schryvers dienen te zyn, om de opmerkzaamheid hun-

ner leezers niet al te zeer op haatlyke Characters te trekken (a); want indien zy op deze wyze ons eens ten hunnen voordeele ingenomen hebben, dan kunnen wy onze gunste niet ligtelyk weder te rug trekken; en het

(a) *Deze Regel raakt in 's bijzonder ook den Tooneelspel-dichter. Deze in staat zynde om onze barten inteneemen, te ontroeren, en te treffen, draage voor al zorg, om ons geen zulke Schelmen te vertoonen, die ons by den aanvang inweemen; en die indrukken ten grondslag houdende, de aebting van een eerlyk Man zouden verkrygen, en in de daad toeb Schelmen zyn. — Men mag hun karakter zekerlyk ten Tooneele voeren, maar men mag 'er niemant op doen ver-lieven, maar het haatlyke daar van aantoonen. De deugd moet beminlyk, en de ondugd haatlyk, getekend worden, indien men den Schouwburg tot het oogmerk wil doen ge-bruiken, waar toe by, gedeeltelyk, ingericht is. — An-ders, weg 'er mede.*

De volgende ANECDOTE, my door den Lofwaardigen, maar reeds overleden Tooneelspeler J. DUIM verbaald, komt hier te wel ter sneede, om 'er geen gebruik van te maaken.

Wanneer het Blyspel, de Bedriegeryën van Cartouche, of de Fransche Roover, door den bekenden Blyspel-Dichter P. LANGENDYK, den Regenten van den Amsteldamschen Schouw-burg was aangeboden; maakte één uit denzelven zwaarig-heid om betzelve te laten drukken, zeggende onder andere, ten bewyze van zynen tegenspraak; „ wy hebben in Am-sterdam Beurzefhyders genoeg, zonder dat deze Cartouche den Aanschouwer en Leezer op zulk eene aanneemelyke wy-zе behoefte voor te lichten. Of moeten wy het steelen door voorbeelden nog aanmoedigen?” —

het aandeel dat wy aan het Character, en de voorstelling van een slegt Mensch neemen, moet noodzaakelyk in onze ziele voor de deugd een' nadeeligen indruk na-laaten. Een natuurlyke liefde voor de deugd is eene ontoerykende verdeedigster tegen dezen invloed, voornamelyk in jonge gemoederen: geen Schryver, die de waarde der deugd en het geluk zynere Medeschepfelen aan het harte ligt, kan zich daar zeker op verlaaten. Zelfs de voorzichtige en deugdzaame RICHARDSON heeft zynen Leezer, in de *Klarisfa*, zo sterk voor *Lovelace's* Character ingenomen, dat 'er weinige onder zyne Leezers zyn die het niet onaangenaam zou vallen, wanneer hem zyne slegte oogmerken, by anderen vrouwen, behalven *Klarisfa* zelve, tot wiens voordeel wy reeds sterker ingenomen zyn, mislukte.

Verder moet men aanmerken, dat ik dan, wanneer ik elke vergenoeging der Inbeeldingskracht, op een of andere enkele Bron te tug leide, daar by alleen zeggen wil; dat voorstellingen en aandoeningen van dezen aart de voornaamste zyn, welke zich in de vermenging bevinden; want in den grond is 'er geene van de vergenoegingen onzes Geests zo eenvoudig, dat dezelve van een enkele bron zou kunnen afgeleid worden. Zy zyn allen van zulk een zaamengestelden aart, en zo zeer met elkander verbonden, dat 'er denkelyk, geen enkele aandoening van smerte of vergenoeging is, die geestig heeten kan, die niet te gelykerwyze een indrukfel op een of anderen uitwendigen zin is, welke niet meer of minder uit alle de overige vreugden of smerten van den geest te zaamengesteld is. De grondslag, de verbinding der hartstochten, heerscht in alles wat tot de vatbaarheden van ons verstand behoord; en in gevalle de vereenig-

128 *Dr. Priestley, over de Inbeeldingskracht*

de indrukfelen van eene menigte onafhankelyke onderwerpen zo zaamengefteld zyn , gelyk de Onzen , kan het niet feilen , dat onze aandoeningen niet zo vermengt en met elkander verbonden moeten zyn , om ergens een van hen , in alle hunne enkele en te zaamengeftelde deelen , op te losfen. Dit eenige kan men flegts verichten ; dat men ieder aangenaam onderwerp , dat in de werken van fmaak en genie voorkomt , onder die foort van genoegens fteld , welke oorfpronkelyk , of by uitftek tot het ontftaan derzelven bydraagen ; en het ten zelve tyde niet geheel nalaat op andere bronnen te letten , waar van dit onderwerp een waarneemend gedeelte van het aangenaame in zich behouden heeft.

MONTESQUIEU teld in zyne *Proeve over den Smaak* , met veele oplettendheid eene menigte oorzaaken , welke ter bereiking van het enkele gevoel bydraagen , dat de ziel by het befchouwen van een' regelmatigen Tuin of Lusthof ondervindt. En Dr. GERARD heeft in zyn werk over dezelve ftof , foortgelyke aanmerking , door de **Analyzeering** der te zaamengeftelde aandoeningen des vergenoegens gezuivert , dat wy by het zien van een fchoone Menfchen tronie hebben.

Het zal meer overeenkomstig met myn oogmerk , en te gelyk dienftiger zyn , verſcheiden andere , den Smaak betreffende omftandigheden in 't licht te ftellen ; wanneer ik het vergenoegen , dat wy door het uitzicht van een fchoon Landschap , en gevolgelyk ook door de befchryving van Landtafreen in de Herdersdichten en Romans , gewaar worden , in overweeging zal neemen. Dit zal terftond de leer van de verbinding der denkbeelden , en de zeer waarſchynelyke meening van Dr. HARTLEY ophelde ren , welke aanneemt , dat dezelve den eenigen

gen verstandigen grond is , welke by het ontstaan , den wasdom , en de afneeming van alle vreugde en smerte van onzen geest , moet aangenomen worden.

Ieder Mensch die veel tyd op het Land doorgebracht heeft , moet noodzaakelyk met het begrip van hetzelfde een menigte verschillende en aangenaame aandoeningen verbonden hebben , die zich thans niet enkel onderscheiden laten ; daar de nog overgebleevene sporen van dezelve in de ziele evenwel nog iets kunnen aanbrengeu , om de veelbevattende aandoening des vergenoegens te versterken , het geen wy by het beschouwen van een Land genieten. Onder de voornaamste stoffen welke deze veel omvattende aandoening uitmaaken , kunnen wy de vreugde ondervinden , welke onze uiterlyke zinnen duizendmaal op het Land genooten hebben : de lieffelyke reuk , de schoone kleuren der bloemen , de aangenaame smaak der vruchten ; het gezang der Vogelen ; en het vergenoegen , welke onze Landspelen en tydverdryf opgeleverd hebben. Aan dezen vinden wy mogelyk , in hooge jaaren gekomen zynde , geen zonderlingen smaak meer ; maar de voorstellingen van het vergenoegen , 't welk ons deze onderwerpen veellicht voormaals troffen , hangen nog aan de voorstelling der Tooneelen in welke zy genooten wierden , af ; en keeren in eene aandoenlyke gewaarwording telkens te rugge , zo dikmaals deze Tooneelen weder voor onze ziel verschynen.

Hier by komen nog de voorstellingen der gezondheid , en de voortreffelyke onschuld van het Landleven ; van het bekende nut der Landbouwinge ; een terugzien op de menigte voedfels en zaaken voor het leeven ; de denkbeelden van nieuwhed , schoonheid en grootte , die

ons by ontalryke gelegenheden by het beschouwen der vrye Natuur gestreeld hebben ; neevens de herdenking aan de wakkerheid en gelukzaaligheid, welke onze medefchepfels met ons dikmaals op het Land moeten gedeeld hebben.

Alle deze bronnen hebben in grooter of geringer mate , tot het zaamengefelde gevoel van het vergenoegen , het hunne toegebracht, wegens het geen een fchoon Land in een aangenaam gewest gelegen, verfchaft : voeg hier by de levendige voorftellingen van een Wysgeerig en Godvruchtig waarneemer , wegens de magt , wysheid en goedheid Gods, wiens merktekenen in het Dieren Plantenryk zo zichtbaar zyn. Hy ziet de Godheid in alle haare Werken ; en gefteeld eens dat men by den eerften opflag van 't oog op een Landfchap, de gezegde voorftellingen van een Godlyk wezen, en zyne voorzienigheid niet duidelyk ondervonden hadt , zo moeten zy doch noodzaakelyk iedere te zaamengefelde aandoening ongemeen vermeerderen, daar zy in dezelve mede begreepen zyn.

Uit de grondftellinge der vereeniging kunnen wy aanfonds de opruisfchende en aangenaame aandoening verklaaren, welke wy op het zien van zulk een oord gevoelen, waar wy onze kindsheid doorgebracht hebben; het fchool daar wy opgetoogen wierden, of een of ander gewest of perfoon, van welke voorheen eene groote menigte onzer denkbeelden en aandoeningen vergezeld wierden, fchoon dezelve thans eene zaamengefelde aandoening uitmaaken en zich niet wel in 't enkelvoudige laaten onderscheiden. En daar zelfs de fmertelyke aandoeningen by hunne terugkeering geene nieuwe fmerte veroorzaaken, indien zy niet ten uiterfte

he-

wig geweest zyn; zo draagen zy echter het hunne by, om de veelbevattende aangename gemoedsbeweeging nog meer te verheffen.

Men bemerkt zomtyds, dat iemand, te gelyk by het gevoel eener opruifschende gewaarwording van dezen aart, de voorstelling van een of ander, bijzonder roerende, omstandigheid duidelyk bevat, schoon dezelve met de algemeene veel bevattende aandoening nog niet volkomen te zaamen gesmolten is; daar zy daar tegen ook weder volkomenlyk verdwynt, en een gedeelte van eene aandoening uitmaakt, en in haaren afgezonderden toestand geheel vergeeten word. Voorvallen van dezen aart zyn ongemeene gunstige omstandigheden voor de onderstelling van de werktuiglyke neiginge van ons geestelyk vergenoegen, en de smerten door de grondregelen der vereeniginge; en daar zyn weinig lieden die op hunne aandoeningen acht geeven, welken zy niet opgemerkt zouden hebben.

Het is ligt te begrypen, dat gewigtige aandoeningen van dezen aart, zich ligtelyk op onderwerpen laten overdraagen, welke met zodaanige eene gelykheid hebben, met welke zy oorspronkelyk te zaamen zyn verknogt geweest, door middel van een of andere eigenschap. Zo werd de veelbevattende gewaarwording, welke in den beginne met een of ander Landstafreel of Gewest verbonden was, door het zien van een ander Landstafreel of Gewest, schoon in een' zwakker graad, terstond opgewekt, en de gewaarwordingen welke oorspronkelyk met zulk een bijzonder School verbonden waren daar wy opgetogen zyn, werden by het zien van een ander School, en te gelyk tot zulke eene ter opvoeding bekoorende zaake, op nieuw verwekt. In 't algemeen verkrygen onderwerpen, wiens

eigenschappen met die van andere onderwerpen over een komen, en waar mede wy bestendig zekere gewaarwordingen pleegen te verbinden, door hunne gelykheid met dezelve, dat vermoogen; om de voornoemde aandoeningen voort te brengen, en ons gevolgelyk op eene gelyke wyze te ontroeren, gelyk die onderwerpen, wiens eigenschappen zy aan zich hebben, naar maate van haare grootere of geringere gelykheid.

By voorbeeld: de eigenschappen der Gelykvormigheid, Menigvuldigheid en de Eindoogmerken, of het doelwit, heeft men in de meeste onderwerpen waargenomen, met welke men aangename begrippen en aandoeningen verbonden zag: hier door ontstaat eene veelbevattende aangename aandoening, in 't algemeen aan de merktekenen van die eenvormigheid, menigvuldigheid en doelwit verbonden zynde, met welke zy waargenomen zyn. Wanneer men dus de eigenschappen aanmerkt, welke die onderwerpen, die onze verbeeldingskracht op eene aangename wyze ontroeren, gemeen zyn, zo zullen wy in staat zyn, om alle de vergoelingen der Verbeeldingskracht voor welke wy vatbaar zyn, te herhaalen, of wel de verschillende eigenschappen en wezenlykheden in die onderwerpen uit te tekenen, welke in staat zyn om ons vergenoegen op te wekken, en in werken van smaak en genie, tot onze onderhouding by te draagen.

Men mag het voor 't overige toegeeven of niet, dat den grondslag der denkbeelds-verbinding, den bron van alle vergenoeging zy, welke door onderwerpen van smaak veroorzaakt wordt, zo is het toch al te zeer bekend, dat dezelve een gantsch gewigtigen invloed in deze zaken moeten hebben, en ons zeer veel helpt, zo niet

ge-

geheel, dit van de menigvuldigheid te verklaren, welke men onder den smaak van verscheide Perfoonen vindt.

Hadden alle zielen eenerlei graad van aandoenlykheid, dat is, wierden zy alle door dezelve indrukfelen op dezelve wyze geroerd; en waaren wy allen voor dezelve invloeden, onzen geheelen leeftyd door onderworpen; zo zou 'er geene de minste verscheidenheid van smaak plaatse onder de Menschē vinden. Want in die omstandigheid zouden wy alle de voornoemde begrippen en aandoeningen, met de gezegde eigenschappen van deze, op 't naauwste verknocht hebben; en wy zouden deze aandoeningen in denzelven graad voelen. Maar nadien de omstandigheden en de voorvallen onzes leevens, zo menigvuldig zyn, zo kan het niet anders wezen, dan dat verscheidene Perfoonen ook verscheidene denkbeelden met de gemelde onderwerpen verbonden moeten hebben; en dus werden zy gevolglyk by hunne waarneemingen op verschillende wyze aangedaan. Bovendien, daar de menschelyke gemoederen zeer verschillende graaden van aandoenlykheid hebben, zo werden eenige Perfoonen op eene sterker en andere op eene zwakker wyze aangedaan, schoon het onderwerp dat hen aandoet, het zelve is. Uit deze oorzaken werd ook dezelve Perfoon op een zeer verschillende wyze, van gemelde onderwerpen, tot verschillende tyden zyns leevens, en in verschillende plaatsen, en omstandigheden aangedaan.

Dit ongeacht schynen onze omstandigheden elkander genoegzaam gelyk te zyn, om daarop eene betrachtende gelykheid van smaak te grondvesten; voornamelyk by lieden wiens opvoeding en levenswyze byna gelyk

lyk geweest zyn. Maar eene grondstelling van smaak op gelyke invloeden gegrondvest, die aan lieden in zoodaanige omstandigheden onderworpen geweest zyn, kan niet op andere overgebracht worden, wiens opvoeding en levenswyze geheel verschillende is. (b) Het is geen wonder, dat iemand die aan de feiner denkwyze van de nieu-

(b) *Het gemeen spreekwoord, dat men over den smaak niet moet twisten, is zo wel in den overdragtigen als natuurlyken zin waar, en zegt niets anders dan eene groote verscheidenheid in beiden. Als gy een goeden Hollander (dien noem ik een' Vaderlander door de vreemde weelde en pragt der groote steden niet bedorven) verzoekt om een Baarsje of Oesterjse met U te eeten, zal by wyne banden wryven en met eenen oriendelyken lach uw verzoek toppen. Zy zyn de Lekkermyen der Nederlanderen. Maar als gy dien braven Vaderlander op een Kikvoersje of Slakje verzoegt, zoude by meene dat gy met hem gekte. Zy vallen ecbter in den smaak der Franschen, daar de Chineezen, Ratten en Honden mesten om voor de beste gerechten op bunne tafels te komen, even als wy de Kapoenen doen. Mahomet die geestige zweeper kende dezen byzonderen smaak, en plantte voor zyne wellustige Arabieren een vermaaklyk Parady's vol bekoorlyke Maagden. Zo by een Engelsman of Hollander wilde verleiden, zouden 'er by de Hemelsche Houris voor den Brit rostbeef, punch en poudding, en voor den Batavier pypen en tabak met een glas wyu moeten wezen. Daar is naauwlyks iets of het wordt eene lekkorny, zo gy van den Hoveling tot den Hottentot afdaals. Vindt men het wel anders in den overdragtigen smaak daar de een op het vermaaklyk, boertig; de ander op het deftig, verbeven; en een derde op teere sentimenten valt.*

ZIE PROEVE VAN DICHTRUNDIGE LETTEROEFENINGEN
OVER DEN SMAAK, ENZ. Bladz. 26, 27.

nieuwe tyden gewoon is, in eenige werken der ouden geen smaak vinden kan, terwyl dat geene, wat in het oosten voor een feinen smaak gehouden word, in Europa daar in 't geheel niet voor te boek staat; daar zelfs dat geene, dat in Frankryk elks verwondering naar zich trekt, in Engeland fomtyds geheel niet geacht wordt.

Deze verscheidenheid van smaak moet zekerlyk in onze tyden meerder opmerking verdienen, daar zich geene zo ligte miskentnisse tusfchen verscheide Natien en Hooge Schoolen bevind, bizonder door behulp der Boekdrukkery, waar door zy elkander hunne verschillende aandoeningen mededeelen, en dus hunnen smaak meerder gelykmatigheid doen verkrygen. Deze Aanmerking wordt bevestigd door het algemeen gevoelen, dat 'er iets van de sterkte des Engelschen schryfftyls, in eenige van de nieuwste Fransche Schriften ontdekt word; en dat onze beste en nieuwste Schryvers in Engeland zich de feinheid en naauwkeurigheid der Franschen eigen gemaakt hebben. De gevolgen van een vrye gemeenschap tusfchen de Oosterfche en Westerfche Waereldeelen, zullen zekerlyk die zyn, dat zy door onzen schryfrant verder komen, zo wy niet mogelyk door den hunnen meer volkomenheid verkrygen. Uit dezen laat het zich verklaren, dat door de telkens toenemende gemeenschap tusfchen alle Natien der Aarde, en alle haare Geleerden, eindelyk eenen gelykvoornigen en volkomen grondregel van smaak door geheel de waereld goedgekeurd en beoeffend zal worden.

Ondertusfchen kan men de volkomenheid van den smaak daar door bestemmen, dat men zich op het algemeene gevoel van zulke lieden beroept, die met de
on-

onderwerpen daar van het meeste bekend zyn. (c) Men zal dan door de afwyking van dezen algemeenen smaak voor een misflag, en eene overeenstemming met denzelven voor eene schoonheid houden: want de zwaarigheid die zich by de onderscheiding opdoet, dat het middel des oordeels by kenners is, maakt de bezigheden van den kritiek, of den grondregel eenes uitspraak over de werken van genie, zo wisselvallig en onzeker, gelyk zy waarlyk is. Lieden die met de onderwerpen van smaak niet bekend zyn, worden van rechtsweegen, hier uitgesloten om hunne stemme te geeven; terwyl hunne gemoederen niet in den behoorlyken stand en richting geweest zyn, om zodanige begrippen en aandoeningen te verkrygen, welke ter afbeelding van eenen goeden smaak gevordert worden.

(c) *De redenen die BATTEUX over den smaak en de verbeelding aanvoerd, verdienen hier voor jonge Schryvers een plaatsje. „ Zo ras eene zekere stoffe zich opdoet voor den geest, zo brengt de gestalte onder welke zy zich aankondigt, terstond eenige begrippen voor: werd zy aan de andere zyde beschouwd, zo ontstaan 'er weder andere begrippen: men dringt derhalven dieper door 't inwendige heen, en ontdekt telkens nieuwe schatten.*

'Er komen by zodanige beschouwingen, denkbeelden voor den geest, die niets anders kunnen verrichten dan ons verblinden, doordien zy geheel geen grond hebben. Daar verschynen 1. onnutte Denkbeelden, die met het onderwerp dat men beschouwen wil in 't geheel geen gemeenschap hebben. 2. Gemeene, die zo klaar als water en even zo onsmakelyk zyn. 3. Laage, die onder de waarde van de stoffe zyn. 4. Reuzenbeelden die 'er over heen kyken, en dus te verbeven zyn, Alle voortkomende wezens die een Schryver nooit dienen kunnen.

V.

P R O E

PROEVE eener AANLEIDING TOT DE NEDERDUITSCHÉ
 TAALKUNDE, opgesteld door wylen den Taallie-
 venden Heere

JOAN CHRISTIAAN SCHUTZ:

*en uit deszelfs Handschrift gunstelyk medegedeeld
 door den Heere*

JOANNES LE FRANCO VAN BERKHEY, M. D.

Hist. Nat. Lector aan 's Lands Univerfiteit te Leyden &c.

Zedert een geruimen tyd hebben onze Landsgenooten een veel grooter begeerte naar buitenlandsche, dan naar binnenlandsche taal en zaaken gehad. — Welk een spoed maakt men niet om de Fransche, Engelsche of een andere vreemde taal te leeren, terwyl men zyn eige Landtaale verzuimende, nooit daar na omziet; ja zelf de onderrichtinge die men by gelegenheid daar van hoord, en met weinig moeite zich zou kunnen eigen maaken, ten eenemaal in den wind slaat; ja dikmaals dezelve niet, dan met weêrzin spreekt, als zynde door het vooroordeel ingenomen, dat hy die in de taal van de *Mode* onbedreeven is, den naam van den grootften *Plompaart* verdiend, en naauwlyks het gezelschap der Menschen van achting waardig is.

Wat is natuurlyker dan dat bekwaame en leerzuchtige lieden, schoon uit andere Landen geboortig, zich op de kennis eener vreemde taal willende toeleggen, in dezelve ongelyk beter bekwaam worden, en met veel meer vrugt daar in vorderen kunnen, dan zulken die zich alleenlyk op de hun aangeboorene wyze van uit-

K

druk-

drukking verlaatende, in de vaste verbeelding zyn, dat zy, ten opzichte hunner spraake, alles weeten wat tot haare zuiverheid en sierlykheid behoord, en dus niets meer te leeren hebben: waar door zy in hunne zorgeloosheid en kleine begeerte tot taalkennis, alle die taalgebreken, welken zy van hunne Minnen als met de melk ingezoogen hebben, enkel voor schoonheden houden.

Dat doen zulke niet, die uit andere gewesten gebooren zyn: de Taal die zy wenschen te kennen, zoeken zy door middel van Boeken te leeren; en daar deze te kort schieten, zoeken zy het gebrekkelyke door den ommevang met de voornaamste en geleerdste lieden magtig te worden. Op deze wyze leeren zy een Taal dikwils veel beeter, dan die, welke midden in het Land daar de Taal haaren Zetel houdt, gebooren zyn; en zich nooit op de innerlyke kennis van hunne eigen spraak hebben toegelegd.

Ieder die achting voor zyne landtaale heeft, moet ook hier op uit zyn, om de moeite van dezelve aan de Buitenlanders te leeren, ligter te maaken, en hen het vooroordeel te beneemen, als of onze Taal aan geen Regels gebonden was, en derhalven onmogelyk regelmatig geleerd konde worden; en vermits zeer veele Inboorlingen van ons eigen Land, daar omtrend hunne toefstemming geeven, worden de Buitenlanders hoe langer hoe meerder van het leeren onzer Taale afschrikt, zo dat de ondervinding dagelyks leert, hoe zeer onze spraak in verachting zoude komen, en langzamerhand geheel te niet raaken. (a)

I. AL-

(a) *Zedert het opstellen van deze Aanleiding tot de Neder-*

I.

ALGEMEENE AANMERKINGEN OVER DE ZELFKLINKERS (Vocaalen)
en de daar uit voortkomende Tweeklanken (*Diphthongi.*)

Onze Taal heeft vyf *zelfklinkers* (*vocaalen*) en allen dezen krygen in sommige woorden, of *lettergroepen* (*syllables*) eene verdubbeling. By voorbeeld.

AA	gelyk in het Hoogduitsch <i>ah</i> in <i>gefahr.</i>
EE	gelyk in het Hoogduitsch <i>eh</i> in <i>lehre.</i>
ii	gewoonlyk door <i>ij</i> of <i>y</i> verbeeld.
oo	gelyk in 't Hoogduitsch <i>oh</i> in <i>hohn.</i>
uu	gelyk in 't Hoogduitsch <i>uh</i> in <i>führen.</i>

De uitspraak van deze dubbele *zelfklinkers* (*vocaalen*) komt geheel met den aart en de eigenschap van ieder enkele *zelfklinker* (*vocaal*) overeen, alleen met dit onderscheid, dat haar geluid in de verdubbeling veel sterker gehoord, en tot voortbrenging van die verdubbelde klank meer tyd (het geen de Latynen, een *mora in pronuntiando*, noemen) vereischt word. Wat de *zelfklinker* (*vocaal*) *i*, verdubbeld zynde, aanbelangt, dezelve maakt by ons een byzondere letter, te weeten *ij*, en word uitgesproken als de *tweeklank* (*Diphthongus*) *ei* by de Grieken of de Hoogduitschers.

Om

derduitsche Taalkunde, zynde reeds 31 Jaaren geleeden, is de Liefhebbery voor deze Wetenscbap zeer sterk aangegroeft: vooral hebben onze Dichters, en de opgerichte Taal- en Dichtlievende Genootschappen, in de laastt verloopen jaaren, bier vry wat voordeel aan toebrags. Dank zy bunnen vlyt ook in dezen.

K 2

Om dan de natuurlyke uitspraak van een *i* te verdubbelen zonder dat eenig vreemd geuid daar by vermengd word, hebben wy den *tweeklank* (*Diphthongus*) *ie* even als by de Duitschers.

De verdubbelde *zelfklinkers* (*vocaelen*) behouden in de verscheide veranderingen, die by een woord voorvallen, altyd hun plaats: dus schryft men **ZAAKEN** met **AA** (niet **ZAKEN** met één **A**) om dat het *enkelvoud* (*Singularis*) **ZAAK** is. **HAALEN** (niet **HALEN**) om dat in de *tegenwoordige tyd* (*Tempus praesens*) gezegt word, **IK HAAL**. **GENEEZEN** met **EE** om dat de *tegenwoordige tyd* is; **IK GENEES**. **GROOTE** in 't *meervoud* (*Pluralis*) met twee **OO** om dat het *enkelvoud* (*Singularis*) **GROOT** is. **KLOOVEN** (*findere*) insgelyks met **OO**, om dat in de *tegenwoordige tyd* (*Tempus praesens*) gezegt word, **IK KLOOF**. Een huis **HUUREN** met **UU** om dat de *Tempus praesens* is, **IK HUUR**.

LYST van eenige woorden, welke met enkele en dubbele zelfklinkers (*vocaelen*) gespeld zynde, eene verschillende betekenisfe hebben.

Enkelv. (*Sing.*) Meerv. (*Plur.*) Enkelv. (*Sing.*) Meerv. (*Plur.*)

A	A	AA	AA
Bal	Ballen	Baal	Baalen.
Bak	Bakken	Baak	Baaken.
Brak	Brakken	Braak	Braaken.
Ban	Bannen	Baan	Baanen.
Hak	Hakken	Haak	Haaken.
Span	Spannen	Spaan	Spaanen.
Tal	Tallen	Taal	Taalen.
Zak	Zakken	Zaak	Zaaken.
Wal	Wallen	Waal	Waaalen.
Hart	Harten	Haart	Haarden.

En-

Enkelv. (Sing.) Meerv. (Plur.) Enkelv. (Sing.) Meerv. (Plur.)

E	E	EE	EE
Les	Lesfen	Lees	Leezen.
El	Ellen	Eel	Eelen.
Hel	Hellen	Heel	Heelen.
Ler	Letten	Leet	*
Abel (<i>een mans naam</i>)	*	Abeel (<i>een boom</i>)	Abeelen. <i>1. 5. 6.</i>
Wek	Wekken	Week	Weeken.
Schén	Schennen	Scheen	Scheenen.
Rep	Reppen	Reep	Reepen.
Net	Netten	Neet	Neeten.
Tel	Tellen	Teel	Teelen.

J	J	IE	IE
Ligt	Ligten	Liegt	Liegen.
Nis	Nisfen	Nies	Niezen.
Bid	Bidden	Bied	Bieden.
Lid	Leden	Lied	Liederen.
Spits	Spitsfen	Spies	Spiesfen.

O	O	OO	OO
Dop	Doppen	Doop	Doopen.
Bom	Bommen	Boom	Boomen.
Schol (<i>een visch</i>)	Schollen	School	Schoolen.
Slot (<i>aan een deur</i>)	Sloten	Sloot (<i>fosfa</i>)	Slooten.
Lot	Loten	Loot	Looden.
Og	*	Oog	Oogen.
Los	Losfen	Loos	Loozen.
Kot	Kotten	Koot	Kooten.
Word	Worden	Woord	Woorden.
Mot	Motten	Moot	Mooten.

Enkelv. (Sing.) Meerv. (Plur.) Enkelv. (Sing.) Meerv. (Plur.)

U	U	UU	UU
Bul	Bullen	Buul	Buulen.
Zult	Zulten	*	*
Hul	Hullen	*	*
*	*	Vuur	Vuuren.
*	*	Zuur	Zuuren.
*	*	Muur	Muuren.
*	*	Duur	Duuren.
Ruk	Rukken	*	*
Buk	Bukken	*	*

Het gebeurd wel dat een enkele zelfklinker (*vocaal*) zo hard als de dubbelde uitgesproken word. Dus spreekt men, by voorb. even eens *daagen* en *dagen*. iemand voor den Rechter *daagen*, zo dra het begint te *dagen* of *dag* te worden. *bevêlen* en *beveelen*: *spêlen* en *speelen*: *gebêden* en *gebeeden*. Een *Kooper* (entor) en *Koper* (*caporum*) enz. (b).

De-

(b) *Het gevoelen van den Heer SCHUTZ, om de dubbele zelfklinkers ook in het Meervoud te behouden*; Zie Bladz. 140. *beeft zyne verdedigers en aankleevers*: Zie hier wat de Taalkundige SÉWEL in zyne *Nederduitſche Spraakkonst*, Bladz. 8 daar van zegt: „Aler ik nu van de AA afscheide staat my nog te zeggen, dat ik het ongerymd achte te ſchryven *Aaker, Vaader, Waazer, Genaade*, enz. en de vermaarde JOOST VAN DEN VONDEL had groot gelyk zich daar tegen te kanten; maar daarom kan ik geenſins goed keuren, dat men ſchryve, *maken, zaken, flauen, vanen*, enz. Want ſchoon men zegt dat daan door eene letter uitgewonnen, en niemand van de betekeniſe des woords verſteeken wordt, nochtans gaat dit niet altyd vast, ver-

Deze zelfklinker (vocaal) A, heeft by ons de eenzelvigheid als by de Latynen, Italiaanen, Franschen en Hoog-

vermits 'er door dusdanig een spelling gevallen konnen voorkomen, waar in zelfs een Nederlander het woord verkeerdelyk verstaan zoude; en al waare dat zo niet, behoord men niet iets ten gevalle der Vreemdelingen te doen? Genomen dat zulk een, die zo verre gekomen is, dat hy een weinigje Duitsch begint te verstaan, in een boek deze woorden aantrest, *de zaken zyn vervuld*, en niet wetende wat het woord *zaken* betekent, in zyn Woordenboek zoekt naar het woord *zak* (want anders kan hy niet doen, om dat het woord niet volgens deszelfs eigenschap *zaaken* gespeld is; zo zal hy daar uit heel ligt besluiten, dat de betekenis dier woorden is, *de zakken zyn gevuld*; naardien men wel onderstellen mag, dat hem het rechte onderscheid der woorden *vervullen* en *vullen* nog niet bekend is; daar hy anders, indien 't woord gespeld was gelyk 't behoorde, ten eersten de rechte meening daar van vatten zoude. Het zelfde kan gezegd worden van deze woorden, *De ketel sionds op drie posten*, want een onkundig vreemdeling zal 't laatste voor *posten* nemen. Maar de voorstanders dezzer zuinige spellinge brengen hier tegen in, dat het in andere taalen niet gebrukelyk is de Klinkletteren tot verlenginge der lettergreepen te verdubbelen. Doch deze tegenwerping is te zwak om my te voldoen: want gelyk alle taalen haare bijzondere eigenschap hebben, zo heeft ook de onze; en ik weet niet wat andere taal zulk een menigte van woorden heeft, die in 't eenvoudig getal noodzaakelyk met twee klinkletteren moeten gespeld worden; maar dit wel, dat de spelling van *maaken*, *zaaken*, *slaagen*, *taalen*, enz. door 't gebruik der Hoogduitschen (die wy immers in alles, wat met de eigenschap onzer taal overeenkomt, zeer wel moogen volgen) geslyfd en be-

Hoogduitschen, dat is, zy heeft somtyds een heldren, somtyds een doffen klank; helder klinkt zy, als in dezel-

krachtig word; naardien zy de *b* tot verlenging van den klank der Klinkletteren te hulpe neemende, als blykt in de woorden *Jahr, gefahr, ebr, obr, zahl, nobt, obn*, enz. die letter zo wel in het meervoudig getal gebruiken, als in eenvoudige. Hierby komt nog, dat zulke die zo gezet zyn tegen het gemelde gebruik van het verdubbelen der Klinkletteren, evenwel niet kunnen goedvindeu dat men schryft *Briwen, diven, rimen, wilen*, enz. daar nogtans de vereischte klank dier woorden door de *i* genoegzaam uitgedrukt wordt; maar men krenkt dan de eigenschap van 't woord, en zo doet men ook als men schryft *Zaken, benen, poten, raden*, enz. Deze redenen, hoewel sommige zich daar tegen verzetten, zyn by my nogtans van groot gewigt, hocwel ik anders tegen alle overtollige letteren ben. Immers is het ten hoogsten noodzaakelyk dat men een onderscheid maake tusfchen *Beden* en *bedelen*, tusfchen *bekeren* en *bekeeren*, en tusfchen *beteren* en *beteeren*. En elk zal ten eerften kunnen begrypen wat men meent, als hy gefchreeven vindt, *Eene beeving beving hem. 't Is een koper van oud koper. Zyne leden leeden veel ongenaks. De sloten (kasteelen) waaren omringd met slooten (grafsten). Wy zagen hen steen zaagen. Ik wil dat laken geensins laaken. Ik wil 's met dien ouden wagen op zulk een kwaaden weg niet waagen. Hutten gemaakt van staaken, die met bet eene eind in den grond staken. De Graaven lagen in prachtige graven. Men zal de krysmagt op een goed getal schepen inscheepen. Als men van 't steil gebergte na de dalen gaat, moet men voorzigtiglyk daalen. Daar gebreeken aan hem geene gebreken. 't Is noodeloos te beveelen als men de bevelen niet maakomt. De bestraate wegen zyn bard, en*
de

zelve lettergreep geen medeklinker (*consonant*) daar op volgt, als adel, genade, schade, zo dat men in zulke ge-

de sctenen die 'er leggen weegen zwaar. De gaaven die zy gaven waaren gering. Ik beken dat die beeken zuiver water hebben, enz. Doch als deze woorden kwaalyk gespeld waaren, zouden zy somtyds een misverstand kunnen baaren: want indien men schreeve. *De slooten waaren bezet*, en dat de omstandigheden juist niet duidelyk aanweezen wat men door *slooten* verstond, dan zou zulks, zo lang zo een onduidelyke spelling plaats hielt, verkeerdelyk kunnen gevat worden. Maar hoe weinig let men doorgaans op zulke kleinigheden! en daar uit ontstaat het dat sommige veelyds schryven, *Onwetenheid, genegenheid, ervarentheid*, onaangezien men schryft *Onwetend, geneegen*, en *ervaaaren*; waarom ik ook veel beter acht, te schryven *Onweestendheid, geneegenheid*, en *ervaaarenheid* of *eervaaarenheid*; want een *bevaaren* man is *eervaaaren*, dat is, heeft het vaarwater wel *eer* bevaaren." Dus verre SEWEL — Men behoeft echter myns dunkens hierom niet van de verkorte spellinge af te wyken, wanneer men opmerkt, dat de woorden met een enkele zelfklinker (*vocaal*), de volgende Medeklinker (*consonant*) in het meervoud (*Pluralis*) veelal verdubbelen. Gelyk *BAL: BALLen: Span, Spannen: zak, zakken*; daar zulks in de woorden met verdubbelde zelfklinkers (*vocaa-len*) niet geschied, door de lengte der uitspraak. Gelyk *Baal. Baalen. Spaan. Spaanen. Zaak. Zaken* enz. — Het is dus wel waar, dat 'er in het voorbeeld van SEWEL, *de zaken zyn vervuld*, vooral in het woord *zaken* een letter ontbreekt volgens de verlengde spelling; maar echter ontbreekt 'er volgens beide spellingen één *k* om 'er *zakken* uit te lezen, gelyk 'er in 't woord *poten* één *t* zou ontbreken om 'er *posten* door te verstaan, en zo met de meesten. Dus de liefhebbers der korte spelling ook hier in eenen grond hebben.

gevallen tusſchen *a* en *aa* weinig of geen onderſcheid hooren kan: want men ſpreekt even ſterk uit — de *gaaven* der Natuur: en zy *gaven* hem groote geſchenken: het eerſte met twee *aa* komt van *gaaf* (*donum*) en het tweede komt van ik *gaf*, het (*impf*) van *geeven*, dus komt van ik *beval*, wy *bevalen*; van *genas*, *genazen*; even als of zy met twee *aa* geſchreeven worden; in tegendeel werd zy ſlaauw gehoord, gelyk in *ballingſchap*, *dankbaar*, *granschap*, enz. om dat de letter greep (*Syllabe*) daar de *a* tusſchen in gevonden, met een medeklinker (*consonant*) beſloten, word.

* Uit de *A* worden tweeklank (*Diphthongus*) *AE* gevormd, die uitgesproken word als de Hoogduitsche *ä* of Franſche *ai* als in *väter* en *Aimer*. — Men heeft echter niet dan maar weinig woorden, waar in dezen klank beſpeurd word; en wel in de volgende.

<i>Gebaar</i>	<i>Kaerst</i>	<i>Paerst.</i>
<i>Paerlenoer</i>	(<i>Nacre de Perle</i>)	<i>Paerelſnoer.</i>
<i>Vaers</i>	<i>Een Vaers Koe.</i> (Een Koe die nog niet gekalft heeft.)	

Blaeten. 't Geen van het geluid der Schaapen gezegt word.

Waereld. Een *Waereldling* (Iemant die de *Waereld* te veel aankleeft.)

Waerd of Polder. Zynde een Bedykte Landſtreek, gelyk men heeft de *Dordſche* of *Bommeler Waerd*. (*Le Canton de Dort, de Bommel.*)

Doch men vind ſommige van deze woorden ook geſchreeven met een enkele *e* of ook wel met *ee* of *aa*, aan welke dubbelde zelfklinker (*vocaal*) op veele plaatſen in Holland niet de uitspraak van een lange *a* maar van *ae* gegeeven word. Dus zal men een boer gemeenlyk

lyk hooren zeggen: *wy gaen*, in plaatſe van, *wy gaan*:
zy ſtaen daer, in plaatſe van, *zy ſtaan daer*.

De Taalkundige A. MOONEN, een van de eerſte opbouwers onzer Vaderlandſche Taale, is van gevoelen, dat (gelyk de natuurlyke klank van de *i* door byvoeging van *e* verlengt word, als in de woorden, *bier*, *vier*, *hier*, alzo ook) het eigen geluid van de *a* door byvoeging van *e* (maar niet door de vereeniging van een tweede *a*, gelyk hier voor is aangetoond) langer gemaakt moet worden.

Het is gantsch myn voornemen niet, my in dit verſchil in te wikkelen, latende de beſliſing daar van over aan zulkten, welken deswegens reeds hunne pen gefcherpt hebben, of die in het vervolg daar nog lust toe krygen mogten. Ik zal dan ſlegts, geſtaaft door het gezag van anderen, (dien het niet verdrooten heeft den ſtaat van dat verſchil, zo naauwkeuriglyk als mogelyk was, naar te vorſchen, en hun gevoelen dien aangaande der waereld mede te deelen) omtrent de *ae* zeggen, dat deze twee letters dus met elkanderen vereenigt, een klank kunnen voortbrengen, waar in noch het geluid van de *a* noch dat van de *e*, niet daar voor een klein gedeelte, ja byna in 't geheel niet gehoord word. Zo als ik dit met Hoogduiſche, Franſche, en Griekſche voorbeelden zou kunnen ſtaaven. Hoe het zy, de voorgemelde woorden hebben by de lieden die voor de beſchaaſte in de *Taxi* te boek ſtaan, de uitſpraak van *ae*, gelyk men byna altoos hooren zal in de volgende ſpreekwyzen.

Wat een groot *gabaer* (gemaas, getier) was daar?

Deze Predikant heeft gantsch geen goede gabaerden,
(gesten.)

Dit

Dit is een wakker en kloek *kaerel*.

Men moet geen *Paerlen* voor de zwynen werpen.

Hy heeft een *paerel* (*catarracta*) op het oog.

Aan de Hoven rouwd men gemeenlyk in het *Paers*
(*Violet.*)

De Duitschers hebben even als de Franschen, sloopende en staande *Vaerzen* (*des vers feminins et Masculins.*)

De Schaapen doen niets dan *blaeten*.

De zaak is al te *waereldkundig* om aan de waarheid te kunnen twyffelen.

In de *waereld* is niets dan ydelheid, enz.

Uit de *A* komt ook de drieklank (*Triphthongus*) *aa* en *au*, in welke beiden de sterke uitspraak van de *a* gehoord moet worden.

De *i* van *aa* veranderd in *y* of in de medeklinker (*Consonant*) *j*, wanneer daar nog een andere zelfklinker onmiddelyk op volgt, gelyk te zien is in de volgende woorden.

fraai of *fraay*: *fraaie* of *fraaije*.

baai of *baay*: *baajen* of *baaijen*.

kraai — *kraaijen* — —

Men heeft ook een werkwoord (*verbum*) *kraajen*, by voorb. de *Haan kraait*.

AAW. De *u* van *au* word uitgesproken als *w*, welke Medeklinker (*Consonant*) ook gemeenlyk daar agter gevoegt word, zo als blykt uit deze woorden.

flaauw *laauw* *gnauw.*

benaauwd. *benaauwen.*

graauw voornaamwoord (*Adject.*) [*gris*]. Het *graauw*. Naamwoord (*Subst.*) [*la populace.*]

De

E.

De korte zachte *e* is gelyk in het Franſche *que*, in 't Hoogduitſche *denn*. — De lange zachte *ee* (of in gewoone ſpelling ook wel een enkele *e*, by aldien de lettergreep (*Syllabe*) met dezelve klinker (*vocaal*) eindigt, is gelykluidig aan het Franſche *donner*. — De korte harde *e* klinkt als in 't Italiaanſch, *quellen*, in 't Franſche, *quel*, in 't Hoogduitſche *ſuſer*. — De lange harde *ee*, of volgens de gemeene ſpelling de *ee* zonder boventreepen, wanneer geen medeklinker (*Conſonant*) in dezelve lettergreep (*Syllabe*) volgt, luidt omtrend als de Franſche *ai*, *jamais*, en *eh* in 't Hoogduitſch en in 't Italiaanſch *e* in *penſier*. (*c*)

Het kan gebeuren dat een enkele *e* uitgesproken word als *ee*: by voorb. edelmoedig, evenredig, mededeelen, bevelen, van bevel; gebreken van gebrek; in tegendeel kan een lettergreep met *ee* geſchreven zyn, die echter kort word uitgesproken, als Leeuwin, Beerin. Deelachtig, enz.

Uit de *e* komen de volgende Tweeklanken (*Diphthongi*.)

EU. *Eu*, welkers uitspraak uit de neus word voortgebracht, even als de Hoogduitſchers *ö* in *könig* of *keuning*. Dus ſchryft men *deur. leus. geuzen. treuren, opbeuren*, (elevare) *gebeuren*.enz.

EI. *Ei*, waar van de uitspraak met die in 't Hoogduitſch en Griekſch overeenkomt, hebbende altoos plaats in de woorden eindigende op *heid*. Als
goed-

(*e*) Zie ook TEN KATE.

goedheid, zachtmoedigheid, grootsheid: daar en boven ook nog in andere lettergreepen (*Syllaben*).
 Als *heimelyk, heilig, Heiden, eigendom, scheiden, toeëigenen, eischen*, enz.

De *i* van deze Tweeklank (*Diphthongus*) veranderd ook in *ij*, wanneer daar een lettergreep (*Syllabe*) op volgt die met een zelfklinker (*vocaal*) begint, doch de uitspraak blijft dezelve, wordende alleenlyk een weinig sterker, volgens den aart van de medeklinker (*Consonant*). *j*, voortgebragt. — Men zie onder anderen deze woorden.

toeweijen, (*dedicare*) *toeweiden* of *toewijden*. (*d*)
heyen. inheijen. (*fistuca defigere*).
spreijen. bespreyen. bespreyden. (*confternere*).
vleyen. (*adularia*) *vleyden. schreyen*. (*flere*).

Deze spelling blijft ook in deelwoorden (*Participiu*) van diergelyke onbepaalde (*Infinis*) afgebragt, by voorb. *toegewijd, ingehéij, bespreij, gevleij*.

De uitspraak van *ei* of *eij* is eertyds verschillende geweest met die van *ij*, gelyk genoegzaam te zien en vast te stellen is, uit de Schryvers die zedert onzen oudsten Schryver, MELIS STOKÉ van A°. 1300 af — (hoe gering of ongeleerd zy ook geweest zyn, indien zy maar voor het Jaar 1650 geschreven hebben) zulks hebben
 waar-

(*d*) De laatste spelling word voor de beste gehouden, dewyl men daar door *weijden* of *begraasde Velden* van *toewyden* onderscheid: ook gebruikt men gewoonlyk slegts de *i* in de woorden *spreide, vleide*, enz. maar voegt 'er de *j* by om de aankoppeling te verzachten in *spreijen, vlejien*, enz.

waargenomen. — Men ſprak dan de ij uit even als ei, en de ei even als ai — maar in 't vervolg van tyd is men langſaamerhand van de gewoonte om de ei als ai uit te ſpreken, inzonderheid by de Zuidhollanders afgeraakt, om dus nader aan de ſchryftaal te komen, zo dat tegenwoordig het geluid tuſſchen ij en ij (of ei) eveneens geworden is, doch in het ſchryven by de meeste nog in acht genomen word. (e)

Verder komt uit de E voort de drieklank (*Triphthongus*) EEU; welke het geluid van de dubbelde e neemende zyn einde in de zachtvloeiende uitspraak van de medeklinker (*Consonant*) w gehoord wordt; even als of 'er geſchreeven was eew: dit is ook de rede dat de w doorgaans onmiddelyk agter deze drieklank (*Triphthongus*) volgt. Dus ſchryft men

Een Eeuw.	Eeuwig.
Een Leeuw.	Een Leeuw.
Een Loouwwerk.	of Loouwwik.
Sneeuw. — Sneeuwren. —	Het Sneeuw.
Schreeuwen.	Geſchreeuw.

i.

De i heeft gemeenlyk zyne natuurlyke uitspraak van i doch word in ſommige lettergreepen (*Syllaben*) wel wat duidelyker gehoord als in anderen. Dus ſpreekt men ſterk uit *Baazin, Gemalin, Koningin*; in tegendeel zeer flaauw in deze woorden, *ſommige, droevige*, enz. Zo als verder in de uitspraak zal gezegt worden.

Uit de i wordt gemaakt de (*Diphthongus*) IE waar van de uitspraak volkomen met die van dezelve twee-
klank

(e) Zie TEN KATE 9de Redewiſel. Bladz. 156.

klank in 't Hoogduitsch overeenkomt. By voorbeeld:
(*ein Brief*) een Brief (*ein Dier*) een Dier. En dus ook

<i>lief.</i>	<i>zien.</i>	<i>drie.</i>
<i>vier.</i>	(<i>quatuor</i>)	<i>fier.</i> (<i>ferox.</i>)
<i>Gebieden,</i>	<i>bedriegen,</i>	<i>verkiezen, schieten.</i>

Dus word de *i* op dezelfde wyze als de overige zelfklinkers (*vocaaalen*) verlengt, gelyk hier voor reeds getoond is. — Verders krygt men de drieklank (*Triphthongus*) *ieu* waar omtrent in de uitspraak het zelfde in acht te neemen is als in de *aau* en *eeu*. Men maakt dan het geluid als of 'er geschreeven was *ieu* in deze woorden

<i>nieuw.</i>	<i>vernieuwen.</i>
ik <i>hieuw.</i>	imperf. van <i>houwen.</i>
	(<i>caedere, incidere.</i>)

o.

Uit de *o* komen de tweeklanken (*Diphthongi*) en drieklanken (*Tryphthongi*) *oe*, *ou* en *oei* en *ooi*.

oe, die de uitspraak heeft, als de fransche *ou* in *douze* of de Hoogduitsche zelfklinker *u* in *hundert*, of *hoendert* in deze en andere woorden.

bloem. *gemoed.* (*ammis*) *gy moet bloeden.*
(*fanguinem emittere*).

ou, word uitgesproken als de Latynsche *au* in *aurum*, wordende ook gemeenlyk een *w* daar agter gezet, als deze tweeklank een woord eindigt, of de daar vereenigde lettergreep (*Syllabe*) met een zelfklinker (*vocaaal*) begint. By voorbeeld:

ou-

ouder. hout. goud. vrouw.
 Trouwen. houwen. afhouden. (caedere)
 houden. (tenere) onthouden. (tenere memoria)
 zich onthouden. (abſtinere) enz.

Als mede de volgende Drieklanken (*Triphthongus*).

OEI. In *bloei*, *groei*, *ſtoei*, *Moei*. welke klank in 't
 meervoud dan weder j, om de volgende zelfklin-
 ker voor zich hebben. Als: *bloeyen*. (florere)
groeijen. *ſtoeyen*. *Moeije*. (Matertera).

OOI. Waar van de i even als by de andere drieklank
 (*Triphthongus*) reeds getoond is, ſomwylen in j,
 of ij veranderd, by voorbeeld: *mooi*. *mooije*. *hooi*.
ploo. (ruga, plica) *verſtrooijen*, *ſchooijen*. (bee-
 delen) *ooit*. *nooit*.

U.

Uit de u komt voort de Tweeklank (*Diphthongus*)
 ui; en word uitgesproken als de eu by de Hoogduit-
 ſchers of de v by de Grieken, als in de woorden *freu-*
de of *fruide* (vreugde) *ευχαρεια ευγγιλιου*: gelyk in de-
 ze woorden blykt.

uit. *bruid*. *fluit*. *geluid*. een *duif*. *buigen*. *beſluiten*.
kruipen. *zuigen*.

De i van deze *Diphthongus*, veranderd ook in ij, wan-
 neer 'er één zelfklinker (*vocaal*) op volgt. By voorb.
bruijen (tourmenter) *luije* (*plur*) van *lui* (*piger*) enz.

Uit deze *vocaal* u word geen drieklank (*Triphthongus*)
 gemaakt; en als men de zaak ook regt inziet is 'er by
 ons in 't geheel geen *Triphthongus*, want de *aat*, *aau*,
eeu, *ooi* beſtaan eigentlyk maar uit een lange zelfklin-
 ker A. E. O. (die niet dan om de verlenging in de uit-

L

ſpraak

spraak met AA; EE, en OO getekend worden) met de aanvoegende zelfklinkers (*vocales subjunctivae*) U en I.

Wat nu aanbelangt de IEU en de OEI kan ik niet uitdenken dat de eerste in eenig ander woord plaats heeft dan in *nieuw*, *vernieuwen*, en ik *hieuw*: en aangaande de oei, dezelve houd in de veranderingen, die by de woorden voorvallen, zo weinig stand, dat zy voor een wezenlyke drieklank, (*Triphthongus*) niet kan doorgaan, zo als duidelyk by de verdeeling der lettergreepen, (*Syllabes*) blykt.

De Os de Koe *loeit*. De Ossen, de Koe-jen doen niets dan *loe-jen*. De Hen *broeit*. De Hennen *broe-jen*.

II.

Wy bespeuren in onze Taal, zo wel als de Grieken ende Latynen, een zekere *Cognatio* of *verwantschap*, zoudanig dat dikmaals de eene letter in de plaats van de andere, het zy by de uitspraak alleen, of by de spelling en de uitspraak te gelyk, verwisfeld. — Men kan immers niet ontkennen dat (schoon 'er in een Taal niets is 't geen haare gemakkelykheid, aangenaamheid en cieraad meer kan bevorderen, als een zuivere en ongedwonge uitspraak, die, zo veel als immers doenlyk is, van de gewoone schryfwyze niet verschild) altoos volkomen naar de letter en regel te willen spreken, gelyk men schryven moet, somtyds een harde, moeiljelyke, ja zelfs belagchelyke, en (indien ik het zo noemen mag) pedantike uitspraak verwekken zoude. Hierom is het, dat men nu en dan in het voordbrengen van een rede; een woord, lettergreep, of letter gantsch anders uitspreekt, dan dezelve naar haaren aart zou dienen of dient geschreeven te worden.

Dus

Dus ſchryft men.

Koorn.

welkom.

Paardje. (een klein Paardje) Paaretje.

ſchelm. ſchurk.

verwelkt. enz.

En men ſpreekt.

Kooren.

wellekom.

Hy is haast op zyn Paaretje.

(de nihilo irascitur)

ſchellem. ſchurrek,

verwellekt. enz.

Wat de verwantſchap der zelfklinkers (*Vocaalen*) aanbelangt, de volgende voorbeelden zyn genoeg om dezelve aan te toonen, dikmaals hoord men toch dat de eene zelfklinker, of tweeklank, in de uitspraak voor een ander verwisfeld word. By voorb.

voor gebragt (<i>part praet</i>) van brengen	—	gebrogt.
— gedacht	—	denken. — gedocht.
— af (<i>praep. separ. en Composit</i>).	—	of.
— afgedaan.		ofgedaan.
— door	(<i>per</i>)	deur.

Wy zullen *door* of *deur* de brug heen vaaren.

Iemant *deur* en *deur* of *door* en *door* kennen (*pernoscere aliquem.*) — Maar in de betekenis van *Porta* word nooit anders dan *deur* gefchreeven en gefproken. By voorb. zy ftonden aan de *deur*.

Voor *ſtuk*. propr. *fragmentum*. *ſtik*. — Dus zegt men het glas is *ſtikkend* gebrooken, voor het glas is aan *ſtukken* gebrooken. — Zyn kleed is *ſtikkend* gefcheurd, voor in *ſtukken* gefcheurd. — ik zal het u van *ſtikje* (*ſtukje*) tot beetje verhaalen. *articulatim tibi narrabo*.

Voor <i>dol</i> ,	uitzinnig. <i>mente captus.</i>	<i>dul.</i>
— <i>Vogel.</i>	—————	<i>Veugel.</i>
— <i>Zomer.</i>		<i>Zeumer.</i>
— <i>Zoon.</i>		<i>Zeun.</i>
— <i>lyden.</i>		<i>lyjen.</i>

Het zal niet lang *lyjen* dat ik naar een anders *py-*
pen zal moeten dansen. *Propre adest cum alieno more*
vivendum est mihi.

Voor *scheiden.* *scheyën.*

Ik zal nu van het werk wat *uitschyën.*

Finem nunc paulis per imponam operi.

Voor *tydelyk.* *tyëlyk.*

Ik zal u wat *tyëlyk* verwagten.

Oppurtuna te exspiciabo hora.

Voor <i>duur</i>	<i>cares</i>	<i>dier.</i>
— <i>vuur</i>	<i>ignes</i>	<i>vier.</i>

maar in den zin van *quatuor* zegt men altoos *vier.*

— *stuuren* zenden, *bestuuren.* *stieren.* *bestieren.*

Hier kan men deze spreekwyzen ook nog byvoegen.

Eindelyken ten laatsten. *Tandem aliquando.* *ten lange leste.*

Deze of diergelyke letter of lettergreeps veranderingen, kunnen in de gewoone *schryfwyze*, en vooral in *prosa*, niet toegelaaten worden; maar daar zyn nog andere letter- en woordverwyselingen in de uitspraak, die ook *in bet schryven* plaats kunnen hebben.

Voor *smart.* *dolores* *smert.*

— *verlangen.* *prolongare* *verlengen.* maar

in den zin van *desiderare* is deze omzetting (*Metathesis*) niet geoorlooft, want dan zegt men altyd *verlangen.*

Voor

Voor <i>Ster.</i>	<i>stella.</i>	<i>Star.</i>
— <i>Geftern.</i>	<i>fidus.</i>	<i>Geftern.</i>
— <i>vreemd.</i>	<i>alienus.</i>	<i>vreemd.</i>
— <i>bloesem.</i>		<i>bloesem.</i>
— <i>heeten.</i>	<i>jubere of nominare.</i>	<i>hieten.</i>

Ik zal myn knecht heeten (*hieten*) dit te doen.

Hoe zal ik hem hieten? (*heeten*) *quomodo eum nomi nobo.*

Voor <i>teen.</i>	<i>digitus pedis.</i>	<i>toon.</i>
-------------------	-----------------------	--------------

't Schort hem in de groote toon (*teen*) daar de Boeren den hoed op draagen. (*Il a un coup de hache.*)

Voor <i>Eekenboom.</i>	<i>quercus.</i>	<i>Eike-boom.</i>
— <i>Eekels of akers.</i>	<i>glauces.</i>	<i>Eikels.</i>
— <i>Kieken.</i>	<i>pullus.</i>	<i>Kuiken.</i>
— <i>Lieden.</i>		<i>Luiden.</i>
— <i>vriend. vriendschap.</i>		<i>vrind. vrindschap.</i>
— <i>ieder.</i>		<i>yder.</i>
— <i>iever. zich beieveren.</i>		<i>yver. zich beyveren.</i>
— <i>geryf. gemak.</i>	<i>commodum.</i>	<i>gerief.</i>
— <i>geryven, dienst doen.</i>		<i>gerieven.</i>

Hy zoekt een *ieder* naar vermoogen te *gerieven*. (*infervire obsequi*). Het is een *geryfkyk* Meisje of een *geriefkyk* Dochter. (*une fille de bonne amitié.*)

Voor <i>klein.</i>		<i>kleen.</i>
— <i>ik zwoor.</i>	<i>impf van zweeren, jurare.</i>	<i>ik zwoer.</i>
— <i>noot.</i>	<i>Nux.</i>	<i>neut.</i>
— <i>kunst.</i>		<i>konst.</i>
— <i>gunst.</i>		<i>gonst.</i>

Niemand is met de *konst* geboren. *Gunst* voedt *konst*, of *ginst* voedt *konst*. — De *konsten* loopen thans om brood. (*ne font plus en estime*)

Voor <i>genoegte</i> .	voluptas.	<i>gencugte</i> .
— <i>genoeglyk</i> .	jucundas.	<i>geneuglyk</i> .
— <i>keur</i> .	electio.	<i>keuze</i> .

Indien de *keuze* aan my stond, weet ik wel wie van beiden ik *kiesen* zou. *Si mihi daretur Electio, optime novitrum eligeren*. Gy hebt geen *keur*. Het hangt van uw *keur* (of *keuze*) niet af. (*f*) *non tui est arbitrii*.

Vermits een Schryver doorgaans de spelling schikt naar de uitspraak die hy zich als natuurlijk aangenomen heeft, en voor de beste oordeeld, behoeft men zich niet te verwonderen, dat in aanmerking van de verscheidene tongvallen, of *dialecten*, die in onze taal niet minder dan in andere plaatsen hebben, men onverschillig schryft en uitspreekt.

1. ZWEERD EN RECHTVEERDIG. met het geluid van een harde of dubbele *e*.
2. ZWAART EN RECHTVAARDIG. met het geluid van een lange *a*.
3. ZWAERD EN RECHTVAERDIG. met het geluid van de fransche *ai*.

Wat de verwantschap der zelfklinkers (*vocaalen*) aangaat, zulks is uit het voorgaande genoeg te bespeuren;

(*f*) Nette Schryvers verkiezen in dit geval altoos *keuze* voor *keur*, om dat het beter met *verkiezen* strookt, behalven dat, ontgaat men daar de tweeduidenheid van *keur*, een zeker merk by 't Zilverfmeden, door.

ren; nopens de medeklinkers (*Consonanten*) valt hier dan aan te merken. Dat

De	CH	en	G	}	onder elkander als ver- maagschapt zyn.
	NC	en	NK		
	D	en	T		
	Z	en	S		
	V	en	F		
	B	en	P		
	G en CH.				

De *g* zynde een slotletter (*litera finalis*) met een voorafgaande *vocaal* heeft de sterke uitspraak van de *ch*. By voorb.

<i>Godvrugtig</i>	}	worden uitgesproken als:	(<i>Godvrugtich</i> .
<i>Heilig</i>			<i>Heilich</i> .
<i>Ploeg</i>			<i>Ploech</i> .
<i>zwyg</i>			<i>zwych</i> .
<i>graag</i>			<i>graach</i> .
<i>laag</i>			<i>laach</i> .
<i>lag</i>	}		<i>lach</i> .

lag *Impf.* van 't werkwoord (*verbum*) *leggen*. (*jacere*) 't welk in de spelling onderscheiden moet worden van *ik lagch*, zynde *praesens* of *impativ* van *lagchen* (*videre*) in *imperfecto* *ik lagch*: welke spelling van *gch* ook in de uitspraak bespeurd word by het woord *weggaan* (*abire*) *wegchaan*.

Deze harde uitspraak van *ch* is ook de rede dat dergelyke woorden by sommige op het eind met *ch*, niet met *g* gefchreeven worden. Maar vermits in een zingeevend geval (*formatione casuum*) by de uitspraak (*Pronuntiatie*) het zachte geluid van *g* en niet het harde van

ch gehoord moet worden, (*g*) is het myns bedunkens beter, altyd de *g* te behouden. Want men diend te spreken en te schryven.

Godvrugtige, graage	} niet	{	Godvruchtiche, graache.
laage. zy lagen			laache. zy lachen.
wy zwygen. wy ploegen			wy zwychen. wy ploechen.

NG en NK.

Als deze Letters NG of NK op het einde van een woord of lettergreep staan, schynen zy onaffcheidelyk, om dat zy de klank niet van twee, maar als van eene letter aanneemen. Want men spreekt *gevang-enis* niet *gevan-genis*. *jongeling-en* en niet *jongelin-gen*. *dring-en* en niet *drin-gen*. *drink-en*, en niet *drin-ken*: en in het praefens, ik *dring*. ik *drink*. *omring-en*, ik *omring*. *gedenk-en*, ik *gedenk*.

De

(*g*) Deze redeneering is zeer gewigtig, en toond duidelyk wat regelen men volgen moet om de Spelling van *ch* en *g*, daar zo sterk over getwist is, te kunnen onderscheiden. Dus zal men *dagen* met geen *cb* spellen, om dat men *dag* wél eens *dacb* zou kunnen uitspreken, maar in 't meervouwd nooit *dacben* zeggen. Men toetse dan de woorden in 't meervouwd, en beslute of daar de *cb* of *g* vereischt word. Dus kan men wel *wacb* (van heengaan of *wacbloopen* oorspronkelyk, en geen meervouwd hebbende) met *cb* spellen, maar geen *weg* van *wegen*; door dien men geen *wecben* kan uitspreken. Zo ook, hy *liegt*, van *liegen* met geen *cb*. Integendeel *dichsen* van *dicht* of zangkunst met geen *g*, maar wel *digstbryken* iets *digt* maaken, enz.

De *ng* in een zelfde woord van een andere medeklinker (*Conſonant*) gevolgt wordende, neemt de harde uitſpraak aan van *nk*. gelyk men genoegzaam in de volgende woorden kan hooren-

angſt.	} dewelke men byna uitspreekt, als	ankſt.	<i>anxietas.</i>
beangſtigd.		beankſtigd.	
vangſt.		vankſt.	<i>captura.</i>
hengfel.		henkfel.	<i>cardo.</i>
vermengfel.		vermenkfel.	<i>mixtum.</i>
koninglyk.		koninklyk.	
koningryk.		koninkryk.	
gevangenis.		gevankenis.	

Dit is zelfs oorzaak dat men het eigenlyke woord *vergangelyk*, ſchoon op de *ng* een zelfklinker (*vocaal*) volgt, als regelmatig altyd ſpreekt en ſchryft, *vergan- kelyk*. Zo ook

Sprinkhaan	} daar het zyn moest	Springhaan.
oorſpronkelyk		oorſprongelyk.
jonkvrouw		jongvrouw.
jonkheer		jongheer.
jonkheid		jongheid.

Doch men zegt en ſchryft evenwel altoos *ſpringbron* en niet *ſprinkbron*.

Het geluid van de *ng* word gemeenlyk niet dan zeer ſlaauw gehoord, nadien dezelve als in de keel blyft ſmooren, en wel zo, dat dezen niet volkomen toegefloten word, daar nothans de *nk* met een ſterke toeſluiting van de keel word voortgebragt, en de eene zo

wel als de andere van een klank door de neus verzeld is. Dit zal men bevinden by het uitspreeken

breng	breng-en.
geheng	geheng-en. <i>permittere.</i>
zing	zing-en.
gezing	gezing-en.
hang	hang-en.
een ding	ding-en.
een ring	ring-en. <i>annulus.</i>
jong	jong-e.
gering	gering-e. <i>vilus. abjectus.</i>
Koning	Koning-en.
kling	kling-en. <i>gladius.</i>

By dit laatste woord, zo als ook by *zing-en* kan men duidelyk zien, dat een bizondere uitspraak gemaakt moet worden, om *kling-en* (gladii) te onderscheiden van het werkwoord (*verbum*) *klink-en* (tinnire) en *zing-en* (cantare) van zinken (submergi aqua).

Het Schip is met Man en Muis *gezonken*.

Naauwlyks had men aan 't Hof van die behaalde overwinning kennis gekreegen, of daar wierd een
TE DEUM *gezong-en*.

Als de NG of NK niet tot eene, maar tot twee lettergreepen (*Syllabas*) behooren, het geen in saamengefelde woorden doorgaans plaatse heeft, word de klank van de N, G en K in het uitspreeken duidelyk gehoord, en in het schryven worden zy ook van elkander afgezonderd: als

in-gaan, in-gang, aan-gebooren, aan-genomen, on-gerust, on-geschonden, in-geschonken, aan-klaagen, aan-kleeden,

in-

in-komen, *on-kruid*, *on-kosten*, niet *ing-aan*, *ing-ang*,
aank-laagen, *ink-omen*, enz.

D en T.

Dat de D als dezelve de ſlotletter van een woord uit-
maakt, de ſterke uitſpraak heeft van de T, blykt vol-
koomen uit deze en andere woorden; *God*, *goed*, *land*,
band; *brood*, *kwaad*, enz. dewelke, altoos, het zy al-
leen ſtaande, het zy door een *vocaal* of *Conſonant* ge-
volgd, uitgeſprooken worden als *Got*, *goet*, *lant*, *bant*,
broot, *kwaat*.

By voorbeeld.

Een weldaad moet beloond, en een misdaad geſtraft
worden.

Zyt altoos gaauw ter hand, en ras ter tand.

De benyders ſterven wel, maar de nyd ſterft nooit.

De één zyn dood is den ander zyn brood.

Naauwlyks had men die Stad verwonnen, of men
heeft dezelve tot een bloedbad gemaakt.

Hier by kan men ook nog aanmerken, dat als de T als
litera finalis door een D, of ook de D door een T ge-
volgd word, zy beide ſomtyds helder en ſomtyds dof
worden uitgeſprooken.

By voorbeeld.

Dit droevig geval zal men in het dagverhaal moeten
aantekenen.

Sluit

Sluit de deur toe. Slui-te deur toe. — Men moet de maat nergens in te buiten gaan. Men moe-t-e maat enz.

Zelfs heeft men dit als gelykmatig (*analogisch*) in de Spelkunste (*orthograpie*) overgenoomen, als men schryft.

met ten eersten (<i>ilico</i>)	} voor {	met den eersten.
met ter tyd (<i>progresfu temporis</i>)		met den tyd.

De **d** en **t** by zekere werkwoorden (*verba*) in *imperf.* verdubbeld zynde, worden in de uitpraak byna niet gehoord. By voorbeeld; als men

Ik, gy, hy antwoordde.	} uitspreekt {	antwoorde.
— — — doode.		doode.
— — — bloedde.		bloede.
Het lustte my niet (<i>non mihi libebat.</i>)		Het luste my niet.
Hy verkwistte zyn geld.)		(Hy verkwiste zyn geld.)

Maar de verwantschap van deze twee Letteren doet zich niet dan in de uitspraak bemerken, zo dat zy ten opzigten van de spelling in een afleidend (*derivatione*) of zingeevend geval, (*formatione Casuum*) elkanders plaats niet inneemen, men schryft derhalven.

<i>had</i> met <i>d</i> om dat in 't meerv. (<i>pluralis</i>) gezegt word, <i>hadden.</i>	
<i>daad</i>	<i>daaden.</i>
<i>hand</i>	<i>handen.</i>
<i>stad</i>	<i>steden.</i>
<i>bed</i>	<i>bedden.</i>
<i>gebed</i>	<i>gebeden.</i>
<i>goed</i>	<i>goede.</i>
	<i>brood</i>

brood met *d* om dat in't meerv. (*pluralis*) gezegt word, *brooden*.
kwaad *kwaade*.
bloet met *d* om dat het werkwoord (*verbum*) is, *bloeden*.
dood *dooden*.

Land met *d* om dat het meervoud *Landen* en de afleiding (*derivatio*) *Landery* is. — Noodzaakelykheid met *d* om dat men het Stamwoord. (*primitiva*) Schryft nood (*periculum*) tot onderscheiding van een *noot* (*nux*). *Zand* met *d* om de afleiding van *zandachtig*. *Nyd* met *d* om de afleiding van *nydig*; *jeugd* met *d* om de afleiding (*derivatio*) *jeugdig*. *Boodſchappen* met *d* als komende van *Bode* (*Nuntius*).

Ik, gy, hy *voed* van *voeden* en dus ook het (*derivatio*) *voedfel* (*alimentum*) met *d*. Gy. Hy *weend* van *weenen* (*lacrymari*) met *d* om dat het onbepaalde (*imperf.*) is, ik *weende* en niet ik *weente*. — *Bloedverwantſchap* in de eerſte lettergreep met *d* om het werkwoord *bloeden*: in de derde lettergreep met *r*, om dat men ſchryft *bloedverwant* met *r* uit hoofde van de *Pluralis*, *bloedverwanten*.

Die dan by verandering van geval (*Cafus*) het harde geluid van de *r* behouden, worden ook in de woorden (*thematē*) met *r* geſchreeven. By voorbeeld.

bloot (*nudis*) in plur. *bloote* in aaneenlaſſing (*comp.*) *ontblooten*.
yoet (*pes*) *voeten* *voetangel* (*murex*).
 ik, gy, hy *eeet* . . . wy of zy *eeeten* . . . *op-eeeten*.
vlyt om de afleiding *vlytig*. Een *gat* om het meervoud, *gaten*. Een *kat*, om 't meervoud *katten*, enz.

Dus krygt men ook verſcheide woorden van een zelfde uitspraak, maar niet van even gelyke ſpelling en betee-
 kenis,

De

De *wand*, de muur (paries) in 't meerv. (*plur.*) *wanden*.

Een *want*, of handschoen (*manica*) *wanten*.

Het *want*; een woord dat geen *pluralis* heeft, en waar onder men het zeil- en- touwerk van een Schip verstaat.

Want, voegwoord (*conjunctio*) daarom het *hart* (*cor*) (*pluralis*) de *harten*.

hard (*durus*) *harde*. men zegt ook een *Hart* (*cervus*) in 't meervoud, *Harten*: maar het is beter *Hert*, *Herten*.

een *Eed*, (*juramentum*) in 't meerv. *Eeden*.

Ik, gy, hy *Eet* (*edit*) wy, of zy *Eeten*.

———— *snoot*. imperf. van *snuiten*. wy, of zy *snooten*.

snood. listig, in 't meervoud *snoodde*.

———— *ried* (*suad.*) van *raaden*, en het *riet* (*arundo*).

Een *Rad* (*Rota*) in 't meerv. *Raderen*.

Rad (*adj. celer*) *Radde*.

Rat of *Rot* (*glis, forex*) *Ratten* of *Rotten*.

Mild (*liberalis*) *milde*.

De *Milt* (*splen*) is niet in 't meervoud.

Deze en dergelyke woorden met *d* en niet met *t* te schryven is noodzaakelyk om aan te toonen, dat dezelve by vermeerdering van de lettergreepen, de zachte uitspraak van de *d* en niet de harde van de *t* aanneemen; want men zegt, *Goden*, *goede*, *landen*, *banden*, *brooden*, enz. daar men anders *Got*, *goet*, *lant*, *bant*, enz. geschreeven vindende, zou spreekken *Goten*, *goete*, *lanten*, enz.

Men diend zo veel mogelyk op te letten, dat de woorden een *d* of *t* in 't begin of midden hebbende, in de uitspraak onderscheiden worden, om geen verwarring of

of misverftand te veroorzaaken , als by voorbeeld in de volgende woorden. *Doch* of *dog* (verum, fed) en *toch* een befliffend vraagwoord (particula affirmandi). *Neen* *toch niet* (non fame) *ja* *toch* (imo fame), *eilieve doe het* *toch*, enz.

Een *Tak* van een *Boom* en een *Dak* van 't huis: de *Takken* der *Boomen* en de *Daken* der huizen. — *Daa-len*, nederdaalen (descendere) en *Taa-len* (linguarim). — Een *Das* om den hals en een *Tas* of beurs. — *Dee-len*, *verdeelen*, (dividere) en *teelen* (gignere). — Een *degen* (ensis) en *tegen* (contra). Hy trok *tegen* my zyn *degen*. — Een *deken* (couverture de lit) en *teken* (signum). — *Doen* (facere) en *toen*. (tunc) *Wetten* (acuere) en *wedden* (contenden pretio). — *Bloode* *Menfchen* (hominis inertis, timidi) en *bloote* *Menfchen* (hominis midi). — Zy hebben eiren uit den *dop* gegeten , en zy hebben den *top* van den boom beklommen. — Wy willen ons in dit water *baaden*, maar wat zal het ons *baaten*, enz.

z en s.

De Letterkundigen hebben lang getwift, of zy volgens de Hoogduitſche tongval aan de z een ſcherpe, ofte volgens die der Franſchen, een zachte uitſpraak toefchryven zouden. Eindelyk is men, volgens het laaſte gevoelen, overceengekomen, waar by de s die te vooren onverſchillig gebruikt wierd, de eigendſchap der harde klank voor zich behouden heeft. Dat nu de z in s en de s wederom dikwils in z, zo wel in het ſpreeken als ſchryven verandert, zal men genoegzaam kunnen begrypen, als men aanmerkt, dat de z om haar zeer zachte uitſpraak (die wy Hollanders naar het voorbeeld der Fran-

Franſchen in de woorden, *treize*, *douzaine*, *onzieme*, *hazard*, enz. aan dezelve geeven) nooit tot een ſlot-letter (*littera finalis*) mag of kan gebruikt worden, en derhalven de s in de plaats krygt, die in een veranderend geval (*variatis casibus*) wederom plaats maakt voor de z.

Men ſchryft dan.

Baas.	<i>Herus</i>	} Met s in 't einde (<i>in fine</i>) ſchoon in een zingeevend geval (<i>formatione casuum</i>) de harde uitſpraak van s, in de zachte van z verwisfeld.	{ Baa-zen.
bies.	<i>ſcirpus.</i>		{ bie-zen.
broos.	<i>fragilus.</i>		{ broo-zen.
glas.	<i>vitrum</i>		{ gla-zen.
ik las.	<i>legebam</i>		{ wy la-zen.
kaas.	<i>caſeus</i>		{ kaa-zen.
roos.	<i>roſa</i>		{ roo-zen.
reus.	<i>gigas.</i>		{ reu-zen.
ſpys.	<i>cibus</i>		{ ſpy-zen.
muis	<i>mus</i>		{ mui-zen.
doos.	<i>pixis, cyſtella</i>		{ doo-zen.
ik vrees.	<i>timeo</i>		{ wy vree-zen.
wees.	<i>pupillus.</i>		{ wee-zen.
geraas.	<i>ſtrepitus.</i>		{ raa-zen.

De harde klank van s in de uitſpraak van het enkelvoud (*ſingularis*) veranderd dikmaals in het zachte geluid van z, namelyk, als het volgende woord met een zelfklinker begint.

Dus ſchryft men.	En men ſpreekt.
Wy zullen groene kaas eeten.	We zullen groene kaa-z-eeten.
Willen wy niet den baas ontbieden.	Wille we niet den baa-z-ontbiede.
Daar hebben wy een oude Muis in de val.	Daar hebben w' een oude Mui-z-in de val.

Hy

Hy heeft een zeer fraaije } doos aan { dien Heer gegeven.
 doo-z-aan

Aardbezien zyn een aangenaame } fpys in { de zomer.enz.
 spy-z-in

In tegendeel krygt de z in 't begin van een woord, uit hoofde van een voorafgaande medeklinker (*Consonant.*) de harde uitspraak van s. By voorbeeld.

De vrugten staan aan de boomen zo vol als zant (*sant*).

Men moet zaaijen (*saaijen*) zal men inöogften.

Met zak (*sak*) en pak uittrekken: dat is — uittrekken met al wat men op zich (*sich*) laaden kan.

Ons zeggen (*seggen*) dat het dwaasheid is op zand (*sand*) te willen bouwen, word door de dagelykfche ondervinding genoeg bevestigd.

V en F.

Nopens de overeenkomst tusfchen v en f valt hetzelfde aan te merken, 't welk zo even, wegens de verwantschap tusfchen z en s gezegt is, namelyk.

1. Dat de v om haare zachtvloeiende eigensfchap geen wordeindende letter (*litera finalis*) worden kan.
2. Dat dus de f in haare plaatfe gesteld word.
3. Dat de f gevolgd wordende van een woord, 't welk in 't begin een vocaal heeft, de zachte uitspraak heeft van v.

Dit kan men bespeuren uit de volgende woorden en voorbeelden.

Een Wyf.

Pluralis.

Wy-ven.

Lief. (*carus*) waar van het *Subst.* liefde met *f.*

Een Graaf (*comes*) in 't meervoud (*pluralis*) Graa-ven.

M

Ik

Ik graaf. (*fodio*) begraaf. (*sepelio*) *ab infinit.* graaven,
begraaven.

Een graf, graffteede in 't meervoud, graven, graffteeden.

Grof (*crasus asper.*) in 't meervoud, grove.

Doof (*furdis*) waar van doofheid, in 't meerv. doove.

Turf in 't meervoud Turven.

Men schryft: ik zal moeten Turf opdoen.

Men spreekt: ik zal moete turre-v-opdoen.

Hy zou een } Roof uit } de Hel van daan haalen.
 } Roo-v-uit }

Daar is een groote } kloof in } het hout, of in den muur.
 } kloof-v-in }

Laat ons Gode } Lof en } dank zeggen.
 } Lov-en }

De v krygt ook, naar het voorbeeld van de z de sterke uitspraak van f als zy op een harde Consonant of medeklinker volgt: by voorbeeld.

Het minste gedruis doet de Eenden wechvliegen
(*wechfliegen*).

Zy zyn malkander altoos in 't vaarwater. (*faarwater*).

dat is:

Zy leggen altyd met malkander overhoop.

Its ont toujours maille à partir.

Het Schip zal zo aanstonds afvaaren. (*affuaren*).

De vyanden kwamen op die hoogte postvatten. (*fatten*).

De hoofdigheid van den eenen zal den toorn van den anderen nog geweldiger doen ontvonken (*ontfonken*).

Deze harde verwisfeling der uitspraak van v in f heeft zelfs als regelmatig (*analogice*) plaats gekreegen
in

in 't werkwoord (*verbum*) *ontfangen*, 't welk eigenlyk zou moeten geſchreeven worden, *ontvangen*.

Voor het overige moet omtrend deze twee letters, even als by de *D* en *T* gezegt is, in gelykluidende woorden, zo veel doenlyk, zorg gedraagen worden, dat dezelve, zo wel by het uitspreeken als ſchryven, onderſcheiden worden.

want

fel geweldig (*vehemens*) is wat anders als *vel* (*cutis*).
fier, trots, opgeblaazen (*ferox*) *vier* (*quator*).
feilen (*errare*) of ook het meerv. van *feil* (*error*) verſchilt met *veilen*, te koop ſtellen, als ook met *vylen* (*limare*) enz.

B en P.

De *B* en *P* op het einde van een woord ſtaande, geeven in de uitspraak geen het minſte verſchil. By voorbeeld.

Hy heeft een lelyke } *krab* { in 't aangezicht.
 } *krap* {

Krab met *b* overeenkomſtig met het *verbum* *krabben* (*unguibus lacerare*). — Men heeft ook nog *krab*, een bekende Schulpvis. — Als ook *krap* met *p* (*fere*, *fix*) Hy komt jaarlyks met duizend Guldens *krap* toe.

Doch vermits de uitspraak van de *b* te zacht is om een Slotletter (*litera finalis*) te zyn, ſchryft en zegt men liever *krabbe* als *krab*. — *krebbe*, *kribbe* (*praeſepe*) als *kreb* of *krib*.

Wyders valt hier, even als by de *D* en *T*, *V* en *R* gezegt is, aantemerken, dat in de uitspraak (*pronuntiatie*) een onderſcheid gemaakt word, tuſſchen

M 2

Ba-

<i>Baden</i>	(Balnea)	en	<i>Paden</i>	(femitae).
<i>Boot</i>	(scapha)	en	<i>Poot</i>	(pes).
<i>Byl</i>	(securis)	en	<i>Pyl</i>	(Telum).
<i>Blad</i>	(folium)	en	<i>Plat</i>	(alquatis).
<i>Beer</i>	(urfs)	en	<i>Peer</i>	(pirum).
<i>Bakken</i>	(pinfere)	en	<i>Pakken</i>	(convafare).

Terwyl de zieke in het *Bad* was, wandelde wy langs dit aangenaam *Pad*.

Men kan niet te gelyk *bakken* en brouwen.

Terwyl de Baas aan 't *bakken* was, heeft de knecht zyn biezen *gepakt*. — Een boos wyf is een lastig *pak*.

<i>Peter</i> , waar voor men ook wel		<i>Beter</i> (<i>melior</i>).
zegt		
<i>Peet</i> (<i>pater lustralis</i>)		<i>Beet</i> (<i>morfus</i>).
enz.		

III.

Van de Woorden (*Verba*).

Alfchoon ik niet anders voorgenoomen heb, als om over de verfcheide Spraakdeelen (*Partes Orationis*) van onze Taal veel eerder woordvoegend (*Syntactice*) dan woordgrondend (*Etymologice*) te handelen; is echter het stuk wegens de *verba* van dat gewigt, dat ik niet kan nalaaten de byzondere eigenschappen en toevalligheden die by dezelve in aanmerking komen, wat van naby te befchouwen; doch zo, dat ik in dien opzichte alleenlyk het voornaamfte, en daar by inzonderheid de verdubbelde woorden (*Verba Composita*) in het oog houdende, dit Hoofdstuk in vyf bizondere Verhandelingen verdeelen zal.

I. Van

1. Van de verscheide Wyze (*Modi*) en Tyden (*Tempora*) als mede van de Hulpwoorden (*verba auxiliaria*.)
2. Van de Verzetting (*Transis*) der zaamgestelde woorden. (*verba Composita*.)
3. Van de verandering der zelfklinkers (*vocaelen*) of Tweeklanken (*Diphthongi*) merken. (*characteristica*) in het onvolmaakte. (*Imperfectum*).
4. Van de verandering der merken. (*characteristica*) in de voorleden tyd van het Deelwoord (*participium praeteritum*).
5. Van de Lettergreep *ge* by dat *participium* voorvallende.

E E R S T E V E R H A N D E L I N G .

Van de *Modi*, *Tempora*, en *Verba auxiliaria*.

§ 1. Van de onbepaalde Wyze (*Infinitivus*).

Alle onze woorden (*verba*) het zy bedryvende (*activa*) of onzydige (*Neutra*) eindigen in het onbepaalde (*de Infinitivus*) op de letter *n*, met voorafgaande zelfklinkers (*vocaelen*) of ook op *en*, met een of twee voorafgaande medeklinkers (*Consonanten*), By voorb. *zien*, *loopen*, *drukken*; en de lydende onbepaalde Wyze (*Infinitivus passivus*) bestaat altyd in voorleden deelwoorden (*participium praeteritum*) met het hulpwoord *worden*; by voorb. *gezien worden*: *gedrukt worden*.

Uit de Onbepaaler (*Infinitivus*) worden voortgebracht. 1. De gebiedende wys (*Modus Imperativus*).
 2. De tegenwoordig aantonende (*praesens Indicativi*).
 3. De onvolmaakte aantonende (*Imperfectum Indicativi*); wel te verstaan, alle in bedryvende gedaanten (*forma*

activa) zynde deze drie de eenigste die geen hulpwoord by zich krygen.

Van de twee eerste en de verdere tyden (*Tempora*) zo in den aantooner (*Indicativus*) als wenscher (*Optativus*) of aanvoeger (*Subjunctivus*) zal ik hier gewag maaken, maar ten opzichte van de onvolmaakte aantooner, (*Imperfectum Indicativi*) waar omtrent in onze Taal de meeste zwaarigheid valt, naderhand in het bijzonder spreken.

§ 2. Van den GEBIEDER (*Imperativus*).

De gebiedende wyze (*Modus Imperativus*) word gemaakt van den onbepaaler (*Infinitivus*) met wechwerping van *-n* of *-en*. Op deze wyze.

<i>Infinitivus.</i>	<i>Imper. singularis.</i>	<i>Imper. pluralis.</i>		
onbepaaler.	gebieder in 't enkelv.	gebieder in 't meerv.		
zien. voorzien.	} zie. voorzie.	} ziet. voorziet.		
drukken. onderdrukken.			druk. onderdruk.	drukt. onderdrukt.
loopen. ontloopen.			loop. ontloop.	loopt. ontloopt.

In den lydenden zin (*forma passiva*) is geen gebied, (*Imperativus*). Want als men by voorb. de Latynsche *Imp. decetor* of *monetor* uitdrukt door, *dat gy of hy onderweezen werde*, of *vermaand werde*, is zulks veel eer het tegenwoordige (*praesens*) van de wenshende wyze (*Modus optativus*), welke in het Latyn overeenkomt met *docearis* of *monearis*, *doceatur* of *moreatur*.

§ 3. Van het *Praesens Indicativi* (TEGENWOORDIG AANTOONENDE).

Met de Gebieder (*Imperativus*) komt volkomen over één het tegenwoordige (*praesens*) van de aantoonende Wyze

Wys (*Modus Indicativus*) in den bedryvenden Zin (*forma activa*). Zo wel in een eenvoudig als ſamengeſteld woord (*Verba ſimplex &c. Compoſitum*). By voorbeeld.

<i>Inf. Verb. Simp.</i>	<i>Praef. Verb. Simp.</i>
onbep. enk. woord.	tegenw. enk. woord.
zien.	ik zie.
loopen.	ik loop.
drukken.	ik druk.
winnen.	ik win.
<i>Inf. Verb. Comp.</i>	<i>Praef. Verb. Comp.</i>
onbep. zaamg. woord.	tegenw. zaamg. woord.
voorzien.	ik voorzie.
ontloopen.	ik ontloop.
onderdrukken.	ik onderdruk.
overwinnen.	ik overwin.

§ 4. Van de AANVOEGER (*Subjunctivus*).

Aangaande de aanvoegende wyze (*Modus Subjunctivus*) diend in 't algemeen omtrend alle tyden (*Tempora*) te worden aangemerkt, dat dezelve in de dagelykſche ſpreek- of ſchryftrant doorgaans weinig of in 't geheel geen onderscheid maakt met den aantooner (*Indicativus*) ten zy den zin te kennen geeft, dat 'er iets gewenſcht word, in welk geval men aan deze wyze (*Modus*) naar aanleiding van de Griekſche Taal, den naam van wenſcher (*optativus*) geeft. Dus zal men by voerb. in de tegenwoordigen tyd (*tempus praefens*) van den wenſcher (*optativus*) zeggen:

Hy werde zyn wenſch deelagtig!

Zy hebbe haar wil!

Hy leeye niet haar naar genoegen!

Ook heeft dit somtyds in het onbepaalde (*Imperfectum*) plaats. — God gave dat ik regt verstandig ware.

§ 5. Van de HULPWOORDEN (*Verba Auxiliaria*).

Dikwils diend tot uitdrukking van de wenschende wyze (*Modus optativus*) het Hulpwoord, *laaten*; welkers gebruik ik nu met dat der andere Hulpwoorden in de overige tyden (*Tempora*) en wyze (*Modi*) zal aantoonen.

Met het woord *laaten* word het tegenwoordige (*praesens*) van de wenschende Wyze (*Modus optativus*) in den bedryvenden zin (*forma activa*) voortgebracht op tweederly wyze. By voorbeeld.

In Enkelvoudige (*Singulari*).

}	Laat ik schryven, leezen, zitten, staan.		
	Laat my	_____	_____
}	Laat hy	_____	&c. <i>ille scribat</i> &c.
	Laat hem	_____	_____
}	Laat zy	_____	<i>illa scribat</i> &c.
	Laat haar	_____	_____

In Meervoudige (*Pluralis*)

}	Laaten wy schryven, zitten, leezen, staan.		
	Laat ons	_____	_____
}	Laaten zy	_____	&c. <i>illi</i> of <i>illae scribant</i> &c.
	Laat hen	_____	&c. <i>illi scribant</i> &c.
}	Laat haar	_____	&c. <i>illae scribant</i> &c.

Echter word de uitdrukking met *my*, *hem*, *haar*, *ons*, *hun*, en *heer* meestentyds gebruikt in een zin, die overeenkomt met het geen de Latynen de *Modus permis-*

miſſivus (toelaatende wyze) noemen, even als of men zeide: *laat my toe dat ik ſchryve. Laat ons toe dat wy leezen*, enz.

Deze tweederhande manier van ſamenvoegen (*Conjugereen*) heeft ook plaats in lydende woorden (*Pasſivo*) wanneer het Hulpwoord *worden* daar nog bygevoegd word. By voorbeeld.

Laat hy of hem onderweezen worden.

Laat de deugd gedrukt worden; men zal haar evenwel niet onderdrukken.

(Prematur virtus, attame non opprimetur).

Tot het maaken van het volmaakte (*Perfectum*) in de wenshende wyze (*Modus optativus*) word by het voornoemde Hulpwoord *laaten*, gevoegd in bedryvende woorden (*verba activa*) het woord *hebben*; in lydende (*Pasſiva*) het woord *zyn*; en in onzydige (*Neutra*) ſomtyds *hebben*, ſomtyds *zyn*, met voorleden Deelwoorden (*Participium praeteritum*). By voorbeeld.

Laat ik of Laat my geſchreeven of geleezen hebben.

Laat hy of Laat hem —————

Laat ik of Laat my gezeeten, geſtaan, geloopen hebben.

En zo verders met dezelfde verandering der voornaamwoorden (*Pronomina*), als daar even in het tegenwoordige (*Praesens*) is aangetoond.

Dus ook de volgende:

Laat hy bemind zyn.

Laaten zy wechgegaan zyn.

§ 6. Nu gaa ik over tot de andere Hulpwoorden, die buiten de eigenlyke zo genoemde wenshende

de wyze (*Modus optativus*) ook in de Aantooner (*Indicativus*) en Aanvoeger (*Subjunctivus*) plaats vinden. Te weeten:

1. Ik heb, gy hebt, hy of zy heeft.

Wy hebben, gylieden hebt, zy hebben.

Met byvoeging van voorleden Deelwoorden (*Participium praeteritum*). Voor het volmaakte (*Perfectum*) van de Aantooner (*Indicativus*) in bedryvende woorden (*verba activa*) en onzydige (*Neutra*). By voorb.

Ik heb onderweezen of verklaard.

Hy heeft den gantschen dag gezeeten, gestaan, gelooopen.

Daarenboven komt fomtyds by onzydige woorden (*verba Neutra*) en altoos by lydende woorden (*verba Passiva*) in dezen tyd — (dit *Tempus*) te pas het tegenwoordige (*Praesens*) van het Hulpwoord *zyn* (esse). Namentlyk:

2. Ik ben, gy zyt, hy of zy is.

Wy zyn, gylieden zyt, zy zyn. By voorb.

Zy is gisteren van ons wechgegaan.

Wy zyn eergisteren van Leyden vertrokken.

Dit Boek is van hem verklaard.

Hoe lang zyt gylieden al onderweezen?

3. Ik, gy, hy, of zy had.

Wy hadden, gylieden had, zy hadden.

Maakt door vereeniging met voorleden Deelwoorden (*Participium praeteritum*) het meer dan volmaakte (*Plusquam perfectum*) van de aantoonende wyze (*Mod.*

In-

Indicat.) zo wel in bedryvende (*Activa*) als onzydige (*Neutra*). By voorbeeld.

Ik had onderweezen, zy hadden verklaard.

Wy hadden gezeeten, gestaen, geloopen.

4. Ik was, gy waart, hy of zy was.

Wy waren, gylieden waart, zy waren.

Diend tot het zelfde Tempus fomtyds in onzydige woorden (*verba Neutra*) maar altoos in lydende woorden (*verba passiva*). By voorbeeld.

Ik WAS buiten hun weeten schieelyk WECHGEGAAN.

Naauwlyks WAART gy uit de stad VERTROKKEN, of daar ontstond een oproer.

Zy WAS by ieder één BEMIND, zo dat haar sterfgeval grootelyks betreurd word.

Als dat Boek beter van dien Man OPGESTELD of VERKLAARD WAS, zou het veel aftrek gehad hebben.

5. Ik zal. gy zult, hy of zy zal.

Wy zullen, gylieden zult, zy zullen.

Vereenigd met de onbepaalde werker (*Infinitivus*) maakt het toekomende (*Futurum*) van de aantoonende wyze (*Modus Indicat.*) by bedryvende (*Activa*) en onzydige (*Neutra*). By voorbeeld.

Ik zal onderwyzen, verklaaren, wechgaan, vertrekken, staan, zitten, enz.

Daar twee kwaade honden by malkander zyn, zal de ééne den anderen niet ligt byen.

Met byvoeging van het woord *worden*, en het voorleden deelwoord (*Participium praeteritum*) krygt men den

den toekomstenden aantooner in den lydenden zin (*Futur. Indic. passivi*). By voorbeeld.

Zy ZULLEN in alles ONDERWEEZEN WORDEN, 't geen tot beschaaving van iemants zeden strekken kan.
 Zo gy op den weg der deugd wandeld, ZULT gy van een ieder HOOGGEACHT, GEPREEZEN, en REMIND WORDEN.

Dit Hulpwoord zal, vereenigd met *hebben* in *verba act.* en *neutra*, en met *zyn* in lydende woorden (*verba passiva*) en sommige *neutra*, maakt door byvoeging van het *particip. praet.* een (*Tempus*) 't welk overéénkomt met het toekomstende (*Futurum*) van de aanvoegende wyze (*Modus subjunct.*) in het Latyn. By voorbeeld.

Als ik dit werk wel VERRIGT ZAL HEBBEN, zal ik minder zwaarigheid maaken, om wederom iets anders aan te vangen (si hoc opus bene perfecero &c.)

Zo gy den gantschen dag ZULT GEZEETEN HEBBEN, zult gy mogelyk meer vermoeid zyn, als wanneer gy van den ogent tot den avond in beweging geweest waart. (si per totum diem federis &c.)

Hoe vroeger hy ZAL WECHGEGAAN of VERTROKKEN ZYN, hoe eerder hy gelegenheid hebben zal om zyn zaak by het Hof te bepleiten (quo prior abierit, vel profectus erit, eo potior ipsi dabitur occasio &c.)

Deze jongeling heeft een zo groote geest, dat, als hy na behooren in de Taalkunde ZAL ONDERWEEZEN ZYN, een groot Man van hem zal kunnen worden.

6. Ik zou, gy zoudt hy of zy zou.
 wy zouden, gylieden zoud, zy zouden.

Maakt

Maakt met vereeniging van de onbepaalde werker (*Infinitivus*) het onvolmaakte (*Imperfectum*) van de aanvoegende wyze (*Modus subjunctivus*) in *verba activa* en *neutra*. By voorbeeld.

Ik zou onderwyzen, verklaaren, wechgaan, ſtaan, zitzen, enz.

En door dit Hulpwoord, vereenigd met *worden*, en het *Participium praeteritum*, krygt men dit zelfde *Tempus* in *paſſivo*.

Toen deze Misdaadiger op het Schavot GEBRAGT ZOU WORDEN, kwam 'er een ander te voorschyn, die zyne onſchuld ontdekte.

Wy ZOULDEN zekerlyk van nalaaſtigheid omtrent ons zelveſen BESCHULDIGD WORDEN, als wy ons van dezen Laster niet zogten vry te maaken.

Dit Hulpwoord *zou*, gevoegd by het *Particip. Praeterit.* en het woord *hebben* of *zyn* in bedryvende, onzydige en werkende woorden (*verba activa, neutra* en *paſſiva*) maakt het *Tempus* van den meer dan volmaaken aanvoeger (*plus quam perfectum subjunctivum*) in het Latyn. By voorbeeld.

Ik heb niet getwyffeld of gy ZOULD dit werk met meer ſpoed en gemak VOLTOOID HEBBEN.

Had men dien Man by tyds de nodige hulp toegebracht, ZOU hy, naar allen ſchyn, zo lang niet aan die ziekte GELEGEN, en om zo te ſpreken met de dood GEWORSTELD HEBBEN.

Het Schip ZOU buiten allen twyffel GEZONKEN ZYN, zo men niet terſtond by het opkomende gevaar een geeelte van de Laading in zee geworpen had.

Wie

Wie zou zig hebben kunnen verbeelden dat wy van onze vrienden, op welker hulp en trouw wy zo veel staat gemaakt hadden, eensklaps zo schandelyk ZOU- DEN VERLAATEN ZYN?

Zoud gy u wel ooit VERBEELD HEBBEN dat enz.

NB. ZOU hebben kunnen verbeelden, word gezegd voor zou gekunt hebben verbeelden, waar van ik onder de Verhandeling over de *Syntaxis der Verba* nader spreken zal.

7. Ik, gy, hy of zy word.

Wy worden, gylieden word, zy worden.

Uit dit Hulpwoord en het voorleden deelwoord (*Participium praeteritum*) bestaat het tegenwoordige (*praesens*) van de lydende woorden (*Verba passiva*) in de *Modus Indicativus*. By voorbeeld.

Hy WORD by veelen met de *Nek* AANGEZIEN, om dat hy een ieder zyn gebreken (of een ieders gebreken) te vrymoedig voor oogen stelt en over den hekel haald.

Zo my om raad GEVRAAGD WORD, zal ik my houden als of ik van de geheele zaak niets wist.

8. Ik, gy, hy of zy wierd.

Wy wierden, gylieden wierd, zy wierden.

Dit woord gevoegd by het *Particip. praeterit.* brengt voort het onvolmaakt aantoonende in den lydende zin (*Imperfect. Indic. pass.*)

Hy WIERD van vrienden en goede bekenden GEHAAT, om dat hy een groot beminnaar van lasteren was.

Toen hem deze boodschap GEDAAN WIERD, raakte hy zodanig ontfeld, dat men hem ten eersten deed aderlaaten.

Wor-

Worden is ook dikwils gebruikelijk, niet als een Hulpwoord, maar als werkwoord (*Verbum*) 't welk op zich zelve bestaande, zo veel beteekend als *beginnen te zyn*, 't geen men nog niet is (evadere). By voorbeeld.

In de tegenwoordige tyd (*temp. praes.*) Wy worden
alle dag een dagje ouder.
onvolmaakte (*imperf.*) Ik *wierd* moede van het loopen.
Hy wilde niet meer drinken, uit vrees
dat hy dronken *worden zou*.
volm. (*perf.*) Dit kind *is* in korten tyd zeer groot *geworden*.

Het VERBUM *zyn*, is ook in veele uitdrukkingen geen Hulpwoord, maar bestaat op zich zelve. By voorb.

In het *Temp. praes.* Daar *zyn* van 't jaar weinig vrugten.
Imperf. Daar was veel volk in de Kerk.
Perfect. Hy *is* by zyn trouwen zeer ongelukkig *geweest*.

TWEEDE VERHANDELING.

Van de Verzetting (*Transis*) der saamgestelde woorden, (*Verba Composita*).

§ 1.

De meeste saamgestelde woorden, (*Verba Composita*) die niet met onafscheidbaare voorzetsels (*Praepositione inseparabiles*) als *be*, *ge*, *her*, *ver*, *ont*, saamen gesteld zyn, krygen by ons in het saamen voegen (*Conjungere*) een verzetting van het woord dat met het zelve vereenigd is. Deze verzetting die ik in 't vervolg tot korthed en gemak van uitdrukking een *Transis* noemen zal, heeft nergens anders plaats dan in den gebieders (*Im-*

(*Imperativus*) en in het tegenwoordige (*praesens*) onvolmaakte aantoonende (*imperfectum Indicativum*) van den bedrijvenden zin (*forma activa*): waar omtrent de volgende woorden (*Verba*) tot een bewys der saamenvoeging (*Conjugatie*) van alle andere foortgelyke saamgestelde werkwoorden strekken kunnen.

(*Infinitivus*) (*Imperativus*) (*Praesens Indic.*) (*Impf. Indic.*)
onbep. werker. Gebieder. tegenw. aantoon. onv. aantoon.

Voortbrengen. breng voort. ik breng voort. ik bragt voort.

de tyd BRENGT waarheid VOORT: de waarheid haat en nyd.

aankomen. kom aan. ik kom aan. ik kwam aan.

Hy KWAM ten één uur in goede gezondheid by ons AAN.

afgaan. ga af. ik ga af. ik ging af.

De brieven op Duitschland GAAN des Dingsdag: van hier AF.

affchieten. schiet af. ik schiet af. ik schoot af.

Doodschieten. schiet dood. ik schiet dood. ik schoot dood.

Hy SCHOOT zeer ongelukkig zyn Snaphaan AF, niet weetende dat dezelve geladen was, SCHOOT hy zyn eigen broeder DOOD.

Neêrzetten. zet neêr. ik zet neêr. ik zette neêr.

ZET de kaars daar NEÊR.

Opzeggen. zeg op. ik zeg op. ik zeide op.

Het kind ZEGT zyn les, of de kinderen ZEIDEN hunne lesfen OP.

Overzetten. zet over. ik zet over. ik zette over.

Ik ZETTE dat boek uit liefhebbery OVER.

toe-

toefchryven. fchryf toe. ik fchryf toe. ik fchreef toe.

De Drukfouten SCHRYFT *men doorgaans den* *Autheur* TOE.
overvaaren. vaar over. ik vaar over. ik voer over.

Alfchoon het weér zeer onftuimig was, VOER hy evenwel in een *Vischers fchuitje* OVER *het Haarlemmer Meer.*

§ 2.

Doch in den zin van de aanvoegende wyze (*Modus subjunctivus*) dat is: als dergelyke zaamengeftelde woorden met een voorafgaande ftelling (*Constructie*) of ook met zekere voegwoorden (*Conjunctiones*) onmiddelyk vereenigd zyn; ja zelfs als het betrekkelijke voornaamwoord (*pronomén relativum*) *die*, of *dewelke* in den zin voorafgaat, kan de *Tmesis* geen plaatfe hebben. By voorb.

Het was laat eer wy daar AANKWAMEN.

Ik wenschte dat de Post wat vroeger AFGING.

Als gy de kaars daar niet NEËRZET, *zal al de fmeer op uw klee* druipen.

Ik hoorde dat de kinderen hunne lesfen OPZEIDEN — *myn vriend zou gaarne zien dat ik dit boek in 't* *Hollands* OVERZETTE.

Alfchoon men de drukfouten gewoonlyk den *Autheur* TOESCHRYFT, *is dit echter eene befchuldiging die mees-* *tentyds van de billykheid* AFWYKT.

Wie keurd het goed, dat men by zulk een stormwind, bui- *ten noodzakelykheid, zulk een yfelyk water* OVERVAART?

Toen hy voor de derdemaal het *Piftool* op zyn tegenparty AFSCHOOT, *en deze bet gevaar gelukkig ontweek, trad hy naar hem toe, en bood hem de hand van vriend-* *fchap aan. Of ook op deze wyze:*

N

Toen

Toen zyn tegenparty naar hem TOETRAD, en hem de hand van vriendschap AANBOOD, SCHOOT hy voor de derde-maal zyn Pistool op hem niet AF.

Zo zal men ook in eenen onvereenigden zin zeggen.

Het eens gesproken woord KEERD nimmermeer TE RUG.

De Zon GING ten zeven uren ONDER.

GA VOOR, ik zal u volgen.

De China China NEEMT de koorts onfeilbaar WECH.

Mar in een zaamengevoegden zin, zegt men:

Wie weet niet dat het eens gesproken woord nimmermeer TE RUG KEERD?

Zo gy VOOR GAAT zal ik u volgen.

De China China is een middel 't welk de koorts onfeilbaar WECHNEEMT.

§ 3.

Veele van de woorden (*Verba*) die met *onder*, *over*, *door* en andere woordjes saamengesteld zyn, lyden geen *Imesis*, en vermits dezelve dan ook, ten opzichte van de voorleden deelwoorden (*participium praeteritum*) de Syllabe *ge* niet aanneemen, zal ik daar van, by de verhandeling van het *Augmentum*, nader spreekten.

DERDE VERHANDELING.

Van de Vocaal verwisselingen in het onvolmaakte.
(*Imperfectum*).

§ I.

Alzo de onvolmaakte tyden (*Tempora imperfecta*) veel moei-

moeijelykheid verwekken ten opzichte van de verandering omtrend de *Vocaalen* of Drieklanken (*Diphthongi*) welke in den gebiedder (*Infinitivus*) even voot den uitgang zyn , en volgens de Taal der Grieken *Characteristicae* of Merkleeters kunnen genoemd worden ; dunkt het my niet ondienstig te zullen wezen , de volgende regelmaatige Schets in het algemeen daar van te geven ; en die woorden (*Verba*) welke eenigzints van anderen afwyken , doch waar van het getal niet zett groot is , afzonderlyk daar by te voegen.

A veranderd in I of IE als *ophangen.* ik hing op.
vangen. ik ving.
vallen. ik viel.

AA — — IE of OE als *afraaden.* ik ried af.
slaapen. ik sloep.
wechdraagen. ik droeg wech.
vaaren. ik voer.

DE ONREGELMAATIGE ZYN.

gaan. veranderende aa in i als ik ging.
staan. by 't welke aa in o verwisfeld , als ik stond.
slaan. ik sloeg.
 en dus ook derzclver saamgestelde (*Composita*).

Voor het overige heeft men *Verba* daar de a of aa in 't geheel geen verandering krygt , wordende de Sylabe *-de* of *-te* , als een kenmerk van het onvolmaakte (*Imperfectum*) agter het tegenwoordige (*praesens*) gevoegd: te wecten *-de-* agter de medeklinkers van een zachte uitspraak , als b , d , g , i , m , n , r , v , w , en z . en *-te-* agter zodanige medeklinkers (*Consonanten*) die scharp uitgesproken worden , als , f , k , p , s en t , by

voorbeeld. *kammen*: ik *kamde*. *krabben*: ik *krabde*, *zaagen*: ik *zaagde*. *blaffen*: ik *blaste*. *bakken*: ik *bakte*, *aanraaken*: ik *raakte aan*. *ontwaaken*: ik *ontwaakte*.

Hier omtrend kan tot eene algemeene aanmerking dienen, dat deze floulettergreepen (*Syllabae finalis*) *de* en *te* ook by alle andere *Verba* plaats krygen; wel te verstaan als de voorafgaande zelfklinkers geene verandering aanneemen: en dat, als de lettergreep *-de* agter de medeklinker *v* en *z* zou moeten volgen, de *v* alsdan in *f* en de *z* in *s* veranderd, also derzelve uitpraak te zacht is om door een andere medeklinker gevolgd te worden. By voorbeeld, *leeven*: ik *leefde*. *raazen*: ik *rausde*. *geschieden*: het *geschiedde*. *redden*: ik *redde*. *zetten*: ik *zette*. Waar voor sommigen, tot onderscheiding van den tegenwoordig wenschenden zin (*praesens optativi*) ook wel zeggen: ik *reddede*: ik *zettede*: doch myns bedunkens buiten noodzaakelykheid.

§ 2.

E veranderd in O	als	<i>bederven.</i>	ik <i>bedorf.</i>
		<i>inschenken.</i>	ik <i>schonk in.</i>
		<i>uittrekken.</i>	ik <i>trok uit.</i>
of in IE	als	<i>sterven.</i>	ik <i>stierf.</i>
		<i>verheffen.</i>	ik <i>verhief.</i>
		<i>helpen.</i>	ik <i>hielp.</i>
EE veranderd in OO	als	<i>beweegen.</i>	ik <i>bewoog.</i>
doch meest in A	als	<i>herleezen.</i>	ik <i>herlas.</i>
		<i>wedergeeven.</i>	ik <i>gaf weder.</i>
		<i>ontneemen.</i>	ik <i>ontnam.</i>

Of zy lyden ook geen verandering.

Als *kennen* (noscere) ik *kende*: *stellen*, ik *stelde*.

Be-

Begeeren: ik *begeerde*. **zweeten:** ik *zweette*.

Scheppen: (haurire) ik *schepte*. **Schepper:** (creare) ik *ſchiep*.

EI en EU krygen geen Vocaal-verwiſſeling: by voorb.

bereiken: ik *bereikte*. **leiden:** (ducere) ik *leidde*. **eifchen:**

ik *eifchte*: **jeuken.** het *jeukte* my.

ONREGELMATIGE ZYN.

Leggen (verb. n. jacere) ik *lag* by voorb. ik *lag* op den grond.

leggen (verb. a. ponere) ik *lei*. by voorb. hy *lei* zyn Boek op de ſtoel.

zeggen.	ik <i>zeide</i> .
hebben.	ik <i>had</i> .
weeten.	ik <i>wist</i> .
denken.	ik <i>dacht</i> .
brengen.	ik <i>bracht</i> .
Scheppen. (creare)	God <i>ſchiep</i> .

§ 3.

J veranderd in O. als **zingen.** (canere) ik *zong*.

zinken. (mergi) ik *zonk*.

wedervinden. ik *vond* weder.

blinken. ik *blonk*.

de Sterren blonken aan den hemel.

beginnen. ik *begon*.

of in A. als **bidden.** ik *bad*.

nederzetten. ik *zat* neder.

IE veranderd in OO. als **uitgieten.** ik *goot* uit.

verdrieten. het *verdroot* my.

verkiezen. ik *verkoos*.

ook blyven zy wel zonder verandering.

Als **verkwisten:** ik *verkwistte*. — **Schrikken:** ik *ſchrik-*

te. — *Willen*; ik *wilde*. — *Geschieden*: het *gechiedde*.
Maar onregelmatig is *zien*, want dit woord; ik *zag*.

§ 4

o, oo en ou zyn gemeenlyk onveranderlyk.

als <i>toestoppen</i> .	ik <i>stopte</i> toe.
<i>aanpakken</i> .	ik <i>porde</i> aan.
<i>gooijen</i> .	ik <i>gwoide</i> .
<i>hoopen</i> .	ik <i>hoopte</i> .
<i>bouwen</i> .	ik <i>bouwde</i> .

oo en oe veranderen ook wel, doch niet dan by weinigen, in ie. als *wechloopen*. ik *liep wech*.
roepen. ik *riep*.

DE ONREGELMAATIGE ZYN.

houden (tenere) ik *hield*. By voorb. ik *hield het Paard*
by den toom.

houwen (caedere) ik *hieuw*. By voorb. ik *hieuw die boom*
in één slag midden door.

<i>worden</i> .	ik <i>wierd</i> .
<i>koopen</i> .	ik <i>kogt</i> .
<i>zoeken</i> .	ik <i>zogt</i> .
<i>doen</i> .	ik <i>deed</i> .
<i>moeten</i> .	ik <i>meest</i> .
<i>komen</i> .	ik <i>kwam</i> .
<i>mogen</i> .	ik <i>mogt</i> . 't welk

in den tegenwoordige tyd (*tempus praesens*) geconju-
geerd word: ik *mag*. gy *moogt*. hy, of zy, *mag*. wy *mo-*
gen. gylieden *moogt*. zy *mögen*.

ur veranderd in oo. By voorb. toefluiten ik sloot toe.
wechkruijen. ik kroop wech.
buigen. ik boog.

of blyft ook buiten verandering.

Als *beduiden*: ik *beduidde*. — *verruilen*: ik *verruilde*.
u en uy zyn onveranderlyk. By voorb. *zuchten*: ik *zuchtte*. — *huuren*: ik *huurde*. — *lusten* (libere) het *lustte* my.

ONREGELMAATIG IS.

kunnen. (pafte) ik *konde*, en word in het tempus praesens geconjugeerd: ik *kan*, gy *kant*: hy, of, zy *kan*.
wy *kunnen*. gy lieden *kunt*. zy *kunnen*.

§ 6.

Y veranderd gemeenlyk in ee: als *lyden*. (ik *leed*.)

By voorb. *wy leeden in dien tyd veel koude en ongemak*.

wechfmyten. ik *fmoes wech*.

wech blyven. ik *bleef wech*.

weinigte zyn ter maar onveranderlyk.

Als *vermyden*: ik *vermydde*. — *rymen*: ik *rymde*. —

lygen: ik *lygde*. — *bemijden*: ik *bemyyde*. — *kry-*

men: ik *krymde*.

VIERDE VERHANDELING.

Van de Vocaal-verwifelingen in voorleden Deelwoorden (*Participium praeteritum*).

§ 1.

Dezelve of dergelyke verandering der zelfklinkers, en

N 4

Diph-

Diphthongi characteristicae, of Wortelvocaalen die in het onvolmaakte (*Imperfectum*) voorvallen, komen ook in het *Participium praeteritum*. Doch alvorens hier van in 't bijzonder te spreken, diend men in opmerking te nemen, dat 'er werkwoorden (*verba*) zyn.

I. Die de Vocaal-verwifelingen alleen in het onvolmaakte (*Imperfectum*) toelaaten. By voorbeeld.

uitgaan. *ik ging uit.* ik ben uitgegaan.
wedergeeven. *ik gaf weder.* ik heb wedergegeeven.

II. Die zo wel in het Deelwoord (*Participium*) als onvolmaakte (*Imperfectum*) een en dezelve Vocaal-verwifeling krygen: by voorb.

Affchryven. *ik fchreef af.* ik heb afgefchreeven.
Bedriegen. *ik bedroog.* ik heb bedroogen.

III. Die in het Deelwoord (*participium*) een andere verwifeling van Vocaal hebben, dan in het onvolmaakte (*Imperfectum*) by voorbeeld.

fpreeken. *ik fprak.* ik heb gefproken.
bevelen. *ik beval.* ik heb bevoolen.

IV. Die overal dezelfde Vocaal behouden, *e*. in het onvolmaakte (*Imperfectum*) op de lettergreep *de* of *te* uitgaan: by voorbeeld.

fpelen. *ik fpeelde.* ik heb gefpeeld.
hoopen. *ik hoopte.* ik heb gehoopt.

Omtrend welke vierde foort aan te merken is, dat dezelve haar Deelwoord (*participia*) doet eindigen op de letter *D* of *T*, en de drie anderen alle op *EN* of *N*.

Dus hebben wy vierderly regelmatige tydvoegingen: (*Conjugationes*) welke alleen hier in onderfcheiden zyn dat zy 1. Of in het onvolmaakte (*Imperfectum*) alleen niet in het Deelwoord (*Participium*). 2. Of ook in beiden te gelyk. 3. Of wel in geen van beiden een Vo-

caa-

caal-verandering aanneemen; terwyl dit volgende voor een' algemeenen Regel diend.

„ Zo het onvolmaakte (*Imperfectum*) geen verandering van Zelfklinker (*vocaal*) toelaat, vind men „ 'er ook nooit één in het Deelwoord (*Participium*); „ maar als die in het *Imperfectum* plaatſe heeft, word, „ of dezelfde of ook wel een andere, of ſomtyds in „ 't geheel geen Vocaal-verwiſſeling in het *Participium* aangenoomen.

§ 2.

Nu ga ik over om de Vocaal-veranderingen zelfs, die in het deelwoord (*Participium*) voorvallen, aan te wyzen; zullende ook over al het onvolmaakte (*Imperfectum*) daar by voegen, ten einde de onderlinge overeenkomst, of de verſchillenheid, des te klaarder in het oog valle.

A of AA blyven altoos eveneens, 't zy het onvolmaakte (*Imperfectum*) een verandering krygt of niet.

Als ſlaagen (*succedere*) ik heb geſlaagd. ik ſlaagde.

Zo zy in hun voorneemen geſlaagd hadden zouden wy ongelukkig zyn geweest.

Handhaaven.	ik heb gehandhaafd.	ik handhaafde.
openbaaren.	ik heb geopenbaard.	ik openbaarde.
zich ſchaamen.	ik heb my geſchaamd.	ik ſchaamde my.
waaijen.	het heeft gewaaid.	het waaide of woef.
nalaaten.	ik heb nagelaaten.	ik liet na.
aſwaschen (<i>lav.</i>)	ik heb afgewaschen.	ik wiesch af, of waschte af.

Hy heeft zyne handen aan die doek niet afgewaschen.
opwasfen (*accrescere*) ik ben opgewaſen. ik wies op.

Deze Boom is in weinig jaaren zeer hoog opgewaſen.

gaan.	<i>ik ben</i> gegaan.	<i>ik</i> ging.
staan.	<i>ik heb</i> gestaan.	<i>ik</i> stond.
flaan.	<i>ik heb</i> geslaagen.	<i>ik</i> floeg.

Men ziet uit het bovenstaande, gelyk ook reeds te vooren in deze verhandeling § 1. gezegt is, dat als in het onvolmaakte (*Imperfectum*) geen Vocaal-verwisseling geschied, het deelwoord (*Participium*) op D of T uitgaat; doch hier van zyn de volgende uitgezonderd.

Bakken.	<i>ik heb</i> gebakken.	schoon het Imp. is <i>ik</i> bakte.
lagchen.	<i>ik heb</i> gelagchen.	————— <i>ik</i> lagchre.
laaden.	<i>ik heb</i> gelaaden.	————— <i>ik</i> laadde.
verbannen.	<i>ik heb</i> verbanen.	————— <i>ik</i> verbande.
inspannen.	<i>ik heb</i> ingespannen.	————— <i>ik</i> spande in.

Maalen. (*Molere*) *ik heb* gemaalen schoon het *Imperf.* is *ik* maalde.

De Molenaar heeft den gantschen dag gemaalen.

Doch *Maalen*, *afmaalen* (pungere) is in allen deele regelmaatig. By voorb. *De Schilder heeft deze geschiedenis zeer natuurlyk afgemaald.*

E, het zy dezelve in het onvolmaakte (*Imperfectum*) veranderd in o of in ie, krygt in deelwoorden (*Participio*) de verwisseling van o, als

Vergelden.	<i>ik heb</i> vergolden.	<i>ik</i> vergold.
afzenden.	<i>ik heb</i> afgezonden.	<i>ik</i> zond af.
uitschelden.	<i>ik heb</i> uitgescholden.	<i>ik</i> schold uit.
verwerpen.	<i>ik heb</i> verworpen.	<i>ik</i> verwierp.

ONREGELMAATIG ZYN.

heffen.	<i>ik heb</i> geheeven.	<i>ik</i> hief.
verheffen.	<i>ik heb</i> verheeven.	<i>ik</i> verhief.

Ver-

Veranderende in het Deelwoord de *FF* in *v*.
leggen. (v. n. *jacere*) *ik heb geleegen*. *ik lag*.

Hy heeft den ganschen dag te bed geleegen.

leggen. (v. a. *ponere*) *ik heb gelegd*. *ik lei*.

De Moeder heeft haar kind in de wieg gelegd. of

De Moeder lag haar kind in de wieg.

zeggen. *ik heb gezegd*. *ik zeide*.

hebben. *ik heb gehad*. *ik had*.

denken. *ik heb gedacht*. *ik dacht*.

brenghen. *ik heb gebracht*. *ik bracht*.

EE veranderd in **oo** het **zy** dezelve in het onvolmaakte
(Imperfectum) in **oo** of in **A** verwisseld, als

beveelen. *ik heb bevoelen*. *ik beval*

scheeren. *ik heb geschooren*. *ik schoor*.

zich wreken. *ik heb my gewrooken*. *ik wrook (of)*
wrekte.

breken. *ik heb gebrooken*. *ik brak*.

Het gebeurd ook wel dat de **EE** in het deelwoord
(Participium) onveranderlyk blyft, alshoon dezelve in
 het onvolmaakte *(Imperfectum)*, de **A** in de plaats
 krygt, als

eeten. *ik heb gegeten*. *ik at*.

wedergeeven. *ik heb wedergegeeven*. *ik gaf weder*.

geneezen. *ik heb geneezen*. *ik genees*.

voorttreden. *ik ben voortgetreden*. *ik trad voort*.

Weeten maakt, *ik heb geweeten*, schoon het *Im-*
perfectum onregelmatig is, *ik wist*.

Voor het overige als de **E** of **EE** in het onvolmaakte
(Imperfectum) geen verandering van Vocaal krygen,
 heeft

heeft 'er ook geen verwisfeling in het deelwoord (*participium*) plaats, als

zich verwonderen.	<i>ik heb my verwonderd.</i>	ik verwonderde.
eeren.	<i>ik heb geëerd.</i>	ik eerde.
leven.	<i>ik heb geleefd.</i>	ik leefde.
scheppen (<i>haurire</i>)	<i>ik heb geschept.</i>	ik schepte.

De Meid heeft het water uit de graft geschept.

Scheppen (*creari*) is onregelmatig, want men zegt, *God heeft geschaapen* en *God schiep*.

Weeven maakt in het deelwoord (*participium*) *geweeven*, niet geweeft, onaan gezien het *Imperfectum*, *ik weefde*.

EI en EU zyn onveranderlyk, even als in 't onvolmaakte (*Imperfectum*). by voorbeeld.

zeilen.	<i>ik heb gezeild.</i>	ik zeilde.
te rug eifchen.	<i>ik heb te rug geeischt.</i>	ik eischte te rug.
jeuken.	<i>het heeft my gejeukt.</i>	het jeukte my.

Scheiden maakt *gescheiden*, niet gescheid, schoon het onvolmaakte (*Imperfectum*) is, *ik scheidde*.

i veranderd in o even als in het onvolmaakte (*Imperfectum*). By voorbeeld.

vast binden.	<i>ik heb vast gebonden.</i>	ik bond vast.
uitdrinken.	<i>ik heb ultgedronken.</i>	ik dronk uit.
zich onderwinden.	<i>ik heb my onderwonden.</i>	ik onderwond my.

Ach! wat hebt gy u onderwonden!

of ook in EE als het *Imperfectum* in A verwisfeld, als

Bidden	<i>ik heb gebeden.</i>	ik bad.
nederzitten.	<i>ik heb nedergezeten.</i>	ik zat neder.

IE ver-

IE veranderd in oo naar het voorbeeld van het *Imperfectum*. By voorbeeld.

Verdrieten.	<i>het heeft my verdrooten.</i>	het verdroot my.
bedriegen.	<i>ik heb bedrogen.</i>	ik bedroog.
gebieden.	<i>ik heb geboden.</i>	ik gebood.
verliezen.	<i>ik heb verlooren.</i>	ik verloor.
vriezen.	<i>het heeft gevrooren.</i>	het vroom.

of zy lyden ook in 't geheel geen verwisfeling, als

Miften.	<i>ik heb gemist.</i>	ik miste.
gefchieden.	<i>het is gefchied.</i>	het gefchiedde.

Hier by komt nog *vernieuwen*. ik heb *vernieuwd*. ik *vernieuwde* — zien maakt *ik heb gezien*, ſchoon het *Imperfectum* is, *ik zag* — *willen* maakt in het *participium* ik heb *gewild*, of ik heb *willen*, als 'er nog een werkwoord op volgt. By voorbeeld: *hy heeft my niet ter regter tyd willen waarſchouwen*.

o krygt zo wel de daar uit voorkomende tweeklan-ken (*Diphongi*) oo, ou en oe in het deelwoord (*participium*) geheel geen Vocaal-verwisfeling; het zy dezelve in het onvolmaakte (*Imperfectum*) veranderen of niet, als

Pogchen.	<i>ik heb gepogcht.</i>	ik pogchte.
doopen.	<i>ik heb gedoopt.</i>	ik doopte.
roepen.	<i>ik heb geroepen.</i>	ik riep.
wechloopen.	<i>ik ben wechgelopen.</i>	ik liep wech.
houden.	<i>ik heb gehouden.</i>	ik hield op.
afhouwen.	<i>ik heb afgehouden.</i>	ik hield af.
worden.	<i>ik ben geworden.</i>	ik wierd.

De

De Onregelmaatige zyn deze.

koopen.	<i>ik heb gekogt.</i>	ik kogt.
zoeken.	<i>ik heb gezogt.</i>	ik zogt.
doen.	<i>ik heb gedaan.</i>	ik deed.
komen.	<i>ik ben gekomen.</i>	ik kwam.
brouwen.	<i>ik heb gebrouwen.</i>	ik brouwde.
vouwen.	<i>ik heb gevouwen.</i>	ik voude.
zouten.	<i>ik heb gezouten.</i>	ik zoutte.
mogen.	<i>ik heb mogen.</i>	ik mogt.

waar op dan gemeenlyk een ander *Verbum* in de *Modus Infinitivus* volgt, even als met

<i>moeten.</i>	<i>ik heb moeten.</i>	ik moest.
----------------	-----------------------	-----------

By voorb. *Ik heb dit niet moeten noch mogen doen.* *U* heeft dezelfde verandering als in het onvolmaakte (*Imperfectum*), te weeten oo, by voorbeeld.

ruiken.	<i>ik heb gerooken.</i>	ik rook.
zich verschuilen.	<i>ik heb my verschuilen.</i>	ik verschuilmij.

of is ook zonder verandering.

Uiten	<i>ik heb geuit.</i>	ik uitte.
-------	----------------------	-----------

By voorbeeld: *hy heeft zich, af wyne gedachten, wrylyk geuit.*

ruisfchen	<i>ik heb geruischt.</i>	ik ruischte.
-----------	--------------------------	--------------

By voorb. *de Baaren van de Zee hebben voorleden nacht sterk geruischt.*

Suifen.	<i>ik heb gefuist</i>	ik fuisfe.
---------	-----------------------	------------

By

By voorb. zo even hebben wy de ooreu sterk gefuist.
 u en uu zyn in het *Imperfectum* onveranderlyk en derhalven ook in het deelwoord (*Participium*) als

verhuuren.	ik heb verhuurd,	ik verhuurde.
rusten.	ik heb gerust.	ik rustte.

dunken, of liever goedunken (*verb. imperf.*) heeft in *Particip.* het heeft my goed gedacht, en in het *Imperf.* het dacht my goed.

Kunnen (posse) ik heb gekonnen of gekost. Of ook wel, zo 'er nog een ander *Verbum* op volgt: ik heb kunnen. By voorb. ik heb het hem nog niet kunnen schryven.

Y krygt dezelfde Vocaal-verwifseling in het deelwoord (*Participium*) als in 't onvolmaakte (*Imperfectum*) namentlyk EN, als

kyken.	ik heb gekeeken.	ik keek.
aangrypen.	ik heb aangegrepen.	ik greep aan.
pryzen.	ik heb gepreezen.	ik prees.
spytten.	het heeft my gespeeten.	het speet my.

En dewyl 'er ook zyn die in het onvolmaakte (*Imperfectum*) geen verandering toelaaten, zyn 'er ook zodanige ten opzichte van het deelwoord (*Participium*). By voorbeeld,

Benyden.	ik heb benyde.	ik benydde.
bevryden.	ik heb bevryde.	ik bevrydde.

Zyn of (*esse*) conjugéerd aldus:

Tegenwoordige (*Praesens*) ik ben. gy zyt. hy, of zy is,
 wy zyn. gylieden zyt. zy zyn.

On-

Onvolmaakte (*Imperfectum*) ik was. gy waart. hy, of
 zy was. wy waren, gylieden waart. zy waren.
 Volmaakte (*Perfectum*) ik ben geweest. gy zyt ge-
 weest. enz.

Men heeft ook het *Participium*, geweest, doch
 niet dan in den zin van een wezenlyk *adjecti-
 vum*. By voorbeeld: het Sterfgeval van den Heer
 N N. *geweezen* Burgemeester der stad N N. is
 by veelen zeer smertelyk geweest. — Dit is
 de *geweezene* Man of Vrouw van N N.

Onder deze Verhandeling zyn eenige werkwoorden
 (*Verba*) by gebracht, die men onperfoonlyke (*Imperfo-
 nalia*) en wederkeerende (*Reciproca*) noemd: dat is te
 zeggen, zulke die tot Hulpwoorden in het volmaakte
 (*Perfectum*) aannemen: *het heeft my*, en *ik heb my*.
 Deze worden ten opzichte van de andere Perfoonen
 in de beide getallen (*Numeri*) aldus geconjugéerd. By
 voorb. *berouwen*.

Het heeft *my*. het heeft *u*, het heeft *hem*. of *haar*.
 het heeft *ons*. het heeft *ulieden*. het heeft *hen* of *haar-
 lieden berouwd*. als ook: *zich erinneren* (recoradi).

Ik heb *my*, gy hebt *u*. *hy* heeft, of *zy* heeft *zich*,
 wy hebben *ons*. gylieden hebt *u*. *zy* hebben *zich erin-
 nert*.

De *Verba* die men in zeker opzichte *Anomala* zou
 kunnen noemen, zyn voornamelyk deze,

gaan.	<i>ik ging.</i>	ik ben gegaan.
flaan.	<i>ik floeg.</i>	ik heb geslaagen.
weeten.	<i>ik wist.</i>	ik heb geweeten.
zoeken.	<i>ik zocht.</i>	ik heb gezocht.

GE-

(Het vervolg hier na.)

GEDACHTEN, over de GODSDIENST, DICHTKUNST, en MUZIEK's Vereeniging. Naar het Hoogduitsche van den Heere A. H. NIEMEIJER, Schryver van de *Carakterkunde des Bybels.*

Dichtkunst en Muziek — kan men voor deze vereenigde kinderen des Hemels wel een waardiger en verhevener spoor aanwyzen, dan het spoor van den Godsdienst? — De Grieken zelf verkozen voor den hoogsten vlugt des genies, den lof der Goden, en dus kwamen hunne liederen of Hymnen voort. En de Christen zou hen daar in wyken, die zo veel beter stoffe heeft dan om Goden te roemen, welke in den droom der dwaalende Verbeelding gebaard wierden; daar eene hoogere openbaaring ons, naar het punt der verhevenste Waarheden die ooit in 's Menschen harte kwamen, opleidt: waar de grootste verkiezing vry blyft, wyl voor iedere zyde des herte, voor ieder der fynste aandoeningen daar in, iets te vinden is.

Duitschland kan roemen, dat een der grootste werken van dien finaak, door een zyner zoonen volvoerd, door den Godsdienst het grootste werd. Duitschland alleen heeft eenen Mesfias. (a) Zo veel is 'er noch niet by ons in de Muziek geleverd. De Komponist die het twintigste Gezang van den Mesfias, de Triumphe Christi, den Dichter waardig, op Muziek stelde, heeft het
vol-

(a) *Nederland zal dezelve ook eerlang vertaald ontvangen, en wel in Hexameters; zullende by de Boekverkoopers SELSCHAP en HUART te Amsteldam worden uitgegeeven.*

voleindt. Den Dichter waardig! — Maar daar voor moet PERGOLESI fidderen: PERGOLESI, die doch een *Stabat Mater* gaf!

In dezen heeft de Muziek reeds getoond wat zy vermag, wanneer haar den Godsdienst geleidt. Eenige onzer Kerkgezangen zyn Meesterstukken, en zyn tevens Melodiën voor nieuwe liederen. De Texten van HASSENS *Pelegri* en HENDELS *Mesias*, zyn zekerlyk niet in de duitfche spraake, maar de Komponisten waren echter Duitfchers. RAMLERS *Dood van JESUS* doet de Natie als Dichtkunst en als Muziek eere aan, en wie voeld de fchoonheden van *den Dood van ABEL* niet? — Ik heb alles nog niet genoemt wat ik noemen kan, en evenwel moet ik klagen, dat wy nog te weinig Dichtkunst en Muziek met den Godsdienst vereenigen; of indien wy het doen, noch hier en daar het hoofdoogmerk misfen.

Hier zyn eenige gedachten over deze vereeniging: zy kwamen by my op, onder het bewerken van eenige Tooneelfpelen voor de Muziek. Kon ik dezelve ieder genie, indien het een geest van Dichten of gevoel van kunst hadt.... Iedere Zoon des Duitfchen Stams, die meer kragt ter uitvoeringe heeft als ik heb, even zo aanneemelyk en levendig maaken! Ik eer ieders verdienfte, in welke natie dezelve ook bloeije; de volkomenheid van ieder volk is een gedeelte der geheele Menschelyke volkomenheid; en daarom acht ik haar: maar ik kan het niet verzwigen, ô neen, ik kan niet; ik bemin myn Vaderland, en wenschte gaarne dat het ook in dit geval had wat Italiën heeft. Italiën, dat wy van de zyden des Dichtgeest reeds zo verre agter ons laaten.

Wanneer ik den Bybel leeze — hoe voel ik dan
zy-

zyne waarde, ook als voedsel tot de aandoeningskracht der Ziele, voor welke God ten minste zo sterk als voor het verstand zorgde. Elke Gefchiedenis, ja iedere waarheid van den Godsdienst, onthoud zo veel voor het herte, zo veel, dat myn gevoel in zyn innigste bewoogen word: dat wanneer ik daar als in verzinke, het zelve naspeure, en my eigen maake, my de vrolykste uren mynes levens doet smaaken. — Terwyl my daar tegen, veele van de, met recht geroemde, aandoenelyke Gefchiedenisfen der Ouden, gelyk nevelen voor de zon verdwynen. Alles wat ik daar vinde staat in nadere betrekking tot my. Overal zyn Tooneelen met welke ik zo Sympatizeere als of ik daar toe behoorde; overal kan ik voedsel voor myne wenschen, myne hoope en myne verwachtingen ontmoeten.

Maar even terwyl dat alles het herte, en alzo het zinnelyk gedeelte onzer ziele aangaat, zo is ook eene hooge zinnelyke voorstelling mogelyker. Nu arbeiden de Dichtkunst en de Muziek byna in gelyke graden tot dit oogmerk; want de verfyninge — indien ik dit woord hier mag gebruiken — de verfyninge der aandoeningen behoord ongetwyffeld tot het wezen van beiden. De Godsdienst, Dichtkunst en de Muziek te vereenigen, is dan zo veel als „de allersterkste, allerwerkzaamste kracht onzer ziele, de waardigste en edelste richting te geeven die zy kan verkrygen”.

Indien dit zo is — en my dunkt het is onweêrspreekelyk zo — welke een wensch is ’er dan van een grooter vooruitzicht dan deze mogelyke vereeniging. Gesteld ook dat de Godsdienst, de Dicht- en Toonkunst, door een te gelyk berykend oogmerk aan elkander vermaagschapt waaren. Maar zouden zy buiten dit,

niet nog een grooter Harmonie onder zich vinden, wanneer wy de algemeenheid haarer bestemming onderzochten? Ik weet alle de tegenwerpingen die men doen kan, maar geen van dezelve schrikt my af. Zekerlyk zyn 'er veel die geen oor voor de Muziek, geen aandoening voor de Dichtkunst, maar dan evenwel nog gevoel voor den Godsdienst hebben. Maar, wanneer ik deze aanvoering eens regt omkeerde: indien ik eens beweelde, dat het juist uit verzuiming der mogelykste vereeniging van deze drie schoonste gezellinnen des levens komt, dat 'er zulke Menschen zyn. Dat de Dichtkunst eerder dan het Proza geweest is. Dat zo verre wy in de Geschiedenis der Menschheid kunnen indringen, ook sporen van de Muziek gevonden worden; dan bewyst dit immers redelyk klaar, hoe algemeen beide kunsten voorheen waren; hoe enkel gebrek van smaak daaromtrent, alleen de vrucht der ongewoonte daar in is; en de hoogere behoefte hier mogelyk meer schaade dan nut gedaan heeft. Treden wy eens te rug in de oude Volksvergaderingen; te rug in de Arcadische valleyen; te rug in Orpheus liefklinkende Boschen; in Homerus gouden Eeuwen; te rug onder de Eiken en in de Hutten der Barden van onze lieve oude Duitsehe tyden: ik sta 'er voor in, dat 'er geen herte geklopt heeft, dat de invloed der Dichtkunde niet gevoelde; geen oor gehoord, dat de Muziek niet aangedaan heeft. En zelfs tegenwoordig kunnen wy altoos zeggen, dat het Dichterlyk en toonkunstig gevoel algemeen is; dat ongeacht die gelegenheid, om zich van beide tot onderrichting des volks te bedienen, altoos zeldzaamer word; ongeacht ons Kerkgezag dikmaals meer gehuil dan gezang is, de grootste hoop daar evenwel

wel altoos iets van behoud, en geen Kind geheel zonder aandoening daar voor is. De Godsdienst met de Dichtkunst en de Muziek te vereenigen, is dan zo veel, als; „van de waardigste onderwerpen, in eene spraake te spreken, die voor elk oor het verstaanbaarste, en voor ieder hert het meeste overweldigende is.”

Nog meer! Hoe duurzaamer de indrukken van den Godsdienst zyn, zo veel te meer waarde zullen zy hebben. Hoe veel schoone Waarheden zegt den Predikant, daar het grootste gedeelte der toehoorders, in den gemoedstoestand, in welke zy dezelve hooren, weinig belang in stellen! hoe veele moeten, wegens overkropping, zonder indruk blyven! hoe veele zyn, volgens hunne natuur, tot bizondere omstandigheden des herte bestemd! De Leeraar kent het kleinste gedeelte zyner Leerlingen naauwlyks van aangezichte; een kleiner gedeelte van naby; en zekerlyk niemant geheel naauwkeurig; en indien hy zelfs het diepste van ieders herte onderzoeken kon, zo zou hy toch nooit voor allen kunnen spreken. Hy zou veel zeggen, indien het eens in het toekomende voor allen tot eene leering of troost werden kon; maar dan is den indruk, mogelyk het aandenken daar aan, zelf verdweenen. — Dus komen hier weder alle de krachten der Tweelingzusters, den Godsdienst wel degelyk te staade. Een Vers is, wegens de harmonischen gang dien het altoos hebben moet, en wanneer het de Muziek mag geleiden, altoos dubbeld zal hebben, veel lichtere te onthouden; want de maat en de beweging zyn groote verligtingen voor het geheugen. Laaten nu de toonen en de hoogste welluidendheid daar eens by komen; laat elke lettergreep daar door versterkt worden;

O 3

den; laat deze toonmenging een zeker, byna noodzaaklyk geheel uitmaaken, in het welk men niet gaarne een klank vermist; — zy blyven onfeilbaar, rasfer of langzaamer, maar zekerlyk altoos aan onze ziele tegenwoordig. De Godsdienst, de Dichtkunst en de Muziek te vereenigen, is dan zo veel, als „het herte de belangrykste waarheden en aandoeningen op eene wyze te leeten, door welke hunne indrukfelen byna onuitwisbaar worden.

Broeders! Vrienden van den Godsdienst! ik vraag U, zyn dit geen heerlyke middelen tot groote oogmerken? Hoe kan ik my met Klopftok verliezen! Verliezen in de vreugde, wanneer ik den Godsdienst, het Psalmgezag en de heilige Muziek hoore! my zelf in myne gedachten verliezen, wanneer ik met mynen geest in onzen Christentempel te rug gekeerd, my den heiligen aandacht herinnere. Ach! ik ken die uren van heil, wanneer een kleine kring van uitgekoren Broeders en Zusters, onze aandoening tot gezangen wagt; wanneer wy den God des Vreedes en Liefde, den Heilverwerfer, den Lyder voor zyn volk, den Opgestaanen, den Morgen onzer opstanding, en de Eeuwigheid zingen. Wanneer onder de Melodie der lippen de ontspringende vreugdetraanen vlieten, en de gantsche ziele door eene inwendige werking voeld, dat het beste en dierbaarste, wat den Mensch bezit, den Godsdienst is. Indien nu de Christenschaaren op eenmaal ondervonden, hoe de Tempelen weder, gelyk zy eertyds waaren, Heiligdommen, en iedere plaats, daar Aanbidders Gods waren, Tempelen wierden; indien met de eerste klank van het heilig Harpgezag, de lichtvaerdige stemmen verftomde; en een helder licht in de Wceftyne der gedachteloosheid schitter-

terde; wanneer der Vorftenzoon dat groote werk vol-eindt hebbende, zich eene onsterfelyke verdienfte om de heilige Muziek verworven, Zangers voor het herte op-getogen hadt, wiens stemmen men, in eene heilige ver-rukking, voor hemelfche stemmen houden kon. —
ô dan wilde ik de kinderen en kindskinderen zegenen, die reeds als jongelingen, in zulke vergaderingen, aandacht verwekten en den Godsdienst leerden. Ik weet de fchoonheid van iedere Muziek te waardeeren, zelf klei-nigheden en opwekkende vrolyke fcherts veroorzaaken my genoeglyke oogenblikken: ik ken het bevallige der Mythologie in eene *INO*; bewondere *ALKESTE* (b) en de hooge Zangfpelen; maar het geweld dat de Gods-dienstige Muziek heeft, weet ik by niets anders te ver-gelyken. Hoe diep alles daar van in 't harte dringt! welke grootfche gedachten en fchoone besluiten daar uit gebooren worden! hoe uitneemend het een Christen voelt! welk eene waarde het is, een Christen te zyn! alle kragten te vereenigen om zich te verheffen! alle gedachten, hoe verre zy ook van elkander afgefchei-den, omzweeven, verzamelen zich tot een groote ziel. alle gewaande grootheid en aardfche fchemeringen ver-vliegten gelyk stofjes onder onze voeten; men voeld zyn Menschheid en bestemde hoogheid op 't levendig-ste. Elke waarheid van den Godsdienst vertegenwoor-digt zich. Het is als of God in het zachte gelifpel der toonen wandelde; het vuur des Hemels gloeit in 't herte; men moet wechzinken, en den eerften en Hoogst-verheven Majesteit aanbidden; de dood werd zoeter dan

(b) *Eene Opera of Zangfpel van den Heer WIELAND.*

dan zyn beeldtenisfe de slaap: men mag in zulke oogeblikken zyn hoofd nederleggen en fluimeren; men voelt zyn gelukstaat reeds; een betere toestand zweeft

*Met alle zyne onnoemlyke vreugden
Voor onze oogen (*).*

De kroon voor de Ziele blinkt alom. Wy zien, als of 'er duizend versierfels waren ingezakt, en 'er nog maar een dun bedekkende fluier was overgebleven, de toekomstige vreugde; en voelen, als waren wy reeds weder in de armen van onze geliefde dooden, op het levendigste hunne en onze onsterfelykheid. — En deze aandoeningen zyn juist de zwakste, want ik kan ze door woorden uitdrukken; daar zyn nog hogere en onnoemelyker vreugde, die als een vollen stroom in onze ziele vlieten:

*Want meer Hooghe'd als alle waerelden hebben,
Heft ons op tot in den Hemel.*

Men zal niet gelooven dat ik daar van schoone droomen spreek: ik hoop dat vele die dit lezen zullen, deze droomen reeds gerangschikt gezien hebben. Wy behoeven tot zodanige werkingen geen groote Muzikaale sterkte, geen altoos volstemmende Conferten te hebben; een enkel Lied goed gezongen, van een enkel Instrument geleid, een enkele Strophe kan zulks doen; schoön gelyk natuurlyke doch grooter werken, en volwelluidendheid, veel geweldiger zyn.

En hoe kan men dan hoopen, deze meerdere vereeniging van den Godsdienst met de toonkunstige Dichtkunst

(* *Alcesse.*

kunst te bevorderen, en het geen daar in gedaan is te verbeteren? Wanneer ik myne gedachten daar over zeggen moet, zo moet ik enkel met Dichters en Componisten spreken. De Godsdienst heeft reeds alles gedaan.

Ik ken tot hier toe drie Hoofdwyzen, waar in een Dichter voor den Godsdienst en de Muziek arbeiden kan. Het Lied — de Cantaten — en het Tooneel-spel. Een woord van elk.

Het Lied — wat zal ik zeggen? zal ik onze verbeteraars der Liedverzaamelingen, geluk wenschen? Zekerlyk geheel en al. Want het was tyd dat zy van zulke geest- en kragteloze, hier en daar aanstootelyke, en stichting hinderende Lieder gereinigt wierden: tyd dat de Leeraars ten minste opmerkzaam zyn geweest, om behoedzaam in het verkiezen te zyn, om den tot hier toe gedachteloozen gemeenen Christen, niet nog gedachteloozer door gezangen te maaken; by welchen het onmogelyk was een goeden zin aan te treffen. Dit goed hebben de nieuwe verbeteringen der Gezangen en Lieder voortgebragt, zouden het ten minsten hebben kunnen doen, zo niet veelen uit goede meening en ongelukkige angstvalligheid by al wat nieuw is; de meesten uit eigenzinnigheid, het Gezangboek zo heilig als den Bybel hielden. (c) Maar by dit goed is ook niet

(c) De Verbeteringen die in Duitschland plaate hebben gehad, kan men ook op onze verbeteringen, zo wel in de Gereformeerde Psalmen, als in de Lutherse Gezangen, toepassen. DATHEEN is, God dank! uit onze Kerke verdreeven, en de even slegte Gezangen der Lutherseben, hebben voor

niet te loogchenen, dat men ons aan de eene zyde menigen der beste Liederen geheel, of wel de beste plaatsen of gedachten neemen kon, en aan de andere zyde voor eene menigte berymde betrachtungen, koude Gebeden, drooge Zedenleer, die de Heidenen ook konde hebben, daar voor schadeloos mogt houden. Waar tegen dan allen die de aandoenlykheid ook gaarne voedsel geeven, en die in de beste uren hunnes Levens die opmerkingen en koud vernuft, die zy in al hunne waarde laten, te smaakeloos vinden, nog verscheide aanmerkingen daar op te maaken hebben. Aan hoe veelen onzer nieuwe Liederen is het niet duidelyk te zien, dat de Dichter te vooren dacht: „thans wil ik een Lied maaken.” — Hoe weinige klanken uit het inwendig zielsgestel zyn uitdrukkingen van het gevoel eener zagtere of sterkere uitwerkinge? In hoe weinige vindt men die vrye onontzenuwde mannelyke spraake, die zo levendig in Luthers en meer oude Liederen spreekt? Het is prysfelyk dat men op duidelykheid voor het volk aandringt; maar men houdt veel voor duister dat het niet is. KLOPSTOCK's Liederen durft men zo ras by eenige zyner bewonderaars niet noemen; want zy die, welke den Dichter verachten, wyl hy te verheven van den Godsdienst spreekt, ontluisterd, buiten hen, geen van zyne

veel fraaier, plaats gemaakt. Behoef ik het eigenzinnig gedrag van sommige tegenstreevers in dezen wel aan te toonen? Veelen wecten toch iets van het gemompel voor een jaar in de Lutherische gemeentens; en wie kan in de oproerigheden van de Hervormden onkundig zyn, die segts iets van de Maastruische Hoofdigheid weet?

ne vrienden zynen naam (d). Maar eenigen zyn zelfs tot het gemeene gebruik te duister; en evenwel kan ik

(d) Indien KLOPSTOCK veracht word om dat hy te verbeven van den Godsdienst spreekt, moeten wy bekennen, dat wy hem juist daar om te meerder beminnen: ja wy sympatiseeren zo veel met zyne gedachten, dat wy zyne redekaveling over de Heilige Dichtkunst, voor zynen MESSIAS geplaatst, bier, by wyze van aantekeningen zullen opgeven, wyl zy de gedachten van den Heer NIEMEIJER geen gering licht kunnen byzetten. Dus zegt hy.

„ Eer ik van de zaak zelve spreek, kan ik de vraag niet geheel onaangeroerd laten: of het geoorlooft zy den inhoud voor Gedichten uit den Godsdienst te ontleenen. Eenige zoude dezelve uit werkdaadige vroomheid kunnen voorstellen. Dezen antwoorde ik met alle de eerbiedigheid die ik voor ieder rechtschaapen hert hebbe.

Het gedeelte der openbaaringe, dat ons de geschiedenisfe aan de hand geeft, bestaat meestendeel alleen uit grondstellingen, daar toch deze Geschiedenisfe, daar zy waarlyk geschieden, een groot uitgebreid Tafereel waren. Een Dichter bestudeerd deze ryke grondstelling, en maalt haar naar de hoofdkentekenen af, die hy in dezelve geloofst gevonden te hebben. Te gelyk weet men van hem, dat hy dit voor niets meer dan verdichtfelen uitgeeft. Hy doet op zyne wyze, niets meerder dan het geen een ander doet, die uit de Waarheden van den Godsdienst, buiten het geschiedkundige, gevolgen affeidt. Zy denken op verscheidene wyze met vrugt over den Godsdienst.

Maar wanneer een ander, uit meerdere zorgvuldigheid, voorwendt om niets vreemds in den Godsdienst te laaten inmen gen: de Dichter brengt my door zyn verhevene kunst zo ver, dat

ik ten sterkste verzekeren , dat ik met veele van de zwaarften de Proef genomen heb, by geheel ongeleerden en

dat ik op dien tyd dat ik zyn werk leeze, en zelfs lang daarna, vergeete dat het een gedicht is. Is het geoorlooft dat iemand my en veele, door zulk eene wyze van denken, verleidt; dat wy ongemerkt, Gefchiedenissen, van welken wy niet zeker weeten of zy geschied zyn, voor Gefchiedenissen van zulk een groot gewigt, van zulke oogmerken, voor Godsdienstige Gefchiedenissen aanzien? Indien iemand deze tegenwerping in ernst konde maaken, zou ik zeggen: de gevolgen die hy uit de Gefchiedenisse trekt, welke hy in zyn herte of in het vuur zyner verbeeldingskragt, voor waarheid houdt, kunnen zyn zedelyk character nimmer schadelyk zyn. Zo dra de Gefchiedenissen van eenen aart waaren, dat zy dit zyn konden, zo zoude hy gewis, eer hy daar na handelde, zich erinneren dat het verdichtfelen waren.

Daar ik dus, volgens myn gedachten, het verlof om in den Godsdienst te mogen dichten, vaststellen, of met andere woorden, daar ik voor toegestemd houde, ook volgens Dichtkundige denkwyze, dat geene, wat ons de openbaaringe leerd, verder te ontzwochtelen; zo ga ik tot deze, veel wezenlyker, vraage over: onder welke voorwaarde of grondregelen men van Godsdienstige stoffen dichtkundig schryven mag? Deze voorwaarden werden van niets geringer dan van het inwendige Plan van den Godsdienst bestemd. Een gedeelte van het onderwerp en de affchetting van een heilig Gedicht hangt veel van het genie en den smaak des Dichters af; maar een ander gedeelte, en mogelyk het grootste, behoord voor den Richterstoel van den Godsdienst. Het is hier niet genoeg dat een Schryver van het heilig gedicht, de schets of aftekening van den Godsdienst, diepdenkende opgemerkt heeft; zynen

en ongevormde Christenen, hen om verklaringe gevraagt, en tot myn eigen verwondering heb ondervonden,

nen grooten omtrek, nevens alle zyne evenredigheden op 't naauwste kent; de Godsdienst moet ook zyn herte met die sterke hand gevormd hebben, die aan elk rechtschaapen Mensch die haar verstaat, zo kenbaar is. Eer ik deze gedachten verder uitbreide, en haare byna onbetaalbare, en zekerlyk altoos zedelyke uitzichten, aftekene, moet ik my in weinige Aanmerkingen alleen bepaalen op dat geene, dat in Godsdienstige gedichten van het genie en den smaak alleen afhangt.

Eenige myner Lezeren verzoeke ik dit te herlezen. Zy weten van welk een grooten omtrek het schoone en het nuttige van de Dichtkunst is; welke waardige en menigvaldige zedelyke oogmerken zy hebben kan, altoos hebben moet, en zelden heeft. Zy weten wat de waereld, van den doorzichtigsten Beoordeelaar af, tot op den laaften napraater toe, van de verhevene Dichtkunde vorderd. Zy hebben gelezen en zelfs gedacht. Zy houden slegts het door den tyd ryp geworden oordeel van het Algemeen, en geenzints den Kritikus voor onseilbaar. Deze heeft hen dikmaals overtuigt, dat, wat hy smaak noemde, niet zelden kortzichtigheid, eigenzinnigheid, eenzydigheid, of niets dan alleen de Mode was. Zy hebben vastgesteld dat in een klein stukje van Virgilius, en die welke met hem verdienen genoemd te worden, meer eigenlyke en waarachtige Regelen zyn, dan men in verscheide Leerstellende boeken, daar over geschreeven, kan aantreffen.

Maar daar zyn ook nog andere, en tevens zulke eerwaardige Lezers, die weinig van dit alles weten; of het weten te verdienen, maar eene onbedorven natuurlyke aandoening en een goed harte hebben. Dit is een waardig en onschatbaar, ja het grootste gedeelte van het Algemeen, indien men niet allen

den, dat zy dezelve volkomen verftonden, eenige woorden uitgezondert, welke in fommige liederen voorkomen.

Doch

allen die zich onder de beoordeelaars vermengen, tot het algemeen rekend. De opsteller van een heilig Gedicht moet in 't bizonder ook voor zich zelve fchryven; en voor dezen maak ik de volgende weinige aanmerkingen, over de verhevene Dichtkunst; welke ik vooraf moet laaten gaan om de vraag te verklaren: op welke wyze men van Godsdienftige onderwerpen dichten mag? Ik zal zulks in korte voorftellingen verhandelen.

De verhevene Dichtkunde is een werk des genies; en zal zeer zelden eenige blyken van 't geoeffend verftand tot uittekenen aanwenden.

Daar zyn werken van verftand dat Meesterftukken zyn, zonder dat het herte daar iets by gebragt heeft. Maar een genie zonder herte is flegts een half genie.

De laaftte en hoogfte werkingen der werken van genie zyn, dat zy de gantsche ziele beweegen. Wy kunnen hier eenige trappen der sterke, en der sterkfte aandoeningen opklimmen. Dit is het Tooneel van 't verhevene.

Hy, die het voor een gering onderscheidt houdt, de ziele zachtjes te ontroeren, of haar in alle haare krachten en sterkte te beweegen; die denkt niet waardig genoeg van haar.

Men vordert van hem, die onze ziele tracht te beweegen, dat hy iedere zyde daar van, naar haaren aart, geheel treffe. Men merkt iedere misklank, zelfs de kleinste, op. Wie dit recht overdacht heeft, zal dikmaals een befluit genomen hebben, liever in 't geheel niet te fchryven.

Wie het dan nog gelukt, die heeft aandoeningen in ons verwekt, die, tegens de hoogfte wysgeerige overtuiging aan, nog de andere foorten der Dichtkunde veroorzaaken kunnen.

De-

Doch ik moet, om dit gezegde te rechtvaardigen, hier by voegen, dat het lieden waaren die in den Godsdienst

Deze indrukfelen hebben, zo ten aanzien der sterkte als der duurzaamheid, eenige gelykheid met het voorbeeld dat een groot man geeft.

De verhevene Dichtkunde is geheel onbekwaam, om ons door verblindende voorstellingen tot het kwaade te vervoeren. Zo dra zy dit wil doen, houd zy op te zyn, wat zy is. Want hoe zeer ook eenige zich zelve willen vernederen, zo kunnen zy zich doch nooit zo laag doen daalen, dat zy iets anders, dan het geen waarlyk edel en verheven is, deze groote en algemeene beweging aller kragten, aan haare Ziele veroorloven.

Het laatste oogmerk, der verhevene Dichtkunde en te gelyk het waare kenteken van haare waarde, is de zedelyke Schoonheid. En dit alleen verdiend, dat zy onze gantsche ziele in beweging zet. De Dichter die wy bedoelen, moet ons, over onze kortzichtige wyze van denken verheffen, en ons aan den stroom ontrukken, met welke wy voordgedreeven worden. Hy moet ons ten sterkste doen herinneren, dat wy onsterfelyk zyn, en ook reeds in dit leven veel gelukzaliger zyn konden.

De Mensch op deze hoogte gevoerd, en in dit gezichtpunt gezien werdende, is de eigenlyke toehoorder die de verhevene Dichtkunde verlangt.

Men kan hier, zelfs zonder openbaaringe, reeds verre gaan. HOMERUS is, buiten zyne geschiedenis der Goden, die hy niet uitgevonden heeft, zelf zeer zedekundig. Maar wanneer de openbaaring onze Leidsvrouw word, dan klimmen wy van eenen Heuvel op een Gebergte.

YOUNG'S *Nachtgedachten* zyn mogelyk het eenigste werk
der

dienst finaak vonden. Voor anderen blyft het duidelykfte Lied duister.

Ik

der verhevene Dichtkunde, het welk verdiende in 't geheel geene gebreken te hebben. Wanneer wy van hem neemen het geen hy als Christen zegt, zo blyft ons SOCRATES over. Maar hoe verre is de Christen boven SOCRATES verheven.

Mogelyk zyn ook nog de volgende Aanmerkingen, in betrachtning van dat geene dat ik van de Godsdienstige Dichtkunde te zeggen hebbe, niet overtollig.

Wy hebben ons aangewend, aan de ziele, het verstand, de inbeeldingskracht en de wille als hoofdkragten te geeven. De gedachten die altoos te gelyk met hen werken, behooren hier niet. Hy, die werken der verhevene Dichtkunde onderneemt, ziet dit naar zyn oogmerk, ras.

De Inbeeldingskracht is dikmaals meerder een Schilderesfe van het grootfche en vrugtbare fchoone in de natuur, dan van haare zachtroerende onderwerpen. Wanneer iemand hen Maald, dan vloeien de sterkfte bewyzen zacht, wanneer hy, door het vuur zyner afbeelding, de hartstocht nadert.

Het verstand legt het liefste zodanige waarheden voor, die verdienen om geweten te worden, en die een rechtſchaapen Man geheel verftaat.

En in den wille, of het herte, van deze veelzydige Zielskracht, zoekt hy vooral zodanige aandoeningen te treffen, die het verbreiden, die het groot, ja die het edel leeren zyn.

Maar zyn oogmerk gaat verder, dan eene kracht der ziele, intusſchen dat de andere fluimeren, ſlegts op te wekken; haar zacht te onderhouden, en haar een ſtilzwygenden goedkeuring af te lokken. Een vooruitzicht dat ook Meesterftukken heeft voortgebracht! Hy brengt ons ('t welke hem dan in 't bizonder gelukt, wanneer de Tooneelfpeler of de Voorlezer verstand

Ik begeer niet eenzydig te zyn; wil geen graaf van sterkte der uitwerking opgeeven, maar wensche ten min-

stand heeft) hy brengt ons met snel geweld daar heen, dat wy het uitroepen, ons overluid verheugen, diepdenkend staan blyven, denken, zwygen, bleek worden, fidderen of weenen. De Critieken zullen zich zekerlyk niet inlaaten om de oorzaken dezer zo snellen en magtige werkingen op te zoeken. Zy zyn van zulke verscheidene synheden, en deze hebben zulk een menigerly verhouding tegens elkander, dat het oneindig zwaar is hen alle naar waarheid te ontwikkelen. En wanneer zy ontwikkeld zyn, dan onderzoekt de Lezer van eenen dipzinnigen finaak hen gaarne, alleen een Dichter weet hen reeds, en weet nog meer dan dit; of, wanneer hy ook iets nieuws leerd, zo word hy toch daarom geen meerder Dichter. Boven dit zyn deze zyne ontwikkelingen, die de draaden door den gantschen Labyrinthus trekken, te veel voor gevaar bloot gesteld, om onrecht door haare feinheid opgegeeven te worden. Doch iets laat zich daar evenwel van zeggen.

Het zwaarste voor een Schryver en Beoordeelaar van elk groot gedicht is den grondslag van 't geheel. Het wezenlyke van dezen grondslag is, eenvoud en menigvuldigheid op eene wyze te verbinden die groote oogmerken voor zich heeft; een zekere hoogte in het hoofddenkbeeld des gedichts te brengen; de koene ondervinding alleen aan haare grenzen, en geen stap 'er over te voeren, nieuwe Caracters, maar deze zo groot en zo liefwaardig te tekenen, dat het ons zonderbaar voorkomt; dat zy dan nog nieuw zyn; de Hoofdgeschiedenissen hand aan hand dus op een Tooneel opteleiden, dat het Verdichtfel (*de Epifole*) om hen en nevens hen is, en zo weinig aan de zypaaden verdwaald, dat zy veel meer in den rei

minste dat men hem overtreffe, daar zelfs, volgens myn gevoelen, het waarigste danklied, zelden in den toon des ge-

der Hoofdgeschiedenissen invliegt. Het is nog een zekere orden des lands, dat de kunst in haar geheimste agterhouding bedekt is, en des te sterker werkt, hoe verborgener zy is. Ik bedoele de verbinding en de afgemeestene afwisseling van zondanige Tooneelen, waar in deze de Inbeeldingskracht; in geene de mindere bekleede waarheid, en in andere de hartstochten voortreflyk heerfchen: daar zich deze Tooneelen voor elkander bereiden, ondersteunen en elkander verhoogden; terwyl zy het geheel eene grootere, onopgemerkte maar tevens gevoelbaare welluidendheid ofte Harmonie geeven. Wy willen onderstellen, dat de Dichter zich voorgesteld heeft op eene zekere gewigtige plaatse, ons hert, in een zeer hoogen graad te beweegen. Mogelyk zal hy ongemerkt op zulk eene wyze handelen. Mogelyk zal hy zich voorgesteld hebben om het te doen. Om hier het herte met deze sterkte te beweegen, zegt hy tot zich zelve, moet ik altoos en op zulk eene wyze klimmen, dat elk van myne voorgaande schreeden voorbereidingen zyn. Deze stomme smerte vol verbaazing wil ik voortbrengen! ik moet myne hoorders met weemoedige beelden van naby omringen. Ik moet hen te vooren aan zekere waarheden doen denken, die hunne ziele, voor deze laatste en groote indrukken ontsluiten. Wanneer zy een tydlang over graven die nog met bloemen bedekt, heen gewandeld zyn; dan zullen zy toch nog ras genoeg aan deze diepe en doodelyke gracht komen. Indien ik hen in eens daar in voere, dan zullen zy meer verbaazen dan voelen. Deze voorbereidingen behooren, bovendien, tot myn overig zynde ontwerp, en dus wil ik het om deze redenen, zo schikken. Eenige zullen deze Aanmerkingen over de kunst om een Plan op te stellen, voor te hoog gedreeven houden, maar slegtis die geenen,

gejuichs moet overgaan. GELLERTS Liederer zelfs, die overal veel goed gesticht hebben, zyn eenigermaate koud:

nen, die wanneer zy van een andere meening geweest waren, het voorstel is de oefening overgedreeven zouden hebben.

Het verhevene, wanneer het tot zyne volle rypheid gekomen is, beweegt de gantsche ziele, en welke ziele wel het meeste? die zelfs hoogheid heeft; die zelden bewonderd, maar ook meer bewonderd, dan een kleine, wanneer zy moet. Middelmaatige zielen treft het slegts mat een zekerer slag, die zy niet geheel voelen; terwyl zy 'er meer verbaast door worden, dan dat zy hem voelen. De krachten onzer ziele hebben zulk een harmonie onder zich; zy vloeijen, indien ik het zo zeggen darf, zo bestendig in elkander, dat wanneer een van dezelve sterk getroffen word, de anderen 'er mede aandoening van hebben, en volgens huuwen aart te gelyk werken. De Dichter tekend ons een beeld. Dit beeld geeft hy zo veel gelykmatigheid en schoonheid, dat het ook het verstand naar zich trekt; of hy weet het zekere trekken mede te deelen, die nader aan de aandoening des herten grenzen. De onopgepronkte waarheid, die alleen het verstand schein bezig te houden, heeft evenwel onder zyne hand eenige heldre gedaantens der beeldtenisse aangenomen; of zy tekend zich met zulk eene waarde en hoogheid, dat zy de edelste begeerte des herten dwingt om in deugden te veranderen. Is het herte zo, wanneer de Dichter het aanvat, hoe spoedig kan hy het dan ontwaaken. De geheele ziel word ruiner; alle beelden der Inbeeldingskracht ontwaaken; alle gedachten denken grootfcher. Want schoon 'er eenige hartsrochten een zekeren gerusten aart van denken, geheel onderdrukken, zo doet de gloeiing van het bewogen hert, ons in 't algemeen schielyk, groot, en waar

P 2 der-

koud; niet zo hartverheffende als ik hen wel wenschte; eenige in 't geheel geen Liederen, maar Leerdichten; even-

denken. Welk een nieuwe harmonie der ziele ontdekken wy dan in ons! met welke ongewoone zwieren verheffen zich de gedachten en aandoeningen in ons! welke voorwerpen! welke besluiten!

Maar aan deze onze verheffing is dikmaals nog een zekere middelmatigheid verknocht. Wy voelen dat wy ons nog hooger willen verheffen. Onze ziele is nog ruimer. Zy kan nog meer bevatten. Ons ontbreekt den Godsdienst nog. Wy waaren nog maar in den kring daar wy zelfs de waarheid ondervonden hebben. Hoe gelukkig is toch die geenen, die hier veel weet, veel denkt en veel aandoening heeft. Maar hoe gelukkig hy, die reeds begonnen is, de veel hoogere waarheden van den Godsdienst te verstaan, en te ondervinden.

De Godsdienst is, in de openbaaringe zelf, een gezond manlyk ligchaam. Onze Leerboeken hebben 'er een geraamte van gemaakt. Evenwel ligt 'er een groot nut in hunne oogmerken.

De opsteller van het heilig gedicht volgt den Godsdienst naar; gelyk hy, in een niet veel verschillenden zin, de natuur naarvolgen moet.

Offchoon de Openbaaring, ten opzichte der Leeringe voor het herte, slegts op den weg der Natuur voortgegaan is; zo is doch haar middel om ons op nieuw gelukzalig en deugdzaam te maaken, ver boven de natuur verheven. Het heilig gedicht diend voor een veel verhevener Tooneel. Het Plan der Openbaaring is zyn eerste regel.

Een Gedicht, wiens inhoud uit zekere geschiedenissen des Ouden Testaments genomen is, moet naar een ander hoofd-denkbbeeld bearbeid worden, dan een dat het inwendige van den

evenwel verwerp ik hen niet. Niet elke Christen bereikt de hoogste hoogte. Wy moeten middelmaatige Lied-

den Godsdiens nader raakt. In dezen is, indien ik het zeggen mag, nog een zeker foort van wereldsheid veroorlooft.

De welvoegzaamheid, of de waardigheid, zo wel der handelende Perfoonen als hunne handeling, is mogelyk het zwaarste in een Godsdienstig gedicht. Deze zwaarigheid gaat zo verre, dat men met veele gronden beweeren kan, dat men God niet moet laten spreken.

De Openbaaringe zelf voerd God op dubbelde wyzen spreekende in. Zo spreekt hy geheel kort en als den Schepper en Richter der waereld; en dan weder zo genaderyk, dat hy den Mensch en de oorzaaken zyner gericht en aankondigt, en de voorwaarden onder welke zy heil verkrygen kunnen, herhaald.

Deze waardigheid moet zich even eens in de Menschelyke beeldenissen vertoonen, door de Dichter die de Handelingen Gods voorsteld. Hy moet hier met naauwkeurige zorgvuldigheid in de voetstappen der Openbaaringe blyven. Men kan den hoogsten graad van deze schikkinge, eene plechtigheid noemen.

Een daad, die in zich zelfs waarfchynlyk is, word door gebrek van waardigheid, onwaarfchynlyk.

Deze waardigheid moet voor de geringste Perfoonen van het Godsdienstig gedicht eenige blyken overig hebben. En om dienswille behooren noch zekere Perfoonen, noch zekere Handelingen daar in, die in andere heldendichten een plaats zouden verdienen.

De Geschiedenis des Bybels, bizonder die, welke het inwendige van den Godsdienst nader aangaat, onthoud slegts eenige der groote daaden die geschied zyn, en hy zegt ons zelfs in sterker uitdrukkingen, dat de meesten voor ons (ge-

deren hebben, onder welken ik dan de meeste waarde zou stellen in die, welke het verhevene en eenvoudige op

wis maar zo lang als wy hier leven) verlooren zyn. Eenige andere verklaard zy met zo weinige woorden, dat wy 'er noodzaakelyk omstandigheden moeten by denken om ons dezelve voor te stellen. Dit zyn gronden voor de waarfchyntykheid in 't algemeen.

Zekere waarheden, wiens volle erkentnisse ons in dit leven nog niet noodzaakelyk is, zyn ons zo openbaar, dat zy zo veele oogwenken fchynen te zyn, om verder over deze waarheden na te denken. Ontdekkingen die wy op deze wyze maaken, behooren in het heilige gedicht. En zeer dikmaals kunnen wy daar verdichtfels op gronden.

Eenige oordeelaars zyn veel te goedgeevend met hunne toefstemming geweest, naar welke den Dichter op de woorden, in aanmerkinge der *Gefchiedenisse*; en op de *verbeelding* in betrachtig der grondslagen, voortbouwen mag. De opsteller van een Godsdienstig gedicht moet hier voor alle Dichteren het behoedzaamste zyn.

Wanneer dat alles, wat de Dichter op deze of geene wyze naarvolgt, of zelf Dicht, dat geene dat wy zeker weten, niet alleen niet tegenspreekt, maar dit ook in het verlichtte plan van den Godsdienst, geen zo donkere schaduwe is; zo heeft hy zich ten minste toegelegd om niets onwaardigs voor den Godsdienst te dichten.

Dat geene dat ons de *Openbaaringe* leerd, bestaat, uit zedelyke waarheden; uit *gefchiedenissen*; uit *voorzeggingen*; uit *verborgenheden*; en uit zulke plaatsen, waar de *geheimnissen* met anderen, bijzonder met zedelyke waarheden vermengt zyn. Schoon dit alles, over 't geheel genomen, zeer duidelyk gefchreven is, zo zyn 'er doch veele diepzinnige stuk-

op het gelukkigst vereenigen, van welken aart moest alle de Liederens des voortreffelyken FUNK's zyn, alleen wainige

stukken onder. Het is bizonder, dat de Uitleggers even zo dikmaals by de daidelykste plaafsen als by de diepzinnigste, gedwaald hebben. Ik noem dit dwaaling, wanneer men somtyds hounded schreeden zien wil, waar men slegts eenige zien kan; en wanneer men iets zien wil dat men slegts geloven moet. In tegendeel noeme ik een vermoeding, als zodarf betracht, noch geene dwaaling; want wy mogen, wanneer wy 'er in de Schrift aanleiding toe vinden, met wederigheid vermoeden. Maar zo wel in betrachtung van dat geene dat wy voor een vermoedelyke waarheid, als ook dat, wat wy voor een verzekerde houden, schynt het, dat den opsteller van een Goddienstig gedicht zich het volgende tot een Regel heeft te maaken. De zedelyke waarheid van den Bybel, bizonder daar, waar hy een trap hooger dan het wysgeertige klimt, moet in haar volkome sterkte uitgedrukt worden, maar niet morrende of droefgeestig. De Openbaring is het geen van beiden. Zy is vol ernst. Eenige Heilige Geschiedenisfen laaten zo min een afmating toe als het anderen schynen te vorderen. De plaafse: de graven wierden geopend, en veele lichammen der Heiligen, die ontslaapen waren, wierden opgewekt. Ende uit de graven uitgegaan zynde, na zyne opstanding, kwamen zy in de heilige Stad, en zyn veele verscheenen (*). Deze plaafse is van den haarsgemelden art. Indien 'er een aanvoerting van voorzeggingsen nodig is, zo heeft zy geenen anderen Regel dan de algemeene Regelen der Schriftverklaarders, die men daar by te betrachten heeft. Alleen moet de Dichter de vervalling in den zelven toon beschryven, in welken de Prophet

(*) *Matthei 27 vs. 52, 53.*

nige uitgezondert in welken den vlugt veel hooger is. Alleen geen koude betrachtingen, geen Wysgeerige geb-

pheet de geschiedenis te vooren verkondigt heeft. De verborgentheden zyn dat geene, dat met de meeste aandoening gezegt moet worden, buiten welke zy tot geschiedenissen worden. Alles wat de Mesias doet is verborgendheid, wyl hy een Godmensch is; maar dan nog is het tevens geschiedkundig. By de vermengde verborgentheden, by voorbeeld, by de orde volgens welke den Mensch zalig zal worden, heeft de Dichter vooral de uiterste zorgvuldigheid nodig, om zyne groote Wegwysster, de Openbaaring, te volgen.

Daar ik hier voor gezegt hebbe, dat den Dichter den Godsdienst moest naarvolgen, gelyk hy de Natuur naarvolgen moet, zo bedoelde ik de schryfwyze der Openbaaringe daar niet mede. Ik meende het Hoofdplan van den Godsdienst. Groote wonderbaare Geschiedenissen die geschied zyn, en nog wonderbaarer die geschieden moeten! even zulke waarheden! zulk een geschiktheid! zulk een hoogheid! zulke invallen! dien ernst! zulk een liefwaardigheid! zo veel schoonheid, al wat men door eene menschelyke naarvolging kan beryken. De Naarvolging der Propheten in zo ver hunne werken Meesterstukken der Redekunde ten opzichte van de uitdrukking zyn, is iets anders.

De Grieken, de Romeinen en de Franfchen hebben een gouden Waereldkring hunner schoone Wetenschappen, die aan korte tyden bepaald is. Ik weet niet waarom wy vergeeten hebben 'er ook een aan de Engelfchen te geeven! het is reeds zedert lange dat zy Meesterstukken hebben. Ten minsten zyn zy door GLOVER niet vermindert. De gouden Waereldkring der Hebreen is van veel langer duur. Hy vangt met MOZES of JOB aan. Het zyn twee verschillende zaaken, de
schryf.

beden, geen verminkten Godsdienst! Het zou een zekere toetsteen zyn, wanneer de Dichter na eenigen tyd zyn

schryfwyze der Oosterfchen, en de schryfwyze der Openbaaring.

De hoogere wezens, welke voor onze wysgeerige erkentenis . buiten de Schepping waren, die wy kennen; zyn door de Openbaaring in dezelve te rug gekomen. Maar zy moesten volgens onze wyze van denken, ook voor de Inbeeldingskragt afgemaald worden. En dat zulks diende te geschieden, heeft eenen goeden grond. Het is waarschynlyk, dat eindende Geesten, die zich in 't bizonder ook met de ligchaamelyke waereld bezig houden, ligchaamen hebben. En het is niet geheel zonder waarschynlykheid, dat Wezens die God ook zo dikmaals by de Zaligheid der Menschen gebruikte, een ligchaam ontvingen, dat met die gestalte gelyk was, welke de Middelaar en bewerker dezer zaligheid aannam. De Opteller van het Godsdienstig gedicht, is hier op een geheel nieuw Tooneel der Inbeeldingskragt gevoerd. Hier kan hy in 't bizonder zyn groot oogmerk het naatste bereiken, de Beelden zulke gedaanten geeven, dat zy te gelyk het verstand beschaaven, en de aandoeningen des herten in beweging zetten. Eenvoudigheid en hoogheid zyn hier de trekken van de laatste hand.

En welke ontzagchelyke waarheden legt den Godsdienst het verstand te vooren! wy brengen deze in onze ziele tot die hoogheid te rug, voor welke zy bestemd was! en hoe veel zyden heeft die! elk van haare takken geeft den Wandelaar, die van kleinigheden vermoeid is, eene schaduwe, onder welke hy uitrusten en zyn waar leven ademen kan. Zyt volkomen gelyk God! zegt de groote Stichter van onzen Godsdienst. Wanneer een Dichter deze waarheden niet te vergeefs wil

zyn Lied weder las, en 'er acht op gaf, of het hem warm, of het een zichtbaaren indruk op anderen maakte, en of het zich goed voorlezen liet. „Myn God! zegt een zeker Schryver. Hoe droog en dor stellen zich veele lieden de Menschelyke ziele, de ziele van een kind voor! en welk een groot en treffend *Ideaal* is hetzelfde niet, wanneer ik my aan Liederen van dezen aart, toets! Een gantsche jeugdelyke, kinderlyke ziel te voelen; Gezangen in dezelve te leggen, die, meest-

zeggen; zo moet hy dezelve zo zeggen, dat zy aan het herte even zo wel als aan het verstand werk verschaffen.

Het herte geheel te roeren, is in 't gemeen in iedere wyze van Redekunde, het hoogste wat zich den Dichter voorstellen en den Hoorder van hem vorderen kan. Dit door den Godsdienst te doen, is een nieuwe hoogte, die voor ons, zonder openbaaringe, bedekt was. Hier leeren de Dichters en de Lezers elkander het zekerste kennen of zy Christenen zyn. Niets minder moeten die geene zyn, die hier ons geheele herte bewegen, en die welke den Dichter geheel treffen wil. Want hoe zou een Dichter, zelfs met het gelukkigste genie, zonder waarlyke aandoening der Godsdienstige Schoonheid, en zonder een rechtſchapeheid van herte, dat niet schemeren en nog minder glanzen wil, deze bewegingen in ons kunnen voortbrengen.

De Vrygeest, en de Christen die zynen Godsdienst slegts half verstaat, zien daar alleen een groot Tooneel van kleine stukken, waar de diependenkende Christen een Majestieuzen Tempel ziet. En hoe kan dit anders zyn? want niet zelden veranderen de kleine Beelden die zy in den Tempel erkennen voor hen in stukken: en evenwel hebben zy, indien my deze stoutte onder alle de vergelykingen geoorlooft is, de Mythologie (verdichtkunde) bestudeert om HOMERUS te verstaan.

meestal levenslang in hem blyven, den toon daar van aantegeeven, en eene eeuwige stemme tot werkzaamheid en ruste, tot deugd en tot troost te zullen zyn, gelyk de Krygs-Helden en Vaderlyke Liederen in de Zielen der oude Wilde volken. — Welk een doelwit! welk een woord! en hoe veel waarachtige poogingen tot zulke werken hebben wy dan? Gebeden op Rym en Leer- verzen genoeg!” (e)

Mag ik u dan bidden, Duitfche Dichters, het Lied niet voor zo ligt te houden; ons niet aanstonds geheele Boeken vol Liederen op te dischen, van welke men reeds voor uit kan bewyzen dat de meesten kragteloos zyn. Veracht ook niet aanstonds ieder Lied daar zwakke uitdrukkingen in zyn; wy moeten hier zo naauwziende niet zyn. Het Algemeen stoot zich in lange daar zo dikmaals niet aan, als wy denken. Kragtig en niet te kunstig, eenvoudig en verheven; zacht en inneemende, moet ons Christen gezang zyn: uitfpanning voor het verstand, uitfpanning voor het herte. Spreekt Bybelspraake, wanneer gy niet beter spreekē kunt, en dit geval zal mogelyk zeldzaam zyn. Bestudeerd de Melodiën, en verkiest de onde. Melodie bederft het beste en verbeterd het slechtste Lied.

Nog iets over de dubbelde Chooren. Zeer treffelyk (kan hy wel anders?) spreekē de Dichter van den Messias daar van. (f)

Dan

(e) *Von deutscher Art und Kunst (Hamburg 1773.)*
Bladz. 66, 67.

(f) *In zyne ODEN. Hamburg 1771. Zie het Oboor bladz. 230. hier vry naargevolgt. De geheele Ode is een saamenstelling van verscheide verbroene gedachten over de heilige Muziek.*

Dan daald een ernst des Hemels neder
 En klinkt op een verheven toon.
 Hier spant Gods wys bestuur de kroon.
 Het sterk geluid voegt zich aan 't teder.
 Voorzegging die vervulling leidt,
 Verwisdeld Chooren straks met Chooren:
 En doet Gods wil, rechtvaardigheid,
 Naast zyn genade en gunsten hooren.

Van 't Lied des Zoons en zyner schaaren
 Ontvlamd, verheft men klank by klank:
 De Lofzang zegt Gods wysheid dank,
 Daar alle keelen saamen paaren.
 Een stem begint op zachte wys;
 Een Harp geleidt die stille toonen:
 Dus geeft men Lof en Eer en Prys
 Aan de Opperheerscher aller Troonen.

Maar 't sterk gezang doet zich ras hooren,
 En neemt en hart en ziel en zin
 Door net gepaste klanken in,
 Die saamen klinken in de Chooren.
 Dus wordt het volk door kunst ontroerd,
 Het voelt zyn dankbren ader vloeijen:
 En in zyn borst, verrukt, vervoerd,
 Het waare vuur des hemels gloeijen.

Een Gezang naar dit denkbeeld moet fomtyds voortreflyke werkingen doen. Wy hebben ook reeds eenige Liederen, 't is jammer dat 'er weinige eene innerlyke waarde hebben, en het denkbeeld niet behoortlyk vervolgt is. Men kan daar toch altoos uit opmaaken,
 hoe

hoe veel daar van te verwachten was, indien zy geheel voleindigt wierden. Het gezang verkrygt daar leven door; de Ziele wordt, terwyl zy nog meer vertroost schynt te worden, nog meerder gevestigd; de indrukken zyn onverwagter en dieper; de plechtigheid wordt merkelyk vermeerdert; veele gedachten laaten zich vereenigen, die by een altoos voortgaanden toon niet wel te saamen kunnen komen; en in 't algemeen ontstaat 'er veele verscheidenheid door. Zie hier een paar voorflagen ten Proeve!

Een Choor zingt voorzeggingen! — De Gemeente vervulling. Eene enkele stemme begint dan een Danklied, maar ras stemme alle Chooren overeen tot den Lofzang. Dit is het denkbeeld des Dichters in de aangehaalde verzen.

Een Choor verheugd zich wegens de voordeelen en het heil van den Godsdienst: het andere dreigt de verachters des Godsdienst, door het jongste gerichte.

Het eene Choor spreekt van des Levens rampzaligheden, het andere van de heerlykheid van het toekomstige: de Gemeente zingt een klaaglied, het Choor antwoord met hemelschen troost. De ingemengde Solo stemmen laaten zich ongemeen veranderen.

De Gemeente zingt een Lied der Helden; een ander Choor laat vrolyke Triumphzangen hooren — deze bid al zingende; en de andere verheft de woorden van verhooringe volgens de Schrift.

Een stemme zingt vuurige besluiten, om trouw te zyn ook in de uren van verzoeking, en sluit met de vraag: wie volgt op den schoonen loopbaan? — De Gemeente antwoord, en bereid zich mede tot edele daaden. Een Choor geeft den heilbegeerigen moed, en toond de belooning van verre. Maar

Maar ik wil niet voortfchryven. Hoe duizendvoudig laat zich dit veranderen: en even deze verandering verhindert dat de gewoonte het herte niet zo ligt koud maaken kan.

Onder de Cantaten wil ik alles begrypen wat geen Lied noch Drama is, en dus ook de gewoone Texten der Kerkmuziek; het groote Oratorium, de Moteten, enz. hier aan is het gebrek in Duitschland ongelooflyk groot; en evenwel waren de Cantaten, by de menigte tegenwerpingen die in 't algemeen daar tegen te maaken zyn, buiten dien maar goed, wy zouden dan nog ryker zyn. By de menigte tegenwerpingen, zeg ik, want daar is toch zeer veel waarheid, in de, iets meer dan gewoone, sterke beoordeeling van HERDER, over het grootste en beste stuk van dien aart dat wy in Duitschland hebben „*RAMLERS dood van Jezus*, zegt hy, als werk des genies, der ziele, en des herte. — Welk een werk is dat! wie spreekt? wie zingt? verhaald men iets in de Recitativen? — zo koud, zo scholastiek! — Maar nu tusfchen beiden in de Ariaas, de Choralen, in de Chooren — wie spreekt? wie zingt? — In eens eene Leering uit de Bybelsche geschiedenis getrokken, *locus communis*. In de beste! en daar toe byna in alle Persoonen en Dichtingen des Levens! en van het een op het ander, met de zonderbaarste sprongen! in 't geheele stuk geen rusting! geen voortgaande leidraad van aandoening, van Plan of oogmerk! even dit laat zich byna van alle Cantaten zeggen; maar HERDER geeft toch zelfs toe, dat ieder *Aria* van dit stuk een schoon geheel is; dat het zeer stichtelyk en nuttig worden, dat het dus zeer waardige aandoeningen in onze

zie-

ziele verwekken kan. Ook kunnen wy tot Kerkmuziek niet wel anders hebben, ten minften naar de hedendaagfche inrichting.

Maar wat hebben wy dan nog van dezen aart? — de dood van Jezus. — Is iets, maar dat al te dikmaals uitgevoerd word en den indruk verliest. Hoe veel voortreffelyke Muziek der beste Meesters is aan de elendige redeneering verspild, die in de daad wegens haare fmaakeloosheid, en menigmaal door gebreck aan zin niet te verftaan is. Evenwel krygt het algemeen de texten in de handen; en hoe veel goed kan men dus door dien ligtten weg in handen krygen. Wanneer men de Cantaten als het werk van eenen Dichter betracht, kan men dezelve door een goede inrichting zeer wel bevryden van de tegenbedenkingen van den Heer HERDER. Wanneer de Choralen, waar mede de Muziek begint, goed gekozen worden; wanneer dus de Recitativen met woorden van aandoenlykheid, eene bijzondere weldaad, eene waarheid van den Godsdienst enz. duidelyk verhaalen; wanneer dit verhaal in eenen Zanger het gevoel der vreugde, der dankbaarheid, der klagte ofte der hoope, of op zo veelery wyze eene gedachte werken kan, verwekt; wanneer hy dat gevoel in de Aria zingt; wanneer de eerfte of een ander de Hoofdgedachten nog verder in de tweede Recitatief vervolgt, en dan twee andere Zangers in een Duo met elkander ftryden om den een den ander in aandoenlyke uitdrukkingen te overtreffen; wanneer zy op deze wyze het herte van de geheele Gemeente ontvonken, die dan mede inftemmen en met de Chooren befluiten — dus dunkt my is 'er ook zeer veel natuurlyks in de Cantaten, dat thans geheel ontbreekt, door dien

dien men verzen berymd, en dan boven eenige *Aria* en boven andere *Recitativo* gefchreven heeft, zonder ooit bepaald te denken wat *Ariaas* en wat *Recitativien* zyn.

Hoe veel verfcheidenheid kan den Dichter ook hier aan brengen! de natuur van iedere Thema vordert omtrend eene anderen gang van gedachten.

Wy hebben meer *Moteten*, in welke deelen uit bekende Liederen, met Chooren of *Tuttis* verwisfelen. het denkbeeld is goed, maar meest den tyd verongelukt. Somtyds past het Choor flegts op een of twee deelen der Liederen of Strophen; maar by de meesten niet op allen; fomtyds komt het zo veel op het fpeelende uit, dat den geest der waare aandacht vervliegt; fomtyds word men door herhaaing vermoeid. De Dichter van fmaak kan ook dit veel verbeteren; kan, wanneer hy Liederen tot dit oogmerk dicht, dezelve daar terftond toe inrichten, en goede Chooren uitzoeken. Een goede verkiezing is zelfs het werk van eenen Dichter by zodanige Moteten, die niets dan een voorgedraagene Muziekkundige fpreuke inhouden; van welk foort ik eenige voortreffelyke ken, die men, zo veel my bewust is, in de Broedergemeente zingt; van wien in 't algemeen ten opzichte van het Godsdienstige gezang (ik meen de Liederen zelfs niet) veel te leeren was. Een gewigtiger nut van zulke bezongene plaatfen in den Bybel is, dat zy voor den Hoorder duidelyker zyn geworden; want goede Muziek maakt alroos den Text duidelyker, en fteled de gewigtigfte plaatfen in een verzekerd licht.

Eindelyk het Tooneelfpel; of zo men liever wil, het Godsdienstig Zangfpel. — Het volkomenfte, geweldig-

digste , maar ook het zwaarste werk des Dichters voor de heilige Muziek. Men konde het, wanneer men het moest rangschikken, in het Bybelsche, in 't gemengde, en in het Godsdienstige van den eigenen zin, verdeelen: benaamingen die onvolmaaktheden hebben, maar die ik zo spoedig niet weet te verhelpen.

Ik zal dat het Bybelsche noemen, wanneer de stoffe geheel en al uit den Bybel is. Geheel en al, noem ik, niet slegts de hooflgedachten, of de Hoofdgeschiedenis; maar in 't bizonder ook kleinere omstandigheden, als Bybelsche woorden, redenen, Personaadjen, enz. Men begrypt dat den Dichter dan nog veel te werken heeft. Dus moet ik *DAVIDS Triumph* in het Eikendal, ja zelfs het Zangspel *ABRAHAM op Moria* noemen.

Wat de vermengde betreft; in dezen is zekerlyk alles uitvinding van den Dichter, buiten de Geschiedenisfe zelve. Personaadjen, omstandigheden, verdichtselen, alles behoord aan hem. In den dood van *ABEL* is niets, dan de enkele geschiedenisfe Bybelsch: van al het overige zwygt de Bybel stil. In het *Brown-Eschenburg-Paskisch Muziektuk* heeft slegts de omstandigheid der geschiedkundige waarheid plaats, dat *David* voor *Saul* speelen moet. Hier mede staat *SCHIEBLERS, de Izraëlieten in de Woestynen*, gelyk.

Het Godsdienstige in een zekeren zin (want verder kan men ook gaan) grondt zich op geene Bybelsche Geschiedenisfe. Men ziet de Menschen dan op deze en bizondere wyze als Christen met den Godsdienst handelen. Gesteld, wy hadden de geschiedenisfe van eenen Martelaar te bearbeiten, of men nam de stoffe uit het noodlot van den ongelukkigen *CALAS*. — Want tot

Q

nu

nu toe is my nog niets van dien aart in Duitschland bekend.

Ik wil geen Theorie van het Tooneelspel voor de Godsdienstige Muziek schryven; maar alleen de Dichters van aandoeninge verzoeken, den Komponisten, ten beste van deze Muziek, in de handen te werken. De stoffe is overvloedig te vinden, en de arbeid voor het genie en het herte zoet. Een paar Aanmerkingen, daar omtrend, zullen toerykende genoeg zyn.

Alleen in zo verre dezen aart van Godsdienstige Dichtkunde, in werking voorgesteld, niet bloot verteld, aandoeningen daar over uitdrukt, maar dezelve verwekt; slegts in zo verre noemen wy het Tooneelspel. Dus onderwerpen wy ons ook niet aan de strenge Dramatische regelen: stellen dikmaals Persoonen in een enkele omstandigheid, een enkel Familietooneel voor oogen: weeten van geen drie of vyf bedryven; binden ons zo angstvallig niet aan de naauwste waarfchynlykheid der characters en zeden, volgens hunnen tydkring. Wy blyven altoos Dichters, en zullen ons zelve van alle wetten bedienen, welke de kunst tot vermeerdering van 't belang of tot meerdere afbeelding, tot dit foort van werken, uitvond. Enge wetten moet men ons niet geven; het zyn middelen zonder oogmerk. In de eerste vyftig jaaren is 'er nog geen aanzien van hoope, of voorstellingen om Godsdienstige Tooneelspelen te zien, en by den tegenwoordigen toestand van zaaken wil ik 'er niet eens naar wenschen. Tot daartoe blyft ons ook meer vryheid, en na deze verklaring zal ik nooit daar op antwoorden, wanneer by voorbeeld, iemand het bizonder vind, dat ik in ABRAHAM, tegen alle gewoonten

ten aan, twee Bedryven heb; of dat ik aan het einde alle Perfoonaadjen niet weder te faamen brenge.

Dat wy de vryheid hebben, Bybelsche gefchiedenisfe dichtkundig te verhandelen, heeft de Dichter van de Mesfias, in zyne verhandeling over de Godsdienstige Dichtkunde (hier voor reeds by wyze van aantekeningen mede gedeeld) zo duidelyk getoond, en heeft ook den aart, de grenzen, ja de gantsche Theorie der zaaken zo naauwkeurig aangemerkt, dat ik niet noodig hebbe daar iets van te spreken. Tegens de Gefchiedenisfe mag men nooit iets in zulk een Tooneelfpel zeggen; zelfs de waarschyndykheid, van hetwelke zo veel by dat, het geen ons belang moet verwekken, afhangt; zou daar onder lyden. Maar fchildering, uitbreiding, verrykinge der Gefchiedenisfe is geen tegenpraak. Dat SARA in myne ABRAHAM het vreeslyk bevel aanmoedigt, dat 'er toevallig een Choor van Pelgrims op *Moria* komt, zegt het Bybelsche verhaal zekerlyk niet; maar het is ook geene omftandigheid die het onmogelyk of zeer onwaarschyndyk maakt.

Het oogmerk onzer Godsdienstige Tooneelfpeelen (ik spreek van alle foorten) is Godsdienstige aandoeningen door gefchikte voorftellingen van waare Gefchiedenisfen te verwekken; zachte en edele gevoelens der Menschheid te doen ontwaaken; gedachten uit te drukken die zich aan de ziele, in een zeker overeenkomend geval, voegen, gelyk het gewaad aan het ligchaam. Dit oogmerk vordert de naauwkeurigste betrachtning van de dichtkundige gewoonte niet. Heeft het Tooneelfpel in 't algemeen, daar omtrend, vryheden, het onze nog meer. Wanneer ik de Perfoonen uit ABRAHAM als Gefchied- en Menschkundig onderzoeker moest Caracte-

rifeeren, zo zou ik hen nooit die gedachten, die inzichten, die kennisfe van laater Godsdiensfige waarheden toefchryven, die ik hen in den Mond legge: maar als Dichter darf ik het doen. De door de Dichtkunst, en nog [meer door al het geweld der Muziek verwarnde toehoorder, is geen koude onderzoeker meer: hy gelooft in zyne verrukking, dat zy waarlyk zo dachten, en zo fpraken. Het Tooneelfpel is eene vertegenwoordiging van eene gefchiedenis; wy zyn 'er zelve by; wy hooren onze tylgenoooten fpreeken; en verwonderen ons derhalven niet dat zy fpreeken, zo als wy gefproken zouden hebben. Enkel opmerkzaamheden voor den Dichter van dezen aart.

Betreffende den voorrang van het Bybelfche Tooneelfpel, kan ik niet onaangemerkt laaten, dat den toehoorder altoos eenen zekeren grond heeft waar op hy bouwen kan, dat hy weet dat het eene waare Gefchiedenisfe is. In het Mythologifche (*verdichtkundige*) Zangfpel verdwynd dus een hoogen graad van verrukking. Hoe veel levendiger moet het my aandoen, wanneer ABRAHAM klaagt:

Ach! myn zoon! myn zoon!

dan wanneer de Fabelachtige INO roept,

ô! Weet myn zoon!

hoe veel meer, wanneer men de Dochter van JAIRUS, de opgewekte maagd, dan wanneer men de van HERCULES, uit het ryk der fchaduwen te rug gevoerde ALCESTE, van een levensblydfchap hoord fpreeken.

By gelegenheid dat wy hier van de Dochter van JAIRUS fpreeken, voeg ik 'er een woord van het Nieuwe Testament by. Het is niet geheel zonder ftoffe tot Godsdiensfige Tooneelfpelen; het zoeken daar na laat ik aan anderen over; en eenige behoude ik voor my zel-

elve om te bewerken, zo dra ik weete dat het Algemeen met mynen ABRAHAM te vreedē is. Slechts eene hoofdzwaarigheid vind ik hier in. Juist in de belangrijkste geschiedenissen is CHRISTUS de Hoofdperfoon, en ik zou my niet durven veroorloven om hem in een Zangkundig Tooneelspel te laten spreken. Het zou my even zo aanstootelyk voorkomen als de zingende CHRISTUS in onze elendige Kerkpasfie. De Perfoon is te heilig om als een Zanger te zingē. De Godsdienstige zou die stemme verbidde, en de ongodsdienstige zou dezelve lichtvaardig ontheiligen. Hoe deze zwaarigheid te overwinnen is, weet ik niet voor allen te verklaaren. Onderzoekt het dan, gy Dichters, het beloond de moeite. „Wie is 'er in den raad van 't algemeen, welke de wellust nog niet gesmaakt heeft, „welke de overwinnenden, en de overwonnenen „zwaarigheid maaken, die is nog een nieuweling”! Wie zou hier gaarne lang by stil staan? —

Dus verre van dat geene, dat den Dichter tot vervulling van zynen, gantsch niet onwaardigen wenschder mogelykste vereeniging der Dichtkunde, Muziek en Godsdienst kan verzaamelen. Het is eene aanroeping tot myne vrienden, myne Broeders, die met my gaarne in zaalige uren der aandoeningen, aan de zilveren bronnen *Aganippe* en *Phiala* bloemen plukken. (g) Daar is geen zekerder weg om de Dichtkunst weder tot het geene zy was, tot Leermeesteresfe des volks, tot verwekter alles schoons, edels, goeds en groots te maaken, dan den weg van den Godsdienst. En waarlyk dit is

(g) *AGANIPPE is zo veel als de HIPOKRENE. PHIALA de bron van den Jordaan, is by KLOPSTOCK een beeld van de Heilige Dichtkunde.*

is geen kleine verdienste. De Gedachtenisfe vat spoedig wat wy haar in de taale van het herte zeggen; in de plechtigste oogenblikken, in verschillende tyden onzes levens, in de ure des doods — wanneer de ziele, die nog maar half aan de Aarde behoord, al het speelwerk van het veelverwig verstand, zelfs de smaakelykste en beste werken des genies vergeet — dan keeren die gedachten, gelyk hemelsche troosteressen, tot haar te rug. Indien de eergierigheid, die goede daaden aanmoedigd, edel is, zo is het ook de onze. Wy worden Leermeesters der deugd, zonder het te vermoeden; wy rukken het herte uit de verwarring der ydelheid, tot hoogere Tooneelen op; wy brengen de Menschen in het gezelschap der Engelen; wy droogen de tranen op de wangen onzer Broeders en Zusters; wy geeven, mogelyk aan veele stervenden, troost tot geruststelling en vertrouwen, wanneer hun oor niet meer hoord, en het oog reeds half gebrooken is. — Ieder, welke het niet meer treft, dan de toestemming der ongelukkige Menschen, die iedere ernstige gedachten wechjaagen; elke betere vreugde der ziele verdansen, en tegen de vreugde van een oogenblik verruilen, die heb ik niets meerder te zeggen dan het geen RACINE hen reeds gezegt heeft.

*Fugés! Mes vers pour vous,
sont des vers ennuyeux.*

Laat my ook met u spreken, gy lievelingen van POLYHYMNIA! wat de Dichter doet is slegts voorwerk, op u komt het aan, of gy het voleinden wilt. Ik moet het aan kenners overlaaten om diep in de stof-
fe

fe der heilige of Godsdienstige Muziek te dringen; war ik daar van zegge, is enkel natuurlyke aandoening.

De studie over de Texten is, meende ik, halve arbeid. Maar hoe dikmaals! hoe dikmaals is die verzuimd. Zekerlyk zyn 'er veele Texten daar geen bestudeering by mogelyk is. Texten zonder eenig character, zonder alle waarheid der gedachten van 't geheel, zonder alle modificatie (*maatiging*) en verdeeling der uitwerking. Men oefene zich dan in onze Kerkmuziek. Pryze de Martelaars die tot op de derde bladzyde geduld hebben. Men oefene zich in het grootste gedeelte onzer Kerkliederen. Waar is de voortgaande en zich gelykblyvende toon, waar is de waarheid der uitwerkinge.

Doch wy hebben 'er ook sommige daar de studie mogelyk by is; ik meen niet de bestudeering van het enkele vers alleen, en de toon, en de uitwerking van een enkele *Aria*, maar in 't bizonder het geheel; de betrachtting der gelykheid en ongelykheid der denkbeelden, der klimminge, der aandoeningen, en de verhouding der hartstochten.

Door de oefening alleen kan de Komponist de sterkte van zynen text gewaar worden; alleen daar door weeten, hoe hy de sterkte der Muziek verdeelen zal. De ongeoeffendste en smaakelooste Muziek-Meester weet toch wel, dat hy uit een treurige *Aria* geen *Allegro*, en uit eene vrolyke in den hoogsten graad geen *Largo* maaken mag; maar daar toe ontbreekt hem gevoel, om de graaden van gelyke hoofdwerkingen afte meeten; droefgeestigheid van Melancholie; Resignation van moedeloosheid, stomme bedroevenisse van uitstortinge der klachten, vreugde van den Triumphtoon, lof van Eeuwgezangen te onderscheiden. En evenwel moet de Mu-

ziek de waardste uitdrukking der aandoeningen zyn. My komt eene aanmerking in den *Teutschen Merkur* gemaakt, zeer wel voor, waar gezegt word: „zuivere Melodie des Muzieks is niets dan eene naarvolging van het Menschelyk gezang (en 't gezang is een gespeel des herte). Welke lieden kunnen dan meer indruk op de ziele der Menschen maaken, dan zulke, die hunne eigene gewaarwordingen anderen zouden uitpersen, wanneer zy alle de gaven des gezangs hadden. De Melodie van het stuk zo wel als haare voorstelling, moeten om die reden, indien zy op des Hoorders ziele zullen werken, beide het gevoel 't geen den Komponist (en dus ook den Dichter) verwekken wil, onaffcheidelyk medege-deeld zyn". (h)

Hoe veele nieuwicheden zyn 'er niet by de gewaarwording; nieuwicheden die den Komponist overal veel ligter dan den Dichter uitdrukken, en den toehoorder merkbaar maaken kan. Dezelve plaatse in een Gedicht kan met ongelooflyk veel verschillende stemmen der zielen gezegt worden; de Zanger kan 'er iers van hooren laten. Maar de Muziek is onder anderen ook de hoogste Declamatie. Zy kan op eene verwonderenswaardige wyze de vermengde uitwerkingen in de menschelyke ziele naarvolgen, kan ons even daar door met het herte van den Dichter, omtrend vertrouwer dan met zich zelve maaken.

In ieder Godsdienstig gedicht komen plaatfen voor, welke bizonder sterk op den Toehoorder moeten werken, terwyl zy den sleutel tot deze of geene werking der gedachten inhouden: nu hoofdtaken van een ca-

rac.

(b) *Teutsche Mercur. December 1776. Bladz. 217.*

racter (in het Tooneelfpel) uitdrukken; dan zekere denkbeelden voorstellen, welke men by anderen op het levendigste wensch te maaken. De Voorlezer kan ten hoogsten, door langzaamer, nadrukkelyker te lezen, door verheffinge der stemme op zekere woorden, door verhooging of lagerstemminge van den toon, en door levendige gebaarden, den wensch des Dichters daar door nader komen; maar welke voordeelen heeft den Komponist boven hem? hoe kan hy door herhaalinge, door veranderinge des Taktus (*Maat/slag*), door Modulation (*Zangstelling*) der begeleiding, door de bekwaamheid des Zangers tot de uitdrukkinge en bestemminge der Muzicale voorstelling, en eindelyk door de sterke nadruk van de woorden des Dichters, iedere gedachten in onze ziele, zo na als hy wil, leggen! hoe kan hy de schoonste plaatsen in een zeker licht stellen, in welke een Lezer ze mogelyk nooit gezien heeft: hoe kan hy de aandoeningen versterken, dezelve voortzetten, en doen ryzen; hoe kan hy door de overweldigende uitdrukkinge van een enkel woord dikmaals alle kragten onzer ziele ontroeren; ons met zich voeren waar hy goedvind; ons zelve niet meer overlaaten, tot wy ons zelve niet meer machtig zyn; tot hy alle onze kracht en vastigheid uitgetrokken heeft, welke voor de sterke betoöveringen zyner toonen verdwynen. In vergelyking daar van is de volkomenste Declamatie, een windje dat vervliegt, en niets meer is het. Leest de schoone *Aria* van RAMLER: „*Gy wysgeschaapene Ziele*”. Leest de heerlyke plaats in de klagte van CIDLIS; „*reeds lang wenschte ik den uwen te zyn; den uwen te zyn, en U eeuwig te beminnen*”; leest haar met alle de sterkte en buigzaamheid die voor de Declamatie vatbaar is, en hoord dan dezelve

ve woorden in GRAUNS spraake, hoe zal ons herte dan veranderen ; hoe veel traanen zullen onze oogen storten. Gy zult mogelyk eenige aandoening gevoelen, wanneer gy ABRAHAM hoord klaagen :

*Ach! myn zoon! myn zoon! dit leven,
Had ik gaarne voor u gegeven.*

en iets verder

*Ik voel het fiddrende leven,
Ik zie het vlugtende leven, —
In 't bloed! — in 't bloed — myn Zoon.*

Maar wanneer men hoord, hoe dat in den zang klinkt; met welk een, zich onder de natuur verbergende, kunst by de herhaaling der woorden, dit ons aandoet : hoe de verrukte vader in korte en afgebrookene woorden spreekt :

*Voor u — myn zoon — had ik gaarne — dit leven.
Dit leven gegeven.*

Wanneer men met hem den zoon in 't bloed — in 't bloed myns zoons zegt, terwyl de beevingender snaaren door alle de zenuwen schudden, en u het leven van den jongeling, tot onder het offermes vertegenwoordigen. — Ach! hoe moet ik my dan onder de hertbedwingers der Muziek, nederbuigen.

Ziet, Meesters der Zang- en Speelkunde — dit staat in uwe magt! maar gy moet ons voor deze Eerepalm die wy u toeryken, de enkele eere niet ontzeggen, om onze werken te bestudeeren. Alles wat ik tot hier toe van het geweld der Komponisten gezegt hebbe, is zonder oeffening van het onderwerp onmogelyk, en evenwel heb ik slegts het gewigtigste genoemd. Laat my

my nog een woord over deze wyze van oefening, hier by voegen.

Niets schynt my geschikter dan het voorlezen. Ik zou den Komponist raaden, zich eerst het stuk van een anderen goeden Declamator (*voorlezer*), en zo het zyn kon, van den Dichter, te laten voorlezen. Leest de Komponist het zelfs, dan heeft hy tyd om rustpunten te maaken, en zal geheel natuurlyk, zo in plan als denkbeelden, hoe hy dit, en hoe hy dat uitvoeren zal; hoe bekwaam hem dit en hoe veel minder in waarde hem dat voorkomt; verliezen. Hy zal dat stuk reeds als Komponist, als Kunstenaar hooren, daar hy het doch eerst als bloot Mensch hooren moet. Leest het een ander met beweeging, met voorgegaane beoeffening, met buiginge en welluidendheid der stemme, dan neemt het gantsche Idee (*denkbeeld*) den Komponist in; hy stemd als Mensch en als Christen met het Godsdienstig gedicht in; hy heeft geen tyd voor betrachtingen der kunst. De Natuur — dezelve GRATIE die hem by het werk zelve zal bystaan — de natuur is in hem; die hoord. Na deze eerste diepe indrukken mag hy zelfs lezen, zich oefenen, in des Dichters geest indringen, zich in deszelfs plaatse stellen, of wanneer het een Tooneelspel is, zich in de omstandigheden der spelende Perfoonen verzetten. Het komt my evenwel niet overtollig voor, wanneer hy zich, by lange stukken, van meer dan één voorlezer bediend. Ik heb reeds aangemerkt, dat zekere plaatse, tot een zeer verschillende uitwerkinge, uitgesproken kunnen worden. De Dichter kan niet altoos geraadpleegt worden. Hoord de Komponist meer wyze van Declamatie in eene plaatse, zo kan hy naar den zuivren zin voor de waarheid, die
ik

ik by hem onderstelle, oordeelen, in welk een toon zy uitgesproken, de meeste werking doet, en de beste harmonie met het geheel maakt. Dit zal dan ook den gang der Melodie bestemmen.

Schoon alle voorgaande aanmerkingen, zekerlyk elk Zangstuk raaken, zo geloof ik echter, dat zy nergens zo noodzaakelyk zyn, dan by de Godsdienstige Muziek. Gelyk in den Godsdienst alles waarheid is, zo wenscht men ook in de uitdrukkinge der Godsdienstige gewaarwording, dat alles waar zy; terwyl men op dit alleen de diepe indrukfelen in het herte des hoorders kan verwachten. Alleen zie ik nog eene grootte zwaarigheid, die byna al het geene dat ik van de studeering des onderwerps gezegt en halve arbeid genoemd hebbe, onmogelyk maakt. Onze Lieder en blyven toch altoos het gewigtigste en het nuttigste gedeelte der Godsdienstige Dichtkunst en Muziek; en juist by dit gewigtig gedeelte staat den Komponist verfeld, om met die oefening te arbeiden, welke ik gevordert heb. Het Lied kan niet doorgezet worden; de Melodie van eene Strophe word de Melodie van allen; dezelfde toonen die hier in een gedeelte vreugde en dankbaarheid uitdrukken, moeten in een andere spraake der rust, en der toewydinge aan God, mogelyk geheel en al de toonen der smerte worden. Eenige onzer oude Lieder zyn voortreffelyker gesteld; maar wie kan evenwel deze onbekwaamheid, ik zou haast zeggen, ongeschiktheid, niet erkennen? Men vergelyke in het, zelfs in zyne oude spraake schoone, en volgens de Klopstocksche verandering, nog schooner Lied: *hertelyk lief heb ik u ó Heer!* Het eerste met het derde vers, en zegge dan, of het natuurlyk is, zulk een hoogst verschillen-

de

de uitwerking door eenerly toon uit te drukken. In het bekende Lied: *God in de hoogte alleen zy de eer*: worden de woorden van vreugde; *dus is hier groote vreugd*, enz. even zo gezongen gelyk de halve treurige beede: *neem aan 't gebed van onzen nood*, enz. Maar waar toe voorbeelden! geen een Lied is zonder plaatsfen, die niet een gantsch verschillende uitdrukking vorderen. De afmatting of vermoeijing wil ik niet eens aanvoeren, schoon dezelve even zo onloogchenbaar is. Wie kan in de, door BACH op Muziek gestelde, GELLERTSCHE Oden en Lieder; *Bezat ik slegts een gerust geweest*, enz. *doorzoek my en beproef myn herte: Heer versterkt my om uw lyden te gedenken*, enz. elf- festien- vyfentwintig maal dezelve Melodie agter elkander zingen, zonder moede te worden.

Hoe is deze zwaarigheid te verhelpen? — Het Antwoord moet ik aan een verstandiger overlaaten. Ik weet wel, dat door een nauwkeurige betrachtning van het hoofdloogmerk, door meer algemeene dan bestemde Muzikaale uitdrukking, door vermyding aller voorvalende wederspraake der toonen, met zekere voorkomende gedachten, eindelyk door de verkiezing van zulk een foort van Melodiën, die den Zanger en Speeler gelegenheid geeven, door kleine veranderingen, en Modulatie (*maatiging*) de uitdrukking eene andere stemming te geeven: ik weet zeg ik, dat door alle deze voorflaagen, iets van die wanschikkelykheid verbeterd word; maar ik weet ook dat 'er altoos nog veel van overblyft, en dat even daarom als Muziek betracht, de Cantaten en het Tooneelspel groote voordeelen behoud, onder anderen ook daar door, om dat 'er veel meer oefening van den tekst plaatse by vindt.

Dus

Dus verre daar van — nu de Muziekkundige uitvoeringe zelfs. — Na de Hoofdzaak is het in dezen gelyk by alle andere Muziek en Gezang. De Regelen welke by de , niet eigenlyk Godsdienstige Liederen , de Cantaten en het Zangspel gelden , gelden ook hier. Het spreekken daar over is onnut , en ik ben ook veel te weinig kenner , om daar over te durven spreekken. — Maar daar is toch ook een merkelyk onderscheid , en door nalaating een nog merkelyker onderscheid. Het geestelyke Lied is geen Liedje; het Godsdienstig Tooneelspel is geen kluchtig Zangspel , ook geen hooge Opera , schoon het aan dezelve grenst. In de vrolykste *Aria* zou ik zelfs eenigermaten wenschen te mogen hooren , dat het Godsdienstige Muziek was. Onverdraagelyk zyn die geestelyke Liederen die men met een zeer smaakelooze aandacht , op wyzen (*Melodiën*) van Schertsliederen gesteld heeft , en by welke men , indien het noodig is , dansen kan. Over alles wat den Godsdienst aanbelangt , moet eene zekere waarde verspreid zyn. De verstandige lagcht en is vrolyk , maar het is geen gelagch der Dwaazen: indien de Godsdienst het hoogste is , dan ontbreekt 'er geene vreugde; hy drinkt dezelve zo rein , en zo klaar zy vallen kan , maar zy strekt hem nooit tot eene dronkene bedwelmang. Ik wil de plechtigheid en ernst niet eens tot algemeene characters der Godsdienstige Muziek maaken , terwyl beide onze ziele te sterk aandringen. Maar waarde wilde ik van alle hunnen arbeid vorderen. In de heetste vrolykste Scheppingsgezangen , wenschte ik te hooren dat den Zanger al het tegenwoordige voelde , maar zo , dat even dit gevoel de vreugde vol eerbied niet hinderde , maar dat in 't bizonder iedere vloeibaare gewaarwording ,

ding, anderen eene inwendige vreugde verwekte. Aandacht moet daar in 't bijzonder de heerschende hartstocht zyn, daar het onderwerp gebeden of spreekinge met God zyn; de Godsdienstige Muziek moet de verzachtster van iedere heftige hartstocht worden; en moet de hoogste vreugde des Hemels over de ziele uitstorten. Wanneer het Volksmuziek is, dan is de eenvoudigheid des gezangs, die zich met de eenvoudigheid van het herte vereenigt, het eigenlyke en juiste karakter 'er voor. Ligtheid en bevatbaarheid der Melodie, harmonischen gang, verloochening der hoogere kunst, waar zy ten koste der eenvoudigheid moet aangebragt worden, niet te veel gespaarde Schilderingen, die zich altoos van de speelende verwe genoeg verwydert kan houden — louter, dunkt my, en gantsch geen onbillyke vorderingen van den Komponist der Godsdienstige Werken. — Kragtig zingt KLOPSTOCK van de Godsdienstige Muziek.

Vol kragt en diep dringt zy in 't herte! zy veracht

Alles, wat ons tot geen traanen verwekt!

Wat den geest met geene afkeerig

Of met heme!schen ernst gevoeld.

Eenige Dichters hebben tegen de Ritornellen en Melismaaten geyverd; om dat zy geloofden, dat de aandoenlykheid daar door te lang opgehouden en verzwakt wierd. Mogelyk meenden zy slegts het misbruik, uit de aanvoering van plaatsen by welke het waarlyk tegen de natuur was; bedoelde slegts de verdwyning der Cadans en trippeling: de te veele herhaalingen van dezelve. Want hen geheel uit de Muziek te verbannen, of hun gebruik te sterk te bepaalen, is juist de

Mu-

Muziek de gelegenheid te ontnemen, door welke zy het meeste boven de uitspraak verheven, en haar geweld over ons herte het beste toonen kan. Men heeft den Ridder GLUCK nagegeeven, dat hy te weinig herhaaling, en zyne *Aria's* de snelheid der *Recitativen* gegeeven had, wyl hy ook geloofde, dat de handeling daar door te veel afgebrooken wierdt. Ten minsten wenschte ik, dat deze gewoonte by de Godsdienstige Muziek de overhand bekwam, want even daar door zou een der sterkste werkingen, het diepe indringen van zekere woorden en gedachten nooit verlooren gaan; om niet te spreken dat zelfs naar de Theorie der uitwerking, niets onnatuurlyks in de herhaalingen en Melismaaten ligt. Want gelyk de Heer de LA HARPE zeer wel aanmerkt: een diepe volheid is geene afbreking, en de werking van eene *Aria*, die goed op haare plaats staat, en een geschikte gewaarwording uitdrukt, kan door de herhaalingen versterkt worden, die dikmaals noodzaakelyk zyn, om zulk een vluchtigen indruk, gelyk de toonen veroorzaaken, te bevestigen. — Mag ik hier zo van spreken! — En wenschen mag ik toch ten minsten als Dichter — zo moesten zekere plaatsen der Dichtkunde, somtyds in de Cantaten en Drama's dikmaals herhaald, door veele toonen heen gevoerd, menigmaal gemodificeerd worden, om het oogmerk des Dichters te bereiken; maar doorgaans moet hier niets leerstelligs by zyn: men moet in dit geval den smaak en het natuurlyk en zuiver gevoel van den Componist in aanmerking neemen. Hy moet doorzicht genoeg hebben om de schoonste versieringen der kunst te onderdrukken, wanneer hy vindt dat dezelve met de natuur stryden. En dit vereischte is zeer noodzaaklyk.

Na-

Natuur! — natuur! ô Gy Schepster der harmonie! daar in ligt alles! en by de Godslienftige Muziek hebt gy gelegenheid, de natuur van haare schoonste en edelste zyde te tekenen. Zy — en dan — belangrykheid voor den Godsdienst zelve, medegewaarwording, vertrouwendheid met haare waarheden, dat, en dat alleen kan u in eenen schoonen en hoogen Enthufiasmus brengen, die de ziel van uwen arbeid moet zyn. Hoe zal ik u ten befluite aanmaanen om vlytiger die edele loopbaan te betreden en meer voor den Godsdienst te doen! de groote LUTHER zegt in zyn oude en kragtige fpraak „de Muziek is een fchoone en heerlyke gave Gods; maakt de lieden verdraagzaam en zedelyker; zachtmoediger en vernuftiger. Ik geef na de Theologie de Muziek de beste plaatfe en de hoogfte eere; en wil myn geringe Muziek ook niet gaarne voor iets hoogs misfchen. Ik ben verzekert indien DAVID thans opftond van den dooden, dat hy zich zeer zoude verwonderen, dat de Menfchen zo hoog met de Muziek zyn geklommen”. (i) Welke geld dit eigenaartiger dan de Godslienftige? — Zo werd gy dan ook Leeraars der hoogfte deugd, Menfchenvrienden en troosters der lydenden, verzachters der fmerten. Zingt de reeds verdwynende zielen voor, wanneer zy in den gerusten flaaap des doods fluijmeren zullen. Mogelyk dat zy uwe toonen, dezelve overbrengende in dat Land der Harmonie en vreugde, den Engelen verhaalen! —

Maar gy ook, ô Vorften! laat toch niet langer de heilige Muziek om brood gaan! zy vormd de beste onderdaanen voor u, want zy vormd Christenen: zy heiligt

(i) LUTHERS *Schriften* B. XXII.

ligt hen door tederheid, verdelgd de misdaden in het vergaderende volk, en koesterd de deugd, die het middelpunt der Burgerlyke gelukzaaligheid is. Zy voert den geest der aandacht, de heilige eervreeze voor den Koning der Koningen te rug in de verzaamelingen uwer kinderen. (Want wy willen u zeer gaarne vader noemen, indien gy ons maar tot geene slaaven maakt). Reeds zyn 'er millioenen aan de Muziek besteedt; waarom zou nu juist de nuttigste voor 't algemeen uitgeslooten zyn? men heeft daar geene millioenen toe noodig. Van uwen wenk hangt, omtrend, de hervorming des Kerkmuzieks af. Duizend handen zullen zich te saamen voegen, zo ras gy hen met uwe goedkeuringe toelagcht. Wy doen toch alles om tot uwer eere de bestemde dagen plechtig te maaken. En nu? — wy bidden niet voor ons, wy bidden voor den Godsdienst; wy bidden slegts eenige slappen te doen, om den Godsdienst meerder waarde te geeven, die doorgaans van de goede inrichting des gezangs afhangt. Alle agt dagen — naauwlyks vier uren. — waar in gy ons vergund voor uwen Heer te verschynen! — Ach! het is te veel, by zulk een billyke zaak zo veel te moeten bidden!

Dichters en Komponisten, beiden mogen doen wat zy kunnen — tot verbetering der Godsdienstige Muziek in de Kerken, is hunne kragt niet toereikend genoeg. Wat voor aandacht kan 'er toch te wachten zyn, zo lang nog dezelve Muzikant die des Zaturdags avonds of 's nachts uit het dorpsbierhuis te rug komt, alwaar zyn speeltuig den regelloozen Boerendans begeleidt heeft, op Zondag dezelfde snaaren tot de plechtige Godsdienstgezangen roeren zal, die nog den zelve avond weder in gezelschappen, waar de drieste afwykin-
ge

ge van het pad der deugd, den voorrang heeft, ontontwydt worden: dat toch het geval in veele groote Steden, — en helaas! ook in myn Vaderstad is. Wy moesten ook Schoolen voor Zangers hebben, of liever, het moest tot een wet gemaakt worden, in alle Schoolen, ten dienste onzer kinderen en het volk, het gezang te vormen. Op deze wyze zou het Kerkgezag weder worden wat het was. Waar toe wy den Komponisten aanmoedigen om voor den Godsdienst te arbeiden. —

Dan ik moet afbreeken; ik wilde ook alleen maar gedachten over de vereeniging van den Godsdienst met de Dichtkunst en de Muziek, ter neder stellen; gedachten, die mogelyk geschikt genoeg zyn om in menig een de waarde en 't gewigt diër zaake levendiger te doen worden. — Denkt het na, gy die 'er belang in steld! mogelyk dat gy opstaat ter middernagt, en het grootste werk volbrengt. 'Er is toch nog veele verdienste overig! begint 'er aan, de waereld zál het erkennen!

Gaarne zouden wy op deze Gedachten van den Heer NijMEIJER en KLOPSTOCK, over de Godsdienstige Dichtkunde, het Godsdienstig Zangspel ABRAHAM op *Moria* laten volgen, als ook nog eenige toegezondene Verzen. Dan de plaatse ons ontbrekende, zynde reeds over onze bepaling heen gegaan, moeten wy dit alles voor een volgend stukje bewaaren.

L I G T G E L O O V I G E .

(Een Engelsch vertelzel.)

Een Chaldeeuwſche Boer voerde een Zwyn ter Markt naar de Stad Bagdad. Hy reed op een Ezel, en het Zwyn liep met een Schelletje aan den hals agter hem. „Ik zal dit Varken (ſprak hy by zich zelve) voor dertig Piasters verkoopen; en voor dat geld kan ik een nieuwe Tulband, en een ſchoon Tafkleed koopen, 't welke ik met een Purper zyden Gordel zal omwinden. De jonge Meisjes zullen my dan veel lieffelyker aanlagchen, en ik zal de aartigſte Mansperfoon in de Moskee zyn. Terwyl deze Boer de voorſmaak van zyn aanſtaande geluk genoot, beraadſlaagde drie ſlimme Bedriegers onder elkander, om hem zynen tegenwoordigen ſchat te ontrooven. Doordien hy zachtjes voortreed, zo maakte een van hen, het Schelletje van den hals van het Varken los, en bond het aan den ſtaart van den Ezel; en maakte zich ſpoedig met zynen buit voort. De Man die op den Ezel reed en het geklingel van het Schelletje hoorde, bleef ongeſtoord in zyne gedachten voortvaaren, zonder eenige argwaan op het verlies dat hy geleden had. Maar verder komende, zag hy toevallig om, en ontdekte met droefheid en verbaazing, dat het Zwyn, 't welk zulk een aanmerkelyk deel van zyne rykdom uitmaakte, wech was; en vroeg met de grootſte angst, aan ieder, die hy op den wederkeerende wech ontmoette, of men zyn Zwyn niet vernoomen had.

De tweede Bedrieger ſprak hem, onder anderen, aan; „zo even heb ik daar in 't veld een Mensch op 't ſpoedigſte zien loo-

loopen, die een Zwyn achter zich voerde." De Boer steeg spoedig af, en bad den vriendelyken Vreemdeling, zynen Ezel vast te houden, op dat hy den Dief, zonder tydverzuim, mogt inhaalen. Terstond zette hy hem na, en na dat hy het aangewezen veld op en neer geloopt had, kwam hy geheel moede en mat weder ter plaats daer hy afgesteegen was. Hier vond hy noch zyn Ezel, noch den bedriegenden wegwizer dien hy denzelven had toevertrouwd.

Wanneer hy droefgeestig, vol beschaaming, smerte en verdrietig nadenken verder ging, wierd zyne opmerkzaamheid, door het luid geschrei en geklaag van een arm Man, die nevens een Beek zat, opgewekt. Hy ging van den weg af, om met eenen lydenden broeder gemeenschappelyk te klaagen; vertelde hem zyn eigen ongeluk; en vraagde naar de oorzaak van de geweldige smert die hem scheen te drukken. „Ach! (sprak de arme Man, met de beklaglykste stemme des werelds) wanneer ik my hier neder zette om te drinken, liet ik een kistje vol diamanten in 't water vallen, dat ik aan den *Kalif* van *Bagdad* brengen moest; en dit zal my het leven kosten, terwyl men my verdacht zal houden, als of ik dezelfde wech gestookt heb." — Waarom springt gy dan niet in de Beek en zoekt uw kistje? riep de Boer, verbaast over de eenvoudigheid van zyn nieuwen bekenden. — „Om dat hy diep is, en ik niet onderduikelen noch zwemmen kan; antwoordde deze Man: wild gy deze zaak voor my verrichten, dan wil ik u dertig *Piasters* ter belooninge geeven." De Boer nam dit aanbod met groote vreugde aan, en terwyl hy zyn rok, broek en schoenen afleide, storte zyne ziele een reeks van dankzeggingen aan *Mabomet*, voor deze hulp-ryke bystand. Maar in het oogenblik dat hy in 't water sprong, om het voorgewende kistje te zoeken, pakte deze; die een van de drie Boeven was, die te saamen afgesprooken had-

den om hem te plunderen; zyne klederen te fassen, en bragt hen met alle zekerheid by zyne Medebedriegers.

Op deze wyze werd de ongelukkige Chaldeeuer door achteloosheid, eenvoudigheid, en ligtgeloovigheid, van alle zyne geringe noodwendigheden berooft; en hy vlood tot zyne hutte te rug, met geen andere bedekking zyner fchaamte, dan een verfleeten klead, dat hy onderwegen moest leenen.

D E

G E S T R A F T E J U W E L I E R.

En Keizerin was van een Juwelier bedroogen, en wilde zich aan hem op de nadrukkelykste wyze wreken. Zy begaf zich derhalven tot haaren Gemaal, en stelde hem de misdaad des Koopmans op het sterkste voor: het kon niets minder dan het *Crimen laeze Majestatis* zyn. Het is billyk dat ik uwe eer wreke, zegt de Keizer; hy zal gestraft worden, gelyk het zyn misdaad verdiend. — Men werpe hem den Dieren voor! — De dag des gericht's verschynt: de Keizerin bereidt zich om haare wraake te bevreedigen; het gantsche Hof, de geheele Stad neemt deel aan haare wenschen. De ongelukkige verschynt op de strafplaats, beevende en buiten zich zelve, door angst, vervoerd. Welk een Monster zal men op hem loslaaten? — Zal het een Leeuw, een Beer of woedende Tyger zyn? Neen, het is een Geitenbokje. De Bedrieger werd weder bedroogen. — Dit Vertelzel word door BATTEUX en RAMIER aangevoerd, om den verasfenden styl te leeren; en bekomt hier, om dezelve reden, gevoeglyk een plaatsje.

G E.

GEDICHTEN.

1. The first part of the document discusses the general principles of the proposed system, including the objectives and the scope of the project. It also mentions the importance of maintaining accurate records and the need for a clear and concise reporting system.

2. The second part of the document provides a detailed description of the proposed system, including the various components and the way they will be implemented. It also discusses the potential benefits and challenges of the system.

3. The third part of the document discusses the financial aspects of the proposed system, including the estimated costs and the potential sources of funding. It also mentions the need for a budget and the importance of monitoring the system's performance.

4. The fourth part of the document discusses the legal and administrative aspects of the proposed system, including the need for a license and the importance of maintaining accurate records.

5. The fifth part of the document discusses the implementation and maintenance of the proposed system, including the need for a pilot program and the importance of ongoing evaluation and improvement.

6. The sixth part of the document discusses the conclusion and the recommendations of the study, including the need for a clear and concise reporting system and the importance of maintaining accurate records.

7. The seventh part of the document discusses the appendix, which includes the various forms and documents that will be used in the proposed system.

8. The eighth part of the document discusses the bibliography, which includes the various sources of information used in the study.

9. The ninth part of the document discusses the index, which includes the various topics covered in the document.

10. The tenth part of the document discusses the table of contents, which includes the various sections of the document.

A A N
F I L L I S.

Hoe bleef ik, met myn' mond, aan uwe lipjes hangen,
 Toen 't lief en teder ja, u, staamelend, ontgleed!
 Ik hield, verrukkingvol, u, in myn' arm, gevangen,
 En zwoer, op uwen mond, den staatelyksten eed:
 Ik zwoer dat ik altoos voor u alleen zou leven,
 Dat nooit een and're min zou vatten op myn hart. —
 Word ooit myn ted're ziel door and're min gedreven,
 Zo druk de Hemel my, met de allerswaarste smart!
 Zo sprak ik, en gy laagt aan myne borst gezegen
 En lispte tederlyk: „ ik zal ook de uwe zyn!
 „ Wordt immer my het hart tot and're min genegen,
 „ Zo straf de Hemel my met de allerfelste pyn!”
 Nu was Natuur verblyd. De maan schoot heldre straalén,
 En zangster Filomeel zong heur verrukkend lied.
 Men zag de star der min in al haar schoonheid praalen.
 Wy hadden, op dien stond, geen denkbeeld van verdriet.
 Een lieflyk windje kwam, en voerde, op zyne vlerken,
 Onze Eeden voor den troon des Scheppers van 't heeläl.
 De Godheid was vernoegt, en 's Hemels ruime perken
 Weérgalmden op den klank van 't juichend vreugdgeschal.
 Zo heilig is de band, o wellust van myn jeugde!
 Die ons, voor 's Hemels oog, zo naauw vereenigt heeft,]
 Dat zy het Eng'lendom verrukt in zuivre vreugde,
 Genoegen aan den God der reine liefde geeft.

Dat

Dat dan de dolle dwang op onze liefde woede;

De Deugd spreekt in ons hart, en billykt onze min.

De Godheid staat ons by, zy neemt ons in heur hoede,

En stort ons kloppend hart standvastige trouwheid in.

En, schoon het onzer min niet altoos mag gebeuren

Een' vryen ademtogt te geven aan het hart;

Wat nood! wy minnen toch; laat ons niet angstig treuren.

De droefheid is alleen maar voedsel voor de smart.

Het heilig liefdevuur, in onze borst, aan 't blaaken,

Wordt, door opregte trouw, gestaandig aangevuurd.

Al hadt de strenge zorg van hen, die u bewaaken,

Den doorgang tot uw huis wreedäartig toegemuurt;

Nog zou myn liefdezugt door harde steenen dringen,

Zich paaren met de zugt, die uwe borst ontvlood.

De sterke min belagcht 't gewoel der stervelingen.

Heur magt is onbepaald — ze is sterker dan de dood.

Myn FILLIS, zo uw hart, voor my alleen blyft gloeien,

Zie ik welhaast het eind van al ons grievend leed.

Hoe zal de bios der vreugde op uwe wangen bloeien,

Wen gy, aan myne zy, ten Huwlykstempel treed!

Maar — zo gy ontrouw wierd... Ach! aaklige gedagten,

Wykt eeuwig uit myn ziel! myn FILLIS mint ook my!

O Trouw! o Deugd! o Min! verëenig al uw krachten,

Op dat myn FILLIS ook altoos standvastig zy!

B.

AAN

A A N D E

J U F F E R S.

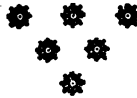
Neen, gy moet, o schoone Juffers!
 Niet meer zulke Liedjes zingen.
 Immers Liedjes, die de zeden,
 Die den goeden smaak onteeren,
 Zyn geen Liedjes voor de Juffers!
 Gloort 'er op uw lieve wangen,
 Niet een kuifchen schaamtebloesje
 Wen gy zingt die laffe Liedjes?
 Zegt uw onschuldvoedend hartje
 Dan ook niet: neen, deze Liedjes,
 Zyn geen Liedjes voor de Juffers!
 Vuile straattaal — en niet anders
 Is het grootste deel der Liedjes —
 Vuile straattaal immers voegt niet
 In den mond van lieve Juffers?
 Laage dubbelzinnigheden
 Zyn de smaak van laage zielen.
 Neen, gy schoonen! zingt van liefde,

Lief-

Aan de Juffers.

Liefde streelt u 't jeugdig harte,
Liefde geeft uw schoonheid leven;
Maar — zingt zuivere Gezangen,
't Heilige der Liefde waardig.
Zangen van een' ed'len Dichter,
Die zyn Lier, altoos der deugde,
Nooit der snoode onkuisheid wydde.
O! dan zal een lieflyk blosje,
Niet van schaamte, maar van liefde,
Op uw zagte wangen glooren!
O! dan klopt uw teder hartje
Van een zuivre zielsverrukking!
En dan roept het, vol van vreugde:
Dit zyn Liedjes voor de Juffers!

B.

T A A L - D I C H T -

E N

LEETTERKUNDIG

K A B I N E T.

VERHANDELING *over het* HELDENDICHT.

§ 1.

Dè stoffe dezer Verhandeling ben ik verschuldigt aan het lofwaardig oogmerk, van het Taal- en Dichtlievend Genootschap, in het Bataafs Atheene gevestigd; wiens oordeelkundige verkiezing der Onderwerpen zo wel aan deszelfs verkreegen roem en verdiensten evenaart! Het is bekend dat deze Maatschappy, ter bevordering der Vaderlandsche Dichtkunde, in het voorgaande Jaar eenen Prys stelde op het beste Antwoord dat de *waare vereischens van het Heldendicht* zoude bevatten: ik verkoos dus voor my zelve, naar aanleiding van die vraag, de volgende gedachten op het Papier te stellen, (want om naar den Prys te dingen, kende ik myne onmacht te wel) en deele dezelve, op verzoek van een myner Vrienden, den Kabinet-Lezer mede; zynde de bekroonde Verhandelingen des Genootschaps, zo verre ik bewust ben, nog niet in 't licht verscheenen.

S

§ 2. By

§ 2.

By het beginnen dezer Verhandeling, viel myn oog natuurlykerwyze, op de nadrukkelyke onderscheiding der opgegevene Vraage: welke zyn de *waare vereischens* van het Heldendicht? Het Genootschap vroeg niet blootelyk: „welke zyn de vereischens?” want die worden dikmaals heel verschillende opgegeeven: en dus zou men, met het oordeel van sommige Kunstenaars raad leevende, regelen tot antwoord kunnen aanvoeren, die zo weinig verband met de Natuur der zaake zouden hebben, als de tyd en zeden van HOMERUS met de tyd en zeden van ons. Men moet dan in 't bijzonder onderzoek doen naar de *waare Vereischens*: naar vereischens die uit den aart van het Heldendicht natuurlyk voortvloeien; die 'er op gegrondt zyn; en die men dus noodzaakelyk by het opstellen van zulk een Dichtstuk betrachten moet.

§ 3.

Maar nu komt het 'er op aan, wat men door een Heldendicht, en wel door een waar Heldendicht, waar van de waare vereischens gevordert worden, verstaan moet. Vraagen wy het Tasso, hy zal antwoorden, „dat het eene Naarvolging van eene beroemde, groote en volkomene Handeling is, die in de verhevenste Verzen voorgesteld, de gemoederen door het wonderbaare beweegt, en door het aangenaame vergenoegt.” En waarlyk, ik vinde de te algemeene bepaaling van GERARD VOSSIUS (a), en de al te bijzondere verklaring van

(a) *Het Heldendicht, zegt deze Schryver, is een Dichtstuk in zesvoetige verzen, de doortluchtige daaden van doortluchtige Personaadjen, in een doortluchtigen styl verhaalende.*

van M. C. CURTIUS (b) wegens het Heldendicht, in deze opgave van TASSO, zo wel met elkander vermengt, dat ik 'er eene *geconsenteerde* verklaring durf uithaalen, en zulk een Dichtstuk alleen een Helden-dicht noemen, dat *een eenige, groote en geheele daad van een voornaam Persoon, in destige verzen ter verwonderinge voorsteld*. Men denke niet dat deze bepaaing overtollig is, daar men veeltyds over een Heldendicht oordeeld, volgens de kundigheden die men in de *Illias* en *Eneas* heeft opgezaamd; nadien men zich de schoone en verhevene beschryvingen van sryden, onweeren en gevallen, waar in Goden en Menschen werkzaam zyn, heeft eigen gemaakt; maar te weinig met de zaak zelfs bekend is, om de tekening in 't groot of in 't kleine over te brengen, en dus geen verband kent om het een, volgens de evenredigheid van het ander, te bepaalen.

§ 4.

De grondstelling dat het Heldendicht de daad van een voornaam Persoon moet voorstellen, stemd met de benaming volkomen overéén. Ik moet hier, in 't voorbygaan, alleen nog aanmerken, dat onze Nederduitse taale, met reden woordenryk genoemd, hier by uitstek den inhoud van zodanig Gedicht boven anderen taalen uitdrukt. Want schoon de Grieken het Heldendicht met de naam *Epopée* bestempelen, is deze benaaming echter niet bepaald genoeg: *ἱστος*, een verhaal of vertelling, en *ποιῶν* dichten of scheppen betekenende, kan de

(b) Volgens CURTIUS, word het Heldendicht door eene, *segts* voorgegevene, *Goddeleyke ingeeving, beschreeven*.

S 2

de geheele benaaming ten hoogften een dichtkundig verhaal, en by gevolg alle verhaalen in verzen, zelfs de kleinste Fabelen en Vertelfels aanduiden. Het zelve gebrek hebben ook de Fransche en Hoogduitsche benaamingen, *Epopée* en *Epische*, die men genoegzaam ziet dat een zelfde betekenisfe moeten hebben, dewyl zy uit de Griekfche taale, en wel uit ARISTOTELES dichtkunde ontleend zyn.

§ 5:

Volgens de Inhouds bepaaling van het Heldendicht in § 3. opgegeeven, moeten wy dan vooreerst onderzoeken

I. wat een daad.

II. wat een eenige.

III. wat een groote.

IV. wat een geheele.

en ten Vde wateen eenige, groote en geheele daad is.

terwyl de Perfoon gefchikt voor, en de Verzen vereischt wordende in het Heldendicht, benevens het wonderbaare, dat het zelve noodzaakelyk moet hebben, in 't vervolg onzen aandacht zullen bezig houden.

§ 6.

De ftoffe van het Heldendicht moet dan noodzaakelyk een daad of handeling zyn. Van daar dat ARISTOTELES den Dichter HOMERUS den grootften Dichter noemt, en niet alleen om dat hy fchoon dichtte, maar in 't bizonder, om dat hy de gedichten, dramatisch, (dat is handelend) heeft ingericht: van daar dat hy het Heldendicht op het Tooneelfpel wil gegrondt hebben.

ben. (c) En CURTIUS de handeling het noodzaakelyk-
ste van allen in een Heldendicht noemd; (d) en daar
in

(c) *De Heer MARMONTEL heeft de Proef genomen, om
het Treurspel van EURIPIDES, IPHIGENIA in Taurus genaamd,
in een Heldendicht te hervormen: zie die hervorming hier.*

„ ORESTES bevlekt met het bloed zynrer Moeder, en van
de Furiën vervolgt, zoekt in den Tempel van APOLLO, een
toevluchtsplaatse by die Goden, welken hem tot zyn misdryf
gedreeven hebben. Hy omvat APOLLOS altaar, vleidt hem,
een offer te zullen toebrengeu: het Orakel werd om raad ge-
vraagd, en beveeld hem, ter verzoeninge naar Taurus te gaan,
en het Staadbeeld der onteerde Diana van daar weg te nee-
men.

ORESTES neemt van ELEKTRA afscheid. Hy begeerd geen-
zints dat PYLADES hem zal volgen: PYLADES wil hem niet
verlaaten: deze jonge Prins verlaat eenen vader door ouderdom
gedrukt, wiens steunsel, eene tedere Moeder wiens lust by
is; en die hem beide, in traanen baadende, aanmoedigen om
eeneu ongelukkigen vriend te volgen. ORESTES is by hun af-
scheid tegenwoordig, en ondervind hoe zeer het herte getrof-
fen word, by den naam van Zoon, Vader en Moeder.

Hy gaat met zynen vriend ter Scheepe; en indien de klei-
ne reize van ULISSES en ENEAS, door zo veele hindernissen
vertraagd word, welke middelen heeft de Dichter dan hier
niet om de reize van ORESTES te veranderen? Men stelle zich
slegts voor, dat ORESTES de Ægeische Meer doorvaart, waar
zynen vader en alle griekische helden, zulk een langen tyd
den speelpop der Zeën geweest zyn; dat hy in het gezicht
van het Eiland Scyrus voorby vaart, daar men den jongen
ACHILLES verstoffen heeft; in het gezicht van Lemnos daar PHI-
LOCTETES verlaaten is; in het gezicht van Lesbos daar de Grie-

in met alle andere Schryvers overeenstemt. Geen eigenaarte heblykheid eenes Menschens, die zich ten goede

ken hunne wraak begonden te tekenen; of in het gezicht der Troiaansche kusten, waar de asche nog rookt; dat, hy den *Hellepontus*, den *Propontus* en de Zwarte Zee moet doorvaaren eer hy in *Tauris* aanlandt. Welk een weg voor een dichterlyk genie!

Voeg by deze natuurlyke toevallen, die het onderneemen van *ORESTES* volgens den rang verheffen en vernederen, den haat der Goden, die het bloed van *AGAMEMNON'S* vyanden zyn; de hulpe van die Goden die het beschutten; de *Furiën* die *ORESTES* overal vervolgen, en die hem ieder oogenblik plaagen wanneer hy zich in het vergenoegen of in de ruste wil in laten. Alle deze bovennatuurlyke werkers, zullen tot de handeling van een gedicht, dat wonderbaare toevoegen, dat reeds in de betrekelyke waarheid gegrondt; en van onze meeningen voor waar aangenoomen is.

Intuschen werd *THOAS* door de stemme der Goden verschrikt, die hem voozegt, dat een vreemdeling zynen Scepter en leven roven zal; *THOAS* beveeld, dat alle de geenen, wiens ongelukkig noodlot, of boosaartig oogmerk hen naar *Taurus* voeren zal, op het Altaar van *DIANA* geofferd moeten worden. *IPHIGENIA* is *DIANA'S* *Priesteres*, zy ontzet zich wegens dit offer, en na dat zy alles aangewendt heeft, wat de Menschlykheid teder, en de Godsdienst ontroerende acht, om de ziele van den Tyran te bewegen, zo zegt zy eindelyk tot hem: *Necn Diana is geene bloedgierige Godheid; en wie weet dit beter dan ik?* — Zy verhaald hem daarna, hoe zy zelfs bestemd is geweest om op *Diana's* Altaar geoffert te worden, en door acze weldaadige Godheid gered is geworden. *Oordeel*, besluit *IPHIGENIA*, of *Diana* een welgevallen

zal

de of ten kwaade richte, en by het volbrengen van een daad, pas openbaar worden kan; geen hartstocht, die op de eene of andere wyze in beweeging gebracht, ons tot daadelykheden kan aandryven; kan de stoffe voor het Heldendicht aangeeven; want de eerste kan geen verhaal, en de tweede slegts eene aandryving tot eene Handeling verschaffen: maar de daad alleen is de waarachtige stoffe van het Heldendicht.

§ 7.

Maar wat is dan eigenlyk een daad of handeling? — Het is zegt BATEUX, „eene onderneeming die met oogmerk en verkiezing geschied” — Laat ik dit op zyn Voorbeeld, met een Voorbeeld ophelderen, waar in men eene hebbelykheid, een hartstocht, en een daad zal vereenigt vinden.

De

zal hebben, wanneer zy bloed ziet vlieten dat zy in 't gebeel niet vordert; daar zy niet eens het bloed konde zien vergieten, dat zy door de uitspraak des Orakels geeischt had.”

— De Tyran staat'er op. ORESTES en PYLADES komen in zyne Staaten aan; zy werden gevangen genomen, en naar het Altaar gevoerd; en het Gedicht neemt door het Treurspel van EURIPIDES een einde, waar van ik tot hier toe het eerste bedrijf heb opgegeven. — Uit dit voorbeeld ziet men, dat de handeling van het Heldendicht, slegts de uitgebreide en dieper iagedrongene Handeling van het Treurspel is.”

(d) *De Heer CURTIUS gaat omtrend deze plaats veel te ver in zyne verklaring. Hy zegt „Handelingen zyn het doeleinde van alle Gedichten.” — Zyn dan, by voorbeeld, Schilderingen der Natuur; Gebeden, Lofzangen, enz., ook Handelingen? ik Antwoorde, neen.*

S 4

De oudste der drie HORATIËN beminde de Eer van Roome; dit was eene hablykheid. CAMILLA zyn Zuster traanen stortende, wegens de Zeege ter Eere van Roome bevochten, werd hy daar toornig over; dit was een opwellende hartstocht. Hy doodde haar in die toornigheid; dit was een daad of handeling. En zie daar een der eerste vereischters van het Heldendicht.

§ 8.

Maar deze daad moet ten Hede een éénige daad zyn, Dat is, zy moet niet afhankelijk zyn van anderen, maar op en door zich zelve bestaan. Uit de twee vergelykingen, wegens het Heldendicht, door een Engelsch en Fransch Dichter aangevoerd; komt my de laatste, in dezen opzichte, veel nadrukkelyker en bepaalder voor dan de eerste. De waarlyk groote POPE, vergelykt de Handeling van het Heldendicht by de Hoofdlaan eener Tuin; welke Laan breed en lang, van kleiner Laanen doorneden is, in welke men somtyds gaat om uit te rusten, en die alle weder op de Hoofdlaan uitkomen, (men verstaat door deze kleine Laanen de *Episoden*, van welke ik in 't vervolg zal moeten spreken). Het is zeker dat deze Tuin van POPE zeer ras een Labyrinthus zou worden, waar aan het einde voor den Wandelaar zou kunnen ontbreken, wanneer men de eene kleine Laan na den ander verkoos: zo dat ik veilig MARMONTELS Zinnebeeld hier als nadrukkelyker durf verkiezen. Deze vergelykt het Heldendicht, of de Hoofddaad van het zelve, by eenen voortvlietenden stroom, die, schoon verlengt door verscheide omwegen, gekromd door Eilanden dien hy omvat, en opgehouden door Beeken en Bronnen dien hy zelve vormd, evenwel

wel zynen loop vervolgt, tot daar hy door de Zee ingezwolgen of door het eindperk geheel en al gestuit wordt.

§ 9.

Wie ziet niet duidelyk, dat dit Zinnebeeld geheel met de eenheid van handeling overeenstemd, die in het Heldendicht vereischt word. De stroom spoedt, gelyk de daad, altoos voort naar het einde. Hier vliedt hy door eene heerlyke en prachtige Stad, daar naast weelige Landsdouwen; gelyk de voorspoedige handeling van eenen Held beschreeven word: gints dringt hy tuschen steile Rotzen en Bergen door, die 't hart verbaazen, en even als de rampen van eenen Held onze ziel met schrik vervullen; en eindelyk word hy door de Zee verzwolgen, of door zyne eigene grenspaalen gestuit; gelyk een Held in de Haven beland, daar men alles volmaakt van hem weet, en het dus verder onverschillig is, waar hy zyne rustplaatse vind, zo dezelve slegts met zyne daaden overeenstemd.

§ 10.

Een éenige daad of handeling is volstrekt noodzaakelyk om belang by den Leezer te verwekken. Twee daaden op het Tooneel staan gelyk met twee lichten op het Tafreel, 'er is maar eene Zon die ons verlicht, en wy zouden 'er geen twee kunnen verdraagen, daar, wanneer 'er twee Hoofdhandelingen in het Heldendicht te gelyk voorgesteld wierden, dezelve noodzaakelyk de bewegingen van ons hart zouden verdeelen, en zo dezelve veel in belang met elkander verschilden, zou den Leezer zelve wenschen, dat de minst belang wekkende han-

deling 'er uitgebleeven was, ja zou mogelyk, ondanks des Dichters schikking, alleen de grootste daad vervolgen, door dat geene te lezen dat daar aan verknogt was, en het overige te verschuiven tot nadere gelegenheid. Van ongeduld brandende om het einde te weeten, word hy moede van Voorstellingen te leezen die hem, in 't midden van 't genoegen, verstrooien, en aan welke hy geen einde ziet dan door dezelve af te snyden.

§ II.

Uit het gezegde moet men opmaken, dat alle de handelingen van eenen Held geen stoffe voor het Heldendicht kunnen zyn. Vooreerst om dat dezelve niet alle even belangwekkende zyn, en 'er verscheide jaaren van rust kunnen verloopen, in welke den Held geene wonderdaaden kan verrichten. Ten tweede, om dat men de gantsche leeftyd van eenen Held onmogelyk in eens over zien kan, zynde het veld te ruim om de evenredige schoonheid en de uitgebreide en bizondere schilderingen op te merken. En eindelyk om dat het oogmerk der verscheidene daaden niet gelyk is, daar sommige daden rechtstreeks in het licht van anderen kunnen staan, en 'er dus donkere vlekken op veroorzaaken, (e) Nadien daar door de deelneming moet vervallen, die men tot het groote oog- en eindmerk diend te behouden.

§ 12. Een

(e) *By voorbeeld, de behandeling van DAVID tegen URIAS den Hetbiter. Dit zyn vlekken op een schoon tafreel, die een Dichter kan bedekken.*

§ 12.

Een daad of handeling moet dan onafhanklyk zyn van andere daaden, volgens myne bepaaing (§ 8). Maar hoe word die onafhankelykheid verkreegen? — Het is zeker dat dezelve eene verbinding van deelen insluit die een geheel uitmaaken, maar waar in is dit geheel, dit *iets* van andere zaaken afgescheiden, gelee-gen? — Is het 'er mede geschaapen gelyk met de Bouwordens, daar iedere Colom op zich zelve rust, en waar in de deelen van Toscana, van die van Dorica, Jonica, Romana en Corintha, alleen in schikking en bizondere versierfels verschillende zyn, daar ailen toch een volkomen en onderscheiden geheel uitmaaken? — ligt die eenige en afgezonderde handeling in de bizondere Zedenleer die den Dichter ons uit zyn Heldendicht zal doen trekken? — Neen, want de dood van Hector door Achillis is eene handeling, die ik niet weet dat eenige Zedenleer opgeeft, en echter is het één éénige daad. — Ligt dezelve in de gelykheid der onderneeming? — Neen, want een Heldendicht in verscheide Zangen verdeeld, sluit iedere Zang dikmaals verscheide onderneemingen in, die onder geen enkel oogpunt te brengen zyn. — Ligt dezelve ook in de gelyk en eenvormigheid van den Held zelve? — Neen, want sommige Heldendichten betreffen een geheel volk, waar van, om 'er slegts een te noemen, de ILLIADEN ten voorbeeld strekt. — Of in de uitmuntenheid van één onder het volk? — Neen, want het geen ACHILLES aan dapperheid boven anderen wint, heeft AGAMEMNON aan magt, NESTOR aan wysheid, ULISSSES aan verflaggenheid, enz. Met dit alles moet 'er evenwel een

vas-

vasten grond zyn , waar van men de eenheid der handeling kan en moet afleiden. Om dezelve te vinden, wil ik weder op het bouwkundig Zinnebeeld te rug keeren; en vraage; waarom verkiest een Bouwmeester deze of die orden voor een ander? — Het Antwoord is klaar, om dat dezelve aan zyn oogmerk en de gelegenheid der plaatse daar hy bouwen zal, het beste voldoet. Dit eenig oogmerk is in de Bouwkunde, fraaiheid en sterkte, maar in de Dichtkunde, de stoffe en het oogwit waar aan de Dichter zich zelve in den aanvang van zyn gedicht bepaald heeft.

§ 13.

Een Dichter moet dan vooral omzichtig zyn in de voorstelling van zyn gedicht, dewyl die de regelmaat van zyn werk is, waar mede men het zelve meeten moet. Komt zyn gedicht met den korten inhoud in de voorstelling begreepen, overeen, dan kan men zeggen dat de handeling een en volkomen is. Wanneer men de Voorstelling van HOMERUS, namelyk „ dat hy de Gramschap van ACHILLES PELEUS ZOON, zo noodlottig voor de Grieken bezingt” met de ILLIAS vergelykt, stemd het Plan met het werk volkomen overcén. Had hy gezegt: „ ik zing de verovering van Troié ” men zou dezelve eenheid van handeling gehad hebben; en dus zou VIRGILIUS met eenen enklen Zang hebben kunnen volstaan, indien hy in zyne Voorstelling aangekondigt had, dat hy de dood van DIDO zou bezingen: ja zyn Heldendicht was met vyf a zeshonderd Verzen volkomen geweest, zo in zyn Plan het ongeluk van NISUS en EURYALIS of de begraaving van ANCHISES was voorgeschreeven.

§ 14.

§ 14.

Een daad heeft twee einden, en men zou zeer gevoeglyk de onderfte Pedestal en de bovenfte Kroonlyst eener Colom als het begin en eindpunt kunnen bestempelen; zynde het eerste de plaats waar den Held aanvangt te werken, gelyk *ENEAS* op den oever van Troje; en de laatste daar de zaak zyn volkomen beflag heeft, gelyk de bezitneeming van *Italië* door denzelfven *ENEAS*. En dus zyn deze punten benevens het Plan wezenlyke gedeelten van een Heldendicht.

Maar zal men zeggen; wanneer de eenheid van daad van de voorstelling des Dichters afhangt, zo zou dezelve by voorbeeld de *Vaderlandsche Historie* tot zyn onderwerp verkiezende, door het zeggen „ik zing de geschiedenis van *Nederland*” al die geschiedenissen tot een cenige daad maaken. — Maar deze redeneering doet niets af, terwyl ik hier boven niet van de eenheid eener stoffe (die duizend daaden kan bevatten) maar van de eenheid der handeling spreek; terwyl ik tevens onderfelde dat de Dichtkundige stoffe slegts één Hoofdhandeling moest bevatten.

§ 15.

Aangaande het belang van het Heldendicht, zo is het zeker dat het, om hetzelfde te verwekken, noodzakelyk een groote daad moet bevatten. Deze grootheid kan van de getfeldheid der stoffe zelve afhangen, wanneer het onderwerp hartroerende en treffende is; of anders van de gevaaren die een Dichter aan zynen Held, door middel van byverdichtfels verbindt, en daar door den Leezer nieuwsgierig kan maaken. In het eerste geval komt
het

het zeer veel op de oordeelkundige verkiezinge aan; waar door men het belang onderzoekt en kent, dat een Lezer noodzaakelyk in den Held moet stellen. Laat ons dit wat nader ontvouwen, en het tweede geval tot wy aan de Epifoden gekomen zyn, verschuiven.

§ 16.

Wy kunnen het belang, of de reden van deelneming, in drie foorten onderscheiden. Als eerst in een Algemeen, ten tweede in een Vaderlands, en eindelyk in een Godsdienstig belang. Deze drie foorten nu te saamen vereenigd zynde, moeten zekerlyk die uitwerkinge op het harte hebben, die een Dichter zich in het Heldendicht heeft voorgesteld.

§ 17.

Ik zal de eerstgemelde, als het gewigtigste, het laaste verklaren. Het Vaderlands belang moet door een Dichter in 't oog gehouden worden, om by zyne Leezers van geene onbekende Helden te spreken, die hem weinig zouden raaken. De Leezer heeft natuurlyker wyze een goed vooroordeel ten voordeele zyner Landsgechiedenisse, ofte der Helden uit den Schoot zyns Vaderlands gebooren. Door dit gevoelen bezielt, beschouwden de Romeinen den *Eneas* van VIRGILUS met verrukking, gelyk de Franschen de *Henriade* van VOLTAIRE; en wy Hollanders, (schoon in eenen lagere graad) den *Willem den Eersten* van NOMSZ.

§ 18.

Wanneer men by het Vaderlands belang ook de bijzondere Godsdienstige gevoelens van een Volk kan treffen,

fen, heeft men een dubblen aandrang op het harte. Geen POLIEUKTE die te weinig zorg voor zyn leven dragende, dwaas genoeg is om de Aitaaren zyner Medburgers te vernielen, en daar door zich zelf het grootste gevaar moet berokkenen, kan my behaagen. Ik prys geenen zogenaamden Martelaar met zulke woeste denkbeelden, maar stel belang in een vreedelievend Christen die lyd en verdraagt. Een *Verlost Jerufalem* van TASSO, moest zyne geloofsgenooten interesseren, gelyk een ABRAHAM en DAVID aan alle Christenen doet.

§ 19.

Thans komen wy tot het eerste, of het algemeen belang, dat ik het gewigtigste, en zeker met veel reden dus genoemd hebbe. Dit belang bestaat in een gewisse deelneeming, die wy als Menschen in de rampen van andere menschen hebben. Wy zyn zekerlyk alle niet geschikt om te oorlogen, en zullen 'er derhalven, somtyds weinig belang in stellen, dat de Helden elkanderen bevechten; maar wy hebben alle een herte dat liefde, wraak, en de meeste menschelyke driften met alle andere gemeen heeft; en derhalven wanneer een Dichter deze driften nevens de onheilen daar uit voortkomende beschryft; zo roert hy tevens de snaaren van ons herte.

Het blykt aan de *Illias* en *Odysee*, dat HOMERUS door de gramfchap van ACHILLES te bezingen, eene stoffe gekozen heeft, die in deze soort van belang viel, en zekerlyk daar door van alle Leezers met genoegten ontvangen is: wy mogen 'er MILTON gerust by stellen, die de Lotgevallen van ADAM, de va'er des Menschelyken geslachts, in zyn *Paradys verlooren* beschryft.

schryvende, daar door alle de nakomelingen geïntreseed heeft.

§ 20.

Ik heb hier voor reeds gezegt, dat men deze drie belangens moet vereenigen, tot een goed Heldendicht. De hooge staat van eenen Held kan 'er ook wel iets aan toe brengen, nadien de sryd van **ACHILLES** en **AGAMEMNON**, onder twee Soldaten voorvallende, die gevolgen niet zou kunnen hebben, die hy by **HOMERUS** heeft; maar echter blyft de deelneeming, door de hartstochtelijke en Godsdienstige gelykheid altoos een voornaam gedeelte van het Heldendicht. De Heer **MARMONTEL** is van het zelve gevoelen, wanneer hy op den bekenden Galeiroejer zinspeelende, zegt, „Een Zoon wiens vader in de ketenen zucht, en die, om hem te bevryden, alles onderstaat wat de natuur, de dapperheid en tederheid, moedig en zwaars onderneemen kan; deze zoon zoude, van welken stam men hem ook wilde doen stammen, een Held zyn, die het Heldendicht waardig was; ja zyn bedryf verdiend eenen **VOLTAIRE** of eenen **FENELON** (e) tot Dichter te hebben.”

§ 21. Het

(e) Ieder Nederlands Dichtbeminnaar kent den **TELEMACHUS** van dezen Schryver, door de zinlyke dichtpen van **SYBRAND FEITAMA** vertaald en in keurige verzen gebragt; daar het origineel zelfs in onrym geschreven is. Men heeft den **Telemachus** de eigenschappen van een gedicht niet willen toekennen, daar men zulks evenwel omtrend zyn vader **Ulisfes**, of de **Odysfée** van **HOMERUS** nooit heeft durven waagen. — Het zou intusfchen zeer zwaar zyn om aan te toonen, waar in de **Reizen** van **Ulisfes** van die van zynen zoon onderscheiden zyn.

Een

§ 21.

Het belang van den Lezer is den regel van kunst voor elk een Dichter, maar in 't bizonder voor den Heldendichter. Wil deze de oplettenheid van zynen Lezer bepaalen, dan is het zeker, dat hy hem door zaaken van gewigt, ja door wonderwerken moet bezig houden. Des Menschens geest, altoos begeerig om iets nieuws te ervaren, word door die begeerte gaande gemaakt; en blyft, wanneer hem iets ongewoons outmoet, zyn voorzichhebbend onderwerp vervolgen, tot hy het einde daar van volkomen weet. — Een Heldendichter moet het belangwekkende van alle andere gedichten kennen, doordien hy telkens gelegenheid heeft, om in hunne bizondere foorten te treden; en daar in, als Schilder van het Geheelal, de bizondere Tafreelen van andere Meesters, niet slegts moet naarvolgen, maar zelfs overtreffen.

§ 22.

Het zal mogelyk vreemd voorkomen, dat ik een Heldendichter op zulk eenen hoogen trap doe klimmen, dat hy de vereischtens van alle de bizondere foorten

van

Een Hoogduitsch Schryver beweerd, dat de TELEMACHUS daarom geen Heldendicht is, om dat het geene naarvolging van een enkele daad voorsteld. Maar wat is dan de onderneeming van een jonge Prins, die, om zyn Vaderland en Moeder van eene menigte Tyrannen te bevryden, zynen Vader, door duizend gevaaren zoekt, en denzelven dan eerst weder vindt, wanneer by alle verzoekingingen van het Noodlot heeft doorstaan?

T

van gedichten moet kennen en betrachten. Maar deze verwondering zal verdwynen, zo dra men opmerkt, wat een Heldendichter ten gevalle van zynen Held doen moet. Hier zal hy het Tooneel te baat neemen, en de lydende Perfoonen des Treurspels in zyn gedicht voorstellen; hun deugdzaam Character schetsen; of hunne wroegingen, over gepleegde misdaden, affchilderen en hunne rampen ten hoogsten top voeren; alleen om zynen Lezer door vreeze en angst te ontroeren, en het medelyden in deszelfs harte te ontvonken.

Wel verre dat het Blyspel hem stoffe tot lagchen zoude verschaffen, die hem geheel niet zoude dienen. (f) Geeft het hem een gepaste Zedeleer aan de hand, die ik in alle Speelen noodzaakelyk keure, en waar door wy in het Heldendicht, met byvoeging van een hooger Zedeleer, gesticht worden. Terwyl de eenvoudige zachtheid en het denkbeeld van ruste, in het Landgedicht vereischt wordende; zodanig een Dichter ook by de Schildering van een aangenaam Gewest, daar de vrede en het vergenoegen heerscht, te staade komt.

§. 23.

Wil men voorbeelden op dezen Regel? — Wel-aan: men sla de ENEAS op, en siddre, wanneer JUNO's toorn in vuur en vlam gezet, alle de winden op den ongelukkigen zwerver doet los gaan, daar zy zyne stad tot een roof der vyanden heeft doen worden. Men let-

(f) Men weete dat het Boortige Heldendicht, geschikt om te lagchen; en waar van het nabuurige Duitschland eenige staalen opleverd, niet volgens dezen regel beoordeeld moet worden.

lette op de Pensfeelftreken van VIRGILIUS, wanneer hy de wanhoop eener bedroefde Prinfesse afmaald, of ons eenen laaghartigen THERSITES voor oogen fteld. En men herftelle zich weder in volkomen ruste, wanneer hy ons het ftille *Aufonië* of EVANDERS lustplaatfe vertegenwoordigt.

§ 24.

Ik heb reeds gezegt, dat de hooge afkomst van eenen Held, gantsch weinig tot de waarde van het Heldendicht doet; en ik herhaal het hier, om dat my voorftaat ergens gelezen te hebben (ik weet niet waar) dat de hooge geboorte eenen Held noodzaakelyk is, om voor het Heldendicht gebruikt te worden. Maar eilieve: wat maakt hem tot een Held? — Laat hem eens van een koninglyk geflacht aftammen, en zyn geflachtregister van de vroegfte tyden beginnen; maar laat hem tevens niets doen dat buitengewoon is; en ik ben verzekert dat 'er geen ander Heldendicht op hem toepasfelyk zal gemaakt worden, dan dat van GELLERT op eenen *Grysaart*:

Hy leefde: nam een Vrouw: en ftierf.

Maar voerd een gemeen inwooner van de Kaap een voornaame daad uit, dan word hy een Held, die niet minder dan door eenen BURMAN *vergoed* diend te worden; terwyl men aan geene afkomfte van eenen WOLTEMADE denkt, wiens Heldendaad, by die der NARBOUTS geplaatst, zich boven alle vorftelyke geboortens kan verheffen. (g)

In-

(g) Onder bet *afschryven* dezès, *fta ik CURTIUS op*, en *vindt daar een gelyk tegensprekend gezegden van den Heer*

§ 25.

Indien de daad of Handeling dan alleen de stoffe tot een Heldendicht kan opgeeven, volgens §. 6. en zodanige Handelingen door geringe Personen kunnen volvoerd worden, dan zou ik ook geenzints zwaarigheid maaken, om het volgende verhaal van MARMONTEL, als zulk een daad behelzende aan te merken, schoon ik voor my 'er te weinig handeling in zou vinden om 'er een Helden-dicht van te vormen.

By eene overstroming van den Taag, wierd de Brugge te *Verona* weggerukt, en de eene overwulfd boog na

en *Mejuf. DACIER aangebaald.* „Het is (zeggen zy) in den „ grond niet noodzaaklyk dat de handeling des Heldendichts „ in zich zelve beroemd en gewigtig zy, zy kan veeleer ge- „ ring en algemeen zyn; haare grootheid en gewigt moet „ in de boedanigheid der Personen, welke men voorfeld, „ bestaan. Dieswegens zegt HORATIUS na ARISTOTELES; Res „ gestae refunque ducumque: de daaden der Koningen en „ Veldbeeren. Dit is zo waar, dat de verbevendste bande- „ ling eens blooten burgers, nimmer het voorwerp van een „ Heldendicht zal kunnen worden, daar in tegendeel de al- „ gemeenste handeling eens Konings of Veldheers steeds ge- „ sbikt daar toe is.” — Het is byna onbegrypelyk dat zodanige lieden tot zulke dwaalingen kunnen vervallen. De gemelde CURTIUS merkt, ten aanzien van dit geselde zeer wel aan: dat CAESARS Slaap en Maaltyden, schoon bandelingen van eenen Held zynde, voor ons daarom niet gewigtiger worden, dan de slaap en de maaltyden zyner krygsknechten, ten zy geenen zich door gewigtige omstandigheden en gevolgen van dezen onderscheiden, waar door zy weder tot den graad van gewigtige bandelingen zouden verhoogd worden.

na den ander nedergeworpen. De middelste boog alleen was nog overig, op welken een huis stond waar in eene gantsche Familie woonde. Men zag aan de Oever hoe deze in traanen verdrinkene Menschen de handen uitstaaken en om hulpe schreeuwden; terwyl de magt van den stroom, in 't gezichte der Toezienders, de pylers van dezen boog omwierp. By deze gevaarlyke omstandigheid, beloofde de Graaf SPOLVERINI, hem, die de stoutmoedigheid had om in een Schip te gaan, en deze ongelukkige Menschen te redden, een beurs met hondert gouden kroonen. Men was in gevaar om door den sterkgaanden stroom vervoerd te worden, of onder het huisje aan den boog aanlandende, door het nederstorten van hetzelfde verpletterd te worden. De toeloop van het volk was onbeschryfelyk, maar geen mensch verftoute zich om daar heen te vaaren. Eindelyk kwam 'er een Boer by den hoop. Men verhaalde hem welke eene onderneeming men verlangde, en welk een prys men daar op gesteld hadt. Hy klimt in het Schip; komt door geweld van roeijen op het dreigend huis aan, en wagt onder aan eenen pyler, tot de gantsche Familie, Vader, Moeder, Kinderen en Gryzaarts, langs een touw in 't Schip gekomen zyn. „Troost u, roept hy uit, gy zyt gered.” Hy roeit tegens het geweld des waters op, en wint eindelyk weder den Oever.

Vol aandoening over deze gevaarlyke, doch gelukkig uitgevallene onderneeming, bied hem de Graaf SPOLVERINI de gestelde belooning aan, doch krygt van den grootmoedigen Boer, dit, waarlyk heldhaftig antwoord „ ik verkoop myn leven niet: myn arbeid kan my en myne vrouw en kinderen onderhouden; geef dat geld

aan deze arme Famielie , die zulks meerder noodig heeft , dan ik.

§ 26.

Ik wil echter zeer wel toestemmen , dat een groot Personaadjē , die een daad verricht , beter voor het Heldendicht geschikt is , dan een gering persoon ; om reden , dat de gevolgen van zyne handelingen grooter kunnen zyn , het geen men in **ACHILLES** gramfchap kan bewaarheid vinden. — Hoe fterker de handelende Perfoonen in de zinnen vallen , zo veel te volkomener zal het Heldendicht ook zyn , en deze indrukken kunnen zy , door een hooge geboorte , door bizondere eigenfchappen , of door het bewind dat zy over anderen voeren , reeds eer zy beginnen te werken , in ons harte verwekt hebben. En derhalven zullen hunne daaden zo veel te afteekender zyn.

§ 27.

Hoe groot eene handeling , en hoe fraai dezelfs voorftelling ook moge wezen , zo zal zy echter niet aan de verwachting des Lezers voldoen , zo zy niet geheel is uitgewerkt. Ik zeide daarom al aanftonds , dat een daad voor het Heldendicht , een eenige groote en geheele daad moet zyn. (§ 5.). En dus zullen wy , de gevolgen van **ACHILLES** gramfchap ziende , niet eerder kunnen bevreedigt worden , dan na dat hy **HÆCTOR** heeft overwonnen. Hier eindigt zyne gramfchap , hier word zyne wraake bevreedigt ; en het is dus niet meer dan natuurlyk , dat wy ook hier bevreedigt zyn. (b)

Om

Om die reden zegt Tasso, dat het gedicht; *de verliede Orlando*, wel een begin, maar geen einde heeft, daar de *woedende Orlando*, daar en tegen, wel een einde, maar geen begin heeft. Deze beiden dus te saamen gevoegt, zouden een volkomene Handeling uitmaaken.

§ 28.

Wanneer men zo verre gevordert is, dat men belang voor zynen Held heeft verkreegen, dan doet men denzelfen in moeielykheden komen, die zwaar zyn om te overwinnen; en die daar door den Lezer gaande houden, deze noemt men *Episoden*. Ik zal het eerste gedeelte van dien, de inwikkeling, en het tweede de ontkenning noemen. En van het een en ander vervolgens spreken.

§ 29.

Om het wonderbaare recht te kennen, is het noodig de

(b) TASSO beweerd, dat HOMERUS ons door HECTOR heeft willen toonen, hoe lofwaardig het is, zyn Vaderland te verdedigen, en door ACHILLES, hoe de wraak eene groote ziele by staat. „ deze gedachten, zegt by, hebben aan zich zelve eenigen schyn, zyn evenwel niet volkomen waarschynlyk, maar krygen door de kunst van HOMERUS, de grootste zekerheid, geloofwaardigheid en waarschynlykheid. „ HOMERUS heeft zekerlyk aan dit alles niet gedacht; want men heeft nooit getwyfeld of het lofelyk is zyn Vaderland te dienen; en het is nimmer nuttig geweest, te bewyzen, dat het less grootich is zich zelve te wreken.

MARMONTEL.

T 4

de Aanmerkingen van den Heere BITAUBE over, het zelve te lezen. Zy zyn beknopt en tevens gewigtig. Ik zal 'er my hier van bedienen, om de geboorte van 't wonderbaare, en het geen ik verder dienftig achte, aan te duiden.

De geboorte van 't wonderbaare (zegt hy) is te vinden in die mengeling van grootheid en zwakheid, die 't menschelyk verstand uitmaakt. Vermoedende dat 'er andere wezens bestaan, dan de zulken die zyne zintuigen aandoen, gaat hy als uit de grenspaalen der natuur, begeeft zich in eene denkbeeldige waereld, vergroot de Aardsche voorwerpen, vergaderd verstrooide Schoonheden in een zelfde plaatse, schept onbekende wezenlykheden: over zyn eigen werk verwonderd, neemt hy het aan voor de waarheid zelve.

Die fabelen, de dageraad der Dichtkunde en de vrucht der verbeelding, nog in haare kracht zynde, dienden om haar te ontvonken. Verblind door de schoonheden der natuur, versierde de Mensch daar mede de Goden die hy zich hadde geschapen: de Goden hielden hem op hunne beurt, in de begoocheling midden in de schoonheden der natuur.

Egypte was de wieg van zo veele verlichtfelen: maar zy verscheenen 'er niet allen in hunne luister. Dat land was bewoond door Wysgeeren en door het bygeloovigste volk. De eerste, een geheim van hunne wysheid maakende, scheenen de domheid van het algemeen te onderhouden. Het andere bezig met den Nyl te bestryden en die ruime gestichten op te richten, gedenktekens, minder van den smaak dan van 't vermoogen, scheen de heilryke giften der verbeelding niet te hebben ontvangen. Zyn Godsdienst droeg 'er
het

het kenteken niet van. De domme Egyptenaar maakte zyne denkbeelden niet algemeen genoeg om zich Godden te vormen, onderscheiden van de voorwerpen die zyn gezicht troffen: de Crocodil, de Uien die hy met eerbied zag opgroeijen, ontvingen zyne hulde.

Naauwlyks waren de fabelen, in den schoot van Egypte gebooren, in Griekenland overgeplant, of zy verkreegen daar een schielyker aanwas. Aldaar ademden de eerste trekken der verdichtfelkunde, de spelen, de vermaaken, den overvloed. In haaren oorsprong hangt de famenleviug meer af van de luchtstreek, dan wanneer die tot haare volmaaktheid is gekomen. Reeds zag men by vooruitzicht, BACHUS met lier bekroond en op de heuvels dansende; CERES met deftigheid in de velden wandelende, de luchtige FLORA, de stemmige POMONA vooruittredende; de Boschnimphen met de Boschgoden speclende; den Oorlogsgod aan de liefde onderworpen; de kuifche DIANA zelve zuchten loozende. In de Noorder luchtstreeken, alwaar de Godheid des stryds de voornaamste eerbewyzingen ontving, was het drinken van bier uit de Harfenpan zyner vyanden, het afbeeldzel van het opperste geluk.

Welhaast wierd de Godsdienst het onderwerp van de gezangen der Poëten. Hunne verbeelding vergenoegde zich niet met de reeds ontvangen fabelen; zy sierden die op; bragten weêr nieuwen voort, en waren de Priesters van dien weinig verbloenden Godsdienst. Zonder kettery te vreezen, wierden de tegenstrydigste verdichtfelen vreedzaam aangenomen, beurtelings toegestemd, somtyds te gelyk. Die taal van verdichtfelen wierd eindelyk de tolk der waarheid zelve; men was gewoon geworden; die te spreken; zy was aangenaam; zy om-

kleedde de eerste denkbeelden der natuur en zedekunde. Maar het is waarschynlyk dat veele fabelen niets waren dan fabelen in bygeloovige Eeuwen geboren, en door de gezangen der Dichters geheiligd.

Het is dan 't Bygeloof 't welk het wonderbaare voortbragt; een niet luisterryke oorsprong: de Dichtkunde versierde het, ende Wysbegeerte zelve ontleende zyne bevalligheden alvorens zy in 't openbaar dorst verschynen."

§ 30.

Van deze beschryving is ligtelyk af te leiden, dat de eerste Dichters, HOMERUS, VIRGILIUS en meer anderen, gebruik maakende van de denkbeelden hunner natien, het wonderbaare altoos gebezigt hebben; waar door wy, in hunne rydkringen zich moeten te rug stellen, om hunne denkbeelden, dien aangaande, te begrypen: ja men zal zich ligtelyk kunnen verbeelden, dat zy in dezen dikmaals te verre gaan, en aan onze zyde beschouwd, wel eens tot het belagchelyke vervallen.

§ 31.

Men is het in veele opzichten nog niet eens, of het wonderbaare een wezenlyk vereischte van het Helden-dicht is; dit echter is zeker; dat een Christen Dichter geene vryheid heeft om het wonderbaare van het Heidendom in zyn gedicht te mogen mengen. Men heeft dus wel te zorgen om geenen JUPITER, MARS, NEPTUNUS, of eenige andere Goden der Oudheid, by hen voor waare Goden gehouden, in het hedendaagsche Helden-dicht te brengen. Men begrype hier echter niet uit, dat ik deze Godheden als eene allegorie niet zou
kun-

kunnen dulden: neen, ik zou geheel geen zwaarigheid maaken, om van de Zee als NĒPHTUNIS ryk, en van CUPIDO als van de liefde te spreken, maar ik zou 'er evenwel geen groote eer in stellen, wanneer het een Christen geval behelsde. Dan wy zullen gelegenheid hebben om dit nader aan te toonen.

§ 32.

Een daad of handeling van welk eene waarde hy ook wezen mag, kan zonder byverdichtfel niet meerder uitleveren dan een geschiedkundig verhaal, dat alleen in waarde zal klimmen, naar maate het gewigtig en fraai voorgesteld is, maar kan het Heldendicht niet aangenaam genoeg maaken. Een eenvoudig verhaal van gebeurtenissen, hoe fraai ook, is flegts gelijk aan een vertelzel van GELLERT en anderen, schoon het gewigtiger kan wezen. Om nu het Heldendicht daar van af te zonderen, neemt men de *Episoden* te baat, en wikkeld den Held in verdichte zwaarigheden, die den Lezer verbaazen, en nieuwsgierig doen worden, om het einde van die allen te weeten.

§ 33.

Ik heb hier voor (§ 28.) reeds het begin dier voorgewende zwaarigheden de inwikkeling genoemd. Hier moet ik zeggen, dat men in het Heldendicht maar ééne hoofdinwikkeling heeft, wyl 'er andere, die minder in rang zyn, door bestuurd worden: deze laatste mogen vermeerdert en verminderd worden, naar de waarschijnlijkheid of des Dichters oogmerk zulks vordert.

§ 34. De

§ 34.

De inwikkelingen neemen hunnen oorsprong uit de onzekerheid der Handelende Personaadjcn. Hier van strekke *Merope* ten bewyze, die (volgens het Treurspel van *MAFFEI*) haaren zoon die zy dood waand te zyn, aan een paal doet binden, om denzelveu te laaten geesfelen, als de *Moordenaar* van haaren Zoon. Men moet dezen schok in den Schouwburg zelve voelen, om een recht denkbeeld te maaken, van de onverwachte en ongewoone zwaarigheid, die den jongen Prins ontmoet. Alle gemoederen zyn in beweeging, en wanneer men denkt hoe rampzalig deze ontkenning uit zal vallen, ziet men een tweede gevaar verschynen; zo dat men tot de volkomene *Catastrophe* tusfchen hoop en vreeze flingerd.

§ 35.

De Hoofdinwikkeling van de *ENEAS* is, volgens *PATTEUX* de toorn van *JUNO*, die zich tegen de aanlanding van *ENEAS* in *Italien* verzet. De mindere inwikkelingen die van de eerstgemelde afhangen, zyn de uitwerkfelen van deze toorn, namelyk een storm, die *ENEAS* verre van *Italien* afvoerd; de liefde eener Prinsesse, die dezen Held te *Carthago* behouden wil; de dapperheid van eenen Prins, die zich tegen de nederzetting van dezen Held aankant. Deze drie inwikkelingen zyn aan eene hoogere onderworpen, welke hen zodanig omringt, dat zy veel eerder drie blyken van eene enkele inwikkeling, dan van drie verscheidene inwikkelingen uitmaaken.

§ 36. Maar

§ 36.

Maar de inwikkelingen in gevaaren ontstaan, ook wel eens uit de zwakte der Handelende Personaadjen, die gevaaren voor oogen zien, daar hen genoegzaame magt ontbreekt om dezelve af te keeren: dit is het geval van de Koninginne ESTHER. Deze weet dat de Koning AHASUEROS alle haare geloofsgenooten, namelyk de Jooden, verdolgen wil; maar heeft, wegens haare zwakheid, van zich zelve geene gelegenheid om dit te verhinderen: deze inwikkeling is niet minder dan de voorgaande, en diend het oog van een Heldendichter niet te ontslippen, vooral wanneer zynen Held een deugdzzaam Personaadje is. Men herinnere zich de geschaakt wordende SARA by HOOGVLIET, en meer andere voorwerpen van die natuur, te veel om dezelve hier te noemen.

§ 37.

Wanneer de gevaaren op het hoogste zyn en men niets dan een volkomene ramp verwacht, dan moet de Heldendichter zyn geval op eene verrukkende wyze weeten te ontknopen. Deze wyze van oplossing is even als in de inwikkelingen, tweederly: de eerste geschied door de herkenning, gelyk MEROPE haaren zoon erkend. (§ 34.) Of door de Lotverandering, waar door de zaaiken eenen anderen keer neemen, en alle gedreigde gevaaren eens flags verdwynen. de val van HAMAN, en de zegepraaling der Jooden strekken hier ten voorbeeld.

§ 38.

ARISTOTELES verklaard zeer beknopt, wat men door
de

de herkenning verstaan moet. „ zy is , zegt hy , een overgaan van onweetenheid tot kennis , dewelke of liefde of haat verwekt in de Perfoonen die tot geluk of ongeluk zyn voorgeschikt” De herkenning in de MÆROPE is meesterlyk uitgedacht , dewyl zy den jongen Prins , op het oogenblik dat hy tot zyn geluk aan zyne Moeder bekend word , tot zyn en haar ongeluk tevens voor den Dwingeland kenbaar is , waar door het medelyden en de vreeze te gelyk verwekt worden.

§ 39.

Maar de *Episode* , of de inwikkeling van dezelve , word ook opgelost of ontknoopt , wanneer het Lot der Helden of Personaadjn veranderd; het geen men de *Peripetie* noemd. Ik heb de Lotverandering van ESTER door het ongeval van HAMAN , als eene ontknooping ten goeden genoemd : maar zy valt ook wel eens ten kwaaden uit , waar van die van PHÆDRA en HIPPOLYTUS , en meer anderen , ten getuigen verftrekken.

§ 40.

Het oogmerk dat een Dichter heeft , komt ook in de ontknoopinge voor al te pas ; wanneer hy zynen Lezer , wil ontroeren , treffen , en verwondering by denzelfen verwekken , dan laat hy zynen Held op den hoogften trap van gevaar gekomen , hetzelfde overwinnen , en brengt hem over in een ryk van vreugde en vergenoegen. Maar indien het zyn oogmerk is om medelyden en angst te verwekken , dan stort hy zynen Held van deze stylte af , en doet denzelfen van den Lezer beklagen , wiens harte 'er reeds vooringenomen is. Het is zeker dat dit niet altoos volgens den Regel , dat het goede

goede beloond en het kwaade gestraft word, kangaan; maar het is tevens zeker, dat een deugdzaam en lydend Held, zo min door zyne rampen ondeugdzaam word, als een Schelm door zyn gelukkig lot, deugdzaam mag heeten.

§ 41.

De voorbeelden die wy van sommige Heldendichten voor ons hebben, doen ons zien, dat derzelver dichteren niet altoos toegelegd hebben, om de deugd te beïoonen. HOMERUS zelf laat de gramfchap van ACHILLES, eene hartstocht die zekerlyk verre af is van deugdzaam te zyn, over HECTOR, ja zelfs over AGAMEMNON zegevieren; gelyk de SATAN in het *verlooren Paradys* van MILTON, over onze voorvaderen triumpheerde. Maar mogen wy HOMERUS daarom verachten, daar men de geheele ILLIAS beschouwende, aanstonds kan opmaken, dat hy alleen de kwaade gevolgen der gramfchap in een helder daglicht heeft willen stellen: en mogen wy de SATAN de Held van MILTONS *Paradys verlooren* noemen, wanneer men handtastelyke blyken vindt, dat hy Adam naar waarheid heeft voorgesteld; dat is, zekerlyk zwakker dan de SATAN; maar het tevens zo weet te dwingen, dat elk Lezer medelyden met zynen stamvader moet hebben, en geenzints den rol van den Satan, hoe gelukkig denzelfen ook in zyne onderneeminge wezen moge, zal begeeren te vervullen.

§ 42.

Om een geheele daad, hoe groot (dezelve ook zyn mag, nu nog meer te verheffen, hebben wy het wonderbaare reeds genoemd. Hier mede is BATTEUX zeer sterk

sterk ingenomen, ja gaat zelfs zo verre, dat hy geen Heldendicht, zonder het wonderbaare, wil goed keuren; ik zal eenige van zyne woorden, ten beteren verstande hier by voegen.

Alle Menschē beminnen het wonderbaare, en dezen smaak, die zich in de kindsheid reeds zo levendig ver- toond, veranderd in de volgende jaaren slegts van onder- werp. Daar door komt het, dat ieder verteller, wanneer hy niets wonderbaars leveren kan, ten minsten iets zon- derbaars zoekt te leveren, om zyne toehoorderen op de aangenaamste wyze te onderhouden.

De eersten die het in den geest schooten om verhaalen te vervaardigen, kozen tot hunne stoffen, voordeeligheids halve, de daaden van groote lieden. Nadien zy nu zulke in 't algemeen van Goddelyken afkomst deden zyn, vol- gens de Zeden der oude Heidenen, zo konden zy ook ligtelyk aanneemen, dat zy in zwaare gevallen, op eene wonderbaare wyze, door den raad, of ook wel door de magt van deze bovennatuurlyke wezens, wien zy hun leven te danken hadden, ondersteund waaren geworden.

De vermenging van handelende Goden, met handelen- de Menschē heeft twee voordeelen, in zo verre men dezelve alleen naar de begrippen inrichtte, ten wiens gevallen men de vertelling maakte. Het eerste voordeel was, dat men de Helden hier door meer aanzien gaf, en zyn verhaal gewigtiger maakte; het andere; om de toe- hoorders hoe langs hoe meerder in hun denkbeeld te ver- sterken, dat 'er Goden waren om hen te helpen, of te bestraffen, na dat zy het verdienden — Zie daar de oorzaake waarom men het wonderbaare in het Helden- dicht heeft ingevoerd.

ABRA-

(Het vervolg hier n. 1.)

A B R A H A M
O P
M O R I A;
GODSDIENSTIG ZANGSPEL.

Het Hoogduitsche van den Heere

A. H. NIEMEIJER,

Vry gevolgt,

DOOR

G. BRENDER à BRANDIS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
55 EAST LEXINGTON AVENUE
NEW YORK, N. Y. 10017

RECEIVED

APRIL 1954

BERICHT VAN DEN NAARVOLGER.

De Heer NIEMEIJER heeft dit stukje voor een aantal Liefhebbers der Zang- en Speelkunde opgesteld; die 'er ook den 30ste November in den Jaare 1778. op de Confertzaal te *Maagdenburg*, de eerste voorstelling van gedaan hebben. Ik heb het met vermaak vertaald en geheel vry gevolgt, passende (dewyl my de Muziek ontbrak) het geheele stukjen, op Zangwyzen, die by alle Zang- en Speeloeffnenden bekend zyn. Het onderwerp kwam den Heer NIEMEIJER ongelooflyk ryk van edele en grootfche gedachten voor; ik ben in het zelve denkbeeld, dienaangaande. Het is waar dat ABRAHAM met zyn Zoon alleen op *Moria* het groote werk volbragt heeft, maar het is tevens waar, dat deze Eenzaamheid den Hoorder en Toeziender niet genoeg kan onderhouden, wanneer dezelve te lang duurd. Het Dichterlyk genie vond hier dus gelukkig uit, dat deze Offerberg, in het gewest van *Salem* lag, waar MELCHISEDEK Koning was; zo dat het gantsch niet onwaarschynlyk voorkomt, dat hier eenigen van zyn volk op den Berg verschynen.

De Autheur verklaard verder eenige bizondere opvattingen van zyn stukje, waar van ik 'er eenige veranderd hebbe, en de andere voor zich zelve liever zal laten spreken. Indien het eenige stichting by Zang- en Dichtminnende Leezers kan verwekken, zal myn oogmerk volkomen bereikt zyn.

PERSONAADJEN.

ABRAHAM.

SARA.

ISAAC.

ABIMAEEL.

SEBA.

THEMAN.

Een REY van Herders en Herderinnen.

Een REY van Priesters en Reizigers.

Eene STEMMEN,

*Het Tooneel is in 't eerste Bedryf voor een digt-
Bach; in het tweede, eene vlakke op den Berg
Moria. Wordende verbeeld op eenen Len-
ten avond.*

A B R A H A M
O P
M O R I A;
GODSDIENSTIG ZANGSPEL.

E E R S T E B E D R Y F.

E E R S T E T O O N E E L.

S A R A, I S A A C, een C H O O R van *Herders*
en *Herderinnen*.

H E T C H O O R.

Wyze: Psalm 100.

o **H**eilig! heilig! heilig God!
Geduchte Heer van Sebaoth!
Die, toen uw stem de Waereld schlep,
Het *reezen* uit het *nietloos* riep!

Gy sprak, en 't was 'er op uw woord.
Het *niet* bragt heerlykheden voort.
De gouden Zon en zilvren Maan,
Deedt ge op uw stem ten reije gaan.

De Sterren aan den Memelboog,
Zyn flonkerlichten voor ons oog:
Maar uwe magt, alom verspreidt,
Blinkt meerder dan hunn' Majesteit.

X

Je.

Jehovaas roem zweeft boven al.
 Zie eens, welk talleloos getal,
 Van wondren pryst hem in den nacht!
 Zyn naam is groot, gelyk zyn magt.

E E N H E R D E R.

Andante. Wyze: *Goël is vol mededoogen enz.* SCHUTTE
 Gez. D. I. Bladz. 8.

In dees koelende avondstonden,
 Mild van Roozengeur doorweekt:

E E N H E R D E R I N.

Werd Gods byzyn ondervonden,
 Daar Hy in zyn werken spreekt.

B E I D E N.

Werd Gods byzyn ondervonden,
 Daar Hy in zyn werken spreekt.

E E N H E R D E R.

In den glans der Hemellichten,
 By den schyn der zilvren Maan,

E E N H E R D E R I N.

Voel ik 't hart door liefde stichten
 Om Gods wondren gaé te slaan.

B E I D E N.

Voel ik 't hart door liefde stichten,
 Om Gods wondren gaé te slaan.

E E N

E E N H E R D E R .

Als in hemelhooge kringen
Sterren fonkren voor elks oog;
Dringt ons hart, op aandachts vleuglen, } *Bis.*
Tot den Hemelvorst om hoog.

E E N H E R D E R I N .

By het Lied der Nachtegaalen,
Spiegelende in den wolkenboog;
Dringt ons hart vol lof en blydschap, } *Bis.*
Tot den Hemelvorst om hoog.

H E T C H O O R .

Wyze Psalm 100.

Om hoog! om hoog! tot onzen God,
Den schikker van ons deel en lot,
Ryst ons gezang by elken stond,
En is op 's Scheppers roem gegrondt.

E E N S T E M M E .

Zo lang dees daauw Gods roem verbreedt,
Werd't onzen lof hem toegezeit.

H E T C H O O R .

Zo dra ons oog geen daauw meer ziet,
Werd onzen lof der Englen lied.

Zingt vrolyk! pryst Gods zorg en Raad!
Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.
Jehovahs roem werd steeds geacht.
Zyn naam is groot gelyk zyn magt.

T W E E D E T O O N E E L.

SARA, IZAAC, HET CHOOR.

Recitativo.

S A R A.

Myn Kindren! Ach! wat vreugd gevoel!
 Wat lieflyk denkbeeld! stil genoeg!
 Smaakt onze ziel by 't heerlyk doel,
 Zich naar des Hoogften wil te voegen.
 Hoe vrolyk ryst ons hart om hoog!
 By 't zoet geluid der Avondzangen!
 Wanneer Gods Schepfelen ruste erlangen,
 En opzien naar den Hemelboog.
 Het zwygend bosch vervangt den toon
 Der vreugdestemmen dezer strecken;
 Die tot den Albestuurder spreken;
 Den lofzang zingen voor zyn troon.
 Maar thans toeft Abraham zeer lang.
 Waar blyft hy? — ach! — zyn Godsdienstplichten
 Zou hy in de eenzaamheid verrichten.
 Wat valt zyn afzyn heden bang! . . .

D E R D E T O O N E E L.

ABRAHAM *nadert in het midden van het Bosch, zonder het CHOOR of SARA en IZAAC te zien.*

A B R A H A M.

Hy zal hem hebben die hem gaf!
 Ik heb Gods stemme straks vernoomen.
 Myn ziel! zoud gy het offren schroomen...?
 o Neen! ik sta hem willig af.

Ik

Ik mogt Gods aanschyn vry aanschouwen.
 Nog heeft myn hart voor zyn gelaat.
 Myn kniën buigden; 'k wist geen raad,
 En zag den God van myn vertrouwen.
 Al ziddrend viel ik voor hem neêr,
 Begon met dubblen angst te sinceken;
 Wanneer de hooge Hemelheer
 Met my, zyn knecht, begon te spreken.
 „Breng my uw Zoon ten offer”! — ach!
 't Is of die stem, gelyk de donder
 Nog door myn ooren druischt — ô wonder!
 Wat is 'er dat gy niet vermag?
 „Breng my uw Zoon: uw eengebooren:
 „Hem dien gy mind ten offer aan. —
 Myn Izaak! myn uitverkooren.....!
 Ik volg Gods stem! — wy zullen gaan.

Larghetto. Wyze: *U Jezus enz. VAN ALPHEN en v. DE*
 KASTEEL Gez. D. I. Bladz. 20.

Hy zal hem hebben, die hem gaf,
 Zyn woord is enkel liefde:
 Ik staa myn Zoon gewillig af,
 En noem dit streng bevel geen straf.
 Daar 't onzen God zo bliefde.

* *

Dit leven had ik graag, Myn Zoon,
 Voor uw behoud gegeeven.
 Myn dierbaar pand! myn vaderkroon!
 God wil dat ik myn plicht betoon,
 En eischt uw..... jeugdlig leven!

Hy zal hem hebben, die hem gaf,
 Zyn woord is enkel liefde;
 Ik sta myn Zoon gewillig af,
 En noem dit streng verbod geen straf;
 Daar 't onzen God zo bliefde.

S A R A.

*(Zy loopt ABRAHAM te gemoete, welke door haar
 te zien, stiltzwygt.)*

Myn Abraham! zyt wellekom!
 Thans bleef gy lang van my verſcheiden.
 Maar hoe! — gy keerd verbaast weêrom!
 Wat zie, ik! — teeknen dat gy ſchreiden? —
 Wat droefheid rust op uw gelaat? —
 Zeg gy, die naar den wil des Heeren,
 Zyn woord en werken gaade ſlaat,
 Wat zal zyn gunst van ons begeeren? —
 Zeg my uw zorgen. — Ach! ik zie,
 Den ſtryd van 't harte op gloênde wangen.
 Wat zal Jehovah toch verlangen? —
 Dat het dan naar zyn woord geſchiê.
 Ach! Spreek! — Ik hoorde in 't verſchiet
 Uw zuchten: daar een bange ſmerte
 My zweeft door 't gantsch onrustig herte. —
 Wat vorderd God? — Ach! zwyg toch niet.

A B R A H A M.

Gehoorzaamheid aan zynen wil,
 Een goed geloof en vast vertrouwen

Op

Op Hem, op wien men vast kan bouwen;
 Altoos eerbiedig zyn, en stil;
 Dit vorderd God en zal 't wel maaken.

(Tegen de overige.)

Hy zegene u! — En zal uw jeugd
 Myn Izaak! en levensvreugd!
 Met zyn barmhartig oog bewaaken.
 God zy met U. . . .

IZAAC, (*terwyl hy ABRAHAMS hand
 met aandoening kust.*)

ô Dat zal hy.

Hy is met U. Gy zult my leeren
 Ook voor zyn aangezicht verkeerren.
 Myn Vader ach! geleidet my
 Tot Hem, dat ik Hem mag aanschouwen:
 Ik voel zyn tegenwoordigheid.
 ô Heilgevoel! ô Gunstvertrouwen,
 Dat zich zo vol van vreugd verspreidt.
 Thans heb ik in het donker woud,
 My zelf geveleid, zyn Goddlyk wezen,
 Te zullen zien; als gy voor dezen
 Hem hebt in Mamres bosch aanschouwt.

A B R A H A M.

Ras zult gy zyne gunste ontmoeten,
 Wanneer zyn aanschyn u bestraald, . . .

I Z A A C.

ô Vreugd! waar geene vreugd by haald!
 Hoe zal ik onzen God begroeten! —

X 4

Myn

Myn Moeder! — Vader! ach! de toon
 Klinkt nog in myn vervrolykt harte;
 Wanneer gy, gantsch bevryd van smarte,
 Na 't zien van God, zong voor uw zoon.

Vivace. Wyze: *Eer bem die dit Licht enz.* VAN ELSLAND.

Geboortezangen Bl. 37.

God te zien! — ó Woord vol leven!
 Kan de Waereld dit ons geeven?
 Neen, in haar zo ruim verschiet,
 Vind men zo veel vreugde niet.

* *

Gy Natuur! vol heerlyk wezen!
 Hoog in aanzien opgereezen,
 Zyt den voorhof maar alleen,
 Van Gods Tempel hier beneên.

* *

Eeuwge vreugd werd ons gegeven,
 Als men by God zelf mag leven;
 Als de geest het aardſche ontvliedt;
 En op hooger Wezen ziet.

* *

God te zien! — ó Woord vol leven!
 Kan de Waereld dit ons geeven?
 Neen, in haar zo ruim verschiet,
 Vind men zo veel vreugde niet.

V.

Vivace. Wyze: Jezus grootheid enz. SCHUTTE Gez.

Radz. III.

Alle de Aard en Hemelkringen,
 Zwichten voor des Scheppers wenk.
 Alle de Aard en Hemelingen,
 Deuzen af op God's wenk.
 Hemelingen vry van 't stof,
 Zingen hunnes Scheppers lof.
 Hunne vreugde is steeds volkomen:
 Ramp en druk is wechgenomen.
 Hallelujah! heerlijk lot!
 Hallelujah! groote God!

* *

't Hart bevryd van aardfche lusten,
 Dringt verheugd naar hooger kring.
 Zoekt daar eens by God te rusten,
 Daar het zyn bestaan ontving.
 By God rusten! welk een heil!
 Kan dje vreugd wel perk of peil?
 Moogen wy met liefdezuchten,
 Niet by 't heir der Englen vluchten?
 Zingen op hun maatgezag,
 Hallelujah! Eeuwen lang.

Tot het wezen aller wezen,
 Klimt het biddend harte om hoog;
 Bergt zich in een wolkenboog,
 Als Gods glans is opgereezen.
 Drinkt uit 's levens bron en beeft.
 Voelt zich gantsch verkwikt — en leeft.

A B R A H A M.

Gewis myn zoon; dit heil staat elk van ons te wachten,
 Zo men de middlen slegts aanvaard,

X 5

En

En met een rein gemoed Gods wille blyft betrachten,
 Dan blyft zyn gunst voor ons bewaard. —
 Maar heden ryst een somber duister,
 Die 't ruime Bosch vervuld.
 De nacht verfchynd met doodschen luister;
 In 't vaale floers gehuld.
 Myn Kindren! gaat! laat ons hier blyven.
 Myn harte wenscht uw rust.

S A R A.

Ga, ga myn Izaak met lust,
 Verheug u in Gods gunstbedryven.

VIERDE TOONEEL.

A B R A H A M, S A R A.

S A R A.

Ik wensch, ô Abraham! naar licht.
 De Duisternis vervuld myn harte,
 Ik voel eene onbekende smarte. . . .
 Nooit zag ik Abrams aangezicht
 Met zulk een droefheid overtoogen.

Ach! spreek— myn ziele beeft— dreigd u het Alvermoogen?

A B R A H A M.

Neen, 't Alvermoogen dreigd my niet,
 Maar wil, dat zyn bevel geschied.
 Doorzoek myn hartsgeheim niet nader.
 Ga in de Hutte, bid tot God,
 Dat hy ons sterke in het lot,
 Dat hy ons toebereid als vader,

Dat

Dat wy hem steeds gehoorzaam zyn :
 Zyn weg, niet onzen weg betreden ;
 Geduldig zyn, in tegenheden ;
 In zorg en kommer, angst en pyn.
 Dat heden duisterlyk mag schynen,
 Kan morgen voor het licht verdwynen.

S A R A.

Wat vordert God? — wat vordert God? — ach! — spreek,
 ô! Ik vernam te veel, en waag het naauw te denken.

Hy zal hem hebben die hem gaf.

o, Vry, barmhartig God! staa van uwe eischen af.

Onzie eens moedert hart, dat mogelyk bezweek;...

Ach! eischt gy Izaak, — die uwe gunst wou schenken? —

Gy zwygt myn Abraham? — ach! ruk

Die zorg van uw gelaat, doet myne zorgen vlieden.

A B R A H A M.

o Sara! Godes wil, niet onzen, moet geschieden.

S A R A.

ô Hemel! zie myn ramp en druk! —

Wee! Izaak! myn Zoon: die ik reeds oud van dagen,

Heb onder 't kloppend hart gedraagen.

Myn eenig kind, van God geveleid! —

Ach! waarom schonk gy Hem? ô God van Eeuwigheid!

Aanschouw zyn teêr bedroefde Moeder,

ô Rechter! die vergramd, my al myn lust ontnemd!

Laat my den dood, van gunste vreemd,

Verbryz'len! — treft me ô schrik aanvoerder!...

Maar

Maar dat uw schicht myn Zoon niet tref. —
 Wat hoor ik?.... Hier! ik heb gesproken,
 Hier ben ik.... Ach! myn kwaad bezef,
 Werde op den jongling nooit gewrooken.
 Ik kan myn Izaak's dood niet zien;
 En zou ik zyn, zo deugzaam, harte,
 Met yslykheên en stervens smarten,
 Reeds worstelende; nog ontvliên? —
 Dit Lentebloempje af te plukken,
 En al te wreed in 't graf te rukken,
 Dit kan myn harte niet verstaan. —
 ô Heer! neem my ten offer aan.

Pastorale. Wyze: 'k Heb myne en Neêrlands schuld gezien. VAN ALPHEN EN VAN DE KASTELE Gez. Bl. 86.

Op! waapen U met schriklykheên.
 Dood my! dood my; ik ben te vreên;
 'k Mogt hem niet smarte baaren:
 Die bange sonden zyn voorby,
 Nu wykt de zoete vreugd van my
 In zyne lentejaaren.

Ach! Ach!

De dag

Zyns verschynen,

Moet verdwynen:

Dat het teken

In Gods boek zy doorgestreeken.

Gelyk een ongestuime vloed
 De stoutste Zeeman beeven doet,

In plaats van heil te vinden:
 Zo zoek ik te vergeefs naar rust,
 Beland op eene woeste kust;
 En vind noch heul, noch vrinden,
 Myn Zoon.
 De kroon
 Myner liefde!
 Ach, wie griede
 's Moeders harte,
 Ooit met meerder angst en smarte?

* *

Op! waapen U met schriklykheên!
 Dood my; dood my.

(Zy vertrekt, met de laatste woorden, in eene halve
 vertwyffeling.)

V Y F D E T O O N E E L.

A B R A H A M *alleen.*

ô God! — wat lyd haar hart! —
 Ach! zie haar angste en smart! —
 Ach! Sara! — Sara! — ach! — helaas! waar zult gy vluchten?
 Wat ramp staat my te duchten?
 Als Izaak's leven afgesneên;
 Een leven vol rampzaligheên,
 Vol klagten, traanen, zuchten,
 Aan haar alleen slegts overlaat.
 Ach! Sara! — Sara! — ach! — ons kind is nog in 't leven! —
 ô! Wist zy dat ik hem zal offren! — hem doen sneeven! —
 Dat deze hand zyn levensdraad

Zal

Zal korten, en zyn bloed doen stroomen? —
 Is'tmogelyk!—groote God!—wat zal, wat moet ik schroomen?
 Zal ik haar ondergang met dezen slag ook zien...?
 ô Heer! niet myne wil maar de uwe moet geschieden.

(**ABRAHAM valt verstomd neder. De Muziek vervolgt op eenen biddenden toon, naderhand vervolgt hy.**)

Ach! welke rust! wat zielsgenoegen,
 Veroorzaakt my dit stil gebed.
 Dees nacht van lyden, klaagen, wroegen,
 Word my in helder licht gezet.
 Een straal van hoop daald naar beneden.
 'k Betrouw op u in tegenheden,
 ô God die alles hoord en ziet.
 Gy spreekt slegts en uw wil geschied.
 Myn geest herdenkt uw woorden nader....
 o Heil!... of Izaak op uw begeerte sterft,
 En als een offer 't leven derft;
 Zo zal ik naar uw Woord toch Vader
 Der Volken en Geslachten zyn.

Wyze: Psalm 15.

Wie teld uw Waereldkringen, Heer?
 Wie noemd het Sterrenheir by naamen.
 Wie teld aan de Oevers van het Meir
 Millioenen zands, die keer op keer.
 Den wusten Ongodist beschaamen?

Die teld ook 't laate nageslacht;
 De Kindren uit myn stam gebooren:
 Die weet hoe men Gods wil betracht;

Zyn

Zyn wetten eerd; zyn woorden acht.
En 't heil, myn Erven reeds beschooren.

* *

Gy teld de Waereldkringen, Heer!
Gy noemde 't Sterrenheir by naamen!
Gy schiep aan de Oevers van het Meir
Millioenen zands, ter uwer Eer;
En kent myn Erven reeds te saamen.

Ik zie met heldre oogen
Myn kindren, voor alle ondeugd doof. —
Myn God! — 'k word opgetoogen!
Zy zullen zien wat ik geloof.

Einde van het Eerste Bedryf.

TWEE-

T W E E D E B E D R Y F.

E E R S T E T O O N E E L.

A B A H A M , I Z A A C , A B I M A Æ L , S E B A .

A B R A H A M .

Zie, daar verheft den steilen top
Van Moria zich glansryk op.

Zyn gouden kruin alom door 't Morgenrood bescheenen,

Eerst van den malschen dauw gekust,

Zal ons een frischen geur van lieflyk kruid verleen:

Zie daar de Heuvel, die op gintsche rotzen rust,

Op dezen offer wy. — Myn Zoon, kom, laat ons heden

Voor 't aanschyn van den Heere treden. —

Abimaël en Seba! gy

Blyft hier op deze plaats, tot wy te rugge keeren.

Neem 't offerhout, myn kind — welaan, vertrekken wy.

I Z A A C .

Ik volg, myn Vader, uw begeeren;

Leg op; ik draag dit pak, verheugd en wel te vreên,

Ten heilgen outer heen.

Maar... 'k zie slegts vuur en hout — wat zal het offer wezen?

A B R A H A M .

God heeft, myn zoon, zich zelf een offer uitgelezen;

Zich zelf een offerlam voorzien. —

Kom volg my. . . .

I Z A A C .

I Z A A C.

Nu, wel aan, uw wille zal geschiên.

(ABRAHAM en IZAAC klimmen tegen den Berg op.)

T W E E D E T O O N E E L.

A B I M A Æ L, S E B A.

A B I M A Æ L.

Andante. Wyze: Hemelpoëzy enz. SCHUTTE Gez. D.I. Bladz. I.

Daal ó Abrams God
Met uw zegen neder!
Kroon met heilgenot
Zyn bedruktheid weder.

S E B A.

Zegen van den Heer,
Daale op Abram neêr,
By Gods dankaltaaren:

B E I D E N.

Dat de Hemelvreugd
Zich weêr mag verklaaren.

* *

A B I M A Æ L.

Geef, ó Opperheer!
Vreugd aan Izaacs harte.
Hoe aandoenlyk, teêr,
Deelde hy in smarte;
Die uit 's Vaders oog
In zyn ziele toog?

S E B A.

Dat zy zorgend zwoegen
Baare een zoete rust,
En gewenscht genoeg!

Y

B E F

BEIDEN.

Geef ó Opperheer!

Vreugd aan } Abrams } harte!
Izaak's }

Dat hy spoedig keer'

Gantsch bevryd van smarte!

te gelyk }	Dat een blyden toon',
	Dat dees braave zoon.

te gelyk }	Izaak's hart bewoon',
	's Vaders gunst bekroon,
	Dat de Lofgezangen,
	Op Moria's kruin,

Onzen Toon vervangen.

DERDE TOONEEL.

Het Tooneel verbeeld den Berg Moria.

ABRAHAM, IZAAAC.

IZAAAC, *terwyl hy op den berg treedt.*

ó Bloemenheuvel! wees gegroet!

Gegroet in 't lieflyk uchtendkrieken!

Gy zend my op uw windenwieken,

Een rei van geurtjes te gemoet.

Myn Vader! . . . zie — maar welk een duister

En droefheid tuigend aangezicht,

Houd gy op uwen zoon gericht?

Gy die des Scheppers pracht en luister

Zo dikmaals op dees plaatse aanschouwt.

Die my in 't stille Bosch, in kruiden, vruchten, bloemen,

De magt van onzen God ontvouwt,

En zyne wysheid steeds doet roemen:

Zoudt

Zoudt gy, by dit zo grootsch verschiet,
 Daar zo veel wonderdaalen spreken:
 Ja, daar gy 't offer zult ontsteeken,
 Een zweemfel toonen van verdriet?

A B R A H A M.

„Heer! sterk my toch!...” Wat zal ik zeggen? —
 Myn zoon! de Heer die alles ziet
 Is onnaarvolgbaar; wil dat zyn bevel gefchied:
 Zyn grootheid lydt geen wederleggen.
 Hy sterke en u en my!
 Op dat deze offerhande aan hem geheiligt zy.
 Wel aan, laat ons het Altaar bouwen!
 En loof door uw gezang den God van ons vertrouwen.

I Z A A C.

(Geduurende den tyd dat hy en Abraham een Altaar
 van zooden oprichten.)

Grazioso. Wyze: Hemeltooncn, Engeltaalen, enz.

SCHUTTE Gez. D. I. Bladz. 131.

't Duister floers der nachtgordynen
 Rustte op 't weelig bloeiend veld:
 Maar door kragt van Zonneschynen,
 Wierd Natuur op nieuw hersteld:
 Vreugde en luister daalden neder,
 Bloempjes, kruidjes, lagchten weder,
 Op het mildbedaauwde veld.

* *

Even dus, in 't koele sommer,
 Door een sluimring uitgerust;
 Krygt myn hart, bevryd van kommer,
 Een op nieuw verwekten lust.

Y 2

By

By 't gejuich der Nachtegaalen,
En den glans der Zonnestraalen,
Zoek ik in Gods grootheid rust.

't Duister floers der Nachtgordynen
Rustte op 't weelig bloeiend veld:
Maar door kragt van Zonneschynen,
Wierd Natuur op nieuw hersteld.
Vreugde en luister daalden neder,
Bloempjes, kruidjes, lagchten weder,
Op het mildbedaauwde veld.

Wel aan, myn Vader, — zie, het Altaar is gereed.
Ik heb 't met bloempjes, roozenknopjes,
Bedaauwd met geurge hemeldropjes,
Omvlochten, en met vreugd bekleed. —
Waar is het offerlam? — zou 't ook in 't bosch verdwaalen? —
Of weidt het laager, aan den voet
Des Bergs? — ik zie het niet — of moet
Ik een der schoonsten uit de reinste kudde haalen,
En brengen 't hier ten offer aan...?

A B R A H A M.

„ Heer, sterk my toch! — wat zal ik spreken?
„ Hoe 't hem ontdekken? — ach! hier zal my kragt ontbreken.
Myn zoon!... ik zal... 't U doen... verstaan.
God vordérd thans geen Lam. Hy eischt een grooter teken
Van onze trouw.

I Z A A C.

'k Versta u niet.
Een grooter offer? — Spreek myn Vader.

ABRA-

A B R A H A M.

Neen, 'k moet zwygen.

De Heer is God — en wy zyn stof.

Hy Schepper. — Wy, die zynen lof

Als zyne schepfelen tot voor zyn troon doen stygen.

Gebied hy; dan is onzen plicht,

Te volgen, hoopen, en betrouwen. . . .

Verneem myn Izaïc voor 's Heeren aangezicht,

Ik zal u zyn gebod ontvouwen.

Hy heeft geboën geboën dat ik . . .

Dat ik

I Z A A C.

Hy vorderd u? — helaas! myn lieve Vader!

Ach! denk om Sara's schrik

Om onze traanen — ach!

A B R A H A M.

Myn zoon, verftaat my nader.

Het Alvermogen eischt my niet —

Maar hoe! 't is of myn oog een rei van Wandlaars ziet!

I Z A A C.

ô Ja, ik zie een drom van Salems Burgers komen.

Zy zullen tuigen zyn van 't offer. — Hunne stem

Geeft mooglyk aan ons bidden klem . . . !

Wat heil, myn Vader! . . . Maar helaas! wat moet ik schroomen?

Uw zwygen word my langs hoe duistrer . . . Hemelheer!

Schenk Abraham den troost in 't liefdryk harte weêr.

VIERDE TOONEEL.

EEN CHOOR van MELCHISEDEKS *Burgers*, JONGELINGEN en JONGVROUWEN. THEMAN, een Propheet en vriend van Abraham. ABRAHAM. IZAAC.

THEMAN.

U Abraham, zy heil en 's Heeren vreê beschooren!
Gods zegen ruste op uwen zoon!

Gy komt om te offren: wy aan onzen dienst gewoon,
Omonze Kudde in 't Bosch te weiden — deze Chlooren,
Die zullen 's offers tuigen zyn.

Zie daar de vlam zich al verheffen! —

Maar waar is 't offerlam dat uwe hand zal treffen?

Waar is 't? — verlooren? — 't heeft veel schyn.

Zal ik tot myne kudde zenden? —

Maar Abraham, myn vriend, ik zie u de oogen wenden...

Wat droefheid neemt uw harte in?

ABRAHAM.

„ Ach! Theman! Theman! bange uren,

„ Moet ik op dezen dag verduuren;

Gy kent Gods menschenmin:

Hoor zyn gebod en help myn' kragt en moed affmeeken,

God eischt...! God eischt...! o ongeluk!

Izaak omhelzende.

Hem, dien ik aan myn' boezem druk,

Met traanen reeds besproeid, daar woorden my ontbreken.

Ach! Sara's een'gen zoon;

Haar heul en vreugd, myn kroon,

Moet thans het bloedig Offer wezen:

Ik Offeraar

IZAAC

IZAAC verschrikt uit zyns Vaders
armen komende.

Hoe ik! — Gy! — Vader!...

ABRAHAM.

Hemelheer!

Versterk my, dat ik nu zyn vlyën niet mag vreezen.

Ach! geef hem moed, naar uw begeer,

Den duistren weg te treden.

Zeer duister is den weg in zo veel tegenheden.

Wyse: Psalm 30.

Gewis ik blyve u altoos by,

Of Aarde en Hemel rondsom my,

Met alle troost en vreugde vliedt,

ô Hemelheer! 'k verlaat u niet.

'k Zal u, myn kind, ô God! bevelen,

Die wonden slaat, maar ook kunt heelen.

* *

Een siddrend beven treft myn hart.

Ik voel des Jonglings pyn en smart,

Ik zie zyn bloed langs 't altaar vliën;

En yst' van zo veel ramp te zien:

'k Hoor Sara's stem reeds naar hem vraagen,

En zynen vroegen dood beklagen.

* *

Gewis ik blyve u altoos by,

Of Aarde en Hemel rondsom my,

Met alle troost en vreugde vliedt,

ô Hemelheer! 'k verlaat u niet.

'k Zal u, myn kind, ô God! bevelen,

Die wonden slaat, maar ook kunt heelen.

Wat lyd myn ziel, om u, myn kind!

Myn Izaak uw jeugdig leven,

Y 4

Van

Van my, van Sara teêr bemind,
Eischt God — dezelve God, die u ons heeft gegeven.

God gaf: God nam: zyn wil is vry:

't Voegt ons zyn' naam te pryzen.

Myn' zoon! ach! dat het dan een willig offer zy!
Zyt gy gereed? wel aan, wil zulks dan nu bewyzen.

I Z A A C.

Andante. Wyze: *Mogt ik voor den Hemel leven.*

SCHUTTE Gezangen D. I. Bl. 48.

Heer! gy hebt my de Eeuwigheden,

Nooit beneden

Toegezeid.

'k Zie hen thans, en ken my nader:

Vader! Vader!

'k Ben bereid.

* *

Gy, ô Schepper! gaaft my 't leven

't Wedergeeven

Is uw wil.

Weêrspraak doet uw gunste derven:

'k Wil dus sterven,

Zacht en stil.

* *

Heer! gy hebt my de Eeuwigheden,

Nooit beneden

Toegezeid.

'k Zie hen thans, en ken my nader:

Vader! Vader!

'k Ben bereid.

Myn Vader lief, ik sterf met vreugd.

Laat my uw hand nog maar eens kuschén,

Die 't licht myns levens uit zal blusfchen.

Ach! blyf getrouw aan uwe deugd.

Gy

Gy doet me een beter leven erven.
Houdmoed: 'k als zal een Lam; ja meer gewillig sterven.

A B R A H A M.

Myn zoon! - myn zoon - helaas! - waar zal ik troost verwerven.

T H E M A N.

Wyze: *De Lofzang van Simeon.*

Uw hulp, uw toeverlaat,
Is God in dezen staat,
Van angstige oogenblikken.
Jehovah zy uw licht
Dat heldre glansen slicht,
Voor middernachtsche schrikken.

* *

Hy zy uw schild en loon,
By 't offren van uw Zoon,
Daar duizend rampen drygen:
Hy schenke uw kracht en moed,
Dat gy zyn wil voldoet,
By een erkentlyk zwygen.

A B R A H A M.

God sterkt my. Ja, 'k voel nieuwe kragt.

tegen I Z A A C.

ô Laat ik u, myn zoon, nog eens in de armen drukken.
Myn kind, wat zult gy ras de Hemelvrugten plukken.

Een Engel zyn, in vollen pracht! —

God zegene u, en leide uw geest door duistre daalen:
Verzacht de smert van 't mes waar meê myn hand u moord. —
Vergeeft 't uw Vader — die uw teder hart doorboord.
Het is Gods wil — zyn gunst, zal u met heil bestraalen.

Ik volg u ras — en blyf u dan voor eeuwig by....
Vaarwel! — vaarwel! — Myn zoon! — God sterk en u en my!

Terwyl ABRAHAM het hout op het Altaar ligt en
 IZAAC daar op bindt, maakt het Choor eenen kring
 om hem heenen, en zingt.

Wyze: *Van de Avondzang.*

H E T C H O O R.

Ontzachlyk God, zie thans op de Aard!
 Deze offerhande is zulks waard:
 Zend, zend een heir van Englen neêr,
 Dan keerd zyn ziel, tot u ó Heer!

E E N E S T E M M E.

Zo sterft op 't Altaar uitgespreidt,
 Het schoonste Lam den Heer' bereid.

E E N A N D E R E S T E M M E.

Zo werd, door 's Heeren kragt ontsteld,
 Den hoogsten Ceder neêrgeveld.

T H E M A N.

Zo steld eens de Opperzegenaar,
 Een Borg by grooter Zoernaltaar:
 Wiens vreugd in Menschenmin bestaat.

S A A M E N.

Zo loven wy Gods zorg en raad.

H E T C H O O R.

Ontvang hem in uw Hemelchoor!
 Hy gaat in vreugde en lyden voor!
 Ver boven Sterren, Zon en Maan,
 Doet ge eens dit tweetal Offers staan.

TWEE

TWEE JONGVROUWEN.

Wyze: *Ik zie my zelf by 't Eeuwig Licht.* VAN ALPHEN
EN VAN DE KASTELE. Gez. bl. 201.

E E R S T E S T E M M E.

Ach! daar verwelkt een schoone bloem.
Verdiende in Eden zelfs dien roem.

T W E E D E S T E M M E.

Laat zy verwelken en versliefen,
Zy luikt in de Eeuwigheid weér op.

E E R S T E S T E M M E.

Het Roosje krygt noch blad noch knop.
Verryst nooit weér, gelyk wy Menschen.

T W E E D E S T E M M E.

Dat dan zyn luister straks verdwyn'
Hy zal een' blyden Engel zyn.

H E T C H O O R.

Zo ras op dees besturven wangen
Geen Lenteroosje meer en groeit;
Zal hy, daar de eeuwge Lente bloeit,
In Edens Voorhof glans erlangen.

A B R A H A M.

Ik dank den Heer die my tot zynen wil bereid,
Ik heb de aanstaande Heerlykheid,
Gezien, gewikt en overwogen.

Ons lydend leven op deze Aard.

Is geen van deze schatten waard...

Het heil der Eeuwigheid zweeft my op 't klaarst voor oogen.
Wel aan dat 's Heeren wil, naar zyn bevel geschied?

I Z A A C.

Nog maar een ogenblik — voor 't Godesmeekend Lied.

Wyze: *Hoe schoon licht ons de Morgenstar.*

Wees my een Trooster in myn lot:

Blyf my steeds by, ó groote God;

IN

In leven en in sterven.
 Dan vreest myn hart den doodsteek niet,
 Daar 't stervend oog zyn Schepper ziet
 Die hem nooit hulp doet derven.

't Gezicht

Verlicht,

By 't verschyden.

Onder 't lyden

Myner smarte

Schenkt gy me een gewillig harte.

I Z A A C.

Wel aan, myn Vader! 'k ben bereid.
 God sterk uw hand, daar hy zyn hulp heeft toegezeid.

A B R A H A M.

Adagio Majestitoxo. Wyze: 'k Voel dag aan dag, enz.

VAN ALPHEN EN VAN DE KASTELE, Gez. Bl. 177.

ô Hemelheer! wiens wil en Majesteit

In 't groot Heeläl een glansryk licht verspreidt:

Wat zyt gy hoog van deze plaats verheven!

Hoe duister is myn uitzicht naar uw troon!

Myn oog verdwaald; 'k zie niets dan mynen zoon;

Maar gy ziet 't al en eischt zyn jeugdig leven.

Gy zyt bereid! — wel aan — God zegene uwe deugd
 Myn Zoon, myn waarde Zoon, ô appel myner oogen!

ô God! 'k beveel aan u de zorgen zyner jeugd,

Schenk zyne ziel genade en vreugd,

Als zy uit 's vaders hand, in 's Vaders hand gevloogen

Voor uw en Hemeltrouwen genaakt.

I Z A A C.

Ik zie Gods Engel komen,

Die voor myn ziele waakt.

Geen

Geen rampen zal ik schroomen.
Ik kom; — ik kom! — ô Godgezant!

A B R A H A M.

Ja, gaat ons voor in 't Vaderland:
Neem dezen kusch met u als 't laatste liefdepand.
Drink nu....

terwyl hy het offermes opheft.

Den kelk der doodsverschrikking....
Myn God! ik eer uw wyze schikking....
In al wat op deze aard geschied.

Het donderd.

EENE STEMME VAN DEN HEMEL.

Houd op o Abraham! sta stille; doodt hem niet.
Uw goed geloof heeft hem aan my, uw Heer, gegeven:
Hy zal nu weêr met u tot heil der volken leven.

A B R A H A M.

*Hy valt verbaast by het Altaar neder; en begint na
eenig stilzwygen.*

Wyze: Psalm 19.

Jehovah! groot in macht!
In heil, in liefde, in pracht,
Wat spreid ge uw glans ten toon!
In de allerlaatsten stond,
Toen ik geen troost meer vond,
Bevryde gy myn Zoon.
Gy eischt zyn tedre Jeugd;
En schenkt my heil en vreugd,
Op myn geloofsvertrouwen.
Thans mag ik wel gemoedt
Myn Kind, myn waardigst goed,
Met dubbele liefde aanschouwen,

Gy

Gy leeft myn Izaak!

Hy snydt de banden met het offermes stuk.

Uw banden zyn verbroomen.

De keetenen des doods verbryzeld — gy zyt vry:

God heeft voor u gesproken.

ô Dat dit heilgenot u altoos dierbaar zy! —

Sta op! — omhels my! — ô wat goedheid!

Wat smaakt myn ziel thans hemelzoetheid.....

Het Altaar is gereed, het offren kan gefchiên.

Zie daar een offer, dat God zelf zich heeft voorzien.

ABRAHAM en IZAAC bereiden het offer.

A B R A H A M.

Wyze: *ô Winden, gy stroomen.* VOETS Gezangen.

ô Eeuwig behoeder!

Myn Schepper en God.

Gy dacht op een Moeder

Gebukt onder 't lot.

Myn sryden, myn lyden

Vervloog voor uw stem,

't Liefwaardig verblyden,

Kreeg voedsel en klem.

✻ ✻

Myn gryzende hairen

Herrezen van vreez,

Toen gy myne jaaren,

Uw gunste bewees.

Myn zoon, my gegeeven,

Herleest thans, o vreugd.

H E T C H O O R.

Uw roem zal herleven

In 's Jongelings deugd.

E E N

* *

E E N E S T E M M E.

Zing Abrams vertrouwen
In 't heil van zijn' Zoon.

E E N A N D E R E S T E M M E.

Wil de eerbied ontvouwen
Voor 't Juichende Loon.

H E T C H O O R.

Gy volken, geslachten,
Die Gods gunst aanschouwt,
Moogt vreugde verwachten,
Als ge op hem vertrouwd.

I Z A A C.

Waar ben ik? — Vader! kan 't geschien?
Zo ver van doodſche zorg omgeeven.
Hier heeft myn oog, God zelf gezien. . . .
De Heer gezien — en 'k mag nog leven!

Andante. Wyze: *Myn dichtaer vloeit*, enz. SCHUTTE
Gez. D. II. Bladz. 133.

Dit vleeslyk oog zag God, den Heer der Heeren,
Toen al myn vreugd en heil ſcheen om te keeren:
Maar myn geloof, op 's Vaders Woord gegrond,
Was 't dat by God, miſchien ontferming vond.

* *

A B R A H A M.

Wat heil! myn Zoon! God gaf, God ſchonk u weder,
Aan Sara en aan my, wat is zyn liefde teder?

I Z A A C.

Uw Heilgeloof hield my aan uw verpand.

A B R A H A M.

Het wylt den weg naar 't Hemels Vaderland.

I Z A A C.

I Z A A C.

Wyze: Pfalm 65.

Wie zou dit wonder niet verrukken?

Wie drukt het niet op 't hart?

A B R A H A M.

Nu zal geen Mes uw adren drukken.

B E I D E N.

God zelfs genas myn smart.

A B R A H A M.

Jehovah, heeft u weér gegeven:

Gy zyt myn vreugde en lust.

I Z A A C.

Uw blydfchap doet myn ziel herleven,

God fchenk' u vrede en rust.

T H E M A N.

Jehovah heeft u weér gegeven,

Wees Abrams zorgen waard!

I Z A A C.

Gods lof zal op myn lippen zweeven,

Zo lang ik leve op Aard.

H E T C H O O R.

ô Heer! wy mogten 't heil aanschouwen,

Van uw genade en kragt:

Dus klinkt den roem, 't geloofsvertrouwen,

By 't laate Nagelacht.

A B R A H A M.

Leert dus, myn Vrienden, leert uit 't geen hier is geschied:

Wie op Gods woord betrouwd; verlaat zyn goedheid niet.

Einde van het laatste Bedryf.

PROE-

P R O E V E
V A N
MINNEZANGEN,

Z

D E K E R S.

Wys: *Oubliez jusqu'a la trace.*

Letje plukte, met haar handje,
 Heel voorzigtig Kerzen af;
 Philas hieldt een aartig mandje.
 Ieder Kersje, dat zy gaf,
 Vat hy netjes by het steeltje.
 't Mandje is vol — En 't jeudig paar
 Zet zich in een stil Prieeltje, (bis.)
 Eet de Kerzen met elkaer.

* *

Letje en Philas, jong van jaaren,
 Kenden Liefde slegts by naam.
 Beiden, nog zo onervaaren,
 Zaten zy gerust te zaam.
 Philas laat een zugtje glippen,
 Neemt de schoonste kers, en legt
 Die op Letjes roode lippen; (bis.)
 Letje bloost, doch Philas zegt:

* *

„ Laat de Kers met purper pryken,
 „ Letje! nooit zal zy uw mond
 „ In zynen schoone kleur gelyken,
 „ Mogt ik dien eens” En terstond
 Staat hy op, kuscht haar zo teder,
 Dat zy, wyl haar 't blosje tooit,
 Uitroept „ Philas! zit weêr neder:
 „ Zulke kuschjes gaaft gy nooit!

'T POUR-

'T P O U R T R A I T.

Wyze: *Pour un peuple aimable & sensible.*

Jan was een vlug en jeugdig Schilder,
 En hadt zyn Caatjes beeld gemaald.
 Maar ach! de Knaap wordt daaglyks wilder
 En raakt op 't lest zo ver verdwaald,
 Dat hy wordt gedwongen
 Zyn heil te zoeken op de zee:
 Hy gaat en neemt door de oude min gedrongen,
 Haar beeldtnis met; haar beeldtnis met.

* *

Op zee bedaarden ras zyn zinnen;
 Hy loopt op 't halflek heen en weêr:
 Begint zyn Caatje op nieuws te minnen,
 Beschouwt haar beeldtnis keer op keer.
 Hoe staat hy te staaren
 Op dat pourtrait? — Maar ach! de wind
 Ontruk hem 't beeld, en smyt het op de baaren:
 Nu zugt haar vrind, nu zugt haar vrind.

* *

Maar al zyn zugten kan niet baaten;
 't Pourtraitje is weg, Hoe 't hem ook spyt.
 „'k Ben, zegt hy, van geen troost verlaaten,
 „ Al ben ik Caatjes beeldtnis kwyt.
 „ Wat my moog begeeven
 „ Hoe my dit groot verlies ook smart,
 „ Myn Caatjes beeld blyft tot myn troost nog leeven,
 „ Hier in dit hart; Hier in dit hart.

Z 2

D 2

D E N A A M
O P H E T
D U I V E N H O K.

Wyze: In een boomgaard enz.

Philas door de min bestreden
 Hadt den naam van Amaril
 Met den zynen diëp gesneden
 Op den rand der duiventil.
 'k Zie haar na heur duifjes treden
 Die ze als anders voeren wil.

Doch zy vindt haar naam geschreeven,
 Zy ontfelt, zy bloost, zy lacht:
 Wat zy dacht is ons om 't even
 Maar dit weet ik, schoon geflacht!
 Dat de duiven hongrig bleeven,
 Daar zy om geen voeren dacht.

EEN

E E N R O O S

U I T

D U I Z E N D R O O S J E S .

Wys: *Je le compare avec Louis.*

Een Roozegaard op 't eind der Lent'
 Niets ademend dan zoete geurtjes,
 Voorzien van de allerzagtste kleurtjes,
 Was Jakob en Lizet bekend.
 Zy wenden naar dit hof hun schreden,
 Zy wenden naar dit hof hun schreden.
 't Genoegen, 't genoeg geleidt hunne treden;
 Geleidt hunne treden.

* *

Zy traden heel de gaarde door,
 Eer Jakobs hand een Roosje plukte.
 Nadat hy 't op haar kaakjes drukte
 Stelt hem Lizet dit vraagje voor:
 Hoe toefde gy zo lang myn Koosje
 Hoe toefde gy zo lang myn Koosje.
 Want immers, want immers elk roosje is een roosje!
 Elk roosje is een roosje.

* *

Haar schoonheid heeft my overreed,
 Dus antwoordt Jakob, maar te zeggen
 Of u op 't duidlykst uit te leggen
 Waarom, dat doe ik als ik weet,
 Waarom uw schoonheên my behaagden:
 Waarom uw schoonheên my behaagden,
 Boven die, boven die van andere maagden;
 Van andere maagden.

Z 3

HET

R O O S J E E N D E D I S T E L .

Wyze: *Quand j'étois dans mon jeune âge.*

Wie wil deze distel plukken
 Sprak Annaatje tot Catryn;
 Nimmer zal 't deez bloem gelukken
 Door een maagd geplukt te zyn:
 Dat het geur en kleurryk roosje
 Somts een vinger prik aan bloed,
 Door haar geurtje, door haar bloosje
 Wordt die moeite ras verzoet.

Dat is zeker sprak toen Caatje
 Doch waar wilt gy daar meê heen.
 't Leert ons, antwoordt haar Annaatje
 Fier en vriendlyk zyn met één,
 Zy die zich steeds norsch gedraagen
 Acht geen knaap een lonkje waard,
 Ieder zal een maagd behaagen,
 Fier, maar vriendelyk, van aart.

G E-

GEZELSCHAPS LIEDJE

OP HET

H U W E L Y K.

Wys: Lysje stiep enz.

EEN JONGELING.

Verhengd en wel te vreên te leeven,
 Sprak Damon eens, kan niets op aard
 Dan een gelukkig huwlyk geeven;
 Veel meer dan roem of rykdom waard:
 Hoe teder mint dan de een den ander
 Het Huwlyks lot schenkt zuivre vreugd;
 En is een teugel voor de jeugd,
 Het houdt de waereld by elkander.

ALLE JONGELINGEN.

Elk volg hem naa. Elk volg hem naa.
 Want Damon hadt gelyk, o ja!

* *

EEN MEISJE.

Wat taal! dus liet zich Cloris hooren,
 Ach meisjes neen! geloof hem niet
 Uit d' Echt wordt niets dan leed gebooren
 Hy is een bronstér van verdriet.
 Dan derven we onze vreugd en blyheid,
 Welaa! behouden wy ons kleeid,
 Dat van geen smet der zorgen weert;
 Het kleeid der Maagdelyke vryheid.

ALLE MEISJES.

Elk volg haar naa. Elk volg haar naa.
 Want Cloris hadt gelyk, o ja!

EEN JONGELING,

Ja de Egt heeft zyn beslommeringen,
 Dus sprak toen weér de Herders gast,
 Maar zyn 'er geen bekommeringen
 Aan uwen staat, o Meisjes! vast?
 De Huiszorg die gy ligt zult duchten,
 Schenkt vreugd aan haar die zy omringt:
 Terwyl een vrolyk vrouwtje zingt
 Hoorde ik wel eens een meisje zagen.

ALLE JONGELINGEN.

Elk volg hem naa. Elk volg hem naa.
 Want Damon hadt gelyk, o ja!

EEN MEISJE.

Ook zyn de vrouwen wel eens treurig,
 Dus antwoordt Cloris Damon weér.
 Een Roosje, niet geplukt, is geurig;
 Maar afgeplukt hangt alles neér —
 Het Fraai, het geen een maagd ten toon spreidt
 Verliest zy schielyk, is zy vrouw:
 Geen man krygt ooit deez hand op trouw
 'k Behouw myn onbevleete schoonheid!

ALLE MEISJES.

Elk volg haar naa. Elk volg haar naa.
 Want Cloris hadt gelyk, o ja.

EEN OUD MAN.

De gryze Philas hadt gezweegen
 Die naast zyn oude vrouwtje zat.
 Ons schönk het huwlyk meerder zegen,
 Dus vat lly 't woord, myn lieve schat!
 Dan 't ongehuwde en losse leeven;
 Wy weeten 't by de Ervaarenis:
 En tot een blyk dat dit zo is
 Zal ik aan u een kusje geeven.

ALLE JONGELINGEN.

Elk volg hem naa. Elk volg hem naa.
 Want Philas hadt gelyk, o ja!

A. LOOSJES, Pz.

W E L.

W E L K O M S T G R O E T
 A A N D E N H O O G E D L E N H E E R
 Z O U T M A N ,

Thans Vice-Admiraal &c. &c.

Wees welkom ZOUTMAN! braave Held!
 Mèt uw roemwaarde Vlotelingen,
 Waar mede ge u op 't pekelveld,
 Door trotschen Parker, zaagt omringen!
 Geen overmagt verdoofde uw moed!
 Neen; 't kon uw heldenvuur ontsteeken.
 Gy toonde, dat het Hollandsch bloed,
 Nooit is in 't grootst gevaar bezweeken.
 Ja, had die Vyand in 't gevegt,
 Lafhartig niet de vlucht genoomen,
 Gy hadt, ter staving van ons recht,
 Gewis zyn rookend bloed doen stroomen.
 Leef, leef tot eer van onze Vlag!
 Toon aan de reukelooze Britten,
 Dat Hollandsch Helden dezen dag
 Nog Tromps en 'sRuiters moed bezitten!

P. S.

Z 5

DAPH.

D A P H N E.

'k **Z**ing van geen helden, die berugt door groote daaden,
 Wejeer met buit belaën, oud Rome binnen traden,
 Terwyl 't triumpfeschal klonk door de wolken heen,
 En de aarde loeide, door het handenklappen: neen,
 Myn Zangster niet belust op zulke hooge dingen,
 Wil met my in het stil een lieflyk dichtje zingen:
 Want door het zacht geruisch der beekjes vast bekoort,
 Wyl zy met aandacht naar het Nachtegaaltje hoort,
 Ziet men haar zitten in de schaduw der prieelen,
 Daar geurge bloempjes om haar witte voetjes spelen;
 Of nederrusten in het zacht en donzig groen,
 Waar ze u, ô Daphne, met gezang wil hulde doen.
 O schoone Daphne, wier oprechte ziel kan haalen
 In rein- en- zuiverheid by Lente zonnestraalen:
 De dert'le lagchjes en de gulle vrolykheid
 Zyn, schoone Daphne, langs uw wangen uitgespreid:
 Uw zachte lipjes zyn met roosverf overtoogen,
 Terwyl de stille vreugd' blinkt uit uw tint'lende oogen.
 Myn Schoone! zedert gy my noemde uw dierbren vriend,
 Heb ik dit boschjen als uw lustprieel bemind.
 Het geen toekomende is kan ik op 't fraaist beschouwen
 Wyl ieder dag op nieuw zal vreugde in 't hart ontvouwen;
 Myn

Myn tweede ziel, myn schat, myn waarde hartsvriendin!
Mogt toch 't oprecht gezang, dat myne Zangheldin
De herders meenigmaal heeft afgeluistert, strekken
Om in u schoone Maagd de weêrliefde op te wekken.
Zy steekt zich dikwils in het dichtste van het woud,
Daar Pan, met de andere Goôn des velds, zyn wooning houdt,
Om stil te luistren, wat de schoone Nimfjes spreken.
Ja somtyds zoekt zy in de hutten, langs de beeken
Gezet, en met de schaefuw van fraai geboomte omringt,
Wyl zy een vyandin van vleijen, lied'ren zingt,
Waar in grootmoedigheid der ziele, en deugd, en zinnen
Die stille eenvoudigheid ver boven 't goud beminnen,
Het allerfchittererst doorstraalen ongestoort,
Wyl men van bitfen nyd, noch zwarte tweedracht hoort.
Dikwylen komt de Liefde in 't eenzaam haar verrasfen,
Nu in de grotten, met het somberst groen bewasfen,
Dan by een boschjen, dat de landman, aan den kant
Van een klaar beekjen, tot verfrisfching heeft geplant;
Daar luistert hy als zy van min begint te zingen,
En wil haar floddrend hair met myrteblaên omringen.
Myn waardste Daphne! dit, dit zy myn loon alleen
Dat ik eens nevens u mag zitten wel te vreên,

En

En gy door lonkjes my uw gunst bekend wilt maaken.
Ach! kom met bly gelaat uw minnaar toch genaaken!

Een ander kitt'le zich met onverwelkb'ren roem
Door Heldendicht behaalt; dat elk hem eerend noem';
Dat vry het nageslacht zyn graf bestrooi met roozen;
Ik heb veel teerder stof tot dichten uitgekoozen:
Ik'zag myn Daphne in 't groen en schaduwachtig dal,
Zy blyft de stof myn's lieds, zo lang ik leeven zal.

(*Uit het Hoogduitsche van GESNER.*)

E. T.

E E N K W A A D E T R O O S T .

D A M O N en S I L V I A .

D A M O N .

Gy zyt myne zuchten moede,
Ach! ik g'loof het Silvia.
Doch een woordje geeft u vrede,
Antwoord op myn wenschen, — *Ja*.

S I L V I A .

Om uw zuchten niet te hooren,
Zou ik zelve zuchten? neen!
Neen Damon, vergeef myn stoutheid:
Ik wil lagchen: — zucht alleen.

Naar 't Hoogduitsche van RAMLER.

E E N

E E N

D R O O M.

De gulde morgenstond begon alreé te dagen,
 En dreef heur moedig ros voor den vergulden wagen;
 De Maan verbleekte door het schynfel van de Zon:
 Die flikkrend boven rees uit Thetis pekels bron,
 En zich al spiegelde in de kristallynen stroomen
 Van een rivier, die, langs de groenbewasfen zoomen
 Voortkabb'lend naar de Zee, een aantal Scheepen telt.
 Het zacht gefluister van het windtje speelde op 't veld,
 En bloes ons in 't gezicht de allereélste geuren:
 De voog'len, op wier stem de dunne wolken scheuren,
 Vereerden in dit oord ons met een zoet geluid,
 En daagden in hunn' zang de beste zangers uit:
 De Herders dreeven reeds hun versch gemolken Schaapen
 Ter stal uit naar de wei, terwyl de boere knaapen
 Zich yvrig toonden in de bezigheên van 't land,
 En elk om srydt zyn werk nam vlytig by de hand.
 Op dezen morgen zat ik by geval ter neder,
 In 't eenzaam lommer van een' hooggetopten Ceder.
 Hier kwam op 't onverwagtst myn schoone *Vredemond*,
 Die anders fier en stuurs my nooit te rede stond:
 Thans scheen zy ook, zo wel als ik, door min bewogen:
 Ik greep haar regte hand, zy lonkte met heur oogten:
 Zy gaf my 't jawoord, wyl 'k haar kuste zonder schroom
 't Was aangenaam! — maar ach! — 'k ontwaakte 't was een droom.

D E

D E

O N B E S T E N D I G H E I D.

Is 't machtig Roome, dat in de eerste Cefars tyden
 Byna aan 't gansch heelal heur wetten gaf, niet meer; (*)
 En kon, o Babylon! geen strydbaar leger heir
 Of sterke muur, u van den ondergang bevryden.

Moest Tyrus eindlyk ook het woën der golven lyden;
 Legt zelf die Wonder-Stadt, waar Isrels Opperheer
 Zyn vuur en hardsteê had, in puin en asch ter neêr;
 En kon de roest des tyds, Manfool, uw graf niet myden:

Ja moest in éenen nacht de Tempel van Diaan,
 Ephezes praalgebouw, door 't woedend vuur vergaan;
 Wierd Titus zegeboog ook van zyn' glans verftooken?

Waar 's Piza's heerlyk beeld, of is hier niets op aard
 Voor de Onbestendigheid en 't ruuw verderf bewaardt?
 Geen wonder, dat dan ook myn snuifdoos is gebrooken.

(*) *Het woordje Meir, een water, rymd men wel eens op
 heir, maar het woordje meert nooit.*

V.

O P

O P D E
V R O U W E N.

(Naar *Anacreon* Ode II.)

Natuur gaf Stieren hoornen,
 Zy gaf den Paarden hoeven,
 Den Haazen snelle voeten,
 Den Leeuwen wyde kaaken,
 Den Visfchen gaf zy vinnen,
 En veëren aan den Vooglen,
 Maar aan de Mannen wysheid;
 De Mannen? niet de Vrouwen?
 Wat gaf zy deze? Schoonheid:
 In plaats van onze zwaarden,
 In stee van onze schilden:
 En tegens Vrouwe schoonheid,
 Bestaat noch staal noch fulpher.

D E

L·E·E·U·W·E·N·D·E·V·O·S.

Myn Vriend! (dus sprak een Vos den Woudvorst vlelend aan)

Ik moet u myn verdriet verhaalen ;

„ De nydige Ezel durft steeds op uw groothed smaalen ;

„ Hy kan het (zegt hy) niet verstaan

„ Waarom ik uwen lof by ieder ga vermelden.

„ Uw moed, dien gy bezit, is geen en moed der Helden

„ Maar twyffelmoedigheid ; hy vind noch schyn van recht,

„ Noch deugd in uw gedrag, wyl ge ieder brengt om 't leven

„ Zo dra uw wil hun dood voorzegt” —

De Leeuw wilde in 't begin zyn vriend geen antwoord geeven,

Doch eindlyk sprak hy „ Vos ! zeg wat gy hoord en ziet,

„ Maar Ezelpraatjes acht ik niet.

Beroemde Schryvers! die u vaak

Zelfs door onkundigen op 't smaadelykst ziet hoonen ;

Dees Leeuw zyne ingebonde wraak

Kan u het veilig pad ter eerbewaring toonen.

Kunstkenners letten nooit op streeken van den nyd,

Maar pryzen oordeelkunde en vlyt.

Naar 't Hoogduitsche van GLEIM.

ZANG-

Z A N G S P O O R E

A A N Z E K E R

ZANG- EN SPEELOEFFNEND GENOOTSCHAP.

Wild myn Vrienden ! juichend zingen ;

Pfalmen die door wolken dringen ;

Maakt de blyde Hemellingen ,

Deelgehooten van uw toon :

Looft den Schepper aller dingen ;

Juicht voor zyn genadetroon.

Kon Vorst David, Jesfes Zoon ,

God zyn smart en vreugd verklaaren ,

Op den klank van harp en snaaren ;

Gy kunt stem en woorden paaren ,

Aan een lieflyk kunstgeluid :

By dees dankaltaaren ,

Werd ons schoon gezang geuit.

De offergeur van Heilgedichten ,

Die der vroomen druk verlichten ,

Deugd in 't hart eens zondaars stichten ,

Zyn tot roem der Majesteit

Bereid.

A a

Volgt

Volgt dan vry Israëls Koning,
 Daar hy in zyn Aardsche wooning,
 Met vooruitzicht van belooning,
 Zong met Hemels lofgeschal,
 Jesus dierbre heilvertooning,
 Tot verzoening van 't Heeläl,
 En des Satans wisfen val.
 Help hem 'sHeilands smert en lyden *Pf. 22.*
 Onder 't kruisfen, onder 't ftryden,
 By ontaarte Joðn; verbryden;
 Daar een Beulenheir verwoed
 Hem aan alle zyden
 Aanrand, om 't onschuldig bloed
 Voor ons misdâen uit te gieten.
 't Vloekhout deedt ons heil genieten.
 Immers God schonk, onder 't vlieten
 Van zyn bloed, op Golgotha
 Genâé.

Zingt

Zingt met hem voor 't Opperwezen,

Als 'er angst en zorgend vreezen

In uw hart is opgereezen:

„ Straf my in uw gramfchap niet. *Pf.* 38.

„ Toon dat tuchtigen in dezen

„ Uit geen grimmigheid gefchied.

„ Zie myn moeite, myn verdriet: *Pf.* 25.

„ Wiltoch naar myn fneekftem hooren; *Pf.* 130.

„ Schoon 'k in zonden ben gebooren;

„ Gy hebt my uw gunst gezworen;

„ God! van wien ik 't al verwacht!

„ 'k Ga eerlang verlooren, *Pf.* 143.

„ Zo gy uwe wet betracht!

„ Zo gy ons, door fchuld verflaagen,

„ Wilde voor uw Vierfchaar daagen;

„ Ieder naar zyn wandel vraagen,

„ Wie zou daar rechtvaerdig treên?

„ Niet een.

Zoekt met hem 'er naar te freeven,

Dat ge in 't aakligst van uw leven,

Als den vyand u doet beeven,

Zeggen kunt, van geest bedaald,

„ 'k Weet, God zal my nooit begeeven; *Pf.* 56.

„ Niets maakt hier myn ziel vervaard.

„ Levensbron die my bewaard!

„ Die voor uwe zegewagen

„ Wolken steld, die glorie draagen; *Pf.* 104.

„ Ziet myns tegenfreevers laagen:

„ 'k Wacht van u een heilryk lot:

„ Werden zy verflaagen,

„ De eer daar van is u, o God! *Pf.* 62.

„ Gy stild doch het oorelogen, *Pf.* 46.

„ En verbreekt de taaiste boogen:

„ Alles rust in uw vermogen-

„ Des zy, die u tegenstaan,

„ Vergaan.

Juicht

Juicht met hem in zulke tyden,
Als God u in ramp en lyden,
Moê van zuchten, mat van fryden,
Hulpe schonk op uw gebed.

Wilt zyn magt uw loftoon wyden,
Die u uit den valftrik redt.

Blaast met hem de vreugdtrompet:

Wilt uw Goël juichend groeten; *Pf. 95.*

Met gewyden zang ontmoeten,

Zeg „God die myn leed verzoeten!

„ En my heil van boven bragt;

„ 'k Buig my voor uw voeten; *Pf. 30.*

„ Gy, gy hebt myn finert verzacht.

Dus zult gy, ô Kunstgenooten,

De ontucht, volgens plicht, verftooten;

's Heeren naam en gunst vergrooten;

Ja, dus strek dees zielenvreugd

Tot deugd.

Zingt dan Heil en Liefdezangen;
Zingt een Christens zielsverlangen,
Laat 't gespeel uw toon vervangen,
Op een' juistgeschikten maat:
't Oor blyve aan uw klanken hangen,
Daar de deugd ten reije gaat.
Zingt uw Goëls liefdedaad,
Wilt op onderscheiden wyzen,
Zyn genade en grootheid pryzen;
't Hart zal met uw lofzang ryzen,
Wen 't de kragt der reden voelt:
Laat een ander yzen,
Die slegts dart'le vreugd bedoeld!
Dus zult gy, o Zanggezinden!
Vreugde en hoop op aarde vinden;
Dus zult ge eens uw toon verbinden,
Aan 't gewenscht Hallelujah.

Hier na.

D E

D E
D I C H T E R
A A N Z Y N E N
V R I E N D.

Ja vriend, de mensch zweeft hier door dorre woestenyen!
 Hy zoekt, maar vindt geen rust.
 Hy ziet fomtyds een schim, een schaduw van genoegten,
 Die hem gestaag ontvlieft.
 Nu lagcht het Zonlicht eens aan 's Hemels held're bogen.
 Maar straks betreft de lugt:
 De vuurge bliksem barst uit dikgepakte wolken,
 De schorre donder loeit.
 Hier floopt de storm een woud van hemelhooge boomen,
 Ginds splyt een rots van een. —
 Straks klaart de lugt weér op, de forsche winden zwygen,
 Op 't aanzigt der Natuur.
 Zo even nog misvormd, door aakelige trekken,
 Speelt nu een lieve lagch.
 Zo stapt de Mensch vast heén door duizend moeilykheden,
 Hy snelt naar 't donker graf.
 Hy sterft..... Wat zeg ik?... neen! hy vangt eerst aan te leven:
 Zyn ziel, van 't stof ontboeid,
 Verlaat het treurtooneel der wisselvalligheden,
 En vliegt naar hooger kring.
 Nu is zy reeds by God, in 't Vaderland der ruste,
 Daar kent zy geen verdriet.
 Heur hoop bleef hier beneén. Ze is met het kleed omhangen
 Der éindlooze Eeuwigheid!

B.

A a 4

KUSCH.

K U S C H J E.

Waarom ik, myn zoete Fillis,
 Liever uwen schoonen mond,
 Dan uw zagte wangen kuschche,
 Steunt op eenen goeden grond.
 Ja, uw kaakjes zyn beminlyk,
 Wellustkweekend, zagt en schoon;
 Maar, uw mondje, lieve Fillis!
 Strekt den kuschjes tot een troon,

Wen ik, op uw' gladlen boezem,
 My, vol liefde, nederbuig,
 En, op uwe poesle kaakjes,
 Purperroode roosjes zuig;
 Dan gevoel ik wel den invloed
 Van myn streelend mingeluk,
 Maar, veel zoeter zyn de kuschjes,
 Die ik, op uw lipjes druk!

En wilt gy de reden weten
 Fillis, van dit meerder zoet:
 't Is om dat de min myn lippen
 Slechts door kuschjes spreken doet.
 Wen u dan myn mond wil kuschchen,
 En gy maar uw kaakjes bied,
 Spreek ik, doch ik kryg geen antwoord,
 Want uw kaakjes spreken niet.

Maar,

Maar, wanneer myn mond, o Fillis!

Op uw lieve lipjes kleeft,

Voel ik dat uw zuigend mondje

My het tederst antwoord geeft.

Zou ik dan, myn dierbaar meisje,

Zonder antwoord heenen gaan?

Neen! wanneer ik u wil kuschen,

Bied my dan uw lipjes aan!

B.

D E

M I N

A A N D E N

D I C H T E R.

Dichter! sprak het Minnegoodje,

Wat schenkt Febus u voor loon?

Immers, voor uw schoonste zangen,

Slegts een schraale lauwerkroon?

Kunnen dan die groene bladen

U ontheffen van uw pyn? —

'k Zal u 't hart van Filles schenken. . . .

Mag ik dan uw Febus zyn?

B.

A a 5

D E

J O N G E L I N G E N.

In een' kring van heufche vriden,
 By den wafmen haart gezeten,
 Drinken wy den purpreu nectar.
 Gulheid laght in aller oogen.
 Ieder vult den glazen beker
 Op het welzyn van zyn meisje.
 En dan vullen wy de glazen.
 Op het welzyn aller fchoonen.
 Allen roepen wy: het welzyn
 Van de Vaderlandfche fchoonen! —
 Nu doen wy, op nieuw, den nectar
 In den held'ren beker branden.
 En nu roepen wy eenpaarig:
 't Vaderland!.... de bekers klinken,
 En een traantje van verrukking,
 Mengt zich met den druivennectar.
 Niemant fpreekt 'er, maar elk aanzigt
 Draagt de duidelyke teekens
 Van een edeldenkend harte.

B.

J O

J O H A N.

Johan is meesterlyk bedreven

In keur van 't Vrouwelyk gewaad.

Hy weet elk stuk zyn naam te geven,

Wat lint, wat kapsel 't fraaifte staat.

Ook roemt Hy de bevalligheden

Van ieder Meisje, dat hy vindt.

Zweert telkens, met de dierbaarste eeden,

Dat hy Haar tederlyk bemint.

Dit zal hy by een ieder zweeren.

Verdient die Jongling dan geen' roem?

Wel dat men, om zyn deugden te eeren,

Hem dan den Aap der Juffers noem'!

B.

A A N

D E N S U S.

Natuur heeft zich vermoeit in 't vormen van uw leest.

Toen staakte zy heur werk, en schonk aan u geen' geest.

B.

D E

R A A D G E E V E ' R
V O O R Z I C H Z E L V E .

(Een Vertelzel.)

Alcest kreeg op de Beurs onlangs het droef bericht
 Dat een van zyn voornaamste Scheepen,
 Door woeste stormen aangegrepen,
 Op eene Bank gevoerd, en eindlyk in 't gezicht
 Van Texel, wreed was omgekomen.
 Naauw had hy deze Maar vernomen,
 Of sprak 'er met Aristus van.

„ Beschouw myn waarde vriend! thans een bedorven Man.
 „ Dit Schip daar 'k al myn hoop op grondde,
 „ Naar *Sint Eustatius* gezonden,
 „ Keert ryk gelaaden weér: maar zinkt, ó wreed geval!
 „ Met myn geluk voor Neê:landsch wal.
 „ Ik weet geen middlen om dit zwaar verlies te draagen;
 „ Dan voor een' korten tyd, u om uw hulp te vraagen.
 „ Och! (was het antwoord) waarde vriend!
 „ Op heden word my daar geschreeven,
 „ Dat in 't Retour van 't goed op *Mexico* gegeven
 „ Myn rykgelaaden Schip de Haven in komt sreeven.
 „ Wat zou 't me een vreugd zyn, zo gy even
 „ Als ik, dus reden had om vergenoegt te leven.

„ Maar

“ Maar al myn bystand is, indien myn raad u diend,

“ U voor 't vervolg van tyd te leeren.

“ Gy proeft het. onhell reeds, en dus

“ Zult gy myn vriendenraad als 't beste middel eeren.

“ Zend nooit geen Schip meer naar (welk trefflyk redeneeren!)

“ Dat duivels *Sint Eustatius*.

Naauw vong Alcest het eind van deze troostbre woorden,

Een bystand die men vaak geniet,

Als men door 't ongeluk zich zelf vernedert ziet;

Wanneer men op de Beurs de waare tyding hoorden:

Die juist het tegenbeeld van die geruchten was.

Nadien Alcestus Schip de Haven in kwam streeven,

En dat van zynen vriend voor Texel was gebleeven.

Kwam 't klaagen ooit een mensch te pas,

Zo was 't Aristus, die zyn val niet kon verhoeden.

„ Myn vriend! (hervat Alcest) gy kunt zeer ligt vermoeden,

„ Dat ik u helpen kan door eenen raad! — “Hoe zo?

„ Zend nooit geen Schip meer naar dat duivels *Mexico*.

Het Engelsch van verre gevolgt.

WIEG.

W I E G Z A N G.

VOOR IEMANT WELKE KLAAGDE DAT HY
NIET SLAAPEN KON.

(Naar 't Hoogduitſche van Mejufvrouw C. K. geb. S.)

Hoe! is de Minne wech gejaagd?
Wie zal, de Knaap dan wiegen?
Wie zorgt dat hem geen droompje plaagt?
Wie hoedt hem voor de vliegen?
Wie zingt 'er als hy ſlaapen wil?
En als hy ſchreid, wie maakt hem ſtil?
Wie legt hem in heur armen?
Ei, hoor eens, welk beklag hy doet!
Och! laat, dees arme jonge bloed,
o Meisjes! u erbarmen.

Welaan, hier moet een Minne zyn!
Zit neér: ik zal u leeren!
Hy kan de Melk wel, heeft hy Wyn,
Als 't noodig is, ontbeeren.
Och! haal hem Rhynſche vogt, vriendin!
En ſchenk dat groote glas eens in,
Hy zal 't gewislyk leegen:

Nooit

Nooit is zyn vreugd, na hy zyn dorst
Verzadigt hadt, aan 's Minne's borst,
Tot zulk een trap gefteegen.
'k Wed hy nu, vol van vreugde en lust,
Tot morgen dat het dag wordt, rust.

Gints in de fchaduw, daar jasmyn
En klimop zich vermengen;
Daar zal hy in zyn knoltuin zyn:
Kom, laat ons hem daar brengen.
Daar zal hy als 't Kapelletje doet,
De Roosjes zuigen om het zoet:
Daar zal hem Bachus leiden:
Daar zullen wy, by 't lieflyk lied
Des Nachtegaals, in 't ruim verfchiet,
Het zachte Moschbed spreiden.
Daar zal hy Morfeus droom gezicht;
Zo lang vrouw Luna ons verlicht,
In zoete rust verbeiden.

Maar zonder kussen, slaapt hy nooit,
Al heeft hy flesfen vol gepooit,
Dus diend gy hem te kussen;
ô Meisjes! dit 's 't gebruik der Minn'
Om hem in slaap te fussen.
Mifchien zal hy, verheugd van zin,
U vleiënde weêrtreeven,
En zocntjes leeren geeven.

Zo

Zo mild heeft Liefde hem bedeed:
 Gy kent die God zyn knaapen,
 Wier fchalkheid in hun wezen speelt;
 Tot spel en vreugd gefchaapen?
 Die u voor jonge Boetling houdt
 En wel met u zal leven;
 Wiens mond ook jonglingftaal ontvouwd,
 Wanneer gy, in een Mirtengewoud,
 Hem de eerfte kus wilt geeven.

Ei blyf dan uwen zuigling by:
 Verfchaf hem zoete ftonden,
 Dat hem geen peil ten hinder zy,
 Die elk zo zwaar verwonden.
 Neem liefst tot welzyn van zyn lot,
 De koker van de Minnegod,
 Die ge aan zyn zy' zult vinden:
 Gryp als hy weend en ftampt en flaat;
 De Peilen van zyn Medemaat,
 En laat hem die dan binden.

BLAD-

B L A D W Y Z E R

V A N H E T

E E R S T E D E E L.

VERHANDELINGEN, enz.

V o o r t e d e

TAALKUNDIG VERTOOG over het onderscheiden ge-
bruik der woordjes, *hen, hun, haar en heur*, door
Studio Crescit Sapientia. Bladz. 1.

BERICHT, raakende *den Lof der Mismaaktheid.* 13.

DE LOF DER MISMAAKTHEID, Briefswyze medege-
deeld door den Heer BOCHELIUS. 14.

VERHANDELING over de *Dichtkundige vergelyking*,
door G. BRENDER à BRANDIS. 65.

ZAAMENSpraak van *Dichtlief en Leergraag*, over de
Synalaepa, of *insmelting der verzen.* 97.

HET DICHTEND HUISGEZIN, een *Fragment.* 100.

VERHANDELING over het *Vergenoegen der Inbeeldings-*
kragt, en de *Regelen van den goeden Smaak*, door
DR. PRIESTLEY. 121.

PROEVE eener *Aanleiding tot de Nederduitfche Taal-*
kunde, door JOAN CHRISTIAAN SCHUTZ, mede-
gedeeld door den Heere JOANNES LE FRANCO VAN
BERKHEY M. D. *Hist. Nat. Lector te Leyden &c.* 137.

B b

VER-

B L A D W Y Z E R.

VERHANDELING over de <i>Godsdienst, Dichtkunst</i> en <i>Mu- zieks vereeniging</i> , door A. H. NIEMEIJER. Bladz. 201.	201.
VERHANDELING over de <i>Godsdienstige Dichtkunde</i> , door M. C. KLOPSTOCK; by wyze van eene Aan- tekening ingevlochten.	209.
<i>De</i> LIGTGELOOVIGE, een Engelsch Vertelzel.	252.
<i>De Gefrasste</i> JUWELIER.	254.
VERHANDELING over het <i>HELDENDICHT</i>	261.

G E D I C H T E N.

ZEILZANG voor Neêrlands Vloot, door B. à B.	103.
HERDERSZANG.	105.
VELDGESPREK tuschen <i>Melkort</i> en <i>Zoetje</i> , door W. T. H. HZ.	106.
HERDERSKOUT.	108.
<i>De</i> STADSROT en de VELDROT.	112.
<i>Aan</i> NEÊRLANDS VLOOTELINGEN, na de manmoedi- ge terugdryving der Engelschen, door B. à B.	113.
Ter <i>Gedachtenis</i> van den beroemden Blyspel-Dich- ter HENDRIK VAN ELVERVELT, door JAN BRAAMS.	116.

Treurspeldich-
ter LUCAS PATER, zynde een *Wêerklaank* op het
voorgaande, door B. à B. 117.

Naam-

B L A D W Y Z E R.

<i>Naambuigend</i> Versje, door T. J. Jr.	Bladz. 118.
PHOCION en de GEZANT VAN ROOME. <i>ald.</i>
<i>De Onverschillige GELEERDE.</i> 119.
WYNTJE en TRYNTJE, Twcestryd. 120.
<i>Graffchrift.</i> <i>ald.</i>
<i>Aan</i> FILLIS, door B. 257.
— DE JUFFERS, door denzelfven. 259.
ABAHAM op MORIA, <i>Godsdienstig Zangspel</i> , naar 't Hoogduitfche van A. H. NIEMBIJER, door G. BRENDER à BRANDIS. 305.
<i>Proeve van Minnezangen</i> , door A. LOOSJES, P. z.	341.
<i>De Kers.</i> 342.
't <i>Pourtrait.</i> 343.
<i>De Naam</i> op het <i>Duivenhok.</i> 344.
<i>Een Roos</i> uit <i>Duizend Roosjes.</i> 345.
<i>Het Roosje</i> en de <i>Distel.</i> 346.
<i>Gezelschapsliedje</i> op het <i>Huwelyk.</i> 347.
<i>Welkomstgroet</i> aan ZOUTMAN door P. S. 349.
DAPHNE, door E. T. 350.
<i>Ben Kwaade Troost.</i> 352.

B L A D W Y Z E R.

Een <i>Droom</i> .	Bladz. 353.
De <i>Onbestendigheid</i> .	354.
Op de <i>Vrouwen</i> .	355.
De <i>Leeuw</i> en de <i>Vos</i> .	356.
<i>Zangspoore</i> , aan zeker Zang- en Speeloeffnend Ge- nootschap.	357.
De DICHTER aan zynen VRIEND, door B.	363.
<i>Kuschje</i> . door denzelfven.	364.
De MIN aan den DICHTER, door denzelfven.	365.
De JONGELINGEN, door denzelfven.	366.
JOHAN, door denzelfven.	367.
Aan DENSUS, door denzelfven.	367.
De RAADGEEVER voor zich zelve.	368.
WIEGZANG voor iemand die klaagde dat hy niet sla- pen kon.	370.

Drukfeilen en Verbeteringen.

- Bladz. 3. Reg. 6. staat *een goeden wet.* lees *eens goede wet.*
 ——— 96. — 6. — *stelle* — *stellen.*
 ——— 116. — 9. — *dat Talia nu treur* — *dat nu Thalia*
treur.

